

Bibliothèque numérique

medic@

**Coytard de Thaire, Jean. De febre
purpura...**

Paris, Martin, 1578.

Cote : 5973

IOANNIS
COYTTARI THAE-
REI ALNISIENSIS, CONSI-
LIARII ET MEDICI REGII,

DE FEBRE PURPURA EPIDE-
miali & contagiosa libri duo,

*Ad Illustrissimum Antistitem BAPTISTAM
TIERCELINVM, Episcopum Lu-
gionensem, D. Rochamane.*

PARISIIS,
Apud Martinum Iuuenem, via S. Io. La-
teranensis ad insigne Serpentis.

1578.

IOANNIS

COYTARI THAE

REI ALNISIENSIS, CONSUL

LIARII ET MEDICI REGII

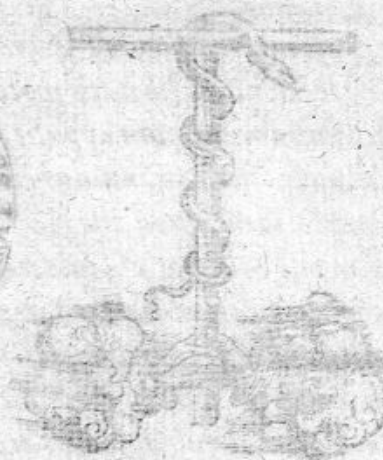
DE FEBRE PURPURA EPIDE

miali & contagiosa libriduo

Ad Illustrissimum Christianum BAPTISTAM

TERCELINUM, Episcopum La-

ticensem, D. Rectorum

PARISIIS

Apud Marinum Turenne, via S. I. L.

torianensis ad insignis serpentis.

1778

AMPLISSIMO ANTI- STITI, BAPTISTÆ TIER-

CELINO, EPISCOPO LY-
CIONENSI, & D. Rochæmanæ,

Ioannes Coyttarus
S. D.

ICEBAT Aristoteles, Antistes eru-
ditissime, cum Isocratis Rhetoris amu-
latione cæperat scholas aperire. *Διογενοῦ
σιωπᾶν, λαλῶντος Ἰσοκράτους.* Turpe
est tacere, loquente Isocrate. Vnde præ-
lectionibus Isocratis motus, & ad do-
cendum, & ad scribendum animum appulit, ne otiosus, &
Reipublicæ inutilis, aut posteritati invidus cerneretur: sic &
nos Aristotelis exemplo idem quod ille fecit in dicendi ra-
tione, nobis faciendum esse in medica facultate duximus. At-
que cum docendi commoditas nobis denegaretur (quod ope-
ribus medicinæ, præcipue in regum domesticis curandis in-
cumberemus) & recordaremur cum plures viros rei medicæ
peritos & eminētes, qui olim sub iisdem præceptoribus huic
disciplinæ nobiscum dederūt operam, medicorū libros publi-
ce interpretari, nonnullos verò posteritati, scribēdo pulcherri-
ma opera consecrare, otiari diutiùs noluimus, quin aliquid
scriptis mādare tentaremus. Atque cum varia morborum ge-
nera nobis oppugnanda occurrerēt, unum inter cætera cogni-

tu difficile, sed curatu multò difficiliùs anno 1557. sauijt,
vulgariter populum longo terrarum tractu à mense Maij
vsque ad Natalia Domini opprimens, quod peritorũ Me-
dicorum ingenia magnopere fatigauit, purpuram vulgus
nostratum nũcupabat. Hic autem affectus epidemialis, cõ-
tagiosus, & vt plurimum lethalis fuit, vnumquẽque cuius-
uis conditionis vitæ fuerat, aut ætatis, aut sexus indistinctè
carpens, atque eum licet optimis auxilijs adiutum in tumu-
lum præcipitans: ad cuius affectum veriùs cognoscendum,
diligentiùs paulò aduigilare placuit. Eius itaque speciem, mo-
rem, & magnitudinem, certis quibusdam diebus obseruari,
singulorumque ægrotantium, ætatem, sexum, & genus vitæ
in tabellis adnotaui. Atque ea symptomata, quæ ægrotis con-
tingerent, & quibus remedijs eos iuuandos experiebar sub-
iunxi: necnon quibus diebus siue ad bonum, siue ad malum
expectandus esset exitus. Quam methodum vbi multis mē-
sibus sedulò adnotassem, placuit selectiores aliquot historias
in chartula adscribere, quæ postea in memoriæ subsidium
velut è quodam promptuario venirent repetendæ. Has vbi
quibusdam doctis viris ostēdissem, hortari me cœperunt, vt
in artem quandam redigerem, posteritatiq; cõmunicarem.
Quorum exhortationibus eo faciliùs parui, quod aliquid in
publicum proferre multis ante diebus gestiebat animus. Has
autem qualescunque fuerint tuæ celsitudini cõsecrare volui,
quo securiùs, & veluti sub clypeo Aiakis tectæ, in publicũ
exeant: non enim dubito quin ob tuam singularem eruditio-
nem, tum in philosophia, tum maximè in sacris literis, præ-
terea ob animi tui cãdorem, & in egenos & tenuis fortunæ
studiosos homines benignitatem & singularem liberalitatẽ,
acceptiores multò fiant. Quibus veluti miraculo adiunxisti
pijsimæ

pijsimæ religionis cultum, & mentem Dei Ecclesiæ Catho-
licæ supra hominum opinionem dicatam & consecratam:
adeo certè ut neglectis huius seculi fortunis & delitijs (quas
omnes admirantur, atque iure aut iniuria auidi prosequun-
tur) ordinem ecclesiasticum delegeris, neque tibi cura fuit
amplissimum & nobilissimum patrimonium, quod heredi-
tario iure tibi aliquando adeundum erat, tibi inquam maxi-
mo natu & primogenito liberorum Illustrissimi viri patris
tui Caroli Tiercelini, equitis aurati, Dom. Rochamana,
quingenta militum armatorum imperatoris, & Mozo-
niæ Colonia Ducis & Rectoris. Non te reuocauit charissi-
me & formosissimæ futura uxoris amor & coniugium, non
pulcherrimæ prolis (quam eras à diuite & casta uxore su-
septurus) spes. Non dignitatũ Regiarum & amplissimarũ
cupiditas, non honorum ambitio: imò illis omnibus postha-
bitis Deo & Ecclesiæ te consecrasti, primogenitura ius fra-
tribus tuis concedens, diui Pauli cõsiliũ secutus, quo docet
eos homines qui uxorem ducunt præpedire, quominus quæ
Dei sunt tam assidue cogitent, sed ab illa iugi meditatione,
& assiduo piæ Religionis cultu reuocari & intercipi, atque
potius quæ sunt uxorum, & rei domesticæ curare, illisq; to-
tos sese astringere. Quibus omnibus adductus fui, ut con-
stanter crediderim, nominis tui celebritatem & dignitatem
tantum ponderis, tantumq; authoritatis apud omnes natio-
nes, & cuiuscunque eruditionis viros habiturum: ut si semel
historias nostras in tuam familiam adoptaueris, easque pro
tuis admiseris, nullomodo posthac inuidantium & suggillan-
tium calumnias extimescant: quas ut recipias, te etiam at-
que etiam deprecor vehementer. Pictauij 6. nonas Octo-
breis 1578. Vale.

In Ioannis Coyttari doctoris Medici,
de Purpura libros.

FVNERE permultos mortales mersit acerbo
Purpura, cum nondum cognita dira lues.
Hac sed perspecta vigilantibus, COYTARE, cura,
Curari possit qua ratione doces:
Sic passim seui demuntur faucibus orci,
Quos mors luctifico dente premebat atrox.
Mercedem meritis sat dignam talibus equis
Persoluat? precium pulcher Apollo tuum est.
Petri Bulengeri Trecensis.

In commendationem huius operis, Epi-
gramma ad Lectorem.

NON omnes potuit morborum scribere formas
Artis Pergameus cultor Appollineæ:
Multaque nascuntur non exaudita priori
Ætati, passim nunc populanturque mala.
Inter quæ morbus nomen cui purpura fecit,
Impune ex nostris sustulit innumeros.
Ignotum Priscis, nunc demum eduxit in auras
COYTARVS antiquo non minor Hippocrate:
Non dubias cæci causas reperitque furoris,
Tollere et affectum qua ratione queas.
Si veterum memori voluuntur mente labores,
Authorem, Lector, tu quoque gratus ama.
Atque ego mortales morbo qui liberat isto,
Illum non hominem, sed reor esse Deum.
Petri Læti Iuliodunensis philiatri.

Herculis

Herculis Rolloci Scoti carmen in
gratiam Auctoris.

MORBORVM tibi Coë senex ignota propages,
 Et curis inuicta tuis, Galene, per orbem
 Bacchatur: plenasq; hominum populata phalanges,
 Natura torpente, furit. Proh mœreor, honori
 Pestis iniqua tuo, Æsclepi, Medicique perenne
 Ordinis opprobrium: siue his psephisma tonantis
 Certum habet ulcisci mortalia crimina pœnis:
 Siue veternosi iam nostra in secula mundi
 Inuasit caries, capuloque propinqua senectus:
 Siue insueta Poli tellurem immutat & auras
 Versura, infestatque nouis angoribus orbem.
 Quicquid id est, non prisca domant medicamina morbos.
 Nunc Æsclepius alter, & alter Apollo colendus:
 Afflictoque orbi Podalirius emicet alter,
 Qui telluris opes, ignotaque pharmaca promat,
 Et curis abigat lethale salubribus agmen.
 Tunc igitur, sate Phœbo (an nos præsagia fallunt?)
 Arte luem medica potis expugnare rebellem,
 Exeris os terris, patrio dilapsus Olympo?
 COYTARE macte ausis, animisque auertere terris,
 Qui clades potuit, cæloque obsistere & aëstris,
 Posthumus ipse sibi, mortali nomine maior
 Viuet, & æternum cum dijs aget inclytus auum.

AD

AD IOANNEM COYTARVM
 Medicum doctissimum,
 Scæuola Sammarthanus Iuliodunensis.

*Tu rerum inuertis naturam, æternaque scripta,
 Dum vulgas, facis ut quæ multis purpura letum
 Intulit, æternam tibi nunc det Coyttare vitam.*

IOAN. COYTARO SPECTA-
 tissimo Medico,
 Theophilus Salmonius, iunior Macrinus.

*Felix Calliopes cui sacra reclusit Apollo,
 Et sua Mnemosyne mûnera tota dedit.*

PRÆFATIO.

VLGARIS fuit & apud Romanos olim trita hac communi sermone sententia. Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter, quæ ad doctissimorum virorum ingenia excitanda frequenter in ore habebatur. At cum non solum docti sed etiam imperiti gloria cupidi, ridicula & futilia multa scribere & edere tentarent, tum Poëta eorum ineptias videre & arguere eadem sententia statuit, non autem eruditissimos à scribendo reuocare aut deterere, cum eos potius suo exemplo ad scribendum inuitaret atque prouocaret. Quod etiam his nostris temporibus faciendum, multis precibus aut potius increpationibus assiduè putarim. Neque enim desunt permulti, qui vel rebus priuatis dediti, vel usque adeò meticulosi aut pigri torpescunt, ut quantum in disciplinis profecerint vix audeant publicè profiteri, suæque eruditionis specimen aliquod præclarum in Reipub. utilitatem alacri animo edere, publicisque monumentis testari. Quo non secus ac si frustra operam melioribus litteris impendissent, tempusque atatem & fortunas miserè cõsumpissent, veteres illi ad aliquid audendum hortabantur. Infelices sanè ingenij & abiecti animi esse putabant fructus studiorum, alioqui tam eximios, in rerum priuatarum vsum conuèrttere, aut eos tanquam in obscuro horreo congestos, situ & puluere conseruare: quos longè præclariùs esset sempiterna memorie publicis scriptis in communem utilitatem deuouere, nostri que nepotibus veluti pignus hereditarium relinquere, quo saltem nos aliquando vixisse apud eos testaremur. Ab hac sanctione fortè eximentur, qui publicis negotijs, & rerum publicarum administrationibus præficiuntur, in quibus gerendis tam variè distringuntur, ut vix horulæ partem ab ipsis negotijs suffurari liceat. Cuius generis multos nostro seculo (ut silentio vetustiores prætereamus) hic apud nos vixisse scimus. Inter quos Renatus Fabritius Iuliodunensis mihi primus occurrit, cuius in humanioribus litteris, in theologia, & præsertim in utroque Iure tanta fuit nominis celebritas, ut cum doctor Iuris prudentia in florentissima Pictorum Academia sacras Iurisconsultorum leges interpretaretur, primos honores, meritò veluti suo iure, omnium applausu sibi vendicaret. Cuius eruditionis abscondita fructus, prudentiæque & maturi consilij cum ad maximi & inuictissimi Galliarum Regis Francisci primi aures, fama & existimatio peruenisset, non prius destitit quam in senatorum numerum apud Parisios adscripsisset, eumque consiliarij primum, mox Præsidis dignitate auxisset ornassetque. Quam non dispari gloria subsecutus est Franciscus Duinellus apud Pictanos præfectus prætorio dignissimus, qui omni disciplinarum genere ornatissimus in iure dicendo, reddendoque, ita æquus prudensque vixit, ut nullas eius sententias rescindi, omnes vero à supremo Senatu comprobati intellexerimus. In Medicina quoque non minori dignitate & fama excellit

luit Iacobus Sammarthanus apud Fontey Eberaldi alter Aesculapius, qui artem Medicam (si contigisset eam è viuis decessisse) solus veluti postliminio renouare, pristinoque nitore restituere posse credebatur. Omitto prudens permultos viros doctos qui eruditè feliciterq; posteritatē suo labore inuare poterāt. At pleriq; munis & meritis publicis impliciti, alij verò domesticis rebus additi, alij assiduū illum laborem, quem inscribendo perferre eum decet, qui sua studia vouit publica utilitati, detrectantes, alij vero iudicium, siue potius calumniam detrahentium metuentes, aliquid scriptis prodero sunt grati: quos veluti veterno occupatos, ad Reip. utilitati incumbendum, viri docti excitare conabantur. Atq; cum gloria incendat animos ad studia, artesq; honos alere dicatur, contra autem degeneres animos timor arguat, hortabantur unumquemque, ut quantum licuit sapere, hoc ipsum suis & posteris impartiri haudquaquam dedignetur. Quid enim Reipub. is adfert utilitatis, qui totam aetatem in omni disciplinarum genere consumpsit, tātūque in ipsis profecit ut pra ceteris fulgere, & omnibus scientijs ornatus, in pretio & supremo auctoritatis gradu splendere videatur, si domi tacitus coctilearum more vitam degere conspiciatur, nihilque domi cudad. quod postea in lucem proferri posse. speret? Licet itaque doctissimorum virorum auctoritate freti, aliquid quantum ferre valeant humeri in communem utilitatem asferre tentare, dicerēque cum Iuuenali,

Semper ego auditor tantum? nunquā mne reponam?

Qui cum manū ferula subdaxerimus, si quē quoddā pro dire tenuis si non datur ultra, consiliū Diogenis imitabimur, qui cum alios arma, alios res publicas gerere, alios naualia tractare cerneret, ipse dolium in hāc, & in illam partē versare cepit, ne inter tot negotiatores solus otiosus videretur: sic nos cum poetas furtiuos amores decantare, historicos res gestas scriptis mandare, Astronomos eclipses aspectusq; siderū varios obseruare, medicos verò medicinā faciliare, inter quos cum nonnullos tam frigide de purpura, & veluti perfunctoriē aliquid in suis cōmentarijs interserere animaduertemus, ut quid re vera sit purpura, à qua materia exoriatur, quid differat à morbillis & variolis, & quibus remedijs curari possit, nondū satis explicarint, non potuimus nobis imperare, quin ea quae in purpura enarratione desiderari viderētur, pro nostri ingenioli modulo, in mediū lubentissimē proferremus. Nobis praeter ea veluti calcar addidit D. Nicolai Michaeley doctoris, & in vrbe Pietauorum Decani Medici libellus de purpura inscriptus, in quo cū multa ad verā purpurae descriptionē, & curam desiderarentur, atq; plerumq; in Medicos sui seculi mordicus inueheretur, otari diutius nō potuimus, quin ad scribendū animum appellere-mus, eiusque calumnias firmissimis argumentis in eius caput retorqueremus. Non quod hunc laborem in hunc finem susceperim, ut solum tātū viri scripta culparem, sed ut quedā eius theoremata prorsus contra veterū dogmata pugnantia (quorū vestigia sequi, & auctoritate in toto nostro opere niti fuit cōsiliū) certis rationibus & testimonijs infirmarem & eluderem, ne forte auctoritas tātū viri nostras theses alicubi obscuraret. Non autē me fugiebat per-multos

multos esse rei medica viros doctissimos, tum apud Pictavos, tum apud Andegaves, qui doctius multo & ornatiùs hanc materiã discussissent, quã nos prestare posse confidimus. At cū nonnulli aliud opus domi multis vigilijs efformaret, alijs operibus medicina adeò implicarentur, ut vix ab infirmorū curationibus respirare liceret, putavi me in hac lue tã graviter populū opprimēte, Reip. non deesse debere, quin ipsi omnem laborem, studium, & diligentiam, succisuis illis horis (quas ab ipsis egrotis curandis suffuratus sum) lubentissimè consecrarem; Atque id alacriori animo, quod licet hic morbus periculosissimus, & maximè lethalis existat, neminem tamen reperias eruditorum hominum (quod sciam) siue apud Græcos siue apud Arabas, siue apud Latinos, qui purpuram ante nos iusto commentario fuerit dignatus: vel quod illi sub nomine exanthematum eam contineri crediderint, sicuti fecere plerique Prædici viri, qui purpuram ad morbillorum descriptionem & curationem relegarunt, hosque affectus sub eodem capite tam perplexè cōsuderunt, ut neque reipsa, neque animo ab inuicem scernere aut distinguere possis, quamvis ipsi materia, symptomatum diversitate, curandi modo, totaque natura inter se differant: vel quod suo sæculo non usque adeò contagiosa, epidemialis, & pestilens in populis purpura grassaretur, sicuti Hieronymus Fracastorius vir in Medicina consummatissimus, bis in Italia eã sentisse publicis scriptis testatus est, & nos quoque semel atque iterum in hac provincia incredibili mortalium iactura sumus experti. Addam si placeat plerisque eam sporadicam visam fuisse, contagiosam vero & epidemialem paucis innotuisse, quod saltem ex veterum monumentis liceat colligere. Sicuti visum est anno 1575. cuidam viro docto, qui postquã nostras has de purpura cōmentationes legisset, observassetq; nos veluti morbi cuiusdam recenter grassantis historiam contexere, hanc neque epidemialem, contagiosam & pestilentem (cui si forte contingat ut plurimos perimat, eam pestem dici debere, asserit) visam fuisse, sed potiùs febrium synochon symptomata, sanguinis intus feruorem subsequens, libello publicè edito affirmare non dubitavit. Neque alias febres comitari, neque indicia humoris venenati & populariter homines fatigantis esse credidit. Qui si aliquam fidem varijs historijs, quas posteriore commentario protuli, dedisset, aut eas doctissimis Medicis qui una mecum curandis agris tunc temporis operam dabant, approbatas fuisse, intellexisset, ut Francijco Pidoxio in omni genere disciplinarum eruditissimo & Pictaviensium Medicorum Decano meruitissimo, Iacobo Samarthano apud Fonteberaldum linguarum & scientiarum cognitione clarissimo, alijsq; viris medicine peritissimis adhuc superstitibus: non dubito quin sententiã fuisse mutaturus, expertus purpuram non solum per synochos errare & efferri, que ob errorem in aliam febris speciem degenerant: sed potiùs per singulas febrium continuarum species & per mixtas & compositas statim ab initio morbi vagari: præsertim cum eas febres suo ortu purpura non indicaret, atque extingueret, sed alijs diebus decretorijs (nihil interim indicantibus) pro febris longitudine aut brevitate, nunc quarto, alias 7, aut 14, nonnunquam 20, aut alio die cutem foris tingeret, ac defædaret, quanvis tamen febris post earum macu-

larum

larum apparitionem in multos sæpè dies protraheretur . Non igitur temerè tot historijs sententiam nostram locupletandam esse indicaui, iam tum suspicatus, non defuturos homines posthac, qui contradicendi animo potius, quam perquirèda veritatis studio impulsì, aut ut aliquid viderentur dicere, nostrā hanc opinionem suggillarent. Quos oratos velim, ut priusquam aliquid in publicum proferant, quo seniorum dogmata infirmare atque subvertere nitantur, diu & multum apud se perpendant, diligenterque meditentur, quæ sit mens authoris, & quibus argumentis suas thesès cõfirmet: quarum si infirma præsidia diiudicent, melioribus ipsi & magis necessarijs tum argumentis, tum veterum autoritaribus suam sententiam fulciant . Qui autem nostram thesèm de Purpura elidere contendit, D. Rondeletij Medici sanè clarissimi & professoris in Monspelienfi Schola spectatissimi autoritate insistit, qui maculas purpureas in quibusdam synochis per crisim emergere tradidit, quod & contingere multis verbis secundo libro nos ipsi testamur . Sed an in alijs febribus, ut simplici continua (quam ita voco distinctionis gratia) ardenti, hemitritea, lityrijs, continuis speciem tertiana referentibus, & alijs febribus compositis suboriantur & erumpant, nequaquam quod sciam pronunciauit : Neque ibi de Purpura que in febribus aut sporadicis aut epidemicis & contagiosis apparet, differit, sed solum aliquādo synochos purpureis maculis ad cutim emergentibus terminari veluti perfunctoriè scribit. Nos verò, more Hippocratico, & lege & natura, hoc est secundum id quod omnes homines existimant & opinantur, & secundum rei veritatem (que duo ad rem quamlibet multum firmiterque probandam & stabilendam sufficere videntur) asserimus Purpuram febrem esse, & ab omnibus eo nomine vocari: eamque aut synochum putrè, aut continuam speciem tertiane referentem, hemitriteam, lityriam ab inflammatione hepatis, aut compositam ex duabus tribusue febrium formis, multis argumētis & historijs docemus. Neque eam solum in principio æstatis, sed æstate, autumno, & bona parte hyemis, pueros, iuuenes, fœminas, viros, senes, & alios cuiuslibet conditionis & fortune homines afflixisse. Quæ febrium complicationes synochis non competūt, ut quæ nullas habeant periodicas exacerbationes: Aliæ verò ex si prorsus ad infabricitationem prius non deueniant, quam ex toto soluantur, aliquam tamen sensilem remissionem post circuituū exacerbationem obinēt. Neque præterea hic purpuram sporadicam persequimur, ut quæ nullam contagionem præ se ferat, sed solum epidemicam, contagiosam & pestilentem quæ tamen à peste plurimum differat . Quamobrem rursum eos admoneo qui de rebus magnis & inusitatis sunt aliquid edituri, ut prius nobiscum varias temporum constitutiones diligenter obseruent, & qui morbi secundum statum diuersitates populariter grassentur, ut verius sporadicos ab epidemijs possint distinguere, eorūque speciem, morem, motum & magnitudinem posteris tradere. Nam plerumque anthraces, variola, morbilli, & purpura sunt sporadici: immò nonnunquam variola sine febre in pueros disseminatur, sæpè verò cum synocha sine malignitate & periculo; plerūque verò epidemialis contagiosa & pestilens grassari cernitur. Morbilli quoque & purpura aliquando

neque

neque contagiosi neque epidemici feruntur: aliquādo verò & epidemici contagiosi & pestilentes furere passim observantur, ut suo loco postea fusius explicabitur. Quos affectus nisi ita quis longa observatione distinxerit, segyris multis implicitum reperiet, quibus postea sine pudore expediri minime possit.

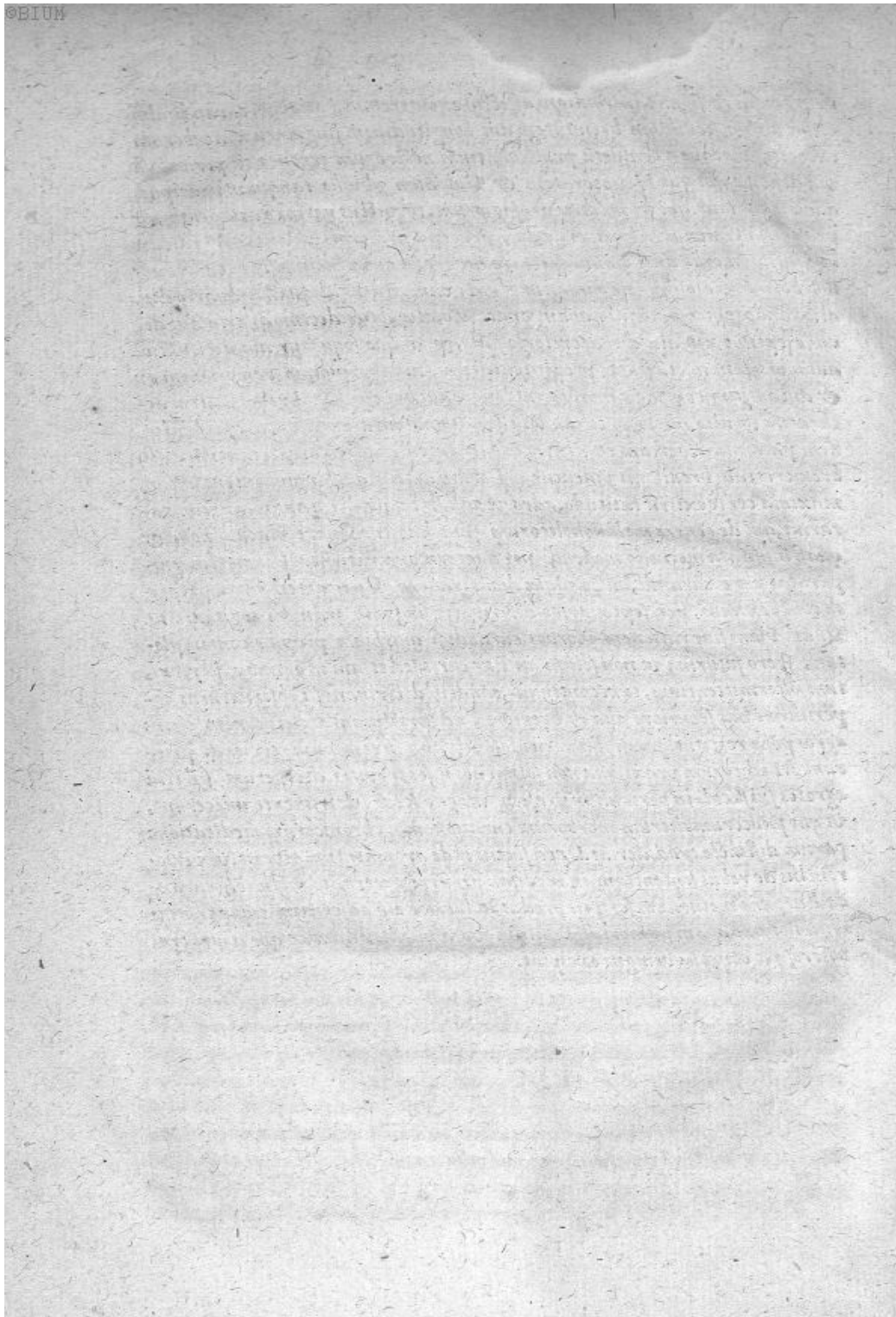
Neque enim parum refert an quis sporadicam curet variolam, an eam que epidemialis contagiosa & pestilens unumquemque vulgo corripit. Sporadica natura opera sine Medico auxilio plerumque excutitur: epidemica & pestilens, vix singularibus remedijs cedit. Eodem modo facilis est tutaque purpura sporadice curatio, difficilis verò & anceps eius que popularis & pestilens grassatur. Posterior verò cum raro in populū feratur, fortē ob Planetarum & stellarum fixarum varium schema, variōsque aspectus eorundem in hac vel in illa cœli domo locatorum, rariūque ad easdem sedes redeuntium: tum propter primi mobilis primariam revolutionem, motūque tripidationis, qui fit in nona sphaera primis Arietis & Libræ gradibus: tum etiam ob proprium singulorum planetarum motum secundum successionem signorum Zodiaci factum, & eorum secundarium qui fit in singulorum epicyclis per sui orbis substantiam & profunditatē (ut cum Purbachio loquar) inde factum est, ut permulti circa purpura causam, speciem, morem, motum & magnitudinem ambigant, cogitentque nihil novi in morbis animaduerti, quod non veteribus planè fuerit cognitum, in quo mea quidem sententia errare toto cœlo videntur. Nam secundum maiorum corporum cœlestium in hac vel in illa cœli parte errantium, varios aspectus, diuersos influxus in hac inferiora, permultaq; & aliquando contrarias in aëre nos ambiente commutationes & intēperies graues fieri experimur: quæ postea certa quadam analogia, & similitudine aut dissimilitudine, corpora nostra, vel saltē certas corporis partes immutant & afficiunt: aliquādo bruta, nonnunquam plantas & segetes, ut suo loco plenius ostendetur. Quorū aspectuū quosdā effectus veteribus incognitos fuisse non est incredibile, quod illorum saculo nondum sydera, aut stellæ primæ magnitudinis, cum planetis simile in cœlo schema, simileque aspectus sortirentur, ut similes in hac inferiora influxus & effectus producerent. Quis etiam ibit inficias, Deum Opt. Max. nouis & superioribus seculis non cognitis morborum speciebus homines castigare, easque iusto suo iudicio, ut hominum deprauatorum flagitia ulciscatur, in orbem terrarum effundere. Quare nihil miri est si certis & statis quibusdam temporibus, pro diuersitate constellationum, varios, & ante hæc tempora à maioribus nostris ob raritatem aspectuum minime observatos, & nondum hodie satis cognitos affectus, in vulgus irruere & grassari obseruamus.

Neque profectò sola est hæc lues que paucis ab hinc annis epidemialis aut contagiosa, aut pestilens, hoc est lethalis, cepit populum profligare, cum & sudatorium pestem (qua qui semel occupantur ad ultimum vitæ spiritum perpetuò sudore fatigantur) anno 1551. primum apud Anglos, deinde apud Germanos irrepsisse, numerosa cadauerum strage relicta, didicerimus. Luem verò Hispanicam (quam morbum Gallicum vocamus) non ita pridem hominum genus infecisse omnibus satis est perspectum, quæ licet sporadica disseminetur, nihilominus

lominus tamen sordida & contagiosa esse maxima mortaliū fœditate persentitur. Quorum affectuum descriptionem, & curandi methodum, viri doctissimi edere sunt coacti, nouaque & à solitis alijs remedijs longè diuersa medicamenta excogitare, quæ postea longo vsu protrita, nobis tãquam vetera cognita, & familiaria reddiderunt. Horum exemplo spero futurum, ut qui nostra hac opera fuerint aliquo modo adiuti, hanc insidiosissimam Purpuram, quæ tot graues & peritos homines hac temporum constitutione fatigauit, tum in eius distincta cognitione, tum in remedijs excogitandis, & ex arte applicandis persfectam & cognitam habeant, neque posthac de eius ortu & contagione, de grauiissimis, & maximè metuendis symptomatis, de eius exitu, & cura ambigant. In cuius descriptione non deerunt fortasse qui mihi vitio vertant, quod multis digressionibus sim vsus, multaque problemata discussim, quæ commo-
dus in scholis, aut libris questionum excuterentur, quam in ijs operibus quæ morborum curationes continēt. Verum cum nefarium sit aliquem Medicum eos morbos curandos suscipere, quorum neque naturam, neque causam, & in quo ab alijs differant, probè cognouerit, visum est mihi priusquam ad medendi rationem accederem, diligenter inquirere, an sit Purpura, quid sit, quotuplex sit, quid differat à lipyria, epiala, variolis, morbillis, peste, & alijs multis huiusmodi, quos sub nomine exanthematum complectimur. At tantisper dum singula paulò accuratius examino, multa mihi suboriuntur quæstiones explicatu difficiles, & ad nostrum institutum magnopere conferentes, quas sicco pede pertransire (ut dicitur) nequaquam mihi fuit consilium. Cuius generis fuit, an pestis καὶ ἐξοχὴ dicta, & pestilētia, sub genere febris merito reponi possit, non secus atque Purpura: item an bubones dicantur proprie pestes, an tantum sint symptomata partem aliquam internam nobilem inflammatione obfessam coindicantia. Rursum quoniam febris definitur esse calor naturalis præter naturam auctus, aut conuersus in igneum, pluresque à Medicis dicantur calores naturales, queritur quis horum conuertatur in igneam qualitatem. Præterea in multis egrotis obseruauimus interiora vri, exteriora verò frigida, aut saltem sanorum similia esse, qualia in lipyrijs cernere licet: unde Nicolaus Michælius hac tempestate purpurali multos lipyricos iacuisse credidit, quales aliquot & nos ipsi obseruauimus; sed cum lipyriam à Purpura non satis apertè distinxerit, ei respondere obiter certis quibusdam argumentis operapretium esse duximus: tum maximè in hac parte diutius immorari placuit, quod lipyria naturam & essentiam (sicuti & epiala) paucis hætenus Medicis probè cognitam fuisse diffidamus. Subiunximus & aliquot alia axiomata, quæ non parum ad sequentium intellectum profutura iudicauimus. In quibus expediendis si fortè prolixiores doctioribus fuisse videamur, eos rogatos volumus, ut boni equique consulant, ut quos nostris his commentationibus nequaquam docere proposuerimus, sed tantum neotericis & studiosis, quid nobis de quorundam problematum veritate constaret, necnon de vera, & Hippocratica medendi morbis via sentiremus, quantum in nobis situm esset lubenter impartiri. Vnum præterea lectorem admonitum esse volumus, nempe nos

cum

cum causas & signa tam maligni affectus excuteremus, rationem curandi aliam atque aliam, secundum brevitatem aut longitudinem singulorum morborum excogitasse, atque à consueta practificantium nostrorum erronea & periculosa via defecisse, ut qui Hippocratem & Galenum ubique tanquam principes duces sequamur: qui & in libris prasagiorum, & vultus ratione acutorum, & praesertim Galenus in libris criseon, praecepit in morbis curandis Medicum ad statum morbi ante omnia spectare debere, à quo praecipui scopi curationis morborum ferè semper desumuntur. At cum status aliquando quarto die, aliquando septimo, nonnunquam undecimo, aliquoties decimo quarto, aut decimo septimo, aut alio die decretorio fiat, ipsumque sequatur aut declinatio, aut mors; sanè iuxta status propinquitatem, aut à principio remotiorem & distantiam, contingit morbos aut longos aut breves esse. Breves autem accuratius & alia methodo curandos esse, alia autem diuturnos, ut qui dilationem patiantur, certum est: Inter breves autem quidam breves tantum, alij breviores, alij brevissimi videntur. Eorum aptem qui longius extenduntur, maxima cerè existit latitudo, adeò ut visi sint qui ad septimum annum durarint, qui de genere melancholicorum sunt habiti. Quare placuit nova & quasi inusitata methodo medendi per quaterniones rationem securiorem purpuratas febres curandi, ad 20. usque diem tradere. Quas autem ultra progredi confestim, per septenarios distribuere in suum ordinem cogitavimus. Quam viam siue rationem morbos curandi si quispiam propius contempletur, spero futurum ut non solum in Purpuris sed etiam in omnibus febribus, tum intermittentibus, tum continuis, eandem doctrinam sit observaturus, cooperiatque hac securiori via & breviore, ad pristinam valetudinem citius agros posse restitui, quam illa periculosa, & ab usu communi reiicienda priorum Medicorum praxi, qua non solum nos ipsos turpiter deceperunt, sed etiam agros sui saeculi in periculum praesens, magno Reip. detrimento iniecerunt, ut qui paucorum dierum morborum curationem, à chronicorum medicatione parum distinse tradiderint. Quod si quis inde argumentum ceperit, ut veriorrem his de rebus sententiam in medium proferre decernat sanctiorèq; curanda Purpure methodum scriptis prodat, id lucro Reip. adscribam, eique gratias illius nomine agam immortales: atque ut id faciat, etiam atque etiam oro, nostròsque conatus benignè excipiat.

IOANNIS COYTARI PI-

ctauensis Medici, De Febris purpuratis

Epidemicis quæ anno 1557.

vulgatae sunt.

CAPVT I.

VM vulgo, tum à peritis quibusdam bonarum artium viris, tum etiam à rei literariæ ignaris, (siue ij genere & fortunis splèdidi essent, siue obscuri) iactaretur, morborù populatim grassantiù nostra hac septimi climatis regione, anno Domini 1557. speciem moremque prorsus ignorari: nomineque quo vel in specie, vel in genere hæc lues vocitaretur, inter Medicos nostrates sententijs variè certari, causamque sæuiantis populatim morbi occultam & omnibus ferè incognitam desiderari, certè quanuis hac de re me rogantibus quibusdā, multoties dixerim facile esse & nominare, & causam rati effectū ex Hippo. Gal. Paulo, Aëtio, & Cornelio Celso, plurimisque alijs melioris notæ medicis explicare: pleriq; tamen non destiterunt, hinc ad mensē (si fortè me cōuenirēt) super ijs me rursus interpellare. Apud quos, cū non satis iustam, atq; pro rei grauitate disertam atq; distinctā orationem ex tempore pronunciarem: neq; causas multiplices, siue à cœli statu, siue ab ho-

A mi-

*Dubitandi oc-
casio, ex varia
morborum hi-
storia, omniū-
que misera-
bili exitu,*

*Remedia irri-
ta.*

minum antea acta victus praua ratione, siue postea ex labore immodico, vigilijs, ira, infectorum contactu cum corporis facile afficiendi precedenti aptitudine, suo ordine satis fideliter in memoriam reuocare iudicarer: omnia vt scriptis fusius persequerer, atque veluti à principio (quantum per ingenioli nostri vires liceret) Deo opt. max. dante, exquirerem, amplissime-que exponerem faciendum putau. Quibus (mea quidem sententia) hoc vnum de sæuientis crudelissimi morbi nomine, atque specie, dubitandi argumentum præbuit, quod plerique subito, & repentino vitæ exitu raperentur, tum qui præsidij medicamentorum iuuarentur, tum qui medicinæ auxilio destituerentur. Nonnulli verò post aliquot dies, vbi febre continua duodecim diebus vexati essent, decimo quarto tandem miserè exanimabantur. Alij, per initia morbi recti inedentes, atq; de nullo conquerentes præterquam de ciborum inappetentia, multis iam peractis diebus ita acriter febre veluti de nouo superaccensa vrebantur, vt sub 20, 34, aut 40 diem, citius aut tardius paulò expirarent. Imò pauci ea contagione infecti, siue pueri, adolēcentes, viri, senes; siue mares, siue foeminæ; tā rustici quàm ciues; tā nobiles quàm plebei, à periculo liberabātur. Adeò vt, ex parochorum catalogo in medium pronunciatum fuerit, plures hac sæuienti tempestate, siue consternatione, aut moriendi pauore occubuisse, quàm superioribus grassantis pestis meruendis temporibus. Nam etsi venæ sectio febres continuas, quarum fomes in venis continetur, iuuare solita, tum à veteribus Græcis medicis,

tum

tum à nostris recentioribus comprobata, bis aut ter statim ab initio morbi repetita fuisset, medicamentum-
 que (quod minorativum vocant) etiam circa principia exhibitum ex arte satis indicabatur: nihil tamen inde cōmodi sentiebatur, sed in deterius sensim ægri procedentes, tandem superis animam concedebant. Qui morbus cum multorum crudeli interitu vno, aut altero mense in populum sævisset: neque pharmacis, victus ratione utcunque adhibita, cucurbitulis suo loco admotis, sanguinisve missionibus profligaretur, præpedireturque quominus plurimos jugularet; factum est, ut non solum medicinæ imperitos & rudes in admirationē traheret, sed etiam ex peritioribus permultos. Cumque ipsi de nomine, de specie, & de more morbi apud se cogitarent, de novis etiam & continuis febribus & minime usitatis præsidijis excogitandis solliciti esse cœperunt: ut cū ea & consueta curandarum febrium via hætenus parum foeliciter successisset, aliam & tutiorem medendi rationem inirent. Quod genus morbi cum in nostros Iuliodunenses ciues, & vicina suburbia circa idus Maij vehementer grassari, ab amplissima D. de Boisy, magni Franciæ scutiferi, familia (quam honoris gratia nomino) reuerſi deprehenderemus, multosque nobis absentibus è medio hac insidiosissima lue sublatos fuisse intelligeremus; etiam aliquid in his morbis diuinitatis subesse, quod à superis originem duceret, didicimus. Quod ex post facto in multis ægrotis, longa experientia, satis foelici successu, per nostram medendi rationem Dei gratia comprobauimus. Hanc verò po-

A 2 ste-

steritati tradere, amplissimeque explicare, in totius Reip. vtilitatem, his commentarijs non dubitauimus.

Triplex affectus hoc anno populatim grassatus est, quorum purpura fuit periculosissima. CAPVT 2.

*Morbus vere
grassatus.*

AFFECTVS itaq; qui in populū hoc anno præcipuè vulgariter sæuijt triplex fuit, in diuersas temporū tempestates distributus. Nam vere vnus irrepsit pueros, adolēcentes, atque aliquot iuuenes exanthematibus, quæ morbilli & variolę dicuntur, passim infestās, eorumque faciem & in quibusdam etiam vniuersum corpus miserè pustulis deturpans. Quo sanè tēpore, nullum præterea genus morbi grassari visum est: nisi fortè insignis putredo in quorundā venas sensim obrepens, febrem continuam perniciosam produceret, à qua tamen curari & sanitate donari contingebat, si commodis auxilijs occurreretur: quod si solis naturę viribus concederentur ægri, aut occæcatis oculis, aut hac putrilagine exulceratis intestinis, aut pulmonibus phthoë corruptis, paulatim exstinguebantur. Al-

*Morbus æstate
populariter
inuadens quā
purpuram po-
stea appella-
bit.*

ter verò per æstatem quasi furiosus in quemlibet irruens, omnes ferè passim ad orcum præcipitabat. Neque verò hic, aut alibi, sed vbique & indistinctè vagabatur. Neque item species aut forma vna morbi hunc fatigabat, illum verò alia, aut alium alia & diuersa: vel hodie hunc iuuenem hæc febris species, die crastina illum alia exurebat, imò eodem tempore anni, vna & eadem morbi species & eadem figura & imago quemlibet occupabat. Atq; hos citiùs, illos verò pau-

lò

lò tardius, iuxta ætatem, temperamentum, virium ro-
bur, humoris putrētis quantitatem aut qualitatem, ad
superos statuto die rapiebat. Quis enim (miserabile
dictu) non meminit vidisse pueros, adolescentes, iuue-
nes, florentes etate, senes, rusticos, urbanos, plebeios,
nobiles, presbyteros, monachos, & foeminas, cuiusli-
bet ætatis, aut vitæ status, siquando hac purpura præ-
henderentur, aut quarto die, aut septimo, aut vndeci-
mo, aut decimo quarto, nunc citiùs, aliàs tardiùs oc-
cumbere? Quis præterea non animaduertit in ijs om-
nibus priusquàm animam efflarēt maculas quamplu-
rimas sanguinis guttulas referentes ad cutim erumpe-
re, varieque totum corpus, sed præcipuè brachia, tho-
racē, & crura tingere? Quas, an essent pulicū pūcturæ
vestigia, an sanguinis intus efferuescentis seminaria,
operosū erat distinguere, Sanè hoc ipsum paulò dili-
gentius ad hunc modum libuit explorâre: Imprimis
vino albo tepido, in quo tritici furfur incoxeram, bra-
chia abluta sudariolo blande tergebam: at cùm nihil
elueretur, placuit ipsa manu leniter cutim demulcere,
vt si quid esset asperum & inæquale, atque in morem
tumoris sublatum tandem experirer. Cùm verò nihil
proficerem, sed interim quasdam maculas liuescere,
alias in nigrum colorem, alias in violaceum aut bla-
um degenerare intuerer, easque durare quatuor aut
quinque dies, nonnuquam plures, præcipuè in mori-
bundis: non amplius morsus aut puncturas pulicum,
non sanguinis ebullientis eruptiones, quales in san-
guineis per febres non pestilentes ad cutim florere
plerumque animaduertimus: quas euanescere statim

Purpura or-
tus.

Purpura exa-
minatio.

obseruauimus, vbi primùm sanguinis feruor defierat. Nō item huiusmodi sanguinis semina in cute diffusa, qualia in hepate & sanguine calidioribus cernimus, si fortè equo, aut cursu celeri immodicè defatigentur:

*Purpura cur
ita dicta.*

sed potius eas esse maculas, quas veteres à pulicum puncturarū similitudine punctículas, vel à lenticularum imagine lenticulas vocitarūt, testati sumus. Quas nostrates mulierculæ, à purpuræ colore purpureas maculas, & febres purpureas, nostro idiomate nemine reclamante, à multis iam elapsis annis nuncuparunt: Ægrosque tum vulgares, tum medici nostri seculi purpura laborare eos dixerunt, qui similibus maculis in-

*Tertia morbi
species Cocce-
lucha vulgò
dicta.*

*Describitur e-
tiam à Fran-
cisco Valeriol.
in loc. com.*

fecti, simul febre continua detinerentur. Superest, vt de tertio affectu pauca etiam subiungamus. Imprimis sciendum est, tota æstate aërem caloribus perpetuò exæstuasce, eumque sub principia Septembris mutatū de repente atque conuersum ad frigora: Vnde cū per æstatem plurimi vapores sursum ad cerebrum essent attracti, compresso frigore adhuc calente, & humoribus distento cerebro, cōfestim materia in fauces, in thoracem, in ventriculum, venas mesaraïcas & intestina influxit, partes ex quibus manabat, per quas effluebat, & in quas instillabatur, grauiter infestā. Nā quæ materia pulmones obsidebat, rursim laboriosam & assiduam excitabat: quæ in ventriculum & venas mesaraïcas, cruditatē & obstructionem: ex quibus febris ephemera, aut synochus nō putris subnascebatur. At cū neque febris ephemera, neque ventriculi cruditas, aut pulmonis affectus, tam grauiter ægrotos premeret, neque à consuetis negotijs abstraheret, sicuti capi-

capitis dolor continuus, grauis, tensius & pulsabilis, factū est vt à populo cocheluchę, aut cocceluchę nomen ipse affectus cum suis symptomatis sortiretur, dicerenturque ægroti coccelucha vexari. Hic autem affectus primū cœpit indiscretē quoslibet occupare, postmodum per totum mēsem Septembrem sæuiens, vsque ad Octobris idus, tot homines passim fagitauit, vt vix è millibus vnum inuenias, qui non eo tempore coccelucha laborarit. Quam tamen non vsque adeò periculosam aut crudelem fuisse existimes velim, vt credas multis exitio fuisse: cū certē neminem hominum (quod sciam) viderim, qui hoc symptomate grauatus fatis concesserit: Nisi fortē aliquot, qui à multis iam annis anhelī phthisici incedebant, irruēte rursus per coccelucham in pulmones humore, tandem tabidi occubuerunt.

De purpura scribendum proponit, atque in quo ab exanthematis differat, docet. CAPVT. 3.

DVORVM autem ex his affectuū doctrinam omnes ferē Medici, tam Græci, Arabes, quā Latini fusissimè exposuerunt, librosque suos de morbillorum & variolarum natura, de eorum differentijs & cura, vsque ad fastidium ferē infarserunt. De coccelucha etiā licet amplissima eorū legere volumina, quæ sub nomine τῆς κεφαλᾶλαις Græcis, & sub titulo Sodæ Arabibus describuntur. Adhæc accedit, quod hi affectus quotannis ferē redeant, populumque non leniter molestant, atque Medicis frequenti illa exacerbatōne

plus-

plusquam velint innotescant. Quo fiet, vt de eorum natura inuestiganda, aut eorū curatione describenda, minus futuri simus solliciti. Nisi fortè sub finem huius operis de cocceluchæ curatione aliquid adijciamus, quod à soda & cephalalgia hic affectus plurimùm differre videatur: vt qui non simplex, sed cum febre diaria, aut synocho non putri, necnon cum catarrho in pulmones ferè semper sit permixtus. At sæuissimus ille affectus qui & imperitos, & medicinæ peritos artifices in varias sententias multùm & diu traxit, (quem à purpureis maculis facilioris doctrinæ gratia purpuram superius nominauimus) cùm rarò in populū grafsetur, eiusque clara descriptio & natura apud antiquiores Medicos, tum Græcos tum Arabas nō habeatur, fecit vt siquando per otium liceret aliquid de eius natura & curatione cōmentari, id ipsum elariùs & distinctiùs paulò quàm hactenus ab antiquioribus fuerit proditum, attentare conaremur. Neque enim Gal. circa finem lib. 5. Meth. ad exāthemata pestilentia (vt quibusdā placet) purpurā relegat, vt quæ vel vlcerata, vel cū crustis extuberent: purpura verò nihil quidquā horū, quēadmodū licet ex eius verbis intelligere ob-
 rineat. Sic enim scribit: Atq; cū ita vacuati essent, ijs
 qui euasuri erāt, pustulę (quę exāthemata vocāt) nigre
 toto corpore conferim multę apparuerunt, vlcerose
 quidē plurimis, omnibus certē sicce. Eratque intuenti
 perspicuū, reliquias eas esse sanguinis qui in febre putruerat, quas veluti cinerem quempiam natura ad cutim trussisset, sicuti alia ex superuacuis nonnulla trudit.
 Verū medicamētis ad eiusmodi exanthemata opus
 non

Purpura ab exanthematis differt existētia, causa symptomatis, curatione.

non fuit, cum fiderent sua sponte ad hunc modum. Alijs quidem, quibus videlicet exulcerata summa pars fuit, decidit ipsa vlceris crustula, quam ephelcida nominat; deincepsque quod reliquum fuit, propinquum sanitati erat, ac post vnum duosve dies ad cicatricem peruenit. Alijs quibus scilicet vlcerata summitas non est, exanthema quidem ipsum & asperum & scabiosum erat, decidit verò veluti squamma quædã, ac dehinc ferè omnes sani: quod sicubi apud Auicennam, Rasim, Mesuë, & alios huius farinæ authores, quippiã de hac lue scriptum reperiatur, id ipsum ita confuse & indistinctè cum morbillis & variolis coniunctum est, vt purpurã à morbillis, neque animo, neque re ipsa se iungere atque secernere possis. Imò huius medicationem ac curam tãtopere neglexerunt, vt cum morbillis medendi viam docerent, purpuram silentio præterierint, aut cum illis simul ipsam cõfuderint: etiamsi hæc tota natura, symptomatum diuersitate, medendi methodo, atque ipsis præsidij prorsus differre videatur. Nam variolas & morbillos à sanguinis menstrui parum defæcati, corruptela vt plurimum originem ducere, secundum temporum constitutiones, omnes vno ore fatentur: purpuram verò, ab ambientis aëris vitio in humana corpora inuehi, suo loco certis argumentis ostendemus. Illi præterea extuberant, & in genere tumorum præter naturam reponuntur, sanientque aut pituitam in morem vlcusculorum exudant, & tandem exsiccantur, foueasque nonnunquam & vestigia post exsiccationem relinquunt. Hæc autem nihil cutem per quam emicat attollit aut exulcerat, at

B eam

eam ipsam solum tingit atque maculat, neque Medici auxilium ad vlcerum deterfionem, aut fouearum repletionem aduocat. Illi etiam venæ sectionem post tertium diem, aut post sui apparitionem (nisi in plethoricis) reformidât. Hæc contrà & ante eruptionem & ubi eruperit, nullo obseruato dierum numero (modò vires consent, ætas & morbi magnitudo consentiât) ad sui profligationem sanguinem mitti expostulat. Illi rursus nonnullos occæcant, alios ad tabem exulcerato pulmone præparant, alios quoque ad dysenteriam, si intestina alicubi læserint, transferunt. Hæc verò nihil quicquam tale inuehit, sed si à principio ægrotum suauiter tractauerit, eaque præsidia quibus excutitur, arte & methodo certa exhibeantur, nihil tale post sui ablationem relinquit. Sed de his fortasse plura suo loco dicentur.

Sed quoniam de contagione in hoc opere frequenter sumus verba facturi, dicimusque alicubi hunc contagione affectum, illum verò suo contactu alium inficere, alicubi cōstitutionem temporis, aut febrem contagiosam esse, ex quibus diuersa vocabuli significatio detegitur (nam vt colligere licet, & seminaria contagiosa, & morbum, & ægrotum, & anni tempus hoc vocabulo comprehendimus) placet hîc ante omnia multiplicem huius nominis significationem paucis percurrere, vt lectori saltem appareat, quid nos contagionis vocabulo intelligamus. Qui verò plura hac de materia cupierit, adeat libellum eruditissimi viri Hieronymi Fracastorij de Contagione, in quo ipsi satisfactum iri iudico. Non enim apud Galenum,
non

non apud Aëtium, Paulum Aeginetā, aut alium classicum authorem, materiā hanc integrè prius discussam fuisse memini. Imprimis itaq; præmittemus, quod unicuique notum est, & familiare, nempè contagionem à contingendo denominationem sumpsisse, atq; ob id duorum, vel plurium corporum contactum præsupponere: quorum quidem vnum sanum est, alterum egrum, aut infectū aliqua sordida & maligna putredine, siue in substantia, siue per admixtionem seminariorum & vaporum sordidorū, siue per magnas mutationes in suis qualitatibus, vt posthac plenius docebitur. Neq; in his cōmentarijs meminimus illius contagionis quæ fit in eodē corpore, per continuitatem & successionem partiū, quod valdè improprie dicta sit, sed solum eius quæ fit ab vno corpore infecto in aliud, aut plura prius non infecta. Verum quoniam corporū quædam sunt sensibilia & visibilia, vt animalium corpora: alia sunt inuisibilia, vt aër, & seminaria, siue vapores, siue halitus pestilentes: Quæ tria, quanuis inter se differant, tamen plerunq; pro eadem re vsurpantur. Nam vapores calidi humidi naturam aëream magis retinent; halitus verò calidi sicci, igneam: seminaria verò terreā & aqueā, vi ignis in minutissimas partes redactam, multumq; ac diu subactam & mixtam, à quibus lentorem & caliditatem igneam putrefacientem retinent. Distinguiamus porrò contagionē quam Græci *Quάφεια* vocant, in eam quæ fit quoties duo aut plura corpora visibilia sese mutuò cōtingunt, & quasi suo adhæsu illiduntur: Atque in eam quæ ab inuisibili corpore suam putrilaginē atque corrupte-

lam sensibili, & visibili corpori committit. Hoc autem exemplis illustrare expedit: Qui homines lepra, lue venerea, morphea, scabie foeda, alijsque eiusmodi vitijs deturpantur, eos qui frequenter illis accubant, aut ipsis iunguntur simili foeditate maculant. Proximitas enim corporum & contiguitas facit, ut ab vno corpore in aliud corpus aliquomodo paratum, puta cacochymum, aut intemperatum vitium facile transmittatur: alij verò qui ruri tempestate pestilenti negotiantur, aut per publicas vias ciuitatum obambulant, in quibus sæua pestis grassatur, læduntur; illi per contactum cuiusdam corporis offendi dicuntur, sed quod sit inuisibile: nam aer corpus quidem est, sed tenue, rarum, transparens, atque ob id inuisibile: sic & vapores, halitus, aut seminaria per aerem diffusa, inuisibilia sunt corpora, quæ quotidie inspiramus & attrahimus, incedendo, atque aerem findendo, & diuidendo, qui corporibus nostris cedens, illicò nos ambit, circumplectitur, atque tangit non secus atque aqua conspicua, quæ si in eam lapis proijciatur, statim finditur, lapidemque in se admittit, illum vndique amplectens: vnde vulgo is dicitur peste tactus, qui ab aere principium contagionis accepit, etiam si cum nemine cubuerit, neminemque peste affectum inuiferit; quare ad hunc modum contagionem describemus. Contagio est seminariarum vitiorum aut corruptorum, similem affectum præter naturam gignere valentium à corporibus, aut quorundam corporum partibus læsis, & infectis in aliud, aut plura corpora analogiam ut plurimum cum illis habentia, idque nonnunquam certa aeris constituitur.

cōstitutione, transitus & cōmunicatio; quæ descriptio mihi cōsentanea esse videtur. Cōtagio siquidem nunquam fieret, nisi à læso corpore & infecto, siue sit aër, siue aqua, siue corpus aliud, seminaria sobolem infectionis in se continētia, in alia corpora analogia trāsferent, eaquē simili affectu inquinarent. Non enim mihi persuadebo, omnem cōtagionem propriè dictā corruptionem esse corporis, aut cōpositi (parcant mihi Fracastorius & Valeriola) similem ei à quo primū manarit. Corruptio siquidem est ipsa læsiō & depravatio, non autem actio causæ lædentis, sicuti morbus (vt inquit Cicero 4. Tusculana.) corruptio est totius corporis. Contagio verò quæ per contactum fit, est transitus seminariarum ab vno in aliud corpus, ita vt tangāt: & actio quæ fit quoties seminaria inspirata aut admissa in corpus passurum agūt, ipsumq; corrūpunt: at affectus qui relinquitur in patiente corpore, corruptio nūcupatur. Diximus autē & morbū cōtagionem esse, & causam morbi, sed minùs propriè morbus dicitur contagio. Aër autem, & aqua putris, quæ veluti causæ morborū contagiosorū habentur, minùs quoq; propriè cōtagio dicuntur. Transitus verò seminariarum ab ipsis in alia corpora paratiora ad excipiēdam vim corrūpentem seminariarum, ita vt actu iam tangant, & ægra reddūt corpora, propriè cōtagio habetur, & vocatur. Sanè quoties morbi eadem species ab vno infecto corpore in plura sese fundit, cōtagio illic subest, hoc est venenositas & quædā vis corrūpendi, quæ per seminarium corporis prius infecti in alia corpora transmittitur, eaq; simili affectu inquinat. Perni-

B 3 ciosa

ciosa quoque & lethifera morborum qualitas, & malignitas, quæ ab vno in alium serpit, contagio vocatur. Neque vlllo modo censeretur contagio, nisi ab vno in aliud corpus migraret. Seminaria autem (vt eo redeam vnde digressus sum) ea sunt, quæ vim corrumpendi in se habent: eorum transitus, & disseminatio, & euaporatio ab vno in aliud corpus analogum propriè contagio est. Corruptio verò affectus qui & in corpore prius læso & occupato continetur, & qui relinquitur in alijs corporibus per seminariorum transitum & actionem infectis, non secus ac facit seminis virilis in vterum iniectio, quod dum effunditur nondum procreat & gignit animal (non enim vt puto quisquam sanæ mentis affirmabit, ipsam seminis virilis emissionem procreationem esse) sed vbi semen receptum est in vterum benè temperatum, idque statim post finitos menses, aut quando fluere paulatim desinunt, concurreritque semen foeminae cum virili, atque ab vtriusque seminis cōmixtione probi sanguinis subsequatur quantum oportet attractio, & vteri ea amplextantis sufficiens calefactio, foetus & subactio, tum fieri dicetur procreatio, & animalis aut saltē embryonis generatio. Causa autem huius efficiens calor est vitalis, per spiritum in seminibus contentum, materialis verò sanguis maternus, & seminum substantia. Quo vero tempore seminis fit virilis eiaculatio, generationem esse factam minimè fatebimur, imò neque adhuc fieri: nam fieri potest vt statim ac semen effusum est, & in locos muliebres proiectum, præ nimia humiditate vteri, aut alia causa foras effluat, frustreturque

que generationis spes. Illa enim feminis excretio est transitus, non autem procreatio: sic & transitus vaporum infectorum non est corruptio, sed motus eorum seminariarum quæ corruptionem postea producent, alterando & corrumpendo corpus illud ad quod transferunt. Contingit etiam aliquando, ut quamvis seminaria per aërem deferantur ad hominem benè temperatum, & quadratum, eaque per inspirationem ipse attrahat, nihil tamen aut parum ab ipsis lædatur. Sed de his satis: Reuertamur ad examen singularum differentiarum quas descriptioni adscripsimus. Imprimis adposui (vitiatorum) quia non omnia seminaria actu sunt corrupta, sed solum alterata, & in se principium quoddam corruptionis, aut cuiusdā infectionis fouētia, qualia sunt in nutricibus quæ quāquam per tenebram ætatem scrophulis, tinea, epilepsia, aut simili affectu laborant, postea adultæ videntur planè valētes ac sanæ: ipsæ enim suo lacte quos nutriunt infantes simili morbo corrumpūt. Alia verò sunt actu corrupta, & putrida, ut quæ à corporibus peste laborantibus effeferuntur in alia corpora, item quæ ab elephanticis, scabie, aut lue venerea corruptis exhalant. Postea subiunxi (similem affectum gignere valentium) ad differentiam veneni, & aspectus basilisci, quæ quamvis deleteriam facultatem in alia corpora inferant, non tamen similem affectum, quo ipsa prædita sunt, transmittunt & ingenerant, sed prorsus diuersum. Nam similem affectionem in corpus aliud transmittere, in eoque similem morbum gignere, solius contagionis est proprium, quod ita illi competit, ut alteri nequa-

nequaquam conueniat, conuenitque omni contagio-
 ni, & semper, respectu seminariarum quæ semper fa-
 cultatem in se habent lædendi: quod si non semper
 subsequatur effectus, id potius fit ob corporis reci-
 pientis firmitatem, robur, & ad patiendum contuma-
 ciam aut antipathiam; quocirca proprium illi esse
 quarto modo asserimus. Addidimus quoque (à cor-
 poribus, aut quorundam corporum partibus læsis &
 infectis) vt comprehēderemus omnia corpora à qui-
 bus seminaria proficisci possunt, aërem, aquam, her-
 bas, legumina putrescentia, corpora pestilentia, le-
 prosa, lectulos, lintea, stragula, & alia corpora infecta,
 aut quorundam corporum particulas, vt oculos in oph-
 thalmicis, pulmones purulentos in phthisicis, intesti-
 na in dysentericis, & ijs qui tenesmis virulētis excru-
 ciantur, & si quæ sunt aliæ partes quadam contage
 obseptæ, à quibus similis infectio in alterius corporis
 consimiles partes euolare possit, easque contamina-
 re: subiicimus quoque (aut plura corpora) nam prius-
 quam contagio dicatur, requiritur vt simile vitium ab
 vno corpore in aliud migret, & ab illo in alia & varia
 corpora; & sic deinceps, quousque contagio in pluri-
 ma corpora analogia serpsisse comperiat. Non e-
 nim si fortè multis è millibus vnus aut alter ægrotus
 simili morbo lectulo affligatur, sequitur necessariò
 morbum quo ille ægrotat contagiosum esse. Sed po-
 tius sporadicum ipsum iudicabo, vt quoties æstare; &
 eadem cœli constitutione, quosdam ægrotos tertiana
 pura, alios tertiana notha, aut duplici, alios continua,
 hos verò synæche, alios ophthalmia, aut alio morbo
 corripi

corripi videas, eos tamen nequaquam contagione affici existimabis, etiam si tres aut quatuor simili morbi specie detineantur: quia vnus ab alio vitium non contraxit, sed vel ab intemperante victu, vel exercitio immodico, aut intempestiuo, ab vsu calidorum alimentorum, ab ira, & similibus, has vel illas febres sibi comparat. Neque etiam meo quidem iudicio temerè inferui (analogiam habentia) nam non omnes homines, aut alia diuersi generis animalia, per constitutionem pestilentem, etsi in eadē regione aut eadem etiam ciuitate infecta degant, peste tanguntur, neque omnes eorum oculi, qui ophthalmici oculum inspiciunt, ophthalmia capiuntur. Sic quoque nec boves, nec iumenta, nec pecudes, per eam conditionem aëris tanguntur caduntque. Imò vulgus vt plurimum ea tempestate ad stabula pecudum, vt vapores fimi & vrinæ inspiret, tāquam ad sacrum asylum, ieiunum accurrit. Eodem iudicio frequentissimè obseruamus, quoties pestilenti conditione fauiente vel in pecudes, vel in armenta, quæ simili peste contagiosa tanguntur pereuntque: nihil tamen inde contagionis in homines serpere, sed plane ab illa liberos iniuria tutissimè viuere cernimus, negotiaq; consueta intrepidus obire. Voluimus quoque subnectere & hanc differentiam, nonnunquam certa aëris constitutione: Hæc autem addidimus propter epidemiales morbos, qui solum certa tēporum tēpestare, & in certis locis grassantur, quales sunt morbilli, variolæ, purpura, pestis. Aliquādo vero alij cernuntur morbi qui non sunt epidemici, neq; vna tēporis cōstitutione potius effe-

C runtur

runtur,quàm alia : cuius generis est phthificorum frequens & è propinquo inspiratio,leproforû,serpigne, scabie, & pruritu infectorum frequens contactus, eorum qui lue venerea laborât cum alijs congressus atque venerea cômixtio, nutricum cum infantibus propriæ & abditæ infectionis communicatio : omnes enim hi, nulla coeli obseruata tempestate, tâgentes eodem vitio foedant. Nihil itaque puto relictum, quod ad genuinam contagionis desiderari possit descriptionem, siue contagio fiat solo contactu, siue contactu & fomite, siue contactu, fomite, & ad distans : nam in ijs omnibus corpus illud, à quo procedit contagio infectum esse, aut corruptum, vel actu vel potentia præsupponitur. Actû, vt aër, siue in substantia, siue per admixtionem vaporum corruptorum, vel aqua stagnans & putris, vel copora peste infecta ; potentia verò, vt nutrices. Neque enim quicquam alteri id vitij impartiri potest quod prius in se non fouerit, vt scribit Galenus lib. 1. de Semine, his verbis : Non enim poterit aliquid propinquis impartiri, nisi eiusdem prius particeps. Quocirca corpus cōtagione obsessum, similem & eiusdem speciei morbum in alia transmittere potest, saltem si fuerint analogæ, & ad similem, vt dictum est, contagionem contrahēdam parata, siue illa animalia fuerint, siue plantæ, siue lintea per fomitem ; nam in habentibus symbolum, facilis est transitus, inquit Aristoteles lib. 1. de Ortu & interitu. Quo fit vt certa quadam tempestate, vt alibi dicitur, certa contagio analogiam habeat cum hominibus, aut eorum certis quibusdam particulis. Aliquando

quando cum bobus, alias cum porcis, aut cum pecudibus, nonnunquam cum arboribus, frequenter etiam cum cerealibus & leguminibus. Longior essem si hîc omnia probare & excutere contenderem. Mihi satis erit, si quædam, quæ anno 1576 (quo iterum commentaria hæc percurrebam, notatu digna iudicaui, adscribam. Vidimus sanè in his regionibus, nuces arbores, tam graviter afflictas fuisse, ut neque gemmas, neque folia, neque fructus (præter paucas, & eas quidè quæ iuniores, lætiores, & humiliores erant) suo tempore protulerint, adeò ut eas de cœlo fuisse tactas pronunciari verè potuisset. Dixi autè præter paucas: nam in lōga serie, numerofoq; earum ordine, proceras omnes steriles, & veluti emortuas vsque ad medium Augusti mēsis dixisses: tum verò & veluti veris initio frōdere, & folijs ornari cōspexisses. Si quæ autè essent magis depressæ, & in declivi loco bellè educatæ, eas à verno statim tempore gemmare, frondere, & folijs fructibusque locupletari, statis & consuetis temporibus observauimus: reliquas quoque arbores fructifetas intactas, copiosissimè suos cultores consuetis diuitijs cumulasse. Vites etiam sua peste tactas fuisse gravissima cultorum iactura experti sumus: nam vix breues & paucos palmites protulerunt, præter eas quæ in solo læto, & ritè culto humiliores erāt, & quarum palmites humi reptabant: nam in ijs & pāpinos, & racemos satis numerosos vidimus, & collegimus, in alijs ne labruscas quidem. Eodem anno mirari licuit seminationum aëris analogiam cum fegitibus: nam quæadmodum anno 1574. secale separatim

C 2

ratim

ratim satum, veluti tactum, flaccidum, & sterile agricolae sua spe fraudauit; satum verò cum tritico, & cum ipso permixtum, consuetam foecunditatem retinuit: sic anno 1576. triticum solum, & seorsim ab alijs consitum, aut languentibus stipulis, & aristis arecentibus, & inanibus mansit inutile, vel supernascens numerosa copia arachus (qui viciago dicitur) veluti carbunculatione lesum, victum & suffocatum ipsum stragulauit. Si verò cum fecali sereretur, aliquanto laetius & foecundius horrea ditauit. Ex ijs autem licet colligere diuersitatem constitutionis temporum facere, vt aër alia atque alia putredinis seminaria contrahat, quæ analogiam diuersam cum corporibus animalium & plantarum certis annis habeant, non verò singulis, & id meo quidem iudicio procedit à diuersitate aspectuum planetarum, & cæterorum maiorum syderum, quæ suo inflexu magnas in aëre mutationes inuehūt. Nam in generatione aut alteratione rerum inferiorum, præter causam particularem, vniuersalis (quæ à syderibus pēdet) concurrat, corporaque hæc inferiora superioribus lationibus necessario cōtinuata magnopere immutat, à qua sanè omnis huius orbis inferioris virtus proficiscitur, & ab illa miro ordine regitur, q̃ Aristot. Meteorologicōn, & Plinius lib. 17. cōfirmat his verbis: Syderatio tota è coelo constat, quapropter & grando in ijs causis intelligi debet, & carbunculatione, quæ pruinarum causa euenit. Nūc verò ad institutum redeamus. Contagio etiam aliquando sporadica est, vt cernere licet in ophthalmia, phthisi, lue venerea & alijs. Aliquando verò est epidemialis, vt quando
pestis

pestis, purpura, morbilli, variolæ populariter grafsantur. Huius prætereà altera est perniciofa & lethalis, cuius generis ea est, quæ à seminarijs pestilentibus in certa regione, & certo tēpore vulgatur. Altera autem mitior, & non lethalis, quæ quamuis populariter diffeminetur, non tamen omnes quos tangit morte perimit, sed mitiori morbo, mitioribusq; symptomatis ipsos affligit, paucosque de medio tollit, vt quoties coccelucha, variola, purpura, & tenesmi vulgariter populum excruciant. Hæ verò omnes per cōtactum (vt dictum est) fiunt, quæ contiguitatem, & contrectationem duorum corporum aut plurium, alias sensibilibus & visibilibus, alias inuisibilibus præsupponunt. Quarum meminit Iuuenalis Satyra. 2.

Acer & indomitus libertatisq; magister

Cretice perlucet: dedit hanc contagio labem,

Et dabit in plures, sicut grex totus in agris

Vnius scabie cadit, & porrigine porci:

Vuaq; conspecta liuorem ducit ab vua.

Et Virgilius: *Dira per incautum serpunt contagia vulgus.*

Idem: *Nec mala vicini pecoris contagia ledent.*

Quæ verò ab inuisibilibus corporibus contagio est, eam etiam per cōtactum fieri arbitramur, nempe adhæsu corporis inuisibilis corpori visibili & sensibili: & hæc aliquando à remotioribus locis aduehitur, qualem flatu venti ab Aethiopia delatam fuisse Athenas pestilentem scribit Thucidides. Aliquando verò in locis vicinis concipitur, gigniturque: vt quoties à syderum constellatione, vel ab aquis stagnantibus corruptis, à cloacis & huiusmodi, putres vapores aë-

C 3 . rem

rem immutant, & inalterant, qui postea in perniciem multorum necessariò inspiratur. Neque etiam conspicua est illa exspiratio, quæ fit à phthifico homine, in os & faciem accubantis sani, aut familiariter cum ægro communicantis; qui phthisi quoque afficitur facilius multò, si antea tussi longa, pleuritide, aut aschmate pulmones imbecilles sanus habuerit corripitur. Nullo modo etiã cernitur corpus illud quod cōtagio ophthalmici in oculū sani defertur. Reperitur & tertia quædā contagionis species, quæ non solum contactu, sed etiam per effusionem & immissionem cuiusdam substantiæ conspicuæ in aliud corpus solidum fit. Experimur sanè nutrices quæ lue gallica scabie foeda, lepra, scrophulis & epilepsia inquinantur, puerulos earum lac exuentes simili affectu inficere, & id solum per contactum: nam puellas aliquot vidimus, quatuor aut quinque annos natas, cum mulieribus cubuisse, quæ quidem prima ætate scrophulis tinea aut epilepsia affectæ fuerant, nec tamen puellas quicquam inde mali contraxisse. Contra verò infantes qui eius generis morbis correptas quondam à primis annis nutrices habuerant (etiam si sanæ viderentur, quo tempore lactabant puerulos) nihilominus simili morbo defædatos fuisse observauimus. Non igitur hæc contagio solum est per adhæsum, & attrectationem duorum corporum, sed potiùs per exuctionem lactis, quod quidem lac seminaria tam grauis infectionis non solum in humoribus nutricis prius contenta adseruat, sed etiam in carne infarcta & tanquam in fomite sepulta recipit, & redolet; atque ijs postea
infantes

infantes, exuctum & absorptum, inquinat. Eodem iudicio per mutuam attritionem & accubitum, mulier sana gallicum morbum, lepram, morpheam, & huiusmodi vitia à viro contrahit, sed longè promptiùs per mutuum amplexum, & feminis eiaculationem. Hæ omnes contagionum species, quamvis in admirationem hominum animos rapiât, nequaquam tamen tantopere in causis exquirendis adhuc doctorum hominum ingenia torserunt, quàm ea, quam à fomite fieri scribit Fracastorius. Nam quæ ab aëre fit, eam vel à constellatione, vel à mixtis per ipsum aëris vaporibus, qui tum à locis, tum à corporibus corruptis, & graviter spirantibus suboriuntur, fieri est in confesso. Sed quæ è fomite, hoc est ex ijs corporibus quæ priùs semina exceperunt, & veluti imbiberunt (cuius generis sunt lectuli ægrotantium, stragula, vestimenta, lintea, & huius generis alia nonnulla) quæ postea recepta seminaria in alia corpora trāsferunt, à quibus similes affectus producuntur, graviùs & magis perplexè ingenia exercet: nam lintea, stragula, & similia, sicca sunt & frigida, destituta calore innato & humore primigenio (nisi quis per accidens humida mollia & rara dicat) quapropter minus parata ad excipiēda huiusmodi seminaria, quæ nullā analogiam aut symbolum cum stragulis & cæteris huius generis habere videntur, secus similes morbos in ipsis imprimerent. At cum sint inanimata, succisq̃ue destituta, morbis corripi non possunt: sed vel ob aëris intemperiem humidam, vel si post ablationem non satis fuerint exsiccata, vel (quod frequentius contingit) si ægrotus vaporibus

poribus & sudoribus illa humectantur: non est dubium, quin tum corpora infecta istis vaporibus & sudoribus sordidis, linthea quoque, indusia, & stragula, alioqui ob illam humiditatem paratiora, conspurcent, à quibus in alia corpora similis morbus transfertur. Et cum seminaria multum & exactè sunt permixta, materiamq; lentam fuerint sortita, fit ut, si quando in vestibus, lintheis, & alijs eiusmodi imbibantur, quæ non subito aëri perflatili exponantur, sed potius in aliquo angulo concluso & obscuro reponantur, multum & diu in ipsis seruari possint. Nam horum materia lenta & fortiter mixta, si corpus frigidum, & aliquo modo siccum sortita fuerit, non facile exoluitur, quia nihil est in ipso quod lentorem tenuet, incidat, concoquat, forasque pellat; itaque in multos annos cōseruatur. Sin autem corpus raram, humidum, tenue, & mobile fuerit, & quod facile diffletur, ut aër, non tandiu custoditur: si verò humidum, succis plenum, quod non ita facile resoluatur, quandiu alteratur & putrescit, in ipso eam latere & seruari tandiu non dubitamus asserere. Aër enim subiectum fit primum seminariarum, quæ vel à coelo, vel à terris, vel ab aquis suboriuntur, qui ob substantiam raram, tenuem, & mobilem, & quæ plurimum flatu veti huc atque illuc impellitur, diutius seminaria hæc seruare non potest, sed vehementi flatu, & diutino motu agitatus dispergitur, putredoq; in ipso concepta exsiccat, discutiturq;. Quæadmodum hyeme subsequente, conditionem pestilētem fieri obseruauimus, in qua Septentrionalis ventus frigidus siccus multum & diu spirans, pestilētem auram exsiccauit, & sedauit

dauit. Non tam facilè corpora animalium, vbi semel infecta sunt, seminaria deponunt, nisi statim à principio morbi arceantur paratissimis remedijs. Quod si seminaria illa humores, aut partes solidas cordis radicatus occuparint, neque à principio ipsa ullis præsijs prohiberi potuerint, ea corrumpunt corpora, in ipsisque tandiu infarcta hærent, quâdiu in ipsis putrescentibus custodiri possunt. Neq; video quomodo simul cum anima & calido innato expirentur, cum nihil analogum & familiare cum ipsis habeant, sed potius toto genere aduersentur, atque ea oppugnent. Quo mihi magis mirari licet Fracastorium & Rondeletium, qui simul cum anima seminaria euolare asserunt, quasi ipsa solum in spiritibus, qui efflantur cum anima, continerentur, non autè in humoribus, & corpore cordis, quæ etiâ multis diebus post mortem in cadaueribus relinquuntur. Neque est maior ratio, cur seminaria per contagionem humores corpus cordis inquinent, & in illis tanquam in fomite asseruentur, quàm in linteis stragulis & huiusmodi, neque etiam minùs est credibile. Sed fortè probabilius alicui videretur, seminaria analogiam potiùs habere certa quadam tēporis constitutione cum humoribus, & corpore cordis, quàm cum linteis: nam quis vnquam ausus fuit asserere, seminaria cum stragulis analogiâ potiùs habere hac cōstitutione, quàm alia? Quod si ab egrotate corpore sudariola stragula, & alia eius generis infici re ipsa comperiamus, seminariaque putida in ipsis aliquandiu veluti sepulta celari, non secus ac ignis tegitur, in foco cineribus obrutus, ita tamen vt digito fodientem statim

D inurat.

inurat. Quid impedit quominus si post aliquot dies linthea, & eiusmodi explicentur, contrectantem simili morbo non lædant? Quid præterea impedit, quominus corpus, & humores, vbi semel seminaria exceperint, eaque aliquot dies viuo adhuc animali fouerint, eo mortuo eadem non retineant, custodiant, & in aliū paratiorem disseminent, similemque morbum ingenerent? Quando viget animal, inquit Gal. 9. Meth. med. calor innatus multus est & robustus, qui quādiu suam temperiem seruat, regit & dispensat facultates omnes pro suo robore, quibus corpus sanum quā diutissimè potest seruat, & à putredine vindicat. Si verò alteretur, & à consueta temperie excidat, non ampliùs regit, sed vincitur à causa potentiore. Quæ si diutiùs cum ipso pugnet, atque tandem ipsum euincat, sicuti faciunt putrida illa seminaria, quomodo ea foras expellere poterit? vincuntur ac prosternuntur facultates omnes. Quid igitur superest, quod putredinis causam expugnet? quid, quod seminaria contagionis expellat? Fateor postquam cadauer refrixit, & antequam magnopere putrescat, veluti sepulta citra effectum quiescere seminaria. Quod si à calido externo cadauer valde putrescat, grauiterq; foeteat, nihil impedit quominus de potentia ad actum per putredinarium calorem seminaria reducatur, vicinosq; aut ea tangentes simili contage inquinant, quemadmodum scriptum reliquit D. Syluius quondam præceptor meus, in cōmentarijs quos in priorem librum de Diff. febrium scripsit, vbi causas generationis pestis enumerat, inter quas corporum inhumatorum,

&

& præcipuè pestiferorum stragem ascribit. Fieri autè potuit vt Rondeletius cum quiquisdam scholasticis, cadauera quorundam qui peste perierant tutissimè secuerit, quæ sub dio per hyemem frigidam & siccam infepulta vno aut alteto die, & frigida remanserunt. Frigus enim siccum putredinem retardat, feruorem & agitationem humorum aliquot diebus cohibet. Quare eo tempore securiùs cadauera secari contigit. Adde quod ipse Rondeletius & scholastici nihil subesse cōtagionis suspicabantur, ob id minùs in ipsis agitabantur humores, minùsque ad patiendum erant parati. Quapropter impunè cadauera eiusmodi incidere potuerunt. At cùm adhuc versemur circa ea seminaria, quæ in stragulis & linteis ægrotantium, tanquam in fomite relinquuntur, ad eorum maiorem probationem (licet quotidiana experientia similem contagionem per sordida lintea serpere agnoscamus) historiam admiratione dignam hîc subscribam, quæ fortasse ob raritatem, lectorem inuitabit ad similia obseruanda diligenter. Quemadmodum fecit D. Rondeletius lib. de Dignoscendis morbis cap. ii. de Reiectis: qui à studioso quodam sanguinem ferosum per diapedesim & eum quidem ab omnibus corporis partibus emanasse, scriptum reliquit, ob venarum raritatem, & sanguinis tenuitatem. Historiam verò nostram Petrus Blondellus Calexius, vtriusque linguæ Græcæ & Latinæ non mediocriter peritus, & Medicinæ tum theorematum operibus clarus, collega meus, latinam fecit cuius verba hîc inserere volui, tum ob sermonis puritatem, & amoenitatem, tum maximè quòd is me-

D 2 cum

cum ægram inuifit, atque nudiufertius cùm hæc percurrerem, puellæ cuius morbum annotare cupiebam, nouercam de tam admirandi affectus historia me præfente interrogauit, vt fideiùs rem omnem pofteritati traderem: quam ira accipe. Decimus quintus hic annus agitur cum ancilla quædam caftis alioquin & pudicis moribus, quæ chirurgus cuidam Iulioduni id temporis lue venerea infestatos curanti, dabat operam, linteis, quæ ægrotantum sudorem exceperant, inuoluta, vel imprudentia vel alia quadam ratione dormiuit, non impunè id quidem: nam fimul vlceribus quafi inuftis omne rubere corpus, vt eft per membra faccer quum eliditur ignis, videre eft, *φλυκταίναις μικραῖς ἐξυφθίκοις* pustulis paruis efflorefcens: phlyctenæ in quâ ftatim & exiguæ pustulæ in fuma cute per initia illi eruperunt, ferofo & pituitoso plenæ excremento, quod fubfidens & putrefcens obdurescebat, fingulifque ferè diebus crepabant, vt fanies alba prorfus inftar limacis exiret. Deinde ex poris & meatibus qui fubiacebant, ea fanguinis copia effluebat, vt maior pugionis icu non erupiffet, in pectore potiffimû, inter duas mammas, in ilibus, poftremis cruribus, atque poplitibus. Vnde tres, & eo amplius fitulæ fanguinis, & fubinde veluti riuuli per circuitus effluerunt, pro vt pars affecta obftruebatur, aut pustulæ fpecie præ fe ferebat. Exterior cutis incruftata tanquam igni torrefacta cernebatur, & indurata in modum testæ limacis femifuffcæ, fanguis non omnino niger, fed craffus & liuidus horrorem intuentibus, ac nouercæ puellæ ægrotantis (haud magnæ illi quidem cure) incutiebat: quæ tandem

dem furca lectum ipsius versabat, quum manibus lin-
tea non auderet attingere, cōtagiosi morbi metu, qui
fese non ita multò post in paruula eius sorore prodi-
dit. Cui cū ob inopiam rei familiaris, & angustam
tenuemque supellectilem, qua domus illa premeba-
tur, lecti alij deessēt, aut cum nouerca ignara esset sub-
doli & contagiosi morbi, quo maior natu puella affli-
gebatur, cubare cum ægrota coacta, insignis pustula
similis pustularum prius afflicte, in manu, sed in polli-
ce potissimū erupit, ei que nisi maturè occursum
fuiſſet adhibitis remedijs, latiùs malū serpsisset. Quo
factum est, vt post illa nullus domesticorum, cum de-
cumbente ancilla iacere, aut eius attrectare lintea, in-
dusium, aut sudaria sit ausus. Eoque illa morbo à nata-
litis Domini die ad festum vsque Paschæ conflictata
est. Sed quod mirabile est, toto quo languit tempore,
nec in capite, nec in articulorum aut digitorum iun-
cturis, nec in vlla interiori parte dolorem sensit, tantū
extrinsecus suam explicante sæuitiam morbo. Nec ci-
borum excidit appetētia, nec placida quies, nisi fortè
cum pustulæ crepantes dolorem facerent. Huiusmodi
autem erant vlcerum crustulæ, vt in flexura genuum,
crurum & brachiorum coalescerent & colligaretur,
nec misera vllò modo posset ingredi, at quadrupes re-
ptare cogeretur. Ad postremū chirurgi cuiusdā al-
terius vxor, clam ancillæ laboranti dato vnguento, ius-
sit vt eo corpus illineretur, estque verisimile ob ma-
li suspicionem illud fuisse eius generis, quo venerea
scabie infecti à marito inungebantur. Tandem misere
illi ancillæ, ob admirandam vacuationem quam per

summam

D 3

summam cutem natura excitarat, vnguentum pustulas & cicatrices exciccauit, vt à morbo illo planè reuauerit. Vixit autem post id locorum annos plus minus tredecim, è qua vita, anno tantùm 1575 excessit. Duos postquam soluta morbo liberos euixa esset sanos & valentes. Haëtenus Calëxius. In hac puella duo veniunt adnotàda. Imprimis eius morbū ortum fuisse à seminarijs morbi Gallici, relictis per sudorem ægro-tantis in linteis, à quibus puella tam horrendam con-tagionem contraxit. Deinde per insuetam & miran-dam sanguinis euacuationem, à tam graui & nefando morbo liberatā fuisse, adeò vt non solùm libera post & quidem diu vixerit; sed & maritus & liberi adhuc sani & superstites conspiciantur. In quo fortè nota-rentur nonnulli medici, qui per initia morbi Gallici à venæ sectione ægros prohibent. Vbi quoque obser-uare licet, stupendam & instar miraculi fidem superā-tes morborum solutiones plerumque contingere. Quapropter rectè admonemur à doctissimis viris, ne à diligenti & methodica morborum curatione absti-neamus, dummodo vires adhuc subsint: quòd sapiùs natura veluti miraculo ægrotos sanitati restituat, si vel lentissima ope adiuta fuerit. Ex quibus colligimus, non solùm à corporibus animalium viuētibz femi-na pestilentia in alium transire, sed etiam ab ipsis ca-daueribus, à stragulis, à linteis, & varijs alijs corpori-bus huiusmodi. Id ipsum perspicuè in pane adhuc ca-lente videri potest: Si enim ita calēs è cubiculo pesti-lenti in ædes sani hominis adferatur, atque eo sanus alioquin homo, sed tamen ad excipiēdam contagem paratus

paratus, vescatur, paulò post similem in se pestem persentiet. Idem cōtinget ei qui in eodem vase reliquias siue iusculi, siue alterius liquoris hauserit. Hic animaduertendum etiam est, seminaria in pane, aut in liquioribus, tanquam in fomite contineri, quæ attingentem, aut manu illa versantem non inquinarent, nisi ea quis vel comederet vel ebiberet. Quare cum Fracastorio contagionem fieri tribus modis concludemus, solo contactu, vel contactu & fomite simul, vel contactu fomite & ad distans. Quomodo fiunt pestes, variolæ, morbilli, purpuræ, quæ non solum attrectantes inficiunt, aut linteis, sudarijsque seminaria impertiuntur, sed ad remotos & ad distantes homines contagionem transmittunt, & communicant, hoc est seminaria per aërem dispersa & diffusa, quæ postea remotissimi homines inspiratione attrahunt atque recipiunt. Silentio non præteribo quæ vir eruditissimus Ioānes Vatarreus Regis & eius fratris Ducis Andensis medicus refert, nempe se obseruasse virum phthificum, qui phthisim contraxerat à vestimētis cuiusdam phthifici compendensis, quod raro contingere experimur.

Quid purpura differt à peste.

C A P V T 4.

Q V O D si quis causas purpuræ in multis rebus cum varijs causis pestis, tum externis, tum internis (vbi ea quæ postea in hoc opere describentur legerit) conuenire prima lectione sibi persuadeat, spero fore vbi semel atque iterum eadem sæpius examinauerit, vt
non

*syderum in-
fluxus, ad pe-
stis & purpu-
ræ generatio-
nem non est i-
dem.*

non solum in ipsis causis, sed etiam in symptomatum
multitudine, magnitudine & malitia: præterea in pe-
riculosissima contagione, nec non in curandi metho-
do plurimum inter se differre fateatur. Nam licet cau-
sæ exteriores purpuræ, sicuti & causæ pestis, à syde-
rum constellatione, & planetarum infaustici aspectu:
item à flatu venti; præterea à prava victus ratione, &
alijs huiusmodi petantur, longè tamen inter se varios
& diuersos esse comperiet planetarum aspectus, se-
cundum partem coeli, quam proprio motu sortiuntur,
nec non stellarum fixarum viciniam, aut distantiam,
quibus hanc analogiam seu familiaritatem cum cer-
tis quibusdam animalibus, imò cum eorum priuatis
particulis, & humoribus habent, quam cum alijs: quò
fit ut certa tempestate pecudes, alia iumenta, boues,
gallinæ, & in diuersis alijs tēporum constitutionibus
serpentes & reptilia, pisces nunc fluuiatiles, alias ma-
rini, veluti contagione vulgariter tangi atque emori,
alijs verò segetes, vites, & nonnullæ quædam plantæ
contabescere videantur. Quid est quod experimur
hac tempestate oculos, alia iugulum & fauces, ali-
quando intestina, vesicam, aut vterum (ut suo loco fu-
sius discutietur) potius vel herpete, erysipelate, phle-
gmone, vel tenesmo, voluulo, lienteria, diarrhæa, dy-
senteria, vel ischuria, dysuria, vteri strangulatione, aut
simili affectu populariter cruciari, quàm alijs tempo-
ribus? Quare non dubito inde colligere, statutis qui-
busdam anni tempestatibus, ob syderum positum &
influxum, sanguinem siue in superficie, siue in centro
potius putrere, & prauè corrumpi, quàm bilem fla-
uam,

nam, atram, aut pituitam : eumque nunc in venis maioribus, aliquando in corde, aliàs in alijs quibusdam corporis partibus : alijs verò constitutionibus, nunc bilim flauam, aliàs atram, aliquando pituitam, aliquando simul omnes cum sanguine, aut saltem vnum aut alterum tangi & putriri : vnde pestes, variolæ, purpura, morbilli, febres synochi, ardētes, hemitritæi, epialæ, lipyriæ, tertianæ, quartanæ, & quotidianæ, item phlegmone, erysipelata, œdemata, scrophulæ, cancri, & variæ pustulæ vulgantur. Quod si varia planetarum schemata, varijque syderum aspectus, tot & tam diuersa seminaria in aëra certis quibusdam temporum constitutionibus diffundunt, vt aliquando caput, oculos, palatum, & fauces respiciāt, aliquando pulmones, latera, ventriculum, & alias corporis partes, aut alia atque alia animalia, aut plantas afficiant : quid obstat quominus credamus in purpura epidemiali, eam temporis constitutionem ab influxu coelesti fieri, in qua sanguis in centro potius, quàm in superficie tangatur, febrisque continua epidemialis, sed minus contagiosa quàm tempestate pestilenti grassetur? Neque etiam in animum inducam meum, ob prauam victus rationem, & causas alias internas, tam prauè intus putrere sanguinem constitutione purpurali, quàm si internæ putredinis contagionem epidemiale à syderum positu, & eorum influxu petendam fateamur. Quod si putredo solum ob cacochymiam, aut aliam internam causam citra syderum cōstellationem fieri contingat, non epidemiale sed sporadicam iudicabimus. Pestem verò non cum solo sanguine analogiam

E habere

*Non est tanta
in purpura
putredo, quā-
ta in peste.*

*Distin. tio
purpure &
peste, ex
symptoma-
tum multi-
tudine.*

habere didicimus, sed plerūq; cum spiritibus, aliquan-
do cum omnibus humoribus, sed sæpius cū bile adu-
sta, nonnūquam verò cum corpore cordis. Has quoq;
duas febres ex symptomatū multitudine distinguere
licet; nam licet in purpuratis acutissimis, aut synochis
(quæ quarto, quinto, & septimo die, citiùs aut paulò
post finiūtur) varia symptomata superueniāt, non ta-
men e què multa vt in peste. Siquidem in purpura vnū
aut alterum symptoma tantum ægrotantē excruciat,
vt dolor capitis, aut ventriculi, aut renum, aut sitis in-
tensa, aut nausea, aut deliquiū animi, aut huiusmodi. In
peste verò multa simul veluti cumulo superaddita, vn-
dique iacentem opprimunt, vt si dolor capitis inuase-
rit, non solus affliget, sed cum hoc vigiliæ, deliria, in-
appetētia, plerumque nausea, & syncope ægrum exa-
gitant. Si dolor ventriculi primarium sit symptoma,
non longè ipsum subsequenter nausea, vomitus, sin-
gultus, varius positus, inappetentia, inconcoctio, sitis
clamosa, cum sudore vt plurimū frigido. Si præter-
ea renes doleant, inquietudo vigiliæ, ventris exsicca-
tio, & excrementorum cohibitio, vrinarum quoque
aliquando suppressio, aliquando verò frequens mi-
ctio, sed cum difficultate, crurum dolor, aut stupor, si-
mul peste affectum fatigant. Possem de alijs singula-
rum partium nobilium symptomatis similem conge-
riem ob oculos proponere, sed ijs qui in operibus
sunt versati, hoc ipsum plus quàm vellem comproba-
tum quotidiana experientia sat scio. Videamus si pla-
cet, an in vtraq; febre eadem symptomata æquè gra-
uia & formidanda suboriantur. In purpura diarrhæa,
super-

superueniat die decretorio, hanc sanè vt suspectam non magnopere probamus: si die non decretorio emergat, multò magis culpabimus, at cùm plures optimis remedijs singulari methodo ministratis curari, & à periculo liberari experiamur, ob id non tam necessario lethale iudicabimus, vt in peste, in qua si diarrhæa, aut dysenteria erumpat, siue die decretorio, siue alio, quomodo ægrotum curari, & valetudini pristina restitui posse putas? Cor imprimis, aut eius contenta, putredine pestilenti & venenosa occupantur, facultates itaque vitales insigniter læduntur, naturales verò integras diu subsistere credis? Non coquit ventriculus, an hepar ventriculi errorem emendabit? Infirmantur iocinoris facultates, an sanguinem inculpatum posse gigni existimas? eumque per venas distribui, & tandè in substantiam aliti, apponi & immutari? Si facultates naturales tantopere lædantur, vt alimenta remaneant sine coctione, diutius intus ea conservari citra putredinem opinaris, præsertim in corpore peste laborante? Putridi itaque humores & venenati per diarrhæam effluēt, qui cùm amplius à natura non regantur, corpusque non alatur, & furibunda pestis omnes corporis partes depascatur, nōne futurum est tandem vt tam copiosi succi præterfluāt, atque spiritus simul cum calore naturali, euanescent, vt nullis medicamentis hic fluor sisti, & in melius commutari possit? Si omnes facultates naturales sint veluti euictæ, si corpus non alatur, si quicquid ingeritur corrumpatur, si ob acrimoniam & suam prauam qualitatem succi partes sensiles vsque adeo

*Alia diffin-
tio ex sym-
ptomatiū ma-
gnitudine, &
malignitate,
nec non curā-
di difficulta-
te.*

E 2

mordicent,

*Contagio in
purpura, quæ
in peste mi-
nor.*

mordicent, vt excretioni viam sibi ſternant, qua facultate natura, aut medicamentum cohibere poterit, iſtud tam ſordidum & venenatum excremētum? Pau- ci itaque per peſtes malignas ſuperueniente diar- rhœa ſuperis reſtituuntur, etiam die decretorio. Hoc exemplum propoſui, vt de cæteris idem liceat ratio- cinari, vt de fluore vrinæ, de vomitu, de ſanguinis per ſedem larga euacuatione. Contrà autem ſi è naribus fluat die decretorio, præcedentibus die indicatorio ſignis alicuius coctionis, non eſt dubitandum quin huiusmodi hæmorrhagia non cedat ægrotantis com- moditati, ſicuti faciet ſudor multus & copioſus: reli- quis verò euacuationibus prorsus diffidimus. Acce- damus ſi placet ad contagionem. Quis vnquam credat, contagionem in vtraque febre parem eſſe? Nam ſi peſtis vnum è familia perculſerit, & reliquos eiſdem familiæ paulò poſt inuadet (niſi bellè tem- perati, & apprime ſanam corporis conſtitutionem fuerint naſti) nec ſolùm è familia, ſed quotquot ferè accedent ad ægrum, & tandem eos qui in vicinia de- gunt inficiet, atque iugulabit, tanta eſt huius virulen- tiæ contagio. Quid eſt quod eos qui lintea, aut veſti- menta, aut quicquid iacentem operibat manu tracta- uerint, paulò poſt virus ſenſim ſeſe inſinuans, tacitè occupabit, eoſque grauiter oblædet perdetque? In purpura verò (etſi contagio vnum aut alterum è fa- milia prehenderit, eoſque è viuis ſuſtulerit) reliquos verò (etſi ægrotarint) ſuperſtites relinquet: neque agentes in cubiculo, aut quotquot ægrum inuiſunt, ſimul purpura deturpabūtur, tantùm abeſt vt qui ha-
birant

bitant in vicinia ab ægrotante labem contrahant. *Ratio curandi in purpura et in peste diversa, tam quæ per missionem sanguinis, quam quæ per cathartici exhibitionem tentatur.*
 Quod si ægrotarint, non ab ægroto, sed ab æris iniuria, & syderum constellatione periculum experientur.
 Superest ut de methodo medendi aliquid etiam subiungamus. Scribit Hipp. Aph. 6. lib. 1. Extremis morbis extrema exquisitè remedia optima sunt & aph. 10. lib. 4. Medicari in valde acutis, si materia turget, eadem die, tardare enim in ijs malum. Certum est autem pestem inter acutissimos & periculosissimos morbos numerari, ut quæ nonnunquam 24 horis, aut tertio, aut quarto die (ut plurimum) homines iugulet: nonnunquam ad septimum diem exitum differt, aliquando ad undecimum, sed raro ad 14, rarissimè ad 20 aut 34 aut alium diem decretorium remotiorem, nisi in iunioribus & robustioribus (ut videre est tertio epidem.) quorum historiam instar miraculi nobis Hippocrates legendum reliquit, adeo ut iam veluti communi proverbio dicatur: Septimum evasit, à periculo liberatur. Ob id Medicus secundum morbi acutiem, annorum & contagionis diversitatem, auxilia accuratè, & diligenter providentia alia atque alia debet afferre ægrotanti. Si itaque gravissima virgere pestis symptomata eadem & prima die viderit, morbo venienti, hoc est priusquam radices egerit, suaque venenositate corpus prorsus infecerit, debet auxilia salutifera offerre; nam postea tanquam irrita excogitarentur. Quapropter si reliquæ indicationes consenserint, primo die, & antequam eger dormiat, sanguis venit mittendus: quod si dormierit, tanquam inutilis, & suspecta negligitur phlebotomia. Nam per somnum sanguis cum spiritu

ritu ad centrum, & præcipuè ad cor iam obsessum cō-
 tagione recurrit, qui ibi recalesfactus putredinem &
 pestilentem auram ante attractam excipit. Præterea
 potentius & celerius, per os, nares, & poros cutis in-
 sensiliter externus aër (qui iam venenatus est) tacitè
 obrepit, spiritusque cordis humores; aut ipsum viscus
 tantopere veneno corrumpit, ut posthac quantumvis
 bezoardicis medicamentis toxicum ab eo arcere non
 liceat. Fertur etiam communis sententia in peste qua-
 dam laborantibus curâdis. Dormiuit, à sanguinis mis-
 sione abstineto. Quod si alijs in ægrotis, qui non tam
 acutè grauantur peste, ad quartum aut quintum diem
 tuto missio sanguinis (etiam si dormierint) celebratur,
 id propter firmissimum cordis robur, & eius probè
 temperatum corpus, aëris corruptelæ valide resistens
 crediderim fieri, sicuti suo loco deinceps fusiùs ostē-
 detur. Neque enim (etiam si in eodem loco peste
 obsessi plerique degant) æquè citò singuli ipsa lue
 contaminabuntur, neque in omnibus pestis constitu-
 tionibus, ægri venæ sectionem efflagitant, sed secun-
 dum analogiam putredinis cum partibus aut humo-
 ribus corporis, diuersam curandi methodum expe-
 tunt. De medicamento exhibitione id etiam dicam, ni-
 si quis statim à principio certa quadam tempestate
 medicamentum purgans propinauerit, antequam pe-
 stilēs virus multum vires ægroti deiecerit: non est du-
 bium quin naturæ robur iam planè infirmū, multo in-
 firmitus medicamento reddatur, & materia iam infe-
 cta, commota, sua putri qualitate vasa (quæ præterla-
 bitur) erodens, vellicans, aut quomodocumq; labefa-
 ciens,

ciens, maiori quam è re sit quantitate excernatur, animamque simul cum excretis expirari cogat. In purpura verò neque venæ sectione, neque medicamentis per initia plerunque indigemus, nisi in synochis, quæ grauissimis symptomatis complicantur; ac in alijs quidem & sanguinis missionem, & medicamenti purgantis exhibitionem periculosam frequentissimè expertus sum, coactusque fui duo hæc salubria remedia differre, quousque aliquot rudimentum coctionis, certaquesigna augmenti morbi mihi apparerent. Imò venæ sectio ter aut quater in plerisque repetita, siue tertio, siue 18, siue 22, aut 25, aut alio die fuit utilis, sicuti secundo libro posthac suo loco ostendetur. In peste autem quis tam frequenter venam tundere, idque die à principio morbi æquè distante, tutò auderet? Ex quibus clarissime apparet, quantum commentationes de purpura à commentarijs de peste differant. Verùm si quis obijciat eo nomine purpuram debere dici pestem, quòd omnes ferè quos adoritur perimat, quem admodum facit pestis, rectè sanè opinabitur, sed æqui uocè purpura nuncupabitur pestis, aut potius generali quadam appellatione, non secus ac ophthalmia, aphthæ, dysenteria, tenesmi, carbunculi, anthraces, & huiusmodi, quæ omnia Hippocrati & Galeno pestes dicuntur. At cum multo plures purpura febrientes certis medicamentis in pristinam valetudinem liceat restituere quàm peste, neque contagio purpuræ usque adeò furiosa & lethalis sit, neque populū tam grauiter indusiuncteque afficiat, ob id etiam longè diuersam causam, symptomataque habere leuiora, aliamque methodum

Purpura
non nisi ὁμοῦ
ρῦματος, aut
generali
quadam no-
minis accep-
tione, pestis
appellari po-
test.

*Purpura fe-
bris pestilens
dici potest,*

methodum curandi desiderare asseruimus; nec non de-
scriptionem peculiarem, & longè à pestis discussione
differentem enarrationem poscere. Neque dubitauimus
purpuram aliquot in locis febrem pestilentē nominare;
tum quod lethalis sit, tum quod generali appellatione
pestis dici possit. At pestem siue pestilentiam longè
nihilominus à purpura differre, superiùs satis meo quidem
iudicio ostendimus, atque hoc toto opere clariùs multis
argumentis, & historijs tandem conuincetur.

Purpuram epidimiam & pestilentem esse concludit.

CAPVT 5.

Quoniam superiùs inter populariter grassantes
morbos purpuram adnumerauimus, operæpretium
me facturum iudicauim, si an ipsa epidemialis esset, nec
non contagiosa, paucis exponerem. In quibus diligē-
ter inquirendis, quædam à nobis veniunt imprimis ex-
plicanda vocabula, de quibus inter nostrates Medicos
frequēter contenditur. Cuius generis sunt *ἐπιδημιος*, *ἐν-
δημιος*, *πανδημιος*, *σπορικός*, *πανδημιος* & *λόιμος*. Ex quibus *πανδημιος* est
sive *πάγ-
κοινος* mor-
bus quid.
significat enim omnes morbos communes, qui po-
pulatim ubiq; in omni tēpore indifferētes grassantur,
nullique nec tempori, nec sexui, nec corporis habitui,
nec vitæ conditioni pareunt: quos etiam *πάγκοινος*, hoc
est omnibus communes vocat Paulus. *Επιδημιος* verò
morbus quidem communis est, qui in certa quadam
regione, secundum aliquam temporis constitutionem popula-

*Επιδημιος
sive popula-
ris morbus.*

populariter grassatur. Et hic duplex est; nam aliquādo ^{Epidemius} tantopere sauit, ut quos præhenderit, omnes ferè pe- ^{morbis du-} rimat; qui ^{plex quid.} λοιμός, hoc est pestis, & pestilentia nūcupa- ^{λοιμός pe-} tur. Aliquādo verò mitior humaniorq; in populū gra- ^{sis quid.} fari cernitur, & hic propriè ἐπίδημος vocatur. Ἐνδήμος ^{E'νδήμος} verò, communis est etiam morbus, qui perpetuo vni- ^{peculiaris &} cuiq; regioni peculiaris & vernaculus dicitur, illiusq; ^{vernaculus} loci populū quotannis statuto tempore insequitur. ^{morbis quid.} Σπώρας, ^{Σπώρας} verò non ampliùs cōmunis est, sed sparsus & ^{sparsio mor-} disseminatus morbus, neque populariter grassatur in ^{bis quid.} certo loco, sed dispersus, hic vno genere morbi, alibi alio frequēter populū molestat, qui ut plurimū à victu insalubri suboritur. Quæ omnia desumpsimus è Gal. commentarijs in Hippocratē lib. i. acut. dum scribit.

- „ Διλοῖ δὲ διὰ τὸν λόγον τῆς ἰσχύος, ἵνα μὲν ἴνᾳ πολλὰ γίνεσθαι νοσήματα
 „ καὶ θέναι χρόνον, ὥστε ὅταν μὲν ὀλέσεια γένηται, λοιμὸν ὀνομάζουσιν,
 „ ὅταν δὲ ὀπταῖς ἔσῃ, ἑτέραν ἴνῃ προσηγορίᾳ δηλώσιν, ἐπιδήμα κα-
 „ λῶντες, ὥστε εἶναι τὸ μὲν ἐπίδημον νόσημα, τὸ καὶ χρόνον ἴνᾳ πολλόν ἄ-
 „ ζον ἐν ἴνῃ χώρῃ, τὸν δὲ λοιμὸν ἐπιδημίαν ὀλέθριον. ἐστὶ δὲ καὶ ἄλλο
 „ γένος νοσήματ' ἅν κοινὸν πολλοῖς, ὥστε ἐπὶ τὸ καὶ χῶρον ἐπιγενό-
 „ μενον, ἵνα ἐνδήμα καλέμενα, τῶν τοις δὲ ἀνίστασθαι, πᾶσιν αἰσποράδες
 „ τόσοι, διαφερόντως ἐν γλῶσσῃ τῆς νοσητικῆς καὶ τὸν κοινὸν τρόπον
 „ συνιστάμενα. hoc est: Indicat autem in hac oratione, mul-
 „ tos sanè quosdam morbos vno tēpore fieri, quos cūm
 „ perniciosi fuerint, pestē nominant, cūm mitiores alia
 „ quadam appellatione significant, populares aut vul-
 „ gares nuncupantes: ut popularis quidem morbus sit,
 „ qui certo tēpore in regione quadā dominatur, pesti-
 „ lentia verò morbus perniciosus popularis. Iam vē-
 „ rò aliud quoque morborum genus est, multis com-
 „ mune, quod ex loci naturā superuenit, vernaculum ap-
 „ pellatur. His autem omnibus opponuntur sporadici

F

siue

siue dispersi morbi, diuersa ratione ægrotos infestantes, non communi modo cōstituti. Item in præfatione commētarij primi in lib. I. Epid. Hip. sic Gal. scriptum reliquit: Non hoc quidem libro Hippocrates Cōs agere instituit, de proprijs cuiusque regionis morbis, sicut sanè alias nonnunquam: quòd ferè sermo ipsius omnis sit de morbis qui passim grassantes nominantur, qui à regionalibus sic differunt; quòd illi quidem per aliquod tempus aliquam regionem peruadunt, hi verò incolas, ac si cognati essent, nullo non tempore comitentur & Endemi dicuntur. Quò factum est vt in libro de Aquis, aëre & locis, regionales ægritudines docuerit, quæ per singulas habitationes fiunt: Hoc autem loco ægritudines quæ per aliquod tempus passim vel ciuitates, vel nationes adorianantur. Et consuevit quidem ambo hæc ægritudinum genera & cōmunia, & passim grassantia nuncupare, cæteras verò omnes *σπορὰ δὲ*, id est dispersas, scilicet quæ non omnino multos, sed seorsum vnumquenque præhendunt. Nā sæpius Græci *σπείρειν* pro dispergere, & ab inuicem separare vsurparunt. Plura ad hanc ferè sententiam tum ab Hipp. tum à Gal. scripta sunt in libro de Natura humana, & de locis aëre & aquis: sed lectori abundè satisfactum esse putabo, si solum ea quæ in primi Epidemiorum præfatione à Galeno paulò post describuntur, subiungam; vt quæ multum nostram de ijs rebus sententiam comprobēt. Sic enim scribit, Nec te latuerit dictum hoc, tum in præscriptis Hippocratis orationibus, tum in alijs quibusdam Hipp. libris, morbos eos qui perpetuò locum aliquem occupant, quos &

ἐνδημοί

ἐνδημὸς vocât, cenferi inter eos qui multis communes
 existunt, quomodo & pestem ipsam. Nempè & pestis
 inter cōmunes annumeratur morbos, vt & ipse de ea
 re in lib. de Victus ratione in morb. acutis antea ostendit
 ijs verbis. Cū enim nullus communis pestiferi
 morbi modus passim grassatus fuerit, sed morbi disse-
 rentes diuersique generis & similes fuerint, plures ab
 ijs quàm ab alijs omnibus intereunt. Patet itaq; mor-
 bos qui & malignissimi sunt, & pestilentes vocantur
 ex morborum epidemiorum genere esse: epidemios
 verò ex genere tum plebeiōrū, quos *παράδημους* vocant,
 tum omnibus communium (*παράκοινους* appellant) qui
 morbis differētibus, & non eiusdem generis è regio-
 ne opponuntur, qui *σποράδες* dicuntur. Ex quibus om-
 nibus manifestè comprobatur, *παράδημους* & *παράκοινους*
 quasi genus esse ad *ἐνδημους* & *ἐνδημους*; quoniam hi duo
 morbi communes sunt, & populariter quidē grassan-
 tes, at epidemij quodam tempore, & certo loco. En-
 demij verò in omni tēpore, & ferè quotannis, pro an-
 ni tēporum mutatione in suis regionibus & locis. E-
 pidemiorum item nonnulli sunt mites, raroque agro-
 tos perdunt, vt variola & morbilli: alij verò crudeles
 & ferini, vnumquemque ferè quem adoriūtur miserè
 iugulātes, qui pestilentes & pestes lethales dicuntur.
Σποράδες autem neque communes sunt, neque popu-
 lariter grassantur, sed multi diuersi generis sparsim &
 particulariter per populum disseminantur. Quamob-
 rem non ad *σποράδας* purpuram referemus, vt quæ
 non sparsim & cum alijs morborum speciebus com-
 mixta per vires & suburbia spargatur, sed quæ vul-
 gariter

gariter sola & passim, in vna & eadem ciuitate, tum iuuenes, tum senes, & cuiuscumque ætatis, sexus, conditionis vitæ, & temperamenti essent, præhendat.

*Purpura in
morbis epide-
mijs nume-
randa.*

Non etiam ad endemios, vt quæ non sit alicuius loci aut patriæ vernacula, neque quotannis populum infestet, sed quæ latè lógeque terrarum tractus & prouincias certo quodam tēpore occupet. Quare inter epidemios morbos venit reponenda, qui cūm duplices fuerint superiùs descripti, mites nempe, & perdentes, videndum erit deinceps quorum naturam sapuerit hoc anno ipsa purpura. Nam Fracastorius ingenij & doctrinæ non contemnendæ vir, libro 2. de Morb. contagiosis cap. 6, anno 1505. & 1528. in Italia obseruasse se ait purpuram multis exitiosam fuisse, quibusdā verò in locis non ita: quare mediæ cuiusdam naturæ inter epidemiales morbos perimētes, & securos, eam esse iudicauit. Nos verò cūm passim ferè omnes quos inficiebat, nunc citiùs, aliàs tardiùs perire intellexerimus (nisi diligenti studio, arteque summa prospiceretur) id ipsumque postea per tres menses integros aut quatuor fieri, non solūm apud Iuliodunenses, aut apud Thoarcenses, sed etiam apud Pictones & Turones viderimus, eam esse verè epidemiale & pestilentem iudicauimus. Quæ non vsque adeò contagiosa apparuit (nisi fortè in eos qui propiùs ægros frequentabant) sicuti ea pestis quæ annis superioribus apud Thoarcenses sæuijt. Nam ea si semel vnum aut alterum è qualibet familia inuasisset, certum erat malum in reliquos familiæ conuolaturum, eosque miserè extincturum, præter eos qui à peste iacentibus cōfestim subdu-

*Purpura epi-
demialis &
pestilens.*

subducebatur, sibi que certis antidotis ab hac lue precauiebatur. Hæc verò non ita furiosè in totam familiam, nec ita indistinctè ferebatur, sed solù in eos qui prius aut cacochymia, aut plethora, aut aliqua insigni obstructione, aut quarundam internarum partium oblæsione & debilitate laborabant; in alios verò minimè: adeo ut vno aut altero è viuis sublato, reliqui totius familiæ incolumes seruarentur; neque propterea metu aut pauore perculsi, domum deserere cogerentur.

Quid purpura, quid pestis, an bubo sit pestis.

CAPVT 6.

AC NE diutiùs quid sit Epidemialis ille morbus (quem purpurâ vocari diximus) dubitemus, placet ipsius ut symptoma est definitionē adscribere, ut scilicet faciliùs; postea intelligatur, quæ de ipsa copiosissimè discutientur. Purpura igitur, est cutis citra tumorem defœdatio, pulicum puncturas referens, à sanguinis febricitantium intus per auram putrilaginosam vitiatæ ebullitione & agitatione, die decretorio ut plurimum, naturæ opera emergens. Vbi licet unicuique videre, vocabulum purpuræ non esse cuiusdam morbi (si propriè loqui velimus) nomen, sed tantum symptomatis, affectum corporis per colorem purpureum iudicantis. Quod cum venenosæ intus latentis materiæ sit indicium, ab eo tanquam ab insigni aliquo pathemate febrem vulgares nuncuparunt. Non secus atque fecit Hipp. 6. Epid. ubi aliquot febres ficas, aliquot humidas, alias rubicundas, alias

Purpura symptomatica definitio.

F 3 palli-

*Purpura de-
finitio essen-
tialis.*

pallidas vocauit : nempè ab accidente propinquo ip-
sius materiæ febrem excitantis . Supereft itaque vt
aliam definitionem, quæ naturam & effentiam mor-
bi planè definiet , subiungamus. Purpura febris est
continua, epidemialis, & vtrunque contagiosa, in qua
die decretorio vt plurimum, à sanguinis vitiiati per au-
ram malignam atq; venenatam intus ebullitione, ma-
culæ aliquot pulicum morsus referentes ad cutim ad-
nascuntur. Vbi febris continua epidemialis loco ge-
neris proximi reponitur , vt quæ ad pestem & purpu-
ram sese extendat : etiam si Nicolaus Florētinus cum
Hipp. & Gal pestem quibusdam citra febrem conti-
gisse scripserit : nam perpetuò vera, & speciali voca-
bulo dicta pestis, cum febre coniungitur, hominesq;
celerrimè rapit, nūquam verò citra febrē. Non enim
mihi faciliè persuadebo, venenosam illam contagio-
nem alicuius hominis cor, aut ipsius contenta infice-
re posse, quæ simul calorem febrilem non excitauerit:
licet concedamus, in pulsibus, vrinis, & calore par-
tium exteriori, nullum aut saltem exiguum sensile fe-
bris interioris argumentū apparere, vt suo loco ex 3.
lib. Gal. de præfagitione ex pulsibus monstrabimus.
Vnde pestem non per tumorem præter naturam, non
per abscessum aut apostemā, non per bubonem, aut
similem tumorem definirem, sed per febrem epide-
mialem: nam superius è Gal. comment. in lib. I. acur.
epidemios morbos, pestem, & epidemium simplici-
ter dictum morbum cōprehendere ostendimus. Ne-
que enim puto aliud esse pestem, quàm febrem epi-
demialem, eamq; contagiosam in certa regione, &
certa

*Pestis nun-
quam sine fe-
bre.*

certa temporis constitutione solam sæuientem, omnesque quos præhendit ferè semper perimentem: in qua aura putris & venenosa, cor ipsum, aut eius contenta, aut impetum facientia præcipuè inficit. Non enim vulgarium more bubonem in axillis, inguinibus, aut alia parte corporis, in principio febrium, vel post principia apparentem, pestem nuncupabo: non anthracem, non aliud exanthemà, vt pustulam crassam, liuidam, aut nigram alicubi enatam: quamuis generali quodam modo apud Hipp. & Gal. huiusmodi affectus pestes appellentur, vt ostendetur postea, sed febrem ipsam contagiosam, indistinctè solam vrbes, suburbia, & prouincias populariter vastantem, omnesque ferè quos inuaserit crudeliter iugulantem. Quod si bubo, aut aliud simile peste febricitanti superuenerit, aut simul cum febre emicuerit, hoc ipsum symptoma pestis, non autem pestem iudicabo: utpote quod humorem in pestifero ægrotante incensum & contactum, partemque aliquam nobilem obfessam subindiceret.

*Bubo non est
pestis, sed
eius sympto-
ma.*

Cap. sequens.

*Bubo non est pestis, quid pestis generalius dicta, quid
pestis specialius, & quotuplex.*

CAPVT 7.

HANC autem rem puto vnumquemque faciliùs intellegendum, si imprimis aërem putridum inspiratum ad cor capi præsupposuerit, ipsumque corpus cordis, aut humores & spiritus in eo contentos affici conceperit, sicuti legere est. 3. de Præfagitione ex pulsibus

bus apud Gal. cùm ait: Quod in sermone præteriui-
mus, vbi aër quem spirando attrahimus, infectus pu-
tredine sit, ac putredo ad corpus cordis peruenerit.
Et paulò post: Nam quibus calor hic putridus ad hu-
mores quos continent cordis sinus vniuersus deflu-
xit, non autè ad corpus ipsum visceris. Ex quibus in-
cidimus in eam sententiam, vt credamus, auram pu-
tridam, siue per os, nares, aures inspiratam, siue per
poros cutis attractam, nunc citiùs, aliàs tardiùs ad cor
peruenire, ipsumq; aut eius contenta inficere, indeq;
vitium serpendo viciniore humores, & putredini
paratiores coinquinare: quoad latè virus diffusum
fuerit, atque delatum ad partes debiliores: ac præser-
tim pro motu & agitatione humoris putrentis, nec-
non pro eius qualitate, nunc ad inguen, aliàs ad axil-
las, mox ad aures & ad collū, aliàs, ad femur, & alias
corporis partes aliquot eminentias siue exanthema-
ta, simul cum febre, aut febre iam excitata ad cutim
propulsarit. Neque me mouet Gal. autoritas, qui
diariam à bubone excitari per calorem ad spiritus
cordis sensim à materia in bubone putrente con-
tenta eleuatum & expāsum fieri scribit: non amplius
certè quàm cùm ab æstu solis, à vehementi exercitio,
à balneo, à rerum calidarum inūctione & assumptione,
eandem diariam procreari asserit: nam id pro cō-
perto, & plusquàm liceat approbato habetur. In peste
verò, quis sanè mentis à bubone pestilenti postea fe-
brem pestilētem succendi assentiat? saltem si (quem
admodum diximus) intelligat, venenatam illam au-
ram atq; putridam siue per os, & nares, siue per me-
tus

*Bubo diariā
excitat.*

tus cæcos cutis in arterias perpetuò illic motitantes, ad cor sensim insinuari ? Vt quod tanquam caloris interni fomes perpetuus, atque omnium humorum corporis rector, imò omnium facultatum & spirituum dux atque imperator, omnia ad sese aduocet: quæ si ipsius naturæ iucunda & familiaria fuerint, conficiat, & in sui substantiam meliora ex ijs commutet, si verò tristia & iniucunda, ab illis abstineat, & ea (si licet per vires) extra vasa per loca cōferentia deijciat, atque ad ignobiliores partes & imbeciliores quātum potest expellat ? Vnde si quispiam per antea actam vitus rationem prauam, multos & noxios collegerit alicubi humores: si alicui per præcedentem intemperiem calidam adassatus fuerit sanguis, aut bilis flaua, aut solum plus iusto sanguis citra adassationem incaluerit, vel bilis vtraque : si præterea per intemperiem humidam, vitamque otiosam, & alimentorum ingluuiem, plurima fuerint congesta humida recrementa, nōne verisimile est, accedēte pestilente aura ad cor, illicò spiritus inquinari, mox sanguinem, reliquosque humores in eo contentos, nonnunquam ipsum viscus promptè vitium concipere ? Quod dum sese ab hac lue tueri & defendere conatur (neque enim eius natura desinit pugnare aduersus putredinē, quoad vicerit, aut ea victa tandem animans expiret) num credibile est ipsum viscus, ad viciniore partes & imbeciliores venenum simul cum quibusdam humoribus putredini paratioribus & iā iam vitiatibus ablegare ? Qui si à sanguine pendeant, bubones phlegmonosos, variolas, & huiusmodi exanthemata procreāt; si à bi-

G le,

*Explicatio
Gallici.*

*Bubo putri-
dam etiam
febrem exci-
tare potest.*

le, ignes sacros erysipelata, morbillos: si à bile adusta, aut sanguine crasso adusto, & anthraces pustulas nigras, & huiusmodi alia producūt: si à pituita, bubones œdematodes, papulas, variolas albas, & huiusmodi. Neq; locus Gal. ita venit intelligēdus, cū dicit è bubone febrem excitari, vt de pestilēti febre videatur dixisse, sed solū de febre diaria, & de ea quæ aliquādo citra pestem in putrem degenerat. Neque etiam Hip. id sensit. 4. Aph. 55. cū ait, Ex inguinum tumoribus, febres omnes malæ præter diarias. Nam ibi Galenus, & 1. de Diff. febr. capite 7. docet, bubones ex quibus diariæ procreantur, aliquando à causâ externa excitari, vt ab ictu: nonnunquam verò à quodam vlcere in parte aliqua vicina, iuxta magnas præsertim venas vel arterias accepto; & materiam in ipsis tumoribus conclusam breui tempore putrere, & calere immodice: calorem verò cōtinuas partes calefaciētem, eādem ipsum vitæ principium etiam calefacere, putridam verò fuliginē in bubonis loco circūscriptam ibi remanere, neque ad cor conscendere, neque item febrem pestilētem inducere, vt quæ vaporem putridum ad cor irreplisse præsupponat, qui in bubonibus conclusus detineatur. Alios verò bubones febres putridas concitantes, ex viscerum phlegmonibus, quæ superflua à se in aduenas (vt qui sint laxi & imbecilles) propellūt, vel humorum malignitate, vel plenitudine conflari & extuberare, affectuumque difficillimam esse curationem nunciare scribit. Satiū est ipsum loquentem audire. Attamen nonnullæ sunt ex adenum tumoribus febres ex genere diariarum, quemadmodū

&

,, & aliæ quædam non facile tractabiles, morbos nun-
 , ciantes, phlegmones, aut vlcis, aut abscessus, aut
 , alterius cuiusdam talis in viscere progenies. In hanc
 sententiâ scripserat prius Hipp. 6. Epid. com. 2. aph. 2.
 , Abscessus, veluti bubones, adenûve tumores, si-
 , gnificât partes à quibus progerminant & erumpunt.
 Ex quibus liquidò apparet, priusquàm bubones ade-
 nûve tumores, aut aliquot abscessus alicubi in cute
 emergant, viscus aliquod vel erysipelate, vel phleg-
 mone, vel alio affectu læsum esse oportere, huiusque
 esse indicia & symptomata, non autem esse primarios
 morbos. Quomodo verò id fiat, audi Gal. 13. Meth.
 hoc ipsum paucis verbis ad hunc modum familiariter
 , explicantem. Tibi verò (inquit) arbitror non excidit,
 , id quod à nobis sæpè mōstratum est, quod superuaca-
 , nea ob redundantiâ, vel extraneam qualitatem à va-
 , lentioribus partibus expulsa, in imbecilliores procū-
 , bunt: Atq; hinc accidit, vt glandulæ facile fluxionem
 , recipiant, & maximè quæ rariores natura sunt. Quip-
 , pe valentiùs est arteriarum, & venarû, & neruorum,
 , & musculorû robur, imbeciliùs autem & forte nullû
 , omnino corporum quæ gládulosa sunt. Sic igitur pro-
 , pter vlcus quod in manus aut pedis digito fit, glandu-
 , læ in inguinibus & alis intumescunt & inflammâtur,
 , quum defluentem ad vltimos artus sanguinem prio-
 , res exceperint. Quinetiam in collo, & secus aures,
 , glandulæ sæpenumero ijs quibus in capite, collo, aut
 , aliqua vicina parte vlcus est natum, intumescunt. No-
 , minant verò glandulas quæ sic intumuerunt, bubo-
 , nes. Quare desinant tãdem Arabes, & eorum sectato-

*Abscessus, si-
 gnificant par-
 tes à quibus
 erumpunt.*

*id est id est
 id est id est
 id est id est*

*Glandulæ ob
 imbecillitatē
 fluxionibus
 recipiendis
 obnoxia.*

*Glandulæ tu-
 mentes bu-
 bones dicun-
 tur.*

izib

G 2 res,

res, bubonem aut parotidas, vel similē tumorem (nisi communi vocabulo) pestem appellare: cū febris pestilētis, & materię in quodam viscere putrescentis potius sint signa, quā ipsius febris causę, & origo. Desinant etiam toties repetere, in multis pestem quā citō ægrum perimit citra febrē obseruasse, si animaduuerint per constitutionem pestilentem, in qua aër quodammodo sit corruptus, ante omnia ipsum cor aut eius contenta affici, indeque febrem excitari, & eam continuam, & deleteriam, ob venenositatem, & non ob tumorem præter naturam. At vereor ne quispiam mihi Hipp. cum Gal. obijciat 3. Epid. comm. 3. vbi diuersa morborum pestilentium genera nunc sine febre, alias cum febre vulgariter in populum sæuisse scribit: cuius verba sunt huiusmodi, Ante ver vna cum factis frigoribus erysipelata multa, his quidem cum causa, alijs verò sine causa, maligna multos intererunt. Multis fauces dolebant, vocesque malè affectę, causi phrenetici, ora aphthosa, in pudendis phymata, ophthalmiæ, carbūculi. Paulò post: Morbi quidem ij qui populariter vulgabātur, ex singulis subscriptis for- mis laborabant multi, & moriebātur. Super ijs autem Gal. ita scripsit: Inter Epidemios morbos vnus est pestis, vt & in lib. de vict. rat. in morb. acut. dicebatur. Cū enim non pestilens morbi modus qui communis populariter vulgatus fuerit, sed diuersi generis morbi fuerint. Non enim morbi alicuius nomen est epidemum, vel pestilens, sed qui multis in vno loco fiat, hic epidemus appellatur, si verò morbo huic contingat vt multos tollat pestis est. Ex eo itaque quod dixit

Morbi pestilētes cum febre, & sine febre,

Ἐπιδῆμιος, non est alicuius morbi nomen.

» dixit (moriebantur multi) pestilentes populariter va-
 » gantes morbos fuisse ostendit. Rursum Hipp. post ali-
 » quos versus subiunxit : Multis autem, in febribus, &
 » ante febrem, & à febre contigerunt. Vbi Gal. Non
 » ob vlcus, aut propter externam causam manifestam
 » vt consueuimus dicere, sua sponte prouenit erysipe-
 » latum generatio, alios quidem vna cum febre inua-
 » dens, alios subsequutis febribus, aut prægressis ipsis.

Vbi argutulus quispiam duo præsertim annotabit: im- *Obiectio 1.*

primis quod omnes morbi epidemiales multos per-
 dentes, pestes dicuntur: siue aphthæ, siue anthraces,
 siue phymata, siue erysipelata, siue herpes, & eiuf-
 modi fuerint, non solum bubones, aut febres illæ pe-
 stilentes, quas pestes vocauimus. Secundò, quòd eiuf- *Obiectio 2.*

modi pestes, quæ erysipelata, & huius generis alia
 vocat Hipp. cum febribus aliquando adnascuntur, ali-
 quando verò sine febre erumpunt. Quare cum fiant
 sine causa, vel cum causa externa, & plurimos interfici-
 ant, pestes sanè dicuntur, neque vt symptomata ad
 febrem subsequuntur, neque cum ea perpetuò con-
 iunguntur, sed pestes per se vocabuntur. Adde si pla- *Obiectio 3.*

cet (dicet ille) non esse necesse putrilaginosum vapo-
 rem & pestilentialem cor aut ipsius contenta tange-
 re, ad pestem generandam: sed satis esse, si humores in
 aliqua parte nobili, ad inficiendum parati fuerint col-
 lecti, qui pro ratione cōstitutionis cœli, & secundum
 analogiam tempestatis, cum partibus corporis & hu-
 morū intemperie, nunc erysipelata, aut bubones, aut
 anthraces, nunc phymata, vel aphthas, & huiusmodi
 tam praua accidētia procreēt, quæ miserè citra febrē

G 3 sic

sic affectos perimant. Cui profectò aduersus tot authoritates, & tam vrgentia argumenta, quid respondeamus plane nō habemus, vt quæ statim prima fronte contra sententiam nostram pugnare, & eam prorsus euertere videantur. Imò omnes ferè Medici, tam Arabes quàm Latini, ex ijs locis suam desumpsisse opinionem de peste creduntur. Aduersus quorum sententias, nostris his temporibus velle obistere, temerarij potiùs quàm sani cōsiliij esse, quibusdam fortasse videbitur, ac potiùs de nominibus, quàm de re medica disputari. At cùm veritas tēporis esse filia dicatur, atque cuilibet adhuc philosophandi libera fuerit concessa venia, tentabimus aliqua via ab ijs tricis nos quodammodo expedire, nostramque prius assignatam de peste opinionem confirmare. Imprimis itaque Hipp. & Gal. mentem, de verbo Pestilenti, expedit hīc paucis explicare, ne diutiùs in amphibolo detineamur: nam pestis, vt superius ex Hipp. dictum est, non est alicuius morbi nomen, quoties ad erysipelata, ad phymata, & cætera huiusmodi plurimos perdentia extenditur; sed nomen est commune ad omnem affectum qui populariter grassatur, multosq; perdit, siue cum febre, siue sine febre, siue ab aëris corruptela, siue à sola intemperie procedat, etiamsi solus non vulgetur, sed varij simul eadem tempestate varios homines occupent: cuius definitio ex Hipp. & Gal. ad hunc modum assignari potest. Pestis est morbus epidemialis cōtagiosus, in certa quadam regione, certo quodam tempore populariter grassans, & vt plurimùm perimens. Quod si specialiùs hoc pestis

*Obiectionum
solutio.*

*Pestis nomen
commune.*

*Pestis generaliter
acceptæ definitio.*

stis vocabulum accipiamus, attendamusque ad popularem contagionem, quæ vnica morbi specie (licet alij variij affectus cum illa implicentur) indifferenter quemlibet propter aëris vitii (siue in substantia, siue ob mixtionem vaporum putrium) inspirationem, in aliqua regione, certo quodam tempore celerrimè rapit, non dubito quin fatearis cum Gal. 3. de Præfagit. ex puls. Pestem nihil aliud significare, quàm febrem continuam contagiosam & epidemiam, solam in certa regione, & certo tempore plurimos perdentem. Quam duplicem facit, vnâ hæcticam, aut saltem naturam hæcticarum sapientem, vt cuius putredo ipsum cordis viscus occupauerit, quæ longè periculosissima est: alteram verò putridam, & priore aliquâto securiorem, vt cuius putrilago cordis contenta solum afficiat. Et de ijs lib. 1. de Diff. febr. cap. 7. Gal. abudè scribit, narratque eam pestem quæ ex Aethiopia per aëra deferabatur Athenas, huius fuisse generis. Quod si ab intemperie sola aëris succi alicubi in corpore ad putredinem alioqui parati, corrumpatur, quamuis sordida & conclusa putredine varijs in locis putrescant, variosque homines per eandem tempestatem iugulent: tamen cum non vna morbi imago & species, omnes eodem tempore homines præhendant, sed hos abscessus aut lienteria, aut dysenteria: alios ischuria, & dysuria, aut tenesmus: alios verò phrenitides, ophthalmiæ, aphthæ, synanchæ, foetida & turpi putredine interficiant: non propterea dicemus, proprio & speciali quodam vocabulo pestem & pestilentiam, qualem in his regionibus sæpissimè grassari

Pestis speciatim acceptæ definitio.

Pestis duplex hæctica & putrida.

Hippocrates
bubones inter
pestilentes
morbos non
numeravit.

Obiectio.

Solutio &
Montani re-
prehensio.

grassari experimur, sed potius generali & largius sumpto vocabulo. Neque præterea Hipp. inter pestilenciales morbos bubones enumeravit, sed solum erysipelata, phymata, ora aphthosa, lienteriam, tenesmum, & similia: ut qui multis in locis (ut superius monstratum est) dixerit, ipsos bubones sobolem esse, aut solum indicare aliquam ex interioribus partem esse oblaxam. At alius obstrepet, Io. Baptistam Montanum virum doctissimum, & in Hipp. & Gal. doctrina consummatissimum obijciens, qui in suis lectionibus super lib. 1. ad Glauconem memorat pestilentiam siue pestem dici, quoties morbus vulgatur plurimos perimens, siue cum febre, siue sine febre. Si autem febris pestilens vagatur, non absolutè eam dici debere pestem, aut pestilentiam, sed tantum cum hac adiectione, febrem pestilentem. Quam opinionem videtur desumpsisse è Gal. 3. Comment. 3. Epid. iuxta versionem Hermannii Crusenij, qui Græca hæc, Καὶ ὁ κατ' ἡμᾶς γινόμενος οὗτος ὁ μακρότατος λοιμός, ἐκ τῶν διὰ τῆς κοιλίας κενεμένων, σχεδὸν ἅπαντας ἀνείλεν. ἦν δὲ σύνιησις, τὰ κενεμένα, καὶ τὸτ' ἔοικεν ἀχώριστον εἶναι σύμπτωμα τῷ κελυμένῳ λοιμῷ ὡς ἰδίως πυρετῷ, καταλαμβάνοντι τὸς ἀνθρώπους, καὶ χρεὶς λοιμῷ, ad hunc modum transtulit. Et pestis quoq; illa lōgissima, quæ nostra ætate vulgata est, per excrementa alui omnes ferè peremit. Quæ euacuabatur erāt colliquefacta, quod quidē videtur esse symptoma in perpetuū febris, quam pestilentem propriè vel particulatim vocitāt, cū mortales vel citra febrē pestis corripit. At (pace Mōtani dixerim) multū aberrat à scopo, ut qui postea cogatur fateri, pestilentem eam esse febrem, quæ à caco-chymia sola prouenit

nit, etiam si non sit epidemialis, sed solum sporadica, dum modo multos perdat: parum eam distinguens à febre continua, putri, & maligna, quæ sævis accidentibus adeò ægros diuexat, ut ferè omnes iugulet. Cuius opinio, certè ad vulgarem & imperitorum communem denominationem inclinare magis videtur, qui quamlibet febrem cōtinuam, lethalem pestilentem vocant, quàm ad Hipp. aut Gal. auctoritatem, si febrem pestilētem propriè dictam intelligant. Nam Hipp. 3. Epid. & Gal. cap. 7. lib. 1. de Diff. febr. & 3. de Præfag. ex pulsibus febrem pestilētem, veram pestem nuncupant: & eius causas, & signa, quantum licet, tum ab aëre infecto, tum ab inspiratione, ab oris fœtore, à pulsus tenore sanorum simili, à calore veluti temperato, & ab urina parum aut multum à salubri statu immutata, diligentissimè inquirunt; hancque pestem à Thucydide scriptis proditam fuisse autumant. Neque proprerea Gal. sibi pugnantia scripsit 3. Epid. sed fortè interpretis error manifestus deprehenditur, ex eiusdem loci à Lodoico Vassæo interpretatione ad hunc modum. Atq; hoc videtur inseparabile esse symptoma febris pestilentis propriè appellatæ, præhendentis & ipsos mortales, citra pestem. Vbi Gal. videtur distinguere febrem pestilentem propriè dictam, quæ verè pestis est, à febre pestilenti improprie dicta: quæ quamvis lethalis sit, tamen citra pestem frequenter mortales præhedit, & sporadica dicitur. At dicet alius, Heus tu, quid ad vulgi opinionem respōdes? qui duabus aut tribus pestibus aliquem percussum iudicat, cui in utroque inguine & in altera axillarum, eodem

Cruferij interpretatio vitiosa.

Obiectio.

H tempore

*solutio,**Quomodo ge-
nerentur ab-
scissus.*

tempore tres bubones pestiferi sunt adnati, quos si per medicamenta ad suppurationem & saniem liceat euocare, securum ægrum futurum pollicetur: contra si non suppurentur, ægrum periclitaturum prænu-
 ciat. Nos certè quid imperita multitudo admiretur, aut quid de vnaquaque re indistinctè pronunciet, non magnopere sumus solliciti: sed rei veritatem propiùs scrutati, respondemus vt superius, bubones non esse pestes, sed signa exteriora, & germina humorum putridorum; partium internarum affectum coindicantia, rationi profectò consentaneum est, vt in ijs corporibus, quæ vitiatis humoribus, & putredini faciliè obnoxij sunt referta, si peste præhendantur, non solum ad cor vitium ferri, sed longè serpere ad iecur, cerebrum, lienem, renes, vterum, & vesicam. In quibus si priùs succi copia parata putredini fuerit congesta, non est dubium, quin tandem illæ partes labem & vitium trahant, atque à sese deinceps suo robore pugnantes, ad sua emunctoria, tanquam ad partes imbecilliores, sobolem materiæ trudent; quæ secundum humorum diuersam naturam, diuersos tumores & affectus producat: qui si diligenter arte medica curentur, & ad suppurationem ducantur, salubriùs cum ægrotis actum iri quis dubitat? Nam natura loci, aliqua ex parte hac mole pestilentis materiæ subleuata, quæ data porta, reliquum quod est noxium, collectis paulatim viribus, ad expellendum insurgit. Quod si illic veluti stagnando pestilenter putreret, febrem intendi, & symptomata cum virium exolutione succrescere, grauissimaque fieri, quis ignorat? Nam quid est
 tam

ram naturale, quàm ut vnumquodque quod sibi molestum est à se reijciat, nisi id viribus, aut temporis diuturnitate, aut multitudine resistat expellenti?

Quod etiam confirmavit Galens super Hippocratem tertio Epidem. textu ubi Hippocrates scribit.

», Habebant hæc illud, ut quæ per suppurationem abscessum molita essent, aut si commodè turbata esset aluus, aut vrinarum bonarum extitisset excretio, hinc propulsarentur. Quibus nihil horum acciderat, obscureque evanescebat, ut lethalia essent.

», Vbi Gal. Paulò ante etiam causam reddidimus, cur superstites essent magis, quibus per putridam partem malus humor vna cum illa de corpore decideret.

Quod autem obijciebatur, nò esse necesse vaporem pestilentem per pestes ad ipsum cor deferri, indeque febres generari, sanè superiùs nos plenè satisfecisse putamus, quando pestem in generaliore, & magis specialem significationem partiebamus. Non enim necesse est cor aut eius còtenta putredine affici, quoties alicubi succi in corpore collecti, & ad putredinè parati, ab intemperanti cœli statu, necnon ab aère corrupto prauè putrescunt; ut fit, quoties erysipelas caput, vel aphthæ os & palatum, vel aliud simile morbi pestilētis genus occupat: vel si dysuria ab herpete cœthiomeno illicò vniuersam vesicā depascēte, hominem è viuis sustulerit. Nā sordida illa putrilago, priùs hominem rapit, quàm ad cor virus diffundatur. Siverò specialius, & magis propriè pestis vocabulum intelligatur, tunc pro illa epidemia còtagiosa & lethali, sola certo tempore, & in certa regione grassante ca-

H 2 pictur:

pietur, in qua præcipuè ipsum cordis viscus, aut eius contenta, ab aëre putrido, siue in substantia, siue per permixtionem vaporum putrium, sordida putredine tentantur. Certissimum est ex ijs, atque ex cordis calore immodico, ægrotum febrere, & pestilenter quidem. In reliquis verò febribus cōtinuis, maligni moris, & vt plurimùm perdentibus, etiam si vapore retro & putri, ipsius cordis contenta inficiātur: imò si conclusa putredine corrumpantur, aut ipsummet viscus; idque ab aëre non putri, sed solùm intemperato procedat, non pestem sed pestilentem solùm dici debere, vt scribit Gal. lib. 3. de Præ sag. ex puls. his verbis: Sciendum tamen nonnunquam incidere sine peste has ipsas febres, vt de illis prodiderunt omnes insigniores Medici, vocantque eas pestilentes.

Quid febris, quotuplex, quomodo fiat contagio.

CAPVT 8.

SVPERIORI capite longiùs fortasse quàm ad nostrum spectet institutum digressi videbimur, vt qui solius purpuræ rationem inire proposuerimus, non autem pestis. At cùm vterque morbus epidemius & contagiosus comperiatur, atque contra vulgi opinionem febris esse necessarjjs argumentis, & authoritatibus, nequaquam spernendis possit conuinci, libuit profectò paulò plenius id ipsum comprobare, rationesque nostræ assertioni contrarias pro nostris viribus euertere: vt eadem opera quæ de peste dicerentur, ad probationem eorum quæ de purpura præmisera-

miseramus, non parum commodarent. In quibus discutiēdis, cū tādē vtrūq; morbum febrem esse concluderemus, antequā ad maiora inquirēda conscendamus, operæpretium me facturum video, si febris definitionem, eiusque multiplicem diuisionem præmittam, vt clariùs postea indicem sub quam febris speciem purpura veniat tandem reponenda. Gal. 8. Meth. febrem in genere ad hunc modum definiuit.

„ Febris est, cū adeò immodicè auctus est calor, vt & *febris quid.*

„ hominem offendat, & actionem lædat. Vbi vix audita *obiectio,*

definitione, statim fortè quis obstrepet, dicēs; Absurdum esse putare purpuram aut pestem, esse calorem auctum immodicè, aut conuersum in igneum: præsertim cū calor igneus, aut immodicè auctus, in alium vicinum hominem, aut remotum, minimè transmeet: purpura autem & pestis, id quotidie sua contagione exequatur. Præterea igneus calor & febrilis non maculat cutim puncturis rubris, violaceis, aut alterius coloris; non excitat bubones, non parotidas, aut quippiam simile: purpura verò & pestis, talia procreare consueuerunt. Cui certè superiùs abundè satisfacimus, atque nonnihil posthac respondebimus, vbi ipsius febris diuisionem multiplicem subiunxerimus. Neque enim purpura vnica aut altera febris specie tantum

Purpura varias febrium continuarum species induit, vnde Medicorum error.

homines rapit, sed per omnes ferè modos, atque febrium cōtinuarum species, nunc simplices, alias compositas aut mixtas sese commiscens, varie cruciat. Vnde tam miserè Medicis nostri sæculi imposuit, vt quisnam esset morbus, & quibusnam extinguendus esset remedijs, planè ipsi non haberent. Quare vt ve-

H 3 riorem

*febrium dif-
ferentia.*

riorem & synceriores huius rei doctrinam aliqua via commodius tractemus, dicemus febrium differentias præcipuas, & essentielles, à caloris qualitate desumi, veluti ab ipsius intentione & remissione: cuius generis dicitur febris mordax & acuta, ut biliosa; aut mitis & simplex, ut diaria. Dicitur etiam nonnunquam magna, in qua plurimus subest calor, vel acerrimus. Aliquando verò parva, in qua paucus inest calor, vel remissus. Aliæ differentia eruuntur à materia ipsa in qua febris incenditur; quæ cum triplex tantum existat, nempe spiritus, humores, & partes solidæ, quæ Hipp. continentia, contenta, & impetum facientia vocat: triplicem etiam febris denominationem statuemus, nempe in spiritibus diariam, in humoribus putridam, in partibus solidis hæcticam. Tertiò petuntur certæ febrium differentia, à modo motus caloris, sicuti deprehendimus in illis febribus, quæ prima Medici manus iniectione, non statim mordaces, sed sensim incrementales percipiuntur: cuius generis sunt diaria, quæ à cutis densatione gignuntur. Quartò alia colliguntur febrium differentia ab accidente ipsi materiae propinquo, in qua accensa febris consistit, ut ab humoris febrem committentis colore, qualis est purpura; sapore, ut salsa: & qualitate tactili, ut humida ad manum. Quintò ab accidente remoto. Hipp. 1. Epid. alias differentias exquisivit, quando scripsit febrium quasdam esse continuas, alias verò intermittentes. Sextò à facili aut difficili solutione, illas scheticas, has hæcticas nominavit. Quare omnes differentias Hipp. 6. Epid. paucis, sed non ita clarè comprehendit, dum scribit. Febres hæc quidem

», quidem manu sunt mordaces, illæ verò mites. Quæ-
 », dam verò non mordaces sed incrementales; Aliæ acu-
 », tæ quidem, sed à manu deuictæ. Quædam sunt statim
 », adurentes, quædam verò omnino debiles & siccæ,
 », aliæ autem falsæ: quedam flatuosæ, aspectu graues.
 », Nonnullæ ad manum humidæ, aliæ rubicundæ val-
 », de, aliæ vehementer pallidæ, aliæ liuidæ, & alia hu-
 », iusmodi. Ex quibus videre est, nostram purpuram
 febrem nominari, ab accidente propinquo ipsi ma-
 teriæ, in qua febris succenditur, nempe ex sanguinis
 incensi colore, qui modo ruber, modo purpureus di-
 citur: in quo per calorem & motum naturæ, die de-
 cretorio fit aliqua agitatio, vapores quosdam roris
 modo per insensilem transpirationem ad cutim trans-
 mittēs, qui cùm purpurei appareāt coloris, idcirco fe-
 brem ipsam purpurā vulgus nominauit. Quare nulla
 est eorū ratio, qui putarūt purpurā debere esse ignem
 præter naturam auctum immodicè, cùm reuera pur-
 pura neque ignis, hoc est febris sit, neque materia ip-
 sius, sed solū accidens & signum ipsius materiæ, ab
 igne in ea sæuiente excitatum. Ridicula etiam ea est
 ratio, qua quis putaret ignem, aut calorem febrilem
 ab vno in alium permeare, nisi ipsum in habitu, aut va-
 pore potentia cōtineri intellexerit. Nam quotidiana
 experientia in ipsis febribus, per inspirationem, aut
 contactum vnus, febris sobolem in alterum propaga-
 ri edocemur: at quomodo id cōtingat imperitum me-
 dicorum vulgus dubitat. Verum quicumque ambien-
 tem aërem subiectū esse mediū rerum videndarum, &
 earum quæ olfactu, aut auditu percipiūtur, persuasum
 habuerit

Purpura vnde nomen febris duxerit.

Solutio obiectionis superioris.

Aër medium rerum videndarum & earum quæ sensu & olfactu percipiūtur. Cōtagio quo modo fiat.

*Aër visioni
quomodo sub-
seruiat.*

*Spiritus ani-
males à cere-
bro oriuntur.*

*Spirituum
essetia aërea.*

*Nervi optici
cani.*

*Aër à spiritu
visorio inal-
teratur.*

*Visio quomo-
do fiat.*

habuerit, is quomodo ab vno ægroto pestilēs halitus, aut vapor in alium permeet, facillè imaginabitur. Videamus igitur quomodo aër visioni subseruiat. Imprimis à cerebro spiritus animales oriri, atq; per neruos ac sensuū instrumēta distribui, nulloq; sensus, nullasque actiones sensiles absque spiritu fieri præsupponemus. Spirituum verò substantiam aëream esse, imò in ipso corpore ab aëre, tum per os, & nares, tum per cecos cutis meatus attracto, refici & instaurari. Quoties autem à cerebro per neruos opticos, intus ob id cauos, ad oculum deriuantur spiritus, non in ipsis oculorum humoribus, aut tunicis subsistunt, sed foras, & in aërem ambientem (quem in suam naturam confestim inalterant) prorumpunt, atque diffunduntur, viresque ab ipso aëre familiaritate substantiæ adsumunt, quoad in longum (finitum tamen) spatium deuenerint, in quo paulatim exoluuntur. Neque enim in eorum descendimus sententiam, qui visionem fieri solū per intro-missionem, atomorum (vt vocant) aut simulachrorum in oculum à re visili prodeuntium autumant: imò credimus animales spiritus, qui per neruos opticos ad oculi pupillam deferuntur, quantū naturę facultas suo robore propellere potest, in forma pyramidis longissimè per aëra diffundi, nisi quibusdam interpositis corporibus, aut aëre crassiore impetus spiritus prohibeatur. Cuius pyramidis basis intelligitur esse in eo termino, qui ipsam visionem finit: cuspis verò siue extremitas acutior, in ipsa pupilla: ita vt quo longius basis ipsius figuræ distat ab oculo, eo vniuersa figura pyramidis, & ipse angulus qui fit ad oculum angustior cōspiciatur:

spiciatur: quò autem propius accedit ad oculum, eo obtusior, & latior angulus fiat. Protrita autem ea est sententia (vera tamen) qua dicitur, virtutem unitam fortiozem esse seipsa dispersa. Si angulus pyramidis fit maior, spiritus qui exeunt minùs densi, & uniti in aërem latè diffeminabuntur; faciliùs itaque dissolventur, minusque certa fiet rei propinquæ visio. Recedat obiectum ab oculo mediocri spatio, mediocris fiet angulus, mediocriter uniti erunt spiritus, aër qui interiacet inter oculum & obiectum, tātus erit, quantum desideratur ad suscipiendam naturam spiritus visorij, cuius familiaritate & assimilatione fretus, absolutior multò fit visio. Quod si longissimè res visibilis ab oculo subducatur, acutissimus erit angulus, minùs copiosi ad illam efferentur spiritus, minùs etiam diu aërem alterabunt. Vnde quamvis aër ipsos suscipiat, foueatque in longum satis spatium, tamen cum pauciores effluant, quàm qui tam semotum interstitium ferre possint, eos euanescere, & veluti in nihilum resolui tandem experimur. Docet enim Gal. 7. de Placitis Hipp. & Platonis, aërem spiritus quidem visorios excipere, & ab ipsis immutari, & in eorum naturam inalterari, eos verò cum aëre in longum spatium plurimùm non extendi, quò fit, ut rerum remiorum à conspectu minor fiat visio. Pulcherrima sanè ibi est Gal. doctrina, qua visum per extramissionem fieri à spiritibus visorijs primo illapsu cum aëre unitis, & per aëra inalteratum ad corpus coloratū delatis scribit, quam tēdij deuitandi gratia prudens omitto. Præclarum tamen Aristotelis præceptum, interim in medium

suliv

I

dium

dium producam, quo docet aërem, etiamsi à spiritu animali & visorio quodāmodo immutetur, non propterea idoneum visus subiectū fieri, nisi lumine quodam extrinseco illustretur: sicut apparet ijs qui nocte opaca, & per densas tenebras quotidie obambulant, & ijs præcipuè qui noctu per cubicula lucē priuata errant, singula manibus aut pedibus cōrectantes, ne fortè per tenebras grauiter ab illis offendantur. Qui etsi quantum oculis possunt singula corpora prospicere, eorumque colores dijudicare contendant, tamen propter lucis priuationem, colorata corpora minimè cernūt, nisi fortè ipsa aut lucida, aut summè polita fuerint; sicuti videre est fauillam nocte obscura alicubi positam, suo fulgore lucere, aut testacea marina summe polita, aut in secta illa animalia secus vias nocte serena lucentia, quæ cincelidas nostri, λαμπρίδας Græci & πυρολαμπεῖς, vocauerunt. Quæ ob id per tenebras cernuntur splendere, quod ambientem aërem suo fulgore in circuitu illustrent, ad quem spiritus animales delati, simulachra corporum excipiunt, quæ per aërem medium subiecta ipsum mouent: aër præterea oculum, à quo sensorij instrumentum postea mouetur, quod animæ sensitiuæ huiusmodi simulachra dijudicanda offert. Neque enim visus fit prius, quàm sensus videndi afficiatur: non autem ab ipso calore immediate affici potest, sed ab aëre, & eo quidem actu perspicuo, & illustrato aliquo lumine. Perspicuus itaque aër effectus, & motus à colore, ipsum oculum mouet, & oculus sensui colores, & res visiles communicat. Quomodo cumque autem fiat

*ut visus fiat
necesse est vi-
dendi sensum
affici.*

*Auditus quo-
modo fiat.*

inib

I

visus

visus, sanè eum fieri per aërem medium, ex supradictis liquidò apparet. Quantum verò spectat ad auditum, nemini sanè dubium esse puto, sonum aut vocem non prius audiri, quàm aër ab ipsis corporibus inter se collisis percussus, vicinum sibi aërem in circuitu latè moueat, & ille alium in orbem, quoad teipsum attigerit, pelliculamque auris tuæ (quam Medici tympanum vocant) percusserit. Non aliter sanè quàm si lapis, aut aliud corpus graue, in aquā proijciatur, quod vndulas à principio per ambitum excitet, illæ verò maiores, atque illæ rursus maximas in infinitum, quoad impetus priorum hebetetur. Nam quèadmodum crassior aqua impetu corporis violenter proiecti finditur, & vndulas procreat: sic aër in organis vocis collisus, aut ex conflictu duorum corporum còcussus, aut ex fractura cuiusdam arboris violèter ictus, aut ab aque impetu deorsum magna vi delabētis fractus, aut chordarū musicaliū ope grauitèr aut acute elisus, aut tiliarum fistularumq; & organorū musicalium similitum, aut archibusorum siue scloppetorū, aut machinarum bellicarum (quas magna tormēta vocant) ad moenia vrbiū subuertenda fusarum, violenter per angustum foramen pressus, & pulsus cum sonitu vicinum aërem in orbem similiter findit atque concutit, & ille alium aërem sonum deferentem, totiesq; id fit quoad audientis vicinum aërem simili motu coafficiat: qui etiam membranulam auditus præcipuum instrumentum ferit, sonumque communiat: hæc autem aërem intus contentum, alioqui sua natura quietum, quò sonis excipiendis sit paratior mouet, idque

odor quomodo
fiat.

omnibus in corona per ordinem æqualiter à percussione distantibus, nisi aliquid intercedat, quod aëris æqualem motum circularem alicubi finiat, aut interrumpat sonitūq; præpediat. Eodem iudicio de odoribus nobis venit ratiocinandum: nam ab odorabilibus corporibus, vaporis aut halitus modo, nescio quid in aërem expirat, quod in orbem defertur, quoad odorantiū nares subierit. Hoc percipitur, si odora corpora in pyxide aut scrinijs conclusa detineantur, atque illius loci aër liberum exitum per cubiculum non habeat, sanè neque odores dispergi per aëra cubiculi experieris: sed si paulò post adaperita pyxide, aut reſeratis scrinijs, aërem prius inclusum, cum reliquo cubiculari aëre euolare, & permisceri cōtingat, tum qualitatem odorabilium corporū similiter spargi, & ad te deferri celeriter non amplius ignorabis. Quod si visorios spiritus, & rerum visilium simulachra per aërem ferri; si sonos & voces ab ipsis corporibus collisis, eo vehente, ad aures nostras venire; si item odores per ipsum spargi, & eo subuehente ad nares offerri certò sciamus: quid putas fieri de corporibus hominum, ob putrentes in ipsis succos à calore præter naturam succenso, nescio quid continue expirantibus? Non & aërem ab huiusmodi fumis aut vaporibus, siue per poros cutis, siue per os & nares expiratis, in orbem vndularum modo infici & alterari credis? qui cū permixtas contineat putres & febriles atomos, aut pestilentia seminaria (nam doctrinæ gratia, & atomos, & vapores, aut seminaria, etiam si hæc inter se differant, lubet appellare) quomodo qui ad ægrotum

ægotum accedit, se immunem & securum à simili contagione conseruare atque tueri potest? Nam cum quis ægotum inuisit, huiusmodi aërem in cubiculo ægri conclusum, & putridis vaporibus infectum, vt per inspirationem attrahat velit nolit necesse est. Qui si humores putredini obnoxios alicubi in se collegerit, partemque aliquam morbosam foueat, non est dubium, quin ille pròptè simili modo afficiatur. Si verò sanus & bene habitus fuerit, hoc est si carnes & humores non excrementosos, sed bellè sanos & perflatiles habuerit, corpusque eius fuerit robustum, & ad patiendum valde contumax, ille citra periculum ægros inuisere, & eos attrectare tutò poterit. Sed de his fortè suo loco plura dicemus.

*intemperat
& excremento-
si contagio-
ne facilius
quam sani cor-
ripiuntur.*

Purpura multis febrium speciebus miscetur, nunquam tamen lipyria, aut epiala: variæ causæ refrigerationis partium extremarum.

CAPVT 9.

COLLEGIMVS tandem purpuram febrem esse vocatam, ab accidente propinquo ipsi materiæ, quæ cum varijs modis populum grauitè affecerit, certè an multiplex hæc fuerit, deinceps venit inquirendum. Vidimus autem omnes purpura correptos, calore præter naturam à principio morbi vsq; ad finem diuexari, alios intensiore, alios remissiore. Nonnullis (qui etsi per omnia morbi tempora incalerent) altero tamen die calorem augeri, subsequente verò remitti dixisses. Hos quoque vno die bis horrere, bisque incalescere,

*Vide cap. vlt.
lib. 2.*

I 3 sequenti

*Purpure di-
uifo.*

*Purpura nū-
quam est in-
termittens.*

*Epiala nec li-
pyria vifæ
purpurata.*

fequēti verò die, non fimiliter contingere obferuauimus. Quid quod deprehēdimus quartoquoq; die nobilem quendam virum frigore corripī, paulò post incalefcere dolore capitis & anxietatibus grauius torqueri, licet continua febre duobus integris menfibus fuerit affectus? Ex quibus neceffariò coacti fuimus diftinguere purpuram in febrem fynochon putrem duplicem tertianam continuam, caufonem, continuam speciē tertianæ referētem, hemitritæū, & mixtam tum ex quotidiana cōtinua, & tertiana, tum ex tertiana cōtinua notha, & altera naturā quartanæ imitante. Nunquā autē purpuratos ephemera, aut quotidiana, tertiana, quartanæve intermittētib; affictos vidimus, fed perpetuò continua, & ea quidem fimplici, mixta, aut compofita, vt dictum eft. Quæ certè mifcellanea, tot medicis, & reliquis hominibus, erroris occafionem præbuerunt, vt pote qui has febres ab illis neutiquam diftinxere: fed ægros eadem via atque ratione omnes tum alere, tum curare non dubitauerunt. Neque præterea memini purpuratos vllos epiala, hac tēpeftate laboraffe, fed lipyria nonnullos obferuauimus, ficut Nicolaus Michaëlius vir quidem magnæ literaturæ, & apud Pictauos facultatis medicinæ decanus, fe etiam aliquot vidiffe publicis fcriptis prodidit. Nam in multis purpuratis partes exteriores frigidas, interioribus interim flagrantibus percepimus: fed id non folum ob inflammationem partium internarum, fed frequentius ob humorem peftilentem humores cordis aut cor ipfum incēdentem. Neque enim venit mihi in mentem, me vidiffe quempiam purpura ægrotaffe,

1, raffe, qui intus frigeret, foris verò caleret, quemad-
 2, dum fit in epiala, iuxta Auicennæ opinionem: vel qui
 3, intus & foris, & in qualibet corporis particula, eodē
 4, tēpore, sensum caloris & frigoris perciperet, vt Gal.
 5, placuit, & latiùs explicabimus, vbi partium externa-
 6, rum refrigerationis causas aliquot præmiserimus, quo
 7, faciliùs causas huius symptomatis in lipyrijs & purpu-
 8, ratis exquiramus, atque in quo inter se differant cla-
 9, riùs ostendamus. Gal. itaque lib. 1. Epidem. comm.
 10, 2. duas causas ad hunc modum commemorat. Frigus
 11, extremarum partium, & ob insignem viscerū inflam-
 12, mationem, & propter humorum frigidorū multitudi-
 13, nē in febrium accessionibus fit. Paulò post aliam sub-
 14, iūgit, nempe caloris natiui extinctionem. At partium
 15, extremarum, inquit, frigus perniciosissimū febribus
 16, ardentibus symptoma est, & signum, quemadmodum
 17, etiam desipere, febris æstu caput inflammante, cum
 18, propriū sit & peculiare febribus acutis vti extremis
 19, partibus corporis, quæ si quando refrigerentur, regio-
 20, nesque ardeant ad viscera pertinentes, in corporis
 21, meditullio coactū sanguinem esse indicio est, extre-
 22, ma autem mēbra sanguinem desiderare, refrigerari,
 23, & semel emori, deficiente iam natura. Aliam causam
 24, scribit Gal. lib. 2. acut. comm. 47. nempe orificij ven-
 25, triculi affectum præter naturam, his verbis: Corporis
 26, extrema, quæ sunt pedes & manus, promptè perfri-
 27, gere, male habente ventris ore, haudquaquā nos præ-
 28, terit, vt pote cum vel propter longam inediam, vche-
 29, menter à mordentibus morderetur humoribus, vel ob
 30, importunā cibi multitudinem grauatur. Item 7. aph.

*Refrigeratio-
 nis partium
 extremarum
 cause variae.*

26. hanc subiūgit Hipp. In forti dolore ventris partiū & extremarum frigiditas, malum. Vbi Gal. Fit autem & propter dolorem vehementem medias corporis partes occupantem, ob quem natura in seipsam contrahitur, & ad eam consequitur sanguis, non solum extremas partes corporis derelinquēs, veluti pedes & manus, & caput, sed & cutim vniuersam. Posset quis addere & has causas, nempe frigus ambiens, condēfans, & constipans carnis & cutis poros, sanguinemque & calorem ad centrum propellens. Item senium, in quo propter ipsius caloris paucitatem in mediotullio delitescētis, pauca admodum ad extremas partes eius fit distributio: sicut cōtingit in diutinis morbis, in quibus tanta est sanguinis & caloris penuria, vt ad remotiores partes parum possit permeare: quemadmodum scribit Gal. 2. prædict. cōm. 4. Per morbos diutinos, potissimum hyeme & senibus, non solum per incursiones febrium, quas nominant accessiones, sed etiam ex intermissionibus, nihil mirum videri debet, extremas corporis partes refrigerari, quippe quæ carne vacant ex natura, lōgeque sunt à visceribus positæ. Itaque per morbos acutos tales refrigerantur partes, propèdixerim propter affectionem contrariam illi, quæ per morbos diutinos tale accidens infert. Per hos enim calor natiuus præ debilitate nequaquam permeat ad extremas corporis partes: in morbis verò acutis, propter inflammationis magnitudinem in visceribus fatigantis, parum sanguinis in omne permeat corpus, plurimum verò in eius parte affecta inflammatione includitur, & ob eam rem, mediæ corporis partes, quæ sunt

sunt thorax ac venter, admodum calent. Addam si placeat & hanc causam, nempe materiae pestilentis intus ^{pestilens materia intus} delitescentiam, quæ interiora, videlicet substantiam ^{delitescens, causa} cordis, aut eius contenta calore putredinario succen- ^{sa refrigerationis partium} dens, & grauitèr ledens, substantiam caloris insiti depascitur, qualitatè verò præter naturam in corde immodicè auget; quò fit vt minùs ad extremas partes calor distribuatur: vt videre est apud Gal. 6. Epid. part. 1. Si verò verbo *πεμψιδες*, vox *δενδρις*, id est, graues, adiecta fuerit, pestilens sola significatur, quæ eo ab alijs differt, quòd putrilaginosam habeat caliditatè, qualis in longissima, quæ modo erat, extitit peste, ob id neque calidi, neque perusti tangentibus videbantur pestilenti laborantes febre, quamquam interna vehementer inurerentur: vt & Thucydides ait, Externum quidem corpus tangenti neque valde calidum erat, neque pallidum, sed subrubrum, liuidum, phlyctenis paruis, & vlceribus efflorescens, interna vrebantur, ita vt neque valdè tenues vestes, neque lin-
teorum iniectiones, neque aliud quidpiam vel nudi tolerarent. Adderem præterea metum, & pauorem, quo sanguis cum calore ad interiora confugit, quem admodum etiam quibusdà euenire videmus, cum veluti ira commoti, aut potius agonia per initia pressi, tremebundi, pallidi, & frigidi, dentibus frendentes, postea calore ad cutim distributo, in hostem quasi rabie incensi, quodam furore irruunt. At cum omnes tot causæ purpuratis non conueniant, ex his disquirendæ sunt eæ, quæ tam graue symptoma perfrigerationis extremarum partium producant. Nam cum purpura,

K toto

*Auicēna sen-
tentia, de Li-
pyria febris
materia.*

toto ferè morbi discursu, intus incēdio, foris perfrige-
rio ægrotos inæqualiter distēperet, non est credibile
tale symptoma ab humorum frigidorum intus laten-
tiū multitudine, & copia (veluti per principia fit exa-
cerbationum) contingere, neque item à crassa & fri-
gida materia extra vasa putrescente, & incensa: cuius
generis Auicennas lipyriarū materiam esse credidit,
quæ interpolatas solū febres procreat, non autem
continuas, cuius generis est purpura. Quis autem cre-
deret propter caloris insiti penuriam, hoc pathema
statim per principia, & augmētum febrium suboriri?
cū illis tēporibus præsertim ipse calor natiuus, ro-
bustus & multus in ægrotis videatur, qui in diutinis
morbis circa declinationem, paucus & debilis repe-
ritur? An ob orificij ventriculi insignem aliquam af-
fectum, siue per longam inediam, à mordentibus hu-
moribus erosi, siue per importunam ciborum exhibi-
tionem grauati, istud ipsum fieri putabimus? cū &
ex arte cibatis per initia morborum idem contingere
cernatur? an ob dolorem aliquem ventris fortem? at
nullo modo ea tempestate huiusmodi symptomate
excruciatos frigere extremis partibus aliquot obser-
uauimus. Quis etiam ab externo frigore, & aëre frigi-
do ambiente, tale quidquam frebricitantibus purpura
subnasci putaret; si prius per æstatem & autumnum
cælum flagrasse, aëremque præ immodico æstu arsisse
meminerit, quo tempore purpura populariter grassa-
batur? Neque profectò id ob senium fieri cogitandum
est, cum florentibus ætate, & adolescentibus purpu-
ratis (quibus multus subest natiuus calor) idem conti-
gisse

gisse in multis comprobauerimus. Neque similiter ob iram, aut pauorem, adeò calorem ad intima confugisse credendum est: si ob crapulam, aut vehemens cum animi lætitia exercitium, & ob inopinatum gaudium, quempiam purpura febricitasse apud te mediteris. Quare à pestilenti aura, & putrilaginosa materia intus conclusa, & plerumque viscus aliquod obsidente, tale perfrigerium purpuratos afficere iudicabimus. Sed vereor ne Auicenna, & eius sectatoribus relictis, quispiam mihi Gal. obijciat, qui lipyrias febres (vt Fuchsius, & quibusdam alijs magni nominis Medicis visum est) inter malignas, & eas quæ ortum habent à viscerum inflammatione enumerasse creditur, aph. 48. sect. 4. quando scribit: Videntur siquidem solis accidere in febribus, quæ causones ab incendio nominantur, perniciosas, vel si aliter libeat appellare, valde malignas, veluti lipyrijs. Nulla verò febris alia profundiora perurit cute refrigerata. Vbi omnes volunt Gal. per vocabulum illud (veluti) voluisse exemplum ponere earum febrium, quæ causones ab incendio, aut malignæ dicuntur. Ac si subiungeret, Cuius generis sunt lipyriæ; At meo quidem iudicio tantum abest vt Gal. ibidem lipyrias cum febribus malignis, aut causonibus voluerit confundere, vt multis alijs in locis clarissime vtriusque distinxerit, vt lib. de Inæquali intemperie legitur his verbis: Nam intus & in ipsis visceribus calorem, in externis verò partibus omnibus frigus sentiunt. Tales perpetuò sunt febres quæ lipyriæ vocantur: Præterea genus ardens febrium perniciosum. Vbi lipyriæ ab ardentibus & perniciosis distinguuntur. Item

causæ refrigerationis extremarum partium in purpura.

Obiectio.

Solutio cum explicatione loci Galeni.

2. Prognost. com. 4. vbi de febribus ardentibus in quibus interiora vruntur, & exteriora frigescent, multa differuit, subiungit. Cæterum vt lipyriæ febris nomen relegetur ad hoc genus, cuius perspicuum est.

Lipyria à causonibus & malis diuersa Aph. 48. lib. 7.

Non itaque intelligit Gal. lipyrias causones esse, aut malignas eas febres, quæ erysipelata viscerum comitantur, sed referri ad illud genus (si huiusmodi symptoma respicias) quo interiora exardeant, & exteriora frigeant. Vocat autem Gal. febres eas malignas & perniciosas, ca. 7. lib. 2. Criseon quæ propter pulmonis aut hepatis, aut vetriculi erysipelas fiunt, non autem lipyrias. Neque locus ille Gal. in quo dicit, veluti lipyrijs, ita venit intelligendus, vt credamus istud aduerbium (veluti) inferre ipsam lipyriam esse exemplum febrium causonum, & malignarum: cum potius ad malignarum similitudinem lipyrias intus vrere, foris verò frigefacere iudicet. Quod signum lethale esse scribit Hipp. eo Aph. quo scriptum reliquit. In febribus non intermittētibz, si partes exteriores frigida sint, interiores vruntur, & sitim habeat, lethale est. Vbi licet planè laudare nostrates Medicos, qui appositissimè lipyriam purpuratā apparuisse hoc anno, publicis scriptis promulgarūt. Sed in eo fortè culpātur, quod parū distinctè ipsas à purpuratis separarint: nam quamuis aliquādo in sanguineis ægrotis, aut biliosis ætate constantibus, hæc symptomata animaduertent, vt intus vrerētur, frigidis manibus & pedibus existētibz, non ob id eos omnes lipyricos esse, febreque lipyria dicta captos iacere, affirmare debebant, ipsisque nescio quorū remedia, quasi coelitus demissa

missa præscribere, ut præ cæteris imperitæ multitudi-
 dini aliquid præstantius sapere viderentur. At cum
 aliquid venenatæ materiæ subfit, quæ plerunque hanc
 inæqualitatem citra viscerum inflammationem pro-
 creat, quæ alia remedia quàm lipyria ex inflammatio-
 ne partium postulet: illis satiùs erat profectò, quid ef-
 fet lipyria, & quænam esset illius materia, & causa scri-
 bere, eamque distinguere à purpura, ut ex arte com-
 modiora medicamenta excogitarentur. Sed cum ni-
 hil è Gal. (ut ipsi suis libellis fatentur) de eius defini-
 tione & materia acceperint, nihil etiam quod scri-
 bant, plane habent. Vbi dici non potest, quantopere
 suam ignorantiam cum arrogantia prostituunt. Nam
 si lipyria ab inflammatione, aut erysipelate alicuius
 visceris originem ducit, sanè ea remedia quæ ad ex-
 tinctionem caloris febrilis interioris, & remissionem
 frigoris exteriorum partium describuntur, potiùs ad
 phlegmonem, aut erysipelas curandum, iuxta partis
 affectæ situm, substantiam, temperamentum, sensibi-
 litatem & præstantiam dirigenda essent, tum intus,
 tum foris, quàm ad illa accidentia remouenda, à qui-
 bus minus impèdet ægrotis periculum. Sed cum lon-
 gè diuersa sit (ut ostensum est superiùs) lipyria à ma-
 lignis febribus: superest, ut quantum in nobis situm
 est, quid sit lipyria, & qua materia constet; item quid
 epiala, & quæ materia eam procreet, eodem negotio
 excutiamus; iuuemusq; studiosorum laborem in hac
 re, ut qui à paucis authoribus materiam hanc probè
 discussam fuisse reperiant.

K 3

Diuersas

Diuerſas & pugnantes lipyriæ cauſas authores ſcripſere. Fuchſij error circa lipyriam & epialam coarguitur.

CAPVT 10.

Quid Medici omnes Lipyriæ nomine intellegant.

Auicennæ opinio.

QVAM varia atque confuſa ſit lipyriæ & epialæ, apud Medicos tam Græcos, Arabes, quàm Latinos diſputatio, neminem puto ignorare, qui Galenum, Aëtium, Paulum, Actuarium, Auicennam, Meſuem, Raſim, Nicolaum Florentinum, Arculanum, Serapionem, Sauanarolam, Gordonium, & è recentioribus Fuchſium, & Syluium legerit. Omnes ſanè in eo conſentiunt, vt febris lipyriæ diſpoſitio ſit huiusmodi, vt febricitantis interiora per totum morbi circuitum ardeant, partibus corporis exterioribus refrigeratis.

A qua verò materia, vel occasione id ſuboriatur, variè diſputatur: nam ſi Auicennam in conſilium aduocemus, certiffimum nobis ex lib. 4. Fen. 1. tract. 2. cap. 54. apparebit eius fuiſſe ſententiam, vt cum febris huiusmodi plurimum pendeat à pituita craſſa & frigida, nonnunquam etiam à bile craſſa & aduſſata (nam lipyria febricitantes pituita craſſa extra vaſa, per totum corporis habitum inſarctos eſſe præſupponit, nonnunquam verò bili uſta, intus & circa viſcera) ſequatur facile, vt data occasione, pituita frigidior, & quam Praxagoras vitream nominauit, intus putreſcat, atque pars eius incendatur, vt interiora plus iuſto incaleſcant, atque ob id à circunferentia ad centrum ſanguis cum calore & ſpiritibus intrò refugiat. Vnde ſuperior carnis ſubſtantia, ſimili pituita referta, & obſtructa

structa, præpediat quominus debiles fumi à cētro eleuati, ipsam carnem adhuc calentes permeent, cutimq; calefaciāt. Fingit enim Princeps ille, fumos eiusmodi à frigida incensa materia excitatos præ sui debilitate, & carnis superficiariæ infarctu, prius suum calorem putredinarium deponere, frigidosq; reuera fieri, quā ad superficiē corporis deuenerint. Quocirca duplici causa in lipyrijs exteriora frigent Auicennæ, nempe ob caloris natiui ad interiora reuocati priuationem, & à frigidis fumis ipsam carnem & cutim vehementius refrigerantibus. Ex quibus licet colligere, apud Auicennam, lipyriam febrem esse interpolatam, à pituita, aut bili vsta extra vasa, circa corporis meditullia incensa excitatam, in qua per totum paroxysmi decursum interiora calent, & exteriora frigida sentiuntur. Hunc principem Gentilis, cum reliqua turba Arabum subsequutus est. Quod si materia biliosa vsta, & pauce quantitatis, etiā alicubi mediocriter putrescat, indeq; aliquot fumi, nedum incensi sursum ad exteriora ferantur, nullā aliam qualitatem ipsis inferre posse, quā eam qua ipsi præditi sunt, videlicet frigidā & siccam: atque eo recurrere causam caliditatis internæ, & frigiditatis externæ. Item & ob reuocationem caloris ad partem internam, materia melancholica obseffam, & calentem, sicut in pituita vitrea Auicennas iudicauerat. Quamobrem Princeps, & eius sectatores, hanc febrem interpolatam esse, & naturam pituitosæ referre vt plurimum autumarunt, raro autem tertianæ, aut quartanæ intermittētis, sicuti scribit Rasis 18. continentis ad hunc modum. Febris lipyria est cum suberh

Auicennæ duplex refrigerationis exteriorum partium causa in Lipyria.

Lipyria febris intermittens Auicennæ.

subest vehemēti frigiditate frōtis, tibiarum, manuum, & pedum, at cum calefactione ventris & pectoris, & hi desiderant aërem frigidum; constipatur autem eorum venter, parumque urinant. Urina verò tenuis est, Febris hæc periodicat omni die secundum plurimum. Dicitur autem secundum plurimum, quoniam aliquādo de tertio in tertium, quandoque de quarto in quartum, & maximè melancholica. Eadem ferè scribit Mesue cap. de Febre quotidiana. Ætius verò inter Græcos Medicos non ignobilis, lib. 5. cap. 88. scribit, febrem eam quæ fit ab erysipelate suborto vētriculo, lipyriam dici, sicuti quæ in hepate typhōden, & in pulmonibus crymōden. Paulus verò videtur eam ascribere in numerum pituitosarum, cap. 26. lib. 2. Quidam è recentioribus, ab apostemate partium internarum eam suboriri scribunt, alij ab inflammatione earumdem: & Galenum auctorem laudant, sed non distinguunt à quo apostemate, vel à qua inflammatione procreetur. Veteres autem qui Galenum præcesserunt, lipyriam febrem continuam esse absque apostemate aut inflammatione partis internæ senserunt, ut legere est Comment. in aph. 48. sect. 7. aphorismorum. Syluius in Commentario quem de Febribus inscripsit, cap. de Febre epiala, videtur innuere, à materia feruēti circa præcordia incumbenti, lipyriam oriri, quod magnum incendium in visceribus perpetuum ostendat. Leonarthus Fuschius sibi ipsi constare non videtur, ut qui alicubi lipyriam à malignis, & ijs febribus quæ ab erysipelate partium internaum suboriuntur, distinguat: alibi verò cum ipsis malignis perperam

Ætius Lipyriam ventriculi erysipelas sequi existimat.

Pauli opinio de Lipyria.

Syluij opinio.

Fuschius sibi non constat in Lipyria definitione.

peram cōfundat, sicuti legere licet in Com. quem scripsit in aph. 48. sect. 4. aph. Vbi lipyriā ab internarū partium, viscerūve inflammatione oriri putat, Galenūq; authorem huius sententiæ lib. 2. Progn. cap. 4. laudat. Sed quā perperam mentem Gal. torqueat, lectoribus relinquo discutiēdum, etiam si superiori cap. Gal. aliter sensisse iam liquidò ostenderimus: nā cū Hip. ita scriptum ibi reliquerit, Si caput, manus ac pedes frigidi sunt, ventre costisque calentibus, malum est. Vbi postquam Gal. multis verbis indicavit, causam huius symptomatis esse magnitudinem inflammationis, in ardentibus febribus viscera fatigantis, impediētem quominus sanguis copiosus in omne corpus permeet, sed potius inclusus in parte phlegmone obfessa, relinquat partes exteriores frigidas, interiora verò incendat. Post multa verò subiungit: Cæterū vt lipyriæ febris nomen relegetur ad hoc genus, cuius est perspicuum. Non hic vult Gal. lipyriam ab erysipelate partium internarū oriri, vt putavit Fuchsius, sed iubet ipsam lipyriam referri ad genus febrium, in quo interiora vrantur, & exteriora frigeant. Quod familiariū exponit ipse Gal. lib. de Inæquali intemperie, his verbis: In ipsa quidem accessionis inuasionē, aliqui febri-citantium tum rigēt, tum sitiunt, tum ambo sentiunt, frigus immodicum, & calorem; verū non eodem loco: quippe possunt quæ excalectæ sunt partes manifestè à refrigeratis discerni. Nam intus, & in ipsis visceribus calorem, in externis verò partibus omnibus frigus sentiunt. Tales perpetuò sunt febres, quæ lipyriæ vocantur, Præterea genus ardentium febrium

*Explicatio loci
et Galeni ad-
uersus Fuchsiū*

L perni-

perniciosum. Quod igitur in ijs maioribus portio-
 bus accidit, hoc in epialis paruis contingit. Ex quibus
 liquidò apparet, Gal. mentem esse, vt lipyriæ differant
 à perniciosis & malignis, prouenientibus ab erysi-
 pelate partium internarum, quantū ad causas & morem
 morbi. Secus si lipyriæ eadem fuissent cum malignis,
 causamque haberent ab erysipelate alicuius visceris,
 nihil profectò opus erat vt Gal. post lipyrias subiun-
 geret: Præterea genus ardentium febrium pernicio-
 sum quæ ab erysipelate proficiscuntur. Audiamus igitur
 quid Fuchsius hîc scripserit. His præterea intermit-
 tentibus febribus, similes etiam sunt febres quas Græ-
 ci λειπυρίας vocant, in ijs διαπύριος hoc est vniuerso tē-
 pore quo durant, & semper, non tantum in principio
 inuasionis, vt intermittentes, interna calore, externa
 frigore tentantur. Simile quoque iam dictis febribus
 genus est, ardentium febrium perniciosarum, & exitia-
 lium. Nam & in ijs interiora peruruntur, externa verò
 frigent, vt sect. 4. Aph. comm. 48. Gal. testatur. Est au-
 tem febris perniciosa vel maligna, vt idem Gal. lib. 2.
 de Iudicijs cap. 7. author est, quæ pulmonis, aut ieco-
 ris, aut ventriculi erysipelata sequitur. Puto certè ex
 his vnumquemque intelligere, Fuchsium nolle con-
 cludere, lipyriam esse febrem ardentem, continuam,
 malignam, & perniciosam ab erysipelate visceris or-
 tam, cum scribat ipse, genus perniciosarum febrium,
 simile esse ipsis lipyrijs, & principijs febriū intermit-
 tentium. Neque vnum & idem numero sibi simile di-
 citur, sed ad aliud refertur. Atque omnes loci Gal. su-
 periori capite à nobis laudati, in hanc sententiam re-
 cidunt,

cidunt, ut lipyriæ assimilentur febribus malignis, & principijs intermittentium, ratione inæqualitatis frigoris & caloris, quam egroti sentiunt eodem tempore, non autem ratione malignitatis, exustionis, aut inflammationis partium internarum. Vnde perspicuum euadit, Fuchsium non parum in ijs hallucinatum fuisse, sicuti in epialæ causis, & symptomatis describendis, valdè ambiguum se præbuisse, multis autoritatibus tandem docebimus, vbi quæ describuntur à Gal. 1. de Diff. feb. cap. 2. subiunxerimus. Sic autem scribit: Ad iam dicta propositarum febrium iudicia accedit etiam hoc, quod in vigore symptoma quoddam ardentis febris appareat. Quinetiam si symptoma epialæ, & lipyriæ, quemadmodum etiam semitertianæ, vel typhoidis, vel cuiusdam alterius talis febris, quæ propria quidem sunt huius generis febrium, quæ ex humorum putredine accenduntur, non tamen inseparabilia. Atque idcirco vbi non adsunt, ex alijs dignoscuntur. Vide reliqua, vbi Fuchsius sic paraphrasten agit. hætenus Galenus communia putridarum febrium indicia octo recensuit ordine, nunc nonum & postremum affert, quod non solum genus, nempe putridam, sed & speciem eius: verbi gratia, ardentem epialam, lipyriam, & huiusmodi esse significabit. At id eius symptomata, propria quidem putridarum febrium indicia, quia solis illis insunt, non tamen sunt inseparabilia, quia non omnibus insunt, sed hoc ardenti, illud verò epialæ & sic alia. Vnde perspicuum euadit, eadem symptomata non esse etiam in vigore febrium ardentium perniciosarum; epialæ, & lipyriæ, per omnia similia, sed hæc symptomata ar-

L 2 denti

denti perniciosæ comperere, illa epialam comitari, hæc verò lipyriam. Neque Gal. neque Fuchsius (vt videtur) hîc confundunt malignam febrem, neque eius symptomata, cum lipyria, aut cum epiala. Neque etiâ id facit Gal. com. 1. Epid. 6. cùm scribit, Continuarum hæc quidem semitertianâ, aliam ardentem, aliam frigidam, aliam accensam, aliam pestilentem, aliam helôdem (quam quidam palustrem vertit) aliam epialam nominamus. Neq; item 7. aph. 42. cùm scribit, In illis autê veteres febrium scripsere differētias, epialam & lipyriam, helôden & typhôden, palustem & ardētem nominātes. Quod si veteres Medici Arabes & Latini, Græci codicis tam iustam nacti fuissent interpretationem, quali, & quam foelici nos ipsi nunc potimur, magis profectò eorum stoliditatem admirarer, quàm nunc mihi fortè liceat accusare recentiorum nostræ ætatis medicorum ingenij vel stupiditatem, vel in rebus inquirendis & dijudicandis negligentiam. Superest, vt cùm hætenus circa causam harum febrium & materiam tâtopere sententijs variatū fuerit, quid nos de ijs iuxta Gal. mētem afferre possimus, paucis aperiamus, ostendamusq; quantum Gal. ab Arabibus differat in causis lipyriæ & epialæ, & earū symptomatis.

Diuiditur lipyria vocabulum in magis & minus commune. Quid lipyria Galeno, quid verò Auicennæ; & in quo differunt ipsi in utriusque causis & definitionibus assignandis. Defenditur Gal. culpatur Fuchsius.

CAPVT II.

QVONIAM

QVONIAM plerique vbi legissent Gal. 2. Prognost. Com. 4. vbi in fine subiunxit, Cæterum vt lipyriæ nomen relegetur ad hoc genus (de ardentibus malignis loquutus prius fuerat) cuius perspicuum est: & in aliquot alijs locis, putauerunt lipyriam inter ardentes perniciosas adnumerari debere, neque posse sese expedire, quin faterentur lipyrias esse huiusmodi, vt videre est apud Conciliatorem, differentia 92. apud Rasim lib. 18. continentis cap. 3. & Mesué de Febre putrida cap. 3. Atque ob id coacti sanè fuerunt distinguere ipsum vocabulum lipyriam, in magis & minus commune: ita vt magis commune extenderetur ad ardentes & malignas febres, procedentes ab inflammatione internarum partium; & alias omnes, in quibus ardent interiora frigidis remanentibus externis. Minus verò commune, solum ad eam febrem, quæ ex pituita vitrea putrescente circa interiora generatur. Quam distinctionem in scholis Arabum facilioris doctrinæ gratia admittendam fortè concederem. Sed quàm aptè apud Hipp. & Gal. recipiatur, iam satis superius apparuit, atque ex hac nostra doctrina deinceps facilè monstrabitur. Cum autem Arabes & Latini, tum antiquiores, tum neoterici vno ore fateantur, se nihil à Gal. de materia huius febris accepisse, sed omnes hæsitasse circa materiale causam non solum lipyriæ, sed etiam epialæ: libet sanè quædam argumenta è Gal. libris desumpta in medium afferre, quæ certè Auicennæ, & eius sectatorum de vtriusque causarum assertionem sententiam planè subuertent. Nam si placet audire quæ Gal. cap.

Lipyria vocabulum generale & speciale in doctrina Arabū.

origo iipy-
vie Galeno.

10. de Inæquali intemperie scriptum reliquit, non du-
bito quin planè intelligas, lipyriam è pituita vitrea
non putri summam corporis carnem occupante, &
bili amara circa viscera accèsa originem trahere, non
autem ab inflammatione viscerum, aut sola pituita
vitrea intus putrente, & incensa circa centrum, & ea-
dem frigida non putri in poris carnis distributa; sicuti
neque epialam ab eadem sola pituita vitrea, partim
non incensa circa meditullia corporis, partim verò
putrente & calida circa extrema: sed potius ab ipsa pi-
tuita vitrea in internis corporis partibus, per minimas
sui particulas, partim putrente & flagrante, & partim
non putri, sed frigida: cuius putrentes fumi aut vapo-
res calidi cùm mouentur & deferuntur per corpus,
partem non putrētis secum mouent ac deferūt. Vnde
fit vt quoties vtraque materia per corpora sensibilia
peruadit, vbiq; simul & calor & frigus sentiatur, nul-
laq; detur corporis particula sensibilis, quæ non eo-
dem in loco, & eodem tempore vtrūque percipiat.
Audi itaque Gal. de vtriusq; febris materia differen-
tem. Neque enim talium affectuum vllus est mirabi-
lis, nec quemadmodum aliqui ægrotantium simul ri-
geant & febricitent: nā si pituitosus humor frigidus,
quē Praxagoras vitreum appellat, & amara bilis
humor calidus, abūdent simul, & per sensibilia cor-
pora moueantur, nihil miri est vtrūque ab ægrotan-
te pari modo sentiri. Neque enim si hominem sub so-
le calido statuas, & aquam illi frigidam infundas, fieri
potest vt non simul & à sole calorem, & ab aqua fri-
gus sentiat. Verū hoc casu ambo extrinsecus sunt,
&

» & magnis portionibus incidunt. In febribus autem
 » epialis, tum intus, tum in exiguis portionibus, adeoq;
 » vniuersum corpus, ambo sentire videntur. Quippè
 » minimis portiunculis aspersum est tum calidum, tum
 » frigidum, neque licet vllam sensibilem eius partem
 » desumere, in qua non alterutrum insit. In ipsa quidem
 » accessionis inuasione, aliqui febricitantium tum ri-
 » gent, tum sitiunt, tum ambo sentiunt, frigus immodi-
 » cum & calorem; verum non eodẽ loco, quippè pos-
 » sunt, quæ excalfactæ sunt partes manifestè à refrige-
 » ratis discernere. Nam intus, & in ipsis visceribus ca-
 » lorem, in externis verò partibus omnibus frigus sen-
 » tiunt. Tales perpetuò sunt febres quæ lipyriæ vocan-
 » tur: Præterea genus ardentium febrium perniciosum.
 » Quod igitur in ijs maioribus portionib⁹ accidit, hoc
 » in epialis paruis contingit. hæcenus Galenus. Vbi li-
 » cet vnicuique colligere, lipyriam non ab vno & eo-
 » dem humore frigido & crasso, partim circa viscera in-
 » censo, partim in poris carnis superficiali frigido ex-
 » citari, sed potius à bili flaua calente, & collecta aut
 » effluxa circa hepar, mesenterium, pancreas, aut aliam
 » partem internam, idque extra vasa, & pituita vitrea
 » non incensa, superiorem carnem occupante. Neque
 » sanè de alia specie febris verba Gal. intelligi possunt,
 » quàm de lipyria, in qua per totum decursum morbi,
 » ægroti sensum caloris intus, foris verò frigoris perci-
 » piant. Neque per initia febrium tertianarum, aut al-
 » terius cuiusdam naturæ, frigus externarum partium à
 » pituita vitrea superficiem corporis occupante fieri
 » putauit Gal. Non item in febribus malignis, & quæ
 ob

ob erysipelas, aut insignem cuiusdam partis, præcipuè internæ, inflammationem; talem inæqualitatem fortiuntur, sed potiùs ob sanguinem cum spiritu, & calore naturali ad interiora, & ad partem præcipuè affectam reuocatum, & qui summam carnem deseruerit. Neque etiam in epialis, in quibus docet Gal. eam inæqualitatem 2. de Diff. febr. cap. 6. ab ipsa pituita vitrea intus partim putrente, & partim non putrente fieri. Neq; hîc à bili & pituita vitrea, & alibi à pituita vitrea sola, partim putrêre, & partim non putri epialam fieri scribit: secùs pro diuersitate humorum diuersa etiam symptomata excitari scriberet: nam bilis incensa grauius interiora vrit, sitim maiorem excitat, corpusque totum vehementius excruciat quàm pituita viscida, quæ ægrè & in pauca quantitate semper putrescit, vt fatetur Galenus, qui ἡπιαλὸν hanc febrem dici scribit, quod tepidè ægrotos exerceat. Neque pituita illa adeò liquida fit & tenuis, vt cum bili permisceatur, & per habitum corporis disseminetur confusis substantijs, aut per particulas sese tangentibus, vt in quibuscumque corporis partibus simul & eodem tēpore, per totum paroxysmum ægri calorem, & frigus persentiant, vt de epialis dictum est. Neque præterea pituita tenuior facta alicubi in locis calidis stagnare diu potest, quin ipsa quoque calefiat & putrescat, adiuuante putredine & calore bilis incensæ, ex quarum putrium mixtura, neque lipyriæ neque epialæ excitarentur, sed vel hemitritæi, vel mixtura, & cōplicatio duarum febrium, vt videre licet apud Galenum 2. de Feb. diff. quæ pro diuersitate materiæ putrentis

trentis, diuersos circuitus, diuersasq; exacerbationes,
 & nonnunquam confusas ederent. Cum itaque nulla
 alia febris excogitetur, cui huiusmodi inæqualitas ex
 bili & pituita superueniat, relinquitur sine dubio, du-
 plicem hanc materiam, bilem intus incensam, & pi-
 tuitam vitream, non putrem in superficie, lipyrijs à
 Galeno fuisse ascriptam. Quam sententiam Actuarius
 lib. 2. Meth. cap. 1. visus est comprobare, his verbis:
 » Denique lipyria satis magno horrore inuadit, verum
 » euidens calor ei non succedit, velut ex ipso quoque
 » nomine patere potest. Nā *λείπεται πυρὸς*, hoc est igne,
 » quod est calore deficit. Nam oppidò quam frigidus
 » succus summa cute innatās, in accessionū significatio-
 » nibus ab excretice facultate propellitur? Quare hor-
 » ror comitatur, verum nullus calor accedit, quòd ne
 » putredo quidem ei succo, qui satis ægrè corrūpi natu-
 » ra sua potest aduenerit. Vult dicere, Quando natura
 » per initia febrium nititur expellere eum humorē no-
 » xium quo infestatur, tum mouetur materia per ipsum
 » habitum corporis, atque transiens per sensiles partes,
 » horrorem primū inducit, frigentque tum extrema,
 » sicuti contingit in exacerbationibus aliarum febrium,
 » in quibus postea calor febrilis distribuitur per vni-
 » uersum corporis habitum, & interna & externa peru-
 » rit. Verum in lipyrijs id non contingit: Nam quam-
 » uis per initia corpus foris frigeat, & concutiat, post-
 » ea tamen foris non incalescit, ob pituitam vitream
 » summam carnem obsidentem, quæ à fumis calidis bi-
 » lis intus incensæ calefieri non potest: imò constipans
 » poros carnis, præpedit quominus fumi calidi & acres

*explicatio lo-
ci Actuarij.*

M ad

*Epiala unde
dicta. Actua-
rio.*

ad cutem permeent, sensumque febrilem ipsi imprimant. Subticuit autem Actuarius materiam feroris interni, ut qui differentias febrium ab insigni symptomate leuiter connotet, sicuti fecit prius de causone, quem à flagrantissimo ardore quem intus & foris continuò ægroti sentiunt describit. Similiter de epiala, quam sic dictam Græcis putauit, quòd *ἡπιώτα ἀλκαυή*, hoc est blandè miteque tepefaciat. Eodem iudicio de lipyria sancendum venit, quam à calore corporis extima destituente notat, eiusque symptomatis causam tantum adscribit, non autem causam caloris interni. Hanc nostram sententiam plenius confirmat Galenus lib. 2. de morb. causis; cap. 6. his verbis: Liqueat autem quod compositorum morborum, compositæ quoque omnino sunt causæ. Si enim calida causa simul cum sicca aliquando conueniat, calidum & siccum morbum oriri necesse est; si calida & humida, calidum & humidum. Ita in reliquis quoque duabus coniugationibus, nempe frigida & humida, & frigida & sicca euenit. Quod verò huic sermoni necessariò adiungitur ac definitur, id nunc dicemus, nempe quod corpus subinde alteratur à causis; quæ omnes inter se sunt vniformes, subinde verò ab ijs quæ facultatibus contrariæ sunt. Atque interim ex ipsis vincunt, quæ vel numero plures sunt, vel tempore diuturniores, vel potentiores; interim ab vtrisque noxam corpus ex æquo suscipit. Etsi verò fieri non posse videtur, ut vnum & idem corpus simul & calidius & frigidius, aut simul & humidius & siccius, quàm pro naturæ habitu reddatur, tamen & hoc ipsum vsu contingit,

cōtingit, vt meritò inæqualis nominetur intemperies. Colligimus itaque ex verbis Gal. fieri posse vt contraria & inæqualis intemperies in eodem corpore à contrarijs causis suboriat, corpusque nostrum per febres calidum & frigidum simul & in eodem tempore, sed non in eodem loco (vt ostendimus fieri in lipyrijs) sentiatur. Contrariæ autem causæ & pugnantibus qualitatibus præditæ sunt; bilis flaua intus & in medullis putrescens & incensa, & pituita crassa, vitrea dicta, summam carnem occupans, non putris sed frigidissima: quæ quoties in eodem corpore superabundat, diuersasque illic sedes sortiuntur, non est dubium quin ægroti intus feruorem, & in superficie frigus simul sentiant, febreque lipyria vexari dicantur. Quod si in eodem loco, & in qualibet corporis particula sensibili, ægrotus aliquis similem inæqualitatem frigoris & caloris simul & eodem tempore persentiat, hanc sanè inæqualitatem à diuersis pariter causis fieri, non est dubium: verum vt diuersæ sint materiæ, nihil est opus cum vna & eadem materia, alia atque alia qualitate affecta, varium atque contrarium sensum gignere & inducere possit. Nā pituita vitrea quæ ægrè putrescit, si aliquam sedem intus nacta fuerit, ibique tamdiu impacta hæreat, vt portuncula putrescat, mediocriterque incēdatur, à qua vapores vtcumque calidi per vniuersum corpus delati, moueant quoque reliquam pituitæ non putris sed frigidæ partem: tum vapores frigidi ab ea moti sensum frigoris, & vapores calidi putrentis pituitæ sensum caloris simul inducent, & in ijsdem partibus sensilibus per quas simul defe-

M 2

rentur.

*Quid Epiala
Galeno.*

rétur. Sicuti docet Gal. 2. de Diff. feb. ca. 6. his verbis:
Hoc genere continetur febris epiala propriè nomina-
ta, quoties simul febricitant ac rigent, & vtrumque
sentiunt eodem tempore, in quavis corporis parte. Et
paulo post: Acida autè & vitrea si moueatur, per cor-
pora sentientia permeans, infert rigorem sine febre.
Quod si qua putredo moderata illis adfuerit, epialam
cōmittit febrem. Vbi Fuchsius ita hunc locum expo-
nit. Quod si mediocris in illis acidis & vitreis pitui-
tosus humoribus putredo procreatur ita sanè vt ex to-
to non putrescāt, sed solùm ex dimidio, vt paulò ante
dictum est epialam committunt. Item in libro de In-
quali intemperie ita Fuchsius scribit, Accidit autem
epiala febris, quādo vitrea pituita non tota æqualiter,
sed ex dimidio ipsius putrida fuerit, aut aliquæ ipsius
partes, nonnullæ verò non putruerūt. Particulæ enim
humoris eius putredinē necdū expertæ, omnibus ve-
nis, vel etiā reliquo corpori cōmunicatæ, & sparsæ ri-
gorem creant, putrefactæ verò calorē accendūt. Hæc
itaq; pituita vbi modicè putrescit, per omnes sēsibiles
partes in quibus mouetur, calorē simul & frigus indu-
cere potest. Ex his itaq; fit perspicuum, epialæ causam
materialē vnam esse & eandem specie, sed variam &
contrariā qualitate. Vbi admirari satis nō licet, Fuch-
sium, qui super librum Galeni de Morborum cau-
sis cap. 6. perinde atque si esset immemor sui, & au-
thoritatis Gal. non vereatur epialæ causam genuinā
ascribere, bilem flauam scilicet & pituitam vitream
ad hunc modum. Cæterum vnum idemque corpus
frigidum simul & calidum euadere posse, atque aded
contra-

Fuchsi error.

,, contrariarū simul qualitatū vim sentire, febres vo-
 ,, catae epialae euidenter admodum demonstrant. In ijs
 ,, namq; tum ab interno tum exiguis portionibus vni-
 ,, uersum corpus,ambo, frigus nimirū & calorem sen-
 ,, tire videtur. Cū enim tenuissimis portiunculis as-
 ,, persum per corpus tum calidum, tum frigidū sit, nul-
 ,, lam sensibilem alterius portiunculam ita paruum de-
 ,, sumas, in qua non alterutrum sit comprehensum.
 ,, Quocirca fit vt tum vno in loco contraria sentiant
 ,, ægrotantes, frigus scilicet atque calorem : nam pitui-
 ,, tosus humor qui frigidus est, quēque Praxagoras vi-
 ,, treum appellat, & amara bilis quæ calida est simul re-
 ,, dundant, ac per sensiles corporis partes mouentur:
 ,, ideoque mirum non est quod vno eodemque in lo-
 ,, co tum contraria sentiantur. hætenus Fuchsius. Cu-
 ,, ius erroris causa fuit locus Gal. cap. 10. lib. de Inæq.
 ,, intemper. quem temerè hîc Fuchsius subiungit supe-
 ,, riori suæ orationi, cū dicit : Nam pituitosus humor
 ,, qui frigidus est, quemque Praxagoras vitreum ap-
 ,, pellat, & amara bilis, &c. Nam ibi Gal. primo loco
 ,, exemplum ponit ipsius inæqualitatis contrariæ, quæ
 ,, fit in diuersis corporis partibus, sed eodem tempore,
 ,, à duabus & contrarijs causis, cuius generis sunt bilis
 ,, flaua & pituita vitrea, lipyriam procreantes. Postea
 ,, aliud exemplum subiungit, in quo vna & eadem ma-
 ,, teria crassa & frigida, in eodem loco impacta per sui
 ,, aliquam particulam putrescit & incenditur : reliqua
 ,, verò portio frigida & nō putris relinquitur; quæ pro-
 ,, pter diuersam & contrariam qualitatem, diuersos &
 ,, pugnâtes sensus inducit, febrimq; eam excitat, quàm
 ,, solidam

*Loci Galeni
elucidatio.*

M 3

epialam

epialam vocat. Secus Gal. sibi vbiq̃ue non constitisse innueret, quod quàm temerarium & creditu difficile fuerit, relinquo doctissimis viris iudicandum. Neque enim pugnantia hoc in loco scribit Galenus ijs quæ scripta reliquit 2. de Diff. feb. cap. 6. vt supra retulimus, sed vbiq̃ue sui similis est. Quocirca lipyriæ duplicem causam attribuisse concludemus: epialæ verò vnā tantūm, nēpē pituitā vitreā. Neq; me ab hac opinione reuocat, quod scribit Galenus comment. in aphor. 48. sect. 4. Dignum (inquit) animaduersione est, nunquid eiusmodi casus possint in febre fieri intermittente? Ego enim neque vidi, neque animo capio. Videntur siquidē solis accidere in febribus ardētibz perniciosiss, vel, si aliter libeat appellare, valdē malignis, veluti lipyrijs. Nulla verò alia febris profundiora perurit cute refrigeratā: Nam Gal. diligentissimē perpendens verba Hippocratis ita scribentis, In febribz non intermittētibz si partes exteriores sint frigide, interiores verò vrātur & sirim habeāt, lethale est: animaduertit nō posse fieri vt à febre intermittente tertiana (cuius materia biliosa non in venis, neq; circa viscera solūm putrescens ardet, sed potiū per habitum corporis diffusa, tum exteriora tum interiora vehemēter calfacit) tam insignis frigoris & caloris inæqualitas produceretur, neq; à causo ipso, hoc est à febre ardēte simplici, quā vocat Gal. mitiorē causū: vtrāq; enim febris aph. 19. sect. 4. à bile incensa procreatur: differūt tamen quoniam febris ardēs, habet in venis vnā cum sanguine plurimā flauā bilim ebullientem, tertiana verò eandem habet
bilem

bilem per corporis habitū euntem, ac motam. Idem
 » Gal. 2. statu 1. Epid. Si (inquit) ardētes febres fuerint,
 » flaua bilis in venis abundat, præcipuè iocinoris & vē-
 » tris. Tertianæ fiūt cū totius corporis carnes affluūt
 » bile flaua. Non enim in his duabus febribus (etsi ma-
 » gnus calor percipiatur intus) vsq; adeò interiora in-
 » cendūtur & deuruntur, vt calor cum spiritu & sangui-
 » ne ad interiora reuocetur: sed potiùs totū corpus ar-
 » dere & incēdi percipitur. In alijs verò ardētibus ma-
 » lignis & lethalibus, quæ vel à phlegmone, vel erysi-
 » pelate, aut materia pestilenti suboriuntur, tam vehe-
 » mens in visceribus sentitur incendium, vt ritu cucur-
 » bitulæ ignis ille incensus calorem reliquum ad se re-
 » uocet, remaneātq; externæ partes, & percipiātur actu
 » frigidæ. Vfus est autem Hippocrates verbo Vri, non
 autem Calefieri, vt ingens & vehemens incendium
 significaret, quod calorem natium cum spiritu insi-
 to consumens, vires prorsus deijceret, animamque è
 corpore pelleret. Ob id prudentissimè Galenus duas
 tantum febrium differentias enumerauit, in quibus
 tam grauis & perniciofa inæqualitas aliquando con-
 tingit, febrem ardentem perniciosam, & lipyriam:
 reliquas verò id efficere posse negauit. Quod si vi-
 deantur nonnulli in febribus foris frigere, intus vero
 calefieri, citra pestis aut inflammationis partium in-
 ternarum suspensionem, non tamen vri & incendi tam
 vehementer crediderim. In moribundis cernimus fre-
 quenter partium externarum frigus, sed id fit non ob
 magnitudinem inflammationis, at potiùs ob natiui
 caloris inopiam, partes remotiores destituentis, seq;

reci-

recipientis ad fomitem & originem caloris, scilicet corneque in alijs refrigerationis partium causis superius enumeratis hoc incendium percipitur. Si quis etiam mecum admittat secundam lipyriæ speciem, quam fieri dixi à bile flava per carnes internas diffusa & incensa, & à pituita frigida non putri, carnes superficiarias corporis occupante, ut cum bilis mouetur moueat etiam pituitam: certum est non sentiri in ea tantum incendium, quantum illud est, quod in malignis excitatur. In illis enim ob impeditam diffusionem fumi ad interiora repelluntur, duranteque paroxismo ea sentitur inæqualitas; remissior tamen quam in perniciosis. Neque hoc pacto mihi videtur contraria scribere, aut sibi pugnantia, Gal. non magis certe quam dum ardentes febres alicubi malignas appellat, ob partis cuiusdam internæ erysipelas, alibi verò mitiores ardentes, quæ citra erysipelas suboriuntur. De epiala verò asserit lib. 2. de Diff. feb. Archigenem affirmasse de nulla alia epialæ nomen posse efferri, quam de vna hac febre quæ contrahitur à pituita vitrea intus partim putrente, & partim non putri, quam hoc nomine ad vitri fusi similitudinē Praxagoras primus donauit. Ex ijs autem quæ ante dicta sunt, existimarim iuniores suam opinionem de intermittente lipyria desumpsisse, quam postea longa obseruatione diligenter annotâtes, posteris etiam tradere non erubuerunt. Quemadmodum & mihi ferè sexagenario, & triginta annos medicinam facienti contigit utrâq; multoties obseruare, & tempore epidemico & alijs constitutionibus, sicuti licebit secundo huius operis libro

libro legere, in historijs Francisci Carrei caufidici, cômœdi cuiusdam, nonnullisque alijs, quibus hepar phlegmône insigni obfessum fuerat, cum frigore partium extimarum toto febris tempore, & incêdio internarum. Anno vetò sesquimilefimo septuagesimo primo, absoluto iam hoc opere, totis mensibus Augusto & Septembri, visa est mihi secûda lipyriæ species, cuius hîc historiam inferere non dubitavi, ut si quando similis occurrat, & obseruetur, non temerè hanc opinionem defendisse existimer. Hęc sporadica erat, non lethalis, nisi ijs qui auxilijs destituerêtur, aut quibus alius affectus superueniret, aut error aliquis cômiteretur, quô in perniciosum morbum ægri reciderent: speciem verò tertianæ referebat, tertio quoque die repetês sub tertiam pomeridianam, frequentius tamen sub noctem, cum frigore extremarû partium, quæ toto paroxysmo non recalescebant: cataphora (quam subeth Rhasis vocat) occupabantur, neque facîle expergiscebantur, aut oculos aperiebant, nisi graui aliquo symptomate angerentur, ut vomitu primùm pituitofo, deinde biliofo. Dolor præterea oris ventriculi, quem καρδιαλγίαν vocant, nonnullos fatigabat, alios sitis intensa. Vidisses alios per somnû delirare, hos frequenter meiere: alijs aluum siccam esse, quæ medicamentis sollicitata biliosa & cineritia excernebat: Septem circuitibus ut plurimùm absoluebatur, capiebatque tum viros, tum mulieres, sed frequentius annis confectas, & quæ aut à pluuijs aut aëris frigore iniuriam acceperant. Nam tum æstas suam constitutionem nullo modo seruauit, sed plu-

N uiæ

uiæ frequentes fuerunt, ac venti quàm pro tempesta-
tis conditione frigidiores sæpè flarunt. In ijs interio-
ra circa mesenterium, ac potissimum circa fundum
ventriculi præter naturam calidiora erant, à bile (ut
tum ab excretis biliosis & adustis; & alijs symptoma-
tis licebat colligere) effusa & putrente, extra vasa in
spatijs mesaræi, & carnibus internis vicinis, repulsa
intrò & cohibita à pituitæ conspersione, infarciēte
(ut dictum est) carnes superficiarias corporis. Valeat
itaque Princeps Auicennas cum suis sectatoribus, qui
unicam pituitam vitream partim intus putrentem,
partim foris non putrem lipyriæ causam ascripsit, qui
etiam epialam ab eadem pituita vitrea, sed intus fri-
gida & non putri: in superiori verò corporis carne
putrente & mediocriter calente contractam sensum
frigoris circa præcordia, sensum verò caloris circa su-
periora voluit imprimere. Quapropter admonendi
erunt recentiores Medici, & qui in operibus Medi-
cinæ non multum exercitati sunt, ut quoties ægrum
febre continua, & ea quidem maligna ita affici ob-
seruarint, ut intus ardeat, foris verò perpetuò frigeat,
ne ad pituitam vitream coquendam tenuandam & in-
cidendam, medicamenta & victus rationem præscri-
bant: sed ut de phlegmone aut erysipelate, aut simili
visceris alicuius interni inflammatione curanda sint
soliciti. Quod si quempiam curandum susceperint,
cui ob bilem incensam interiora caleant, exteriora
verò à pituita crassa maneant frigida, illi ad bilis fer-
uorem extinguendum, eamq; ipsam foras expellen-
dam, electo cholagogo iuxta ægri naturam, ætatem,
sexum,

*Ratio curan-
di Lipyriam
& Epialam.*

sexum, vires, tēporis constitutionem, & huiusmodi, maturè accedant hortamur. In epiala verò incidentia tenuantia, & coquentia materiam crassam & viscidam (etiam si eius portio præter naturam incalcat) prudenter imperabunt, vt salubriùs & securiùs posthac cum ægris agatur.

Quadruplex calor innatus, alimentarius, elementalis, primigenius, quartusq; vt quibusdam placuit, quasi vinculum quatuor elementorum, & quid differant inter se.

CAPVT 12.

HACTENVS placuit satis prolixè febris epialæ & lipyriæ disputationem agitare, vt diligentius posthac nostrates Medici incumbant earum causis & naturis inquirendis. Superest tandem vt ad nostrum institutum redeamus. Ostendimus autem purpuram febrem esse epidemicam, ab accidente propinquo ipsi materiæ sic denominatam, eamque putridam esse cōclusimus. Postmodum eius species & differentias breui methodo expediuimus. At cū febrem in calore præter naturam aucto positā fuisse à Galeno desumpserimus, multumque ac diu inter Medicos fuerit agitatū, quisnam sit calor ille naturalis, qui præter naturam per febres augeatur, aut qui conuertatur in igneum, quid profectò hac de re sentiamus, paucis lubet hic perstringere, priusquam ad maiora progrediamur. Imprimis sciendum est calorem naturalem quadruplicē apud Medicos reperiri, etiam si duorum tan-

Breuis repetitio eorum quæ demonstrata sunt hactenus.

Quadruplex calor naturalis.

N 2 tum

*calor alimen-
tarius sine
fluens.*

tum apertè meminerit Galenus. Quorum primus di-
citur alimētarius siue fluens, aut quod (si fortè per ine-
diam comminuatur) alimentis augeri atque instaurari
potest, aut quod nunc ad interiora fluit, nunc ad exte-
riora refluit. Cuius meminit Hipp. aph. 15. libro .i. his
verbis, Ventres hyeme ac vere natura calidissimi sunt. *cc*
Et paulò post, Etenim calor innatus plurimus inest, *cc*
vnde & pluribus egent alimentis. Vbi Gal. in comm. *cc*
aphorismorum sic interpretatur: Ventres itaque hye- *cc*
me & vere calidissimi sunt, non simpliciter, sed calido *cc*
naturali, cuius substantiam antea ostendi. Causam ve- *cc*
rò ob quam idem calor hyeme augeatur, etiam Ari- *cc*
stoteles dixit. Refugit enim propter circumstantem *cc*
extrinsecus frigiditatem, sicuti rursus æstate ad sibi af- *cc*
finem protenditur. Atque ita contingit dissolui qui- *cc*
dem ac dissipari eius substantiam tempore æstiuo; *cc*
contineri ac cohiberi, & in profundum secedere hye-
mali. Nam frigida aëris constitutio, corporis nostri
extimam superficiem refrigerans atque condensans,
intrò calorem innatum cum spiritu & sanguine pellit,
qui cùm per id tempus non facilè ad cutem recurrat,
plurimus intus contineri circa ventres & cavitates
corporis dicitur, ob idque fortior & potentior in co-
quendis alimētis iudicatur: non tamè immodicè præ-
ter naturam auctus, sed secundum naturam, si substan-
tiam caloris fluentis, quæ aërea & aquea est, respicias
plurimus inesse creditur. Galeno in commēt. aphorif.
14. lib. .i. cuius verba ita se habent. Verùm Hippocra-
tes non ad hanc scilicet qualitatem, sed ad substantiam
in præsentī sermone refert id nomen: Nam substantia
innati

*Elucidatio lo-
ci Galeni.*

innati caloris aërea est & aquea, sicuti ex semine licet coniectari, quod paucam omnino terream substantiā participat, plurimum autem aëris calidi humidi que in seipso continet. Paulò post, Bene enim temperata est caloris innati substantia, ignea autem aduētitiij. Æstate autem cū calidior aëris constitutio poros cutis laxet, forasque & ad cutim ipsum innatum calorem euocet, plurimamque eius substantię partem dissipet, fieri non potest, vt tam copiosus circa ventres ipse naturalis calor contineatur. Item neque per diuturnos morbos moerores, in edias, atrophias, & huiusmodi: vt qui simul cum sanguine & spiritu fuerit exhaustus, ac dissipatus; qui tamen alimentis, vt dictum est, potest instaurari, & ob id alimentarius fuit dictus. Nam Gal. in comm. prædicti aph. ita scriptum reliquit: Nemo
 , itaque est qui non consentiat diffilari corpora anima-
 , lium, ea quæ sit per sensui occulta foramina difflatio-
 , ne. Idcirco enim ad hoc deueniūt vt egeant alimēto,
 , quoniam euacuantur. Quod si nihil à corporibus no-
 , stris efflueret, sed semper æqua moles substantiæ ser-
 , uaretur, nulla foret alimēti necessitas. At ostendimus multum quotidie per insensilem transpirationem à corporibus nostris perpetuò expirare, nihilominus tamen calorem secundum eius substantiam seruari atque perpetuari. Neque id aliundè, nisi alimentorum assumptorum proba cōfectione, distributione, agglutinatione, atque in substantiam sanguinis & spiritus commutatione. Quocirca iusta de causa alimentarius dictus est. Is certè est, qui tamen ab alio primogenio
 (vt postea dicetur) adiutus, coctiones celebrat ali-
 N 3 mento-

Caloris ali-
 mentarij fun-
 ctiones.

*calor elemen-
talis.*

*cardanus tria
tantum ele-
menta consi-
tuit.*

mentorū distributionem vnicuique parti submini-
strat, excrementa ab alimento secernit, ipsumque ali-
mentum tandiu in vnaquaque parte continet, quoad
probè confectum atque in substantiam aliti, iam com-
mutatum & agglutinatum probè fuerit, huiusque ali-
menti superflua expurgarit, forasque expulerit. Is est
(vt in summa dicam) qui facultatum naturalium (im-
propriè tamen) rector nonnunquam iudicatur. Se-
cundus calor est elementalis, qui cum frigido, sicco,
& humido, ad vniuscuiusque partium corporis huma-
ni formationem concurrat. De quo Hipp. lib. de Nat.
huma. & Gal. ibi. & in lib. de Elementis, & multis alijs
in locis multa scripserunt. Nemo est hominum (puto)
saltem qui Aristotelis libros legerit, de Generatione
& corruptione, qui non credat omnia corpora natu-
ralia, quatuor elementis mundi constare. Neque pro-
fecto opinionem Parmenidis aut Melissi, aut alterius
cuiusdam sectæ in mediū adducemus; etiam si hac no-
stra ætate Hieron. Cardanus lib. 1. de Subtilitate cap. 2.
ignem è numero elementorū quibusdam vagis argu-
mentis subducere tērauerit. Cuius inuētio hac in re (fi-
cut in plerisq; alijs rebus) commēdatur quidē, at iudi-
cium vt parum sibi constans, à peritioribus meritò re-
probat. Sed Platoni, Aristoteli, Hip. & Galeno in
hac parte additi, fatentur omnia corpora naturalia
quatuor elementorum totorum per tota commixtio-
ne esse cōposita. Vnde & viri & foeminæ semen, item
& sanguis mēstruus, nostræ omnium prima cōforma-
tionis principia, quatuor his elemētis constare asseri-
mus. Non secus quam ea quæ ex illis pendent, atq; in
nobis

nobis generata sunt omnia. At an à contrarijs alterari
 aut diminui possint, ambigent fortè nonnulli, saltem
 ij qui in philosophicis disciplinis minus sunt versati:
 etiam si vulgariter ea iactetur sententia, vnumquodq;
 elementum à simili conseruari, & à cōtrario corrup-
 pi, si potentia, hoc est, viribus aut multitudine siue co-
 pia longè reliquum exuperet. Verùm ne in re tam cla-
 ra diutiùs frustrà immoremur, cum philosophis defen-
 dimus, vnumquodque elementum à causis contrarijs
 & potentioribus destrui, & per vltimam corporum
 resolutionem, tādē ad principia prima redigi. Nam
 dum ossa, nerui, arteriæ, venæ, cartilagine, tendones,
 & si aliæ sunt corporum partes solidiores, in cadaue-
 ribus longo tempore corrumpantur, atque per elixa-
 tionem aut vstionem in nihilum redigantur, vnum-
 quodque elementum ad suum principium reuertitur,
 iuxta Hipp. doctrinam de Nat. hum. cum scribit: Rur-
 sus cum corpus hominis demoritur, singula necessariò
 ad suam naturam discedunt, humidum ad humidum,
 siccum ad siccum, calidum ad calidum, frigidum ad fri-
 gidum. Tertius calor dicitur innatus, quod nobiscum,
 & in nobis statim per principia nostræ generationis
 innascatur: Dicitur etiā primigenius, vt qui in genitu-
 ra siue semine potentia sepultus, ad prima nostræ ori-
 ginis rudimenta efformanda, primus in actum dedu-
 ctus, singula quæque postea lineamenta distinguat &
 figuret, nostræque generationis primas partes solus
 ille primus sortiatur. Nam ossa facultate ossifica, liga-
 menta facultate ligamenta gignendi, venas virtute ad
 id propria, neruos neruifica, carnes facultate carnem
 produ-

*calor innatus
 siue primige-
 nius.*

*Caloris innati
à reliquis dif-
ferentia.*

producēdi generat. Item hepar, cor, cerebrum, renes, vesicam, intestina, & si quæ sunt aliæ particulæ in homine, sigillatim energia & facultate specifica, effingit. In quo differt ab elementalī & alimētario calore: Nam quamuis vterque in semine & sanguine mēstruo contineatur, tamen hi duo embryonem non generāt, lineamēta partium non distinguunt aut efformāt: nam elementalī tanquam partis integrantis aut componentis in mixto embryone rationem solū sortitur, hoc est materiæ ex qua aliquid fit, cum reliquis tribus elementis, aëre scilicet, terra, & aqua. Alimentarius etiam calor quamuis potentia in genitura contineatur, aut potius in sanguine mēstruo, non tamen ille primus est qui sanguinem in vtero fermentat, fouet, in bullam tollit, atque in embryonem figurat, ob sui imbecillitatem, & quasi extinctionem; ad dō vt nisi primigenij caloris facultatibus & energia excitaretur, paulō post euanesceret, vt qui in sanguine, spiritu, & reliquis humoribus contineatur. Qui sanguis in vterum delapsus, aut vt promptē corrumpatur, aut vt foras eijciatur credibile est, nisi primigenij caloris (tum in seminibus, tum in substantia vteri vigentis) præsētia & viribus iuuetur in promptu, qui alimētarium fouēs ad massam effingendam exornet, eumque tanquam artificem quendam ministrum famulantem, ad opus singularius excitet. Ipse verō calor primigenius, tanquam rex, & totius operis primarius author, in solidioribus partibus corporis, tanquam in arce tutissima & inexpugnabili locatus, singula quæque dispensat atq; moderatur, calorem alimentarium suo imperio regit, et elemē-

*Caloris natui
encōmia.*

elementalem in composito cum reliquis suo nutu cō-
 iungit, & quandiu potest in vnum concordi pace vin-
 cit atque conseruat, quousque morte animans extin-
 guatur. Cuius Gal. meminit i. de Morb. popularib. ad
 ,, hunc modum: Etenim protensa est per solida corpo-
 ,, ra natura, quæ illarum est virtus, concoctionemque à
 ,, solidis corporibus sanis humores consequuntur. Item
 ,, super aph. 15. lib. 1. Neque enim aliud quidquam ani-
 ,, mal ab initio efformauit, sicuti neque rursus adauxit,
 ,, aut vsque ad mortem enutrit, præterquam iste calor
 ,, innatus, de quo nunc habetur sermo: Hic enim est
 ,, omnium operum naturalium causa. Et paulò post,
 ,, Neque enim quidquam est natura animalium, præ-
 ,, ter hoc calidum secundum Hippocrat. opinionem.
 Alimentarius verò cum in sanguine, spiritu, & reli-
 quis humoribus (vt dictum est) solum contineatur,
 etiam citra mortem diminui per inedias, & diutinos
 morbos, aut hecéticas febres potest augeri, præterea
 cibo, potu, aëre, & balneo, & optima victus ratione
 instaurari: nam quantum colligitur spirituosus sangui-
 nis, tantum superest etiam caloris alimentarij; quan-
 tum verò diminuitur de sanguine & spiritu, tantum
 etiam de hoc calore deperditur. At de calore primi-
 genio non est idem iudicium, vt qui pabulo præstan-
 tiore, nempe humido substantifico, magis lento &
 vinctuoso, imò & solidioris substantiæ virtute fouea-
 tur, quàm fiat alimentarius. Vnde non tam facilè al-
 teratur, aut decrescit per inedias, aut morbos (nisi ad
 extremum reuinitatis diutissimè inedia deuenierit, aut
 morbi longi fuerint, colliquantes & marasmodés) in
 O quibus

*Caloris nativi
natura cale-
stis.*

*Caloris nativi
diminutio in-
sensibilis mortis
inevitabilis
causa.*

quibus sanè & ipsum calorem primigeniū cum cor-
poris partibus solidis diminui & tabescere par est.
Item procedēte ætate sensim indies eum ipsum alte-
rari & decrescere experimur, quousque ad extremum
senium sicci & frigidi (destituente nos humido radica-
li cum ipso calore insito) deuenerimus. At ipsum in-
staurare alimētis aut similibus nequaquam possumus,
quod nihil huic simile in hoc inferiori orbe inuenia-
mus, quod in eius naturam aut substantiam commu-
tari possit: vtpotē cuius natura diuina & planè cœle-
stis sit, si Aristoteli credimus lib. 2. de Gener. animal.
cap. 3. & Gal. de Diebus decretorijs vt postea osten-
demus. Cuius etiam meminit Hippocr. lib. 1. aphoris.
14. cū ait, Qui crescunt plurimum, habent calidi in-
nati, plurimo igitur egent alimēto, alioqui corpus ab-
sumitur. Senibus verò parum, innati calidi inest: nam
quamuis per vniuersam anteaactam vitam, satis laute
euchymis cibus quispiam sese enutrierit, caueritq; ne
ob errorē, vel aliam causam emaciatu fuerit, nihilo-
minus facere nō potest, quin cū ad seniū deuenit,
multū ipse calor insitus diminuatur. Quocirca dimi-
nutionē insensibilē huius caloris, causam mortis ine-
uitabilem nobiscū innatam Gal. lib. 1. Sanit. tuēdæ au-
tumat, quam etsi deuitare prorsus nō possumus, tamen
eam tardare non est artis contemnēdæ, sed solis artis
Pœonię singularis est speculatio, quæ humidū radica-
le proba victus ratione, tum in sumēdis & educendis,
tum in faciendis & admouendis, diutissime fouet atq;
perpetuat, causasq; huius cōsumptionis apprimē de-
uitat. Nā docet huiusce humidi perpetuationē, ipse
caloris

caloris esse pabulum & nutritionem, mediāte quodam spiritu æthereo, huius caloris præcipuo instrumento. Cuius calor tot laudes præclaraque encomia toties prædicauit Galenus, vt frequēter dubitarit, num esset anima, an præcipuum eius instrumentum. Alibi summam artem, eādemq; optimam & artificiosam vocitans, vt quæ alicuius gratia omnia moliatur. Cuius etiam meminit Cōciliator. Diff. 48. his verbis.

,, Hæc autem virtus (de hoc calore intelligit) diuina
 ,, practica præ alijs nobilitata generationis virtutibus,
 ,, cum ipsa sit simplex & immaterialis . ferè non immediatè materiam attingens , indiguit subiecto magis
 ,, distincto eam vehiculante ad membrorum figurationes, & formas dandas conuenientes , hoc autem fuit
 ,, spiritus . Est enim corpus subtile vehiculum virtutis.

In eandem sententiam sic etiam pronunciat Aristoteles lib. 2. de Generatione animalium ca. 3. Inest enim
 ,, in semine omnium, quod facit vt foecūda sint semina,
 ,, videlicet quod calor vocatur, idque non ignis, non talis facultas aliqua est, sed spiritus, qui in semine spumosoque corpore cōtinetur, & natura quæ in eo spiritus est, proportionē respondens elemento stellarum,
 ,, Quare cū huius calor sit diuina & planè cœlestis natura, nihil autem simile in hac regione elementalī contineatur; si quando per inediam aut diutinos morbos, atque etiam per senium contingat, diminui impossibile est eum ipsum reparare, aut proba victus ratione reponere. Sed vereor ne quispiam obijciat, nos temerè calorem hunc tertium à primo distinguere, præsertim cū Gal. similes facultates (vt superiùs vidimus)

Obiectio;

O 2 sum

sum est) calori alimentario adscribat, quales nos huic primigenio tribuere studemus. Nam illum rectorem facultatum, & principium formationis nostrę, authorem auctoris & conseruationis, imò animalium veram naturam credidit. Ecquid igitur vtilitatis tertius iste calor animalibus confert? Ceddò quid est inter vtrumque discriminis, si naturam & facultates respicias? Quid præterea incommodi, si vnum & eundem calorem in medicinam introducamus? Profectò tantum esse intercapedinis inter vtrumque puto, quātum inter cœlum & solem cernimus, inter ignem cœlestem & elementalem, in spiritum naturalem vitalem & animale, qui non solum loco & dignitate differunt, sed etiam prioritate (ita dicam) temporis & effectu. Nam quamuis ab eodem authore cœli & sol pendean, ab eadem natura ignis cœlestis & elementalis, ab eodem principio triplex animalium spiritus: tamen in hoc cœlum à sole differt, quod cœlum vniuersam terram suo ambitu, & reliqua elementa amplexetur, quod primum creatum fuerit, nihil aut parum luceat. Sol verò neutiquam suo amplexu terram continet, sed cœlo tanquam clauus rotę affixus, fertur ad motum cœli in circuitu terrę: quanquam per zodiacum proprio motu ferri nō me lateat. Post cœlos autem creatus est frigidus ipse, atque coruscans, reliquaque cœlestia corpora suo iubare illustrans, seminaque decidua in hæc inferiora dispergēs. Sic ignis cœlestis, æternus, inalterabilis (si mihi ita loqui liceat) & inuisibilis creditur, elementalis autem sub orbibus cœli constitutus per sui particulas saltem est corruptibilis

Solutio.

*cœli & solis
differentia.*

bilis, ut qui compositionem corporum subingredia-
tur. Ad hunc modum spirituum in nobis lata, & mul-
tum diuersa est ratio. Nam spiritus naturales à iecore <sup>spirituum dif-
ferentia, gene-
ratio, & ela-
boratio.</sup> profecti, munijs naturalibus, hoc est attractioni reten-
tioni & coctioni alimentorum; item distributioni, &
alimentorum ab excrementis secretioni, excremento-
rumq; expulsionem, & similibus actionibus subseruiunt,
ut qui calorem naturalem in se contineant, omnibusq;
his functionibus eum subuehendo facile impartiu-
tur. Quare ij nobis & brutis non solum sunt commu-
nes, sed etiam & plantis competere videntur: quas <sup>plantæ spiritus
naturalis præ-
ditæ.</sup> horum beneficio augeri, & dilatari, frondescere, flo-
rere, fructus suo tempore producere, & alimentum
suis radicibus tanquam quibusdam osculis, è terræ suc-
cis exugere scimus. De spiritu vitali hoc dicam, etsi
ab hepate naturalē spiritum per venam cauam simul
cum sanguine (de uitandæ disputationis causa) admise-
rimus, ad dextrum cordis ventriculum ferri atque cō-
scendere, tamen in sinistram cordis sinum receptum
multum ac diu elaborari, nec non in spiritum præstan-
torem, puriorem, & vitalem transmutari, fateamur
necesse est. Vnde lapides qui corde priuantur, & vitali
spiritu destitui iudicamus. Reliqua verò corpora na-
turalia, quæ corde, aut quapiā re eius vices supplente
prædita sunt, eo spiritu ornata esse & viuere credimus.
Qui spiritus quantum præstantia & puritate excedit
naturalem, tantum vitali præstātor, purior, & dignior
est spiritus animalis: vitalis enim quamuis è sinistro
cordis sinu sursum feratur, & per carotidas arterias ad
cerebrum conscendat, tamen in ipso plexu retiformi

O 3 tandiu

tandiu elaboratur atque immutatur, vt non amplius naturalis aut vitalis censeatur, sed reuera animalis, & animę rationalis quasivehiculū iudicetur. Quam rem miro ordine scripsit Aphrodiseus lib. 2. problem. 62. Oritur spiritus quidam vaporis, propè speciem gerens in iecore per calorem humoremque, qui ea in parte modicè habetur, qui cū per venam cauam cognominatam ad sedem cordis ascendat cum sanguine, atque amplius recaleat & extenuetur, in speciem propè aëris transit, rursusq; per arterias carôtides ab aggrauatione cognominatas ad basim, id est partem subditam cerebro effertur, qua in parte frigiditate cerebri moderatur, naturalique quadam proprietate afficitur, transformaturque in spiritum æthera planè imitantem, quò animus instrumento aptissimo vtitur actionum suarum. Itaque quemadmodum triplex ille spiritus, vnus & idem est genere & ortu, varius tamen & multiplex ratione loci in quo perficitur, & ratione eius puritatis & effectuum ad quos destinatur; similiter quemadmodum vna est hominis anima quæ ipsius actus dispensat, quandiu in corpore continetur, varia tamen & triplex esse dicitur, quoties singulas ipsius facultates contemplamur. Nam quoties appetitricem cogitamus, & (vt ita dicam) concupiscibilem, eam nobis & brutis communem, & ab hepate proficisci dicimus; si verò irascibilem, & eam esse qua viuimus, & à corde originem ducere, aut in eo sitam esse intelligimus: item si rationalem & reliquarum moderatricem contemplemur, eam in cerebro locatam fuisse à Platone, Hippocr. & Galeno fatebimur.

Quid

Anima homi-
nis triplex cō-
sideratur.

Quid obsecro vetabit (etsi vnum & eundem calorem
 cœlitus primordijs & principijs hominum concessum
 admittamus, qui in ipsis latere conspiciatur) quominus
 postea in lucem iam edito animali, duplicem, triplicem,
 aut quadruplicem calorem, loco, substantia, dignitate,
 & effectu distinctum recipiamus? Nam qui in partibus
 solidis subest calor, eum spiritum longè præstantiorem
 eo spiritu quem in sanguine contineri diximus, sortitus
 sit, & ipsum eo calore qui in humoribus inest, puriorem
 & digniorem esse iudicabimus, ut potè cuius substantia
 planè diuina & cœlestis (ut diximus) existat, sicuti
 etiam pulchrè docet Con- ciliator Diff. 48. Virtus
 informatiua (calorem insitum intelligit) est illa quæ dat
 vitam, & est proportionalis virtuti supercœlesti, hoc
 est, zodiaci octauæ spheræ, nam hic Aristotelis mētem,
 sequitur Aponēsis: sicuti facit Gal. in multis locis, ut
 postea videbitur. Et ista virtus facit similia secundum
 quid virtutibus supercœlestibus, quousque sit possibile
 illam recipere vitam, & est dispersa per vniuersam
 substantiam corporis, siue sit humidum, siue sit siccum,
 ut in spermate substantia est potentia potens recipere
 hanc virtutem, & est spiritus primus deferens calorem
 cœlestem, & ipse est causa omniū partium spermatis.
 Sed vereor ne quis hac in re Galeni auctoritatem desideret,
 etiam si superius satis appositè vnam & alterā inferuerimus:
 quare ut ijs qui nonnūquam in luce multum clara cæcutiunt,
 satisfaciamus, aliquot rursus subiiciemus, quibus calorem
 alimētarium longè inferiorem primigenio confirmabimus.
 Libro igitur de Tempe-

calor vnus
 et idem mul-
 tiplex consi-
 deratur,

Temperamentis secundo Gal. hæc verba scripta reliquit. De hac formatrice Aristoteles dubitauit, nunquid diuinius originis sit, atque calido, frigido, humido & sicco res diuersa, quò minùs rectè facere videntur qui tam temerè de rebus maximis pronunciant, & solis partibus formandarum partium causam assignant. Rationabile enim est hæc organa esse, formatorem alium. Lib. autem primo de Facult. natu. Atque Hippocrates (inquit) Omnium quidem quos nouimus Medicorum philosophorumque primus (vt qui primus naturæ opera norit) hanc semper tum admiratur, tum prædicat, quam & iustam nominat, & solam animalibus ad omnia sufficere dicit, ipsamque per se sine doctore quæ opus sunt agere. Rursum 2. de Natur. facult. Quippè natura illa quæ partes effingit & sensim adauget, omnino per eas totas est extensa, vt quæ eas totas per totas non tantum extrinsecus fingat, nutriat, atque augeat. Denique sexcentis alijs in locis totus est in hoc Galenus (et si plerumque utrumque hunc calorem confundat) vt doceat alimentarium à primigenio multum differre, præsertim in duobus libellis, quos de usu respirationis & pulsuum inscripsit, in quibus usum à calore alimentario, in sinibus cordis, venis, & arterijs fieri: facultatem verò pulsficam & spirandi à calore & virtute procedente à corpore cordis distributa, & influxa per tunicas venarum & arteriarum in totum habitum corporis, quam virtutem à zodiaco influere in animalia ipse Galenus testatur lib. 3. de Diebus decretorijs his verbis. Voco autem propriam naturam, quæ ex signiferi circuitu profici-

proficiscitur. Nam is cuiq; nostrum virtutem affert. Si cupias audire Aristotelem lib. de generat. & corrupt. secundo. Naturam hanc siue facultatem siue potius calorem primigenium, animalium, & singularum partium formatorem, & bonum vocantem: verba
 ,, eius hîc adscribam. Sic enim ait cap. 6. Quenam igitur
 ,, causa est, vt ex homine homo, aut semper aut plerûq;
 ,, & è tritico triticum, & non oliua oriatur? An si ita cõ-
 ,, ponatur os? non enim vtrûque, quẽadmodũ inquit il-
 ,, le, sed ratione quadã coëuntibus elemētis fit aliquid,
 ,, quænā igitur horũ causa est? non enim ignis vel ter-
 ,, ra causa existit. At verò neq; concordia aut discordia,
 ,, etenim hæc discordia segregationis, illa congregatio-
 ,, nis solum causa est. Paulò post: Itaq; sic se habere eo-
 ,, rum quæ natura cōstāt, causa existit: atq; cuiusq; na-
 ,, tura hæc est, de qua nihil meminit Empedocles; nihil
 ,, ergo de natura dicit: at verò hoc ipsum bonũ existit.
 Ex quibus manifestè apparet, calorem primigeniũ lon-
 ge dignitate & præstantia calorem naturalem & ali-
 mētariũ exuperare, ab eoq; differre tum loco, natura
 & præstantia, tum effectu: Galenumque quibusdam
 in locis vtrumque confudisse, vt qui (cũ per anatomen
 & particulas animalis, eius naturam & substantiam
 inquireret) substituerit, dubitarique quenam esset
 ipsius substantia, an diuina & cœlestis, an naturalis &
 elementalis. Nam alicubi credidit Aristoteli, eum
 calorem aut animam esse, aut eius præcipuum instru-
 mentum. Alibi, virtutum substantiam aut primarium
 ipsarum instrumentum: alibi verò calorem alimen-
 tarium, aëream substantiam, & aqueã, aut sanguineam,
 P aut

*Galenus calo-
rem alimen-
tarium &
naturam non
satis distin-
xit.*

Quatuor cal-
lor.

aut spiritum vocat. Plerumque etiam vtrumque confundit, & indistinctè vtrumque singularum partium formatorem, & opificem nostræ conformationis appellat, alias facultatum rectorem, alias temperiem & harmoniam quatuor primarum qualitatum. At nos dilucidioris doctrinæ gratia, eo modo quo docemus vtrumq; distinguimus. Pithagorici & Platonici quartum calorem longè à prioribus dislitum introducunt, cuius substantiam coelestem esse volunt, & quasi quintam quandam omnium corporum naturalium essentiam, multo præstantiorem & puriorem quàm quæ per Alchymistas in sublimationibus eruitur: qui quatuor elementa mixta & vineta in quolibet corpore usque ad ultimam resolutionem contineat, siue corpus sit animatum, siue inanime, siue viuens, siue mortuum. Imò quælibet particula corporis demortui à toto aut per putredinem, aut per elixationem, siue alio modo semota, puta crauium, os è visceribus terræ post longam sepulturam erutum, quandiu formam aliquam corporis gerit, ab ipso calore regi & cōseruari creditur: sine quo, ne momento quidem quatuor elementa in mixto durare possunt. Perinde atque si hic calor esset vinculum & nexus quatuor elementorum. Sed quam vera sit hæc opinio, Pithagoricis & Platoniceis relinquo discutiendū, qui quatuor elementa coelestia in vnum coire putant ad colligationem quatuor elementorum inferiorum, quoties alicuius corporis fit generatio. Vide Ficinum & alios interpretes super Timæo Platonis. Ego verò fusiùs aliquando de hoc quarto calore Deo volente agam.

Per

Per febres diarias & putres calor elementarius conuertitur in igneum, per marasmodos & hecticas primigenius: elementarius verò, una cum reliquis tribus elementis tantum calet, non autem conuertitur in igneum.

CAPVT 13.

HIS ad hunc modum excussis, tandem inquirendum nobis venit, quisnam horum quatuor calorum per febres augeatur, aut in igneum conuertatur: nam diximus febrem esse calorem naturalem præter naturam auctum, aut conuersum in igneum. Omissis autem omnibus argumētis, quæ aduersus hanc definitionem leguntur apud Robertum Anglicum, Arculanum, Hugonem Senensem, Marsilium de sancta Sophia, Gentilem in suis quæstionibus, maximè in quæstione 13. solum per caloris species prius enumeratas discurremus, ut tandem eliciamus, quisnam illorū per certas febres, aut simul per omnes augeatur. Certum est autem per omnes febres hos quatuor calores minimè conuerti in igneū, saltem si meminerimus eorum quæ præmisimus cap. superiore: nempe calorem quandam ut alimentarium contineri solum in sanguine, cum reliquis humoribus: alterum verò (ut elementalem) in quibuscumque corporis particulis, & in humoribus, & in spiritibus inesse. Per spiritus autem flatuosos vapores ab humido per calorem genitos intelligi velim. Tertium verò primigenium dictum per solidas partes extensum (tanquam earum formam & causam efficientem) esse. Quartum (si quis sit) quamuis in par-

Quisnam calor per febres augeatur, aut conuertatur in igneum.

P 2 tibus

*Calor elemē-
talis si augea-
tur intempe-
rie procreat.*

tibus solidis contineri dicatur, tamen latè diffusum per vniuersam fabricam corporis, aut eius particulas diximus, siue humores, siue carnem, siue solidiores partes imagineris: siue item fumos, fuliginosaque excrementa, vapores, aut spiritus corporeos, siue (vt in summa dicam) excrementitium quidpiam tum in corpore contentum, tum extra corpus expulsum, quod quatuor elementis sit mixtum & compositum: vtpotè qui ipsa elementa concordi pace (vt dictum est) vincere credatur, eaque ad vltimam dissolutionem corporum cōtinere. Principium autem ducemus ab elementalī calore, quem ad compositionem cuiuslibet rei elementatæ cōcurrere, tanquam materiam ex qua aliquid sit pr misimus, qui si cum humido, frigido, & sicco ritè temperetur, hominem bene habere: si verò exuperet cæteras qualitates, intemperatum esse, neque probè functiones suas obire dicemus. Imò si ad eò intendatur calor, vt cordis spiritus & contenta immodicè calefaciat, & actiones lædat, febris nuncupabitur. Et hæc opinio graues habet authores, inter quos Gal. præcipuus videtur, qui lib. 8. Meth. ad hunc modum scribit: Sanè vnus quispiam morborum est, quos intemperies creat, & febris vtique, cum ad eò immodicè auctus est calor, vt & hominem offendar, & actionem lædat. Et lib. 1. de Diff. feb. ca. 3. Subijciūt ergo caliditatem, frigiditatem, siccitatem, atq; humiditatem esse elementa corporum, ac fieri primas ægritudines ex intemperie horum, è quibus vna febris existit, quoties calor quidam præter naturam in corde extiterit. In eādem sententiam recidit multis alijs in locis

locis, quem secutus est Fernelius lib. 4. cap. 2. de Febribus, cum ait: Simplex febris est, cuius calor elementarius, solo incremento, naturæ ac temperiei limites excessit. Verum si propius quis intueatur Gal. sententiam, facile animaduertet ipsum non existimare calorem elementarium eum esse, qui primus à causis febrem procreantibus immodice augeatur, aut conuertatur in igneum: ut qui elementalem ignem in composito, rationem materię obtinere, non solum in animalibus, sed etiam in omnibus alijs corporibus, quæ quatuor elementis constant, ubique asserat. Quod si augeatur in febribus (ut par est) non primus, sed ad caliditatem alterius, sicuti reliqua elementa intenditur: magis autem aut minus ipse, secundum rationem quantitatis & qualitatis humorum, & naturæ corporis febricitantis. Nemini (puto) dubium est ipsorum elementorum vnum derepente reliqua supra modum euincere non posse, quandiu calor naturalis & hominis proprius, suam reperiem seruat: seruabit autem si debite sumenda, educenda, admouenda, facienda ministrentur. Contra autem si in aliquo peccetur, confestim corporis harmonia & temperies dissoluetur. Quis ibi inficias alimenta, aut medicamenta quomodolibet assumpta, si ad tertium gradum caloris accedat, & iusta quantitate, satisque frequenter sumantur, adeo calorem nostrum (non dico elementarium) augere, ut is tandem in igneum & præter naturam commutetur? an ignis elementaris primus conuertitur in igneum (ut qui iam ignis sit) quoties nostrum corpus oleis calidis, vnguentis, ceratis, emplastris, balneis frictionibus,

*Calor elemē-
talis per fe-
bres non mu-
tatur in igneū
ut putauit
Fernelius.*

P 3 bus,

*Calor præter
naturam cor-
ruptius.*

bus, solari feruore, luculento igne plus iusto incaluerit? An præterea corpus febris censebitur, nisi ea caliditas ad cor deuenierit, caloremque spirituum ipsius naturalem, aut humorum, aut substantiæ solidæ auxerit & inflammauerit? An per exercitia ipsum elementum quantumuis præter naturam auctum febris sit, citra caloris nostri præcedentem alterationem, & cōuersionem ad igneam caliditatem? Quis credat educenda si retineantur, atque vel ipsa solùm meatus obturent, aut impacta putrescant, facere vt elementum prius incendatur, quàm is calor qui facultatum est moderator? Nam per insignes obstructions supprimuntur effluuia & perspirationes, cohibetur fuliginosorum excrementorum expiratio, & frigidioris aëris inspiratio, non mouentur humores, diminuitur, & imbecillis fit calor natiuus: succrescit externus, natiuumq; immutat, & qui prius benignus & familiaris naturæ erat, qui singula agitabat & regebat, tunc de suo gradu deiectus præpeditur, & à consuetis operationibus reuocatur: subsequitur intemperies, & plerumque putredo, percipiturque intensus calor, acer, mordax, vrēs, & putredinarius: elementum verò igneum hætenus nihil aut parum est diminutum, quia contrarium elementum ipsum vincere & actu superare perciperetur, & reuera corpus planè frigidius solito iaceret, sicuti in valdè senibus & tabidis quotidie cernimus, qui planè frigidi destitute eos calore insito & elementalī videntur: sicci verò ob consumptionē humidi substantifici, vt postea docebitur. At contrarium experimur; nam per fe-

bres

bres ipsum calidum & siccum iam ardere & vri-
 nimus. Non itaque imbecillum magis fit quàm reli-
 qua, sed calore insito præter naturam aucto, & ipsa
 quatuor elemēta præter naturam actu calefieri & fla-
 grare certū est: nam mixtus vsqueadeò est ignis cum
 reliquis, & eius calor refractus, vt vix credas ipsum
 actu posse ab externis causis calefieri, quin & reliqua
 elementa pariter non incalescant. Suboritur itaque
 intemperies in ipsis, postquam natiuus calor ab ex-
 terno factus est auctior. Quandiu verò seruat suam
 tēperiem, & elemēta suam proportionem ritè custo-
 diunt, sicuti docet Gal. 11. Meth. Non enim profectò
 à proprio calore corrumpitur quidquam, imò contrà
 prorsus quidquid in rebus subsistit, id gliscit, robora-
 tur, sanū est, ac viuit, dum proprio calore regitur. Vo-
 cat autem hīc Galenus calorem proprium, calorem
 natium & naturalem, qui longè ab elementari di-
 stinguitur, sicuti subiungit his verbis: Veluti nimirum
 ipsa animantium corpora, tametsi plurimam substan-
 tiæ suæ portionem humidam & calidam sint sortita:
 magnum tamen annorum numerum sine putredine,
 ac sana viuaque exigunt, si seruetur (vt monstratum
 est) eorum proprius calor, in cordis quidem corpore
 per respirationem, in reliquis omnibus partibus, tum
 per cōmunitatem quam habent cum corde, tum per
 aliam quandam respirationis speciem, quæ per totam
 agitur cutem, & trāspiratio perspiratione dicitur. His
 verò lēsis, vnà etiam naturalis calor lēditur. Quid cla-
 riùs aut distinctè magis dici potuit, vt qui asserat in-
 temperiem non priùs suboriri in nobis, quàm calor
 proprius

*Calor natura-
lis conserva-
tiuus.*

ad qd dicitur

proprius immutetur & alteretur? Is sanè est calor, qui ob impeditam respirationem in strangulatis & suffocatis derepètè extinguitur, & per febres acutas consumitur & evanescit, remanente nihilominus in cadauere elementario igne. Quod si elementarius calor per putres febres primus incéditur, dum succi putrent, quid vetat quominus in succis cadauerum sub dio putrentibus idem non ardeat? Sit idem corpus quod dum vitam agebat febribat, mortuum verò foris iaceat & putrescat, num iidem sunt succi in cadauere, qui prius erāt in animali? num eadem putredo? si non eadem, cedò in quo differt? At hīc putrent succi, cur calorē igneum tactu nō pècipis? cur acrimoniam & mordicationem calorīs non sentis? Eadem sunt elementa, idem ignis elementarius in cadauere, qui erat in viuo corpore, putrescunt humores, & à calore extraneo: quare non febrit cadauer? tactuque ipso calorē immodicè auctum non deprehēdis? Non est itaque ignis elementarius, qui incenditur per febres. Experientia etiam quotidiana id discitur; nam si quis supponat elementarium ignem per febres lipyrias, aut ardētes, aut malignas incendi, in quibus interiora ardent, frigēt verò manus, pedes, & exteriora, ipsumque calorem cum sanguine & spiritu ad interiora reuocari, certissimum erit manus & pedes tribus tantum elementis constare, darique corpus in rerum natura, quod tribus solūm elemētis subsistat. Vnde Cardani opinio planè defenderetur: Aristotelis verò, Platonis, Hippocratis, & Galeni, & aliorum philosophorum improbabitur. At quàm falsa sit hæc opinio philosophis

losophis disputandum relinquam. Cum itaque ele-
 mētum ignis per febres primum non incēdatur, certē
 Galenum in multis locis calorem illum natium esse
 & propriū cuiuslibet hominis verē dixisse fatebimur,
 & præsertim in Introductorio & I. aph. 16. cū ait, Fe-
 brem esse cōuersionem naturæ caliditatis ad igneam,
 & I. victu. acutorum, vbi docet febris ortum esse calo-
 ris natui ad igneum cōuersionem. Quod etiam con-
 firmat I. de causis morborum, his verbis: Si verò in to-
 tum accendatur corpus, morbus ipse febris nomina-
 tur, quæ totius animæ immo-
 dicus quidam calor est. Vbi obseruandum est, Galenum dixisse totius animæ
 tis, non totius copori calorem immo-
 dicum, vt longè
 distingueret calorem animalis (qui ipsi est proprius) à
 calore totius vniuersi, qui elementaris est, & omnibus
 rebus corporeis communis. Paulò post verò ipsum ca-
 lorem animalium insitum vocat: sic autē scribit, Quar-
 tum verò genus causæ, quæ insitum calorem immo-
 dicè succendit in refrigerationibus & astrictionibus
 fieri videtur. Perpetuus est Gal. in hac hæresi, vt cre-
 dat (etsi febris sit intēperies calida & sicca totius cor-
 poris) non elemētarium ignem, sed potius naturalem
 & proprium hominis immo-
 dicè augeri, & conuerti in
 igneam caliditatem: vnde postea subsequitur in ele-
 mentis calida intēperies, non solum in igne ele-
 mentali, sed etiam in terra, aqua, & aëre. Neque fuit
 mens Galeni, vt ignis elementum adeò præter natu-
 ram augeretur, vt conuerteretur in igneum; sed potius
 quorundam Medicorum ignorantium, qui quamuis
 docti & sapientes viderentur, nullam tamen rationa-

Q lis

lis disciplinæ exercitationem habebāt, sicuti scribitur de Diff. feb. cap. 3, atq; ex eorum assumptionibus in hunc modum hoc postulatum ponit. Subijciūt ergo caliditatē, frigiditatem, siccitatem, atq; humiditatem esse elementa corporum, ac fieri primas ægritudines ex intemperie horum, è quibus vna febris existit: sed de his fatis. Neque tam prolixus in hac disputatione fuissē, nisi intellexissē hanc questionem frequenter in scholis agitari: quam nos & rationibus optimis, & autoritatibus firmissimis dissolvere studuimus. Tertium autem calorem (quem primigenium & innatum vocauimus) nullo modò per febres diarias & putres incendi, aut tam vehementer præter naturam augeri, vt corpus vrat credibile est, si eius naturam & substantiam coelestē (de qua superiùs abundè dictum est) contempleris, quæ promptè per calorem putredinarium, augmentum aut decrementum non suscipit, sed diutissimè integra cōseruatur. Nam si humidum radicale in quo spiritus æthereus (qui calorem hunc vehit & fouet) lētum, viscosum, & alterius solidioris & firmioris substantiæ esse, quàm humidū aliud fluens (de quo postea loquemur) animo concipias, non dubito quin fatearis, non posse per febres tam facilè inflammari aut consumi: nam priusquàm agens agat in passum, materiæ dispositionem, & præparationem ad patiendum præsupponit. At quàm ægrè alteretur humidum illud, quod per ossa, ligamenta, fibras, & reliquas partes solidiores diffusum est, ad earum perpetuationem, & essentiam sustinendam, inde liquere potest, quod si quis ossibus arietinis,

*calor innatus
per febres
diarias &
putres non in-
cenditur.*

*Humidum ra-
dicale solidio-
ris substan-
tiæ quàm hu-
midum fluens.*

nis, aut bubulis in ignem positis, percipiat liquorem inde exudare, experietur tandem non statim ubi ossa igni admodum sunt id fieri, sed aliquantò post, & cum iam inflàmari & ardere incipiūt: in adipe verò & carne, alio modo cōtingit. Nam si in fruxorio, aut in olla ea incoquas, statim ubi calefiunt, liquari & in humorem resolui cernes; fibræ autem carnis calefiunt quidem, sed nondum ab humido substantifico depurantur. Quare adipe liquato, & liquore fibris carnis adherente per calorem resolutò, si magis carnem asses, profectò veluti oleosum quippiam exprimi, & emanare comperies (vt postea fusiùs è Gal. ostēdemus) In quibus duplicis huiusce humidi naturā & substantiam contemplari licet, in carne scilicet & adipe humidi alimentarij (quod faciliè ad ignem liquatur) teneram & faciliè solubilem substantiam: in fibris verò & ossibus solidiorē, & non ita faciliè liquabilem, sed tenacem magis, firmiorē, & viscosiorem. Cuius substantia cum ita lenta sit, & per totā ossium & partium solidarum substantiam dispersa & infarcta, certè vt alterationi & corruptioni valde contumax sit, rationi est consentaneum. Quare calorem quoque innatum & coelestem (qui tam firmo, & ad mutationem tam rebeli humido fouetur) vt per febres nihil aut parū immutetur, firmiter tenendum assero. Qui si incenderetur, pabulum suum, hoc est humidum radicale depasceret, minueretq; , quod postea similibus instaurare non liceret, tum ob paucitatem caloris alimentarij, qui tum fortè nullus est, propter humidi alimentarij liquationem & cōsumptionem (nam per febres colli-

Q 2 quantes

quantas illud humidum ferè consumi videmus, priusquam febrilis calor ad humidum substantificum depascendum accedat (sicuti mox subiungemus ex Galeno) tum maximè ob ipsius primigenij intemperiem, & sensilem substantiæ diminutionem. Nam cum ipsius qualitas intenditur, humidum exsiccare & diminui, & per consequens spiritus æthereos (qui calorem per illud deferebant) sensim resolui necessum est. At

*spiritus tanti
esse debent,
quantū in hu-
mido primige-
nio calor inna-
tus procreare
potest.*

*In febribus
hecticis, calor
innatus dimi-
nuitur & cō-
sumitur.*

si rati non sunt spiritus, quam multos calor primarius in humido substantifico procreare potest, & humidum si paucum sit & febrili calore propemodum exhaustum, paucos etiam spiritus produci credibile est. His verò duobus ita cōsumptis & exolutis, & calidum innatum diminui, & velut flammam paulatim evanescere, rationi est consentaneum. Ex quibus optima ratione sequitur, quoties per febres calor innatus incenditur, corpus ita emaciari, ut amplius instaurari non possit. At videmus extenuatos, & atrophia laborantes, per putres & diutinas febres restitui alimentis, & proba victus ratione: non igitur calor innatus per putres febres incenditur. In hecticis verò febribus, & ijs præsertim que marasmôdes dicuntur, humidum substantificum calore febrili consumi, ipsumque spiritum æthereum cum primigenio calore ferè exhaustiri, non irem inficias: cum ipsarum partium solidarum substantiam incendi & liquari videam, humidumque ipsum radicale adeò exhaustiri, ut nihil nisi siccitas summa cum ultima frigiditate in tabido corpore conspiciatur. Quas intemperies contrarijs emendare, aut ad pristinam temperiem restituere non amplius licet, quam ubi
quis

quis præ senio ad vltimum frigiditatis & siccitatis (de-
 pasto humido radicali, & consumpto calore insito)
 redactus est. Quam rem ita distinctè paucis expediuit
 ,, Gal. 7 Meth. Tempus curationis in sicca intemperie
 ,, multo amplius. Quippe quod senium in sanis est, id
 ,, sicca intemperies est in ægris. Itaque etiam insanabi- *Intemperies*
 ,, lis est si prorsus sit consummata. Est autem prorsus cō- *sicca in ægris*
 ,, summata, vbi solida similium partium substantia red- *Id est, quod se-*
 ,, dita est siccior. Nam est altera siccitas, vti que cum ea *nium in sanis,*
 ,, quorum substantia ex humore concreto constat, sicuti
 ,, caro & adeps sunt colliquata. Est & tertia, cum pro-
 ,, pria humiditas vnde partes nutriuntur, omnino est ab-
 ,, sumpta. Continetur ea in omnibus animalis partibus,
 ,, ceu ros quidam per eas sparsus, de qua dictum alibi
 ,, sæpe est: hanc igitur inferere particulis sine nutrimen-
 ,, to non licet. Ideoque difficillima est omnium eiusmodi
 ,, affectuum curatio. Diuersa ab ijs siccitas est, quæ in
 ,, proprijs cuiusque particulæ exilibus arterijs, venisque
 ,, consistit: prouenit hæc ex sanguinis penuria. Docet
 ,, itaque Gal. solidarum partium intemperiem siccam
 ,, esse consummatam, cum harum substantia reddita est
 ,, siccior. Reddita verò est siccior, quando humidum ra-
 ,, dicale, substantificum dictum, vel per calorem extra-
 ,, neum, vel per inedias, vel obsenium, paulatim est ab-
 ,, sumptum, cum quo & spiritus æthereus (qui in ipso
 ,, deferebatur) resoluitur: ob cuius paucitatem, calorem
 ,, primigenium sensim decrescere & extinguī cōrtum
 ,, est, sicuti in lampadibus, & elychnijs quotidiana expe-
 ,, rientia deprehendimus. Nam quandiu oleum perdu-
 ,, rat, tandiu & ignem fulgere conspiciamus, vbi ferè ab-
 334 Q₃ forptum

sorptum fuerit, si hactenus elychnium oleo paululum
 madescat, lucebit item vel tātillum: elychnio verò se-
 mel per flammam exusto & exsiccatō, lumē deficere
 & extingui illicō quis dubitat? Vbi si quispiam illud
 elychnium ita inustum superaffuso, rursus alio oleo
 incendere cogitaret, quis non vt stolidū hominem &
 meritō quidem rideret? Eodem iudicio vbi humidū
 substantificum partium corporis nostri solidarū ita ex-
 haustum est, vt cadaueris exsiccati potius imaginem
 æger referat, quā hominis, in quo nō solū primus
 calor alimentarius iam extinctus totus ferè est, sed
 etiam primigenius, qui vim & facultates priori submi-
 nistrabat, ita exiguus est, vt propè nullus sentiatur:
 quis speraret alimentis, balneo, aut aëre, eum ipsum
 calorem posse refici? Quare optimā ratione Gal. 10.
 Meth. circa finem ad hunc modum concludit, triplicis
 humiditatis nostræ rationem distinguens, quæ per fe-
 bres secundum ordinem quendam paulatim consu-
 mitur. Quippe cum exitialis (inquit) horum affectus
 sit, ne leuissimum quidem errorem tolerat, ac si quis
 talium est seruatus, huic carnosam portionem maras-
 mus tantū occupauerat. Ipsis verò solidis siccatis fieri
 nequit, vt homo prorsus persanetur; sed omnino vel
 statim cum febris ipsa iugulauerit, vel postea in eum
 affectum erit translata, quem senium ex morbo voca-
 mus. Nam primum eiusmodi febris propriam partiū
 humiditatem ex qua nutriuntur depascit: hinc verò
 ad carnosum genus transit, quod circa tum fibrosas,
 tum membranosas partes solidorum corporum hæ-
 ret: ita deinde ipsas solidas populatur. Et paulò post,

Nec

» Nec fas est eiusmodi singularum partium fibras, à
 » malignis febribus liquari, sicuti carnes, quando ani-
 » mal ipsum, priusquam hæc prorsus sint siccata, intere-
 » merint. Sanè sunt & quas febres marasmôdes vocant,
 » vniuersæ ex eorum genere quæ colliquant. Sed in eo
 » differût, quod quæ portio carnis in ijs colliquatur, ea
 » semper vaporis vice digeritur, in illis defluit in ven-
 » trem: Plura licet videre argumenta in questione 13.

Gentilis, quibus probare nititur, calidum innatum ni-
 hil ferè per putres febres immutari: Sed de his satis.

Quantum verò calorem, quem secundum quorundam
 opinionem vinculum quatuor elementorum in parti-
 bus solidis, & alijs corporis particulis diffusum consti-
 tuimus, neque per diarias, neque per putres febres in-
 cendi aut augeri fatebimur: quia tandem seipsum (re-
 liquorum calidorum more) consumeret. At non con-
 sumitur, imò longè post animalis mortem etiam in
 cadaueribus seruator: nam quâdiu durat cadauer, tan-
 diu & ipse calor inest, qui per substantiæ vltimam re-
 solutionem sensim decrescere ac debilitari cernitur,
 adeò certè vt ampliùs ipsa quatuor elementa mixta
 continere non possit, sed soluta compage, vnum-
 quodque ad suam originem recipiatur. In ossibus ta-
 men dissoluto cadauere diutiùs custoditur, quàm in
 fibris carnis, cartilaginum, neruorum, & arteriarum;
 vt qui substantiam in illis firmiorem & putredini ma-
 gis resistentem nactus fuerit quam in alijs particulis.

Vnde faciliùs per tabidas febres alterari & debilitari,
 non autem incendi aut putrescere crediderim. Nam in
 illis particulis decrescente calido primigenio & ele-

mentali

*Quartus calor
 neque per fe-
 bres diarias,
 neque per pu-
 tridas incen-
 ditur aut au-
 getur.*

*Calor elementalis
 immutatur
 in febribus
 putridis.*

*Calor alimen-
tarius perfe-
bres incendi-
ditur.*

mentali per hec ticas febres, & hunc calorem sensim debilitari & diminui quis dubitat? Calorem autem fluentem & alimentariū, à corde genitum (quem in sanguine & humoribus per spiritum quendam aëreū deferri diximus) coctiones, distributiones, agglutinationem, & superfluum expulsiōem, ab alio adiutum celebrantem, facile per febres incendi, & corpora nostra yrere, quis ibit inficias? præsertim si aliqua occasione corpus vniuersum, vel partem aliquam adeo immodicè calefieri, vt cordis humores, spiritus, aut corpus cordis incallescere præter naturam intelligat? Nam cum in spiritu calorem vehi præsupposuerimus: & spiritus hic sit vicinus, & veluti permixtus sanguini & alijs humoribus, si præter naturam ipsi humores incallescant, & spiritum hunc & calorem in ipso delatum augeri à calore externo & flagrare manifestum euade. Idem contingit si ab impedita ea diffusione (qua animalium corpora perspirant) humores conelusi putrescunt. Succr enim facile alterantur, vt 15. cap. dicetur, & contrahat putredine, nisi diffentur. Quare & spiritus, & calor alimentarius calidiores seipsis euadunt, & incenduntur, humoresq; ipsos postea vehementius calefaciendo & vrendo depascunt. Vnde & carnes liquari, & corpora emaciari per morbos acutos & diuturnos videmus, caloremq; hunc simul debilitari & diminui, cuius substantiæ quantitas secundum sanguinis & spiritus fluentis copiam mensuratur, etiam si qualitas præter naturam augeatur.

*Calor alimen-
tarius immi-
nutus resti-
tuitur.*

Quæ autem extenuatur corpora, paucum habere sanguinem, & per consequens paucum calorem natura-

lem

lem non est dubium: quem tamen cibo, potu, & aëre restituere, & ad priorem quantitatem reponere licet: extenuatos verò & emaciato per morbos quotidie alimentis reficimus, & in priorem statum restituimus. Non restitueretur autem nisi sanguinem augeremus, qui in locum carnis eliquatur, & substantiæ deperditæ postea reponeretur. Aucto itaque sanguine, copiosiores inde generantur spiritus, caloris etiam substantia multo maior fit, & corpus floridum bene habere conspicitur. Ex quibus constat calorem alimentarium in qualitate per omnes febres augeri immodicè, ad eò ut corpus offendar, & actionem lædat, qui interim dum humores & carnes exsiccat, eundem ipsum diminui par est. At finitis febribus optima victus ratione eundem reparari, augeri, & in pristinum ferè statum restitui non dubitamus. Elementalem verò, & primigenium per eliquantes febres, & hæcticas alterari, & paululum diminui contingit; atque elementalem cibo & potu restitui, primigenium verò nequaquã. Quartum verò per marasmodes febres incalere, & alterari, rationi est consentaneum. At ipsum incendi, aut magnopere diminui nequaquã; saltem eum qui elemēta in ossibus (ut dictum est) continet, ut qui in illis substantiam firmiorem & solidiorem nactus fuerit, quàm quæ tam prompte à causis contrarijs euincatur. Qui verò in vaporibus (nam & ij quatuor elementis constant) aut in humoribus, aut in fumis, aut in carne quatuor elementa colligat, eum faciliùs alterari, debilitari, & evanescere crediderim, ob paucam, raram, & leuem substantiam. Nam promptiùs parva corpuscula,

R

rara

rara, mollia, & lenia, à contrarije & potentibus causis dissoluuntur, quam magna, densa, dura, & graua. Sed cùm à Medicis hic calor nō multum recipiatur, de eo accuratius quicquam velle discutere super sedemus.

Quinque modis calor alimentarius in igneum per febres conuerti potest, qui ad duas tantum causas reduci possunt, hoc est ad causam externam & internam.

CAPVT 14.

Ignis materialis pluribus modis succenditur

HACTENVS è superioribus febrem calorem esse præter naturam auctum: qui cùm multiplex fuerit, tandem eum inquisiuimus qui faciliè per febres incendiatur. Superest autem, vt quibus modis inflâmari possit, paucis explicemus: nam experientia compertum habemus, ignem nostrum materiale varijs modis accendi: vt si fauilla, aut quippiam ignitum, rem sulphuratam, aut paleam siccâ attingat, faciliè ignem succendit. Item solis æstus, & caloris vehemētia, stercora, & syluas latè comburit. Rursum illisus silici, aut affricus duorum lapidum, aut similibus ignem excutit. Motus quoque celer sagittas per aërem, item rotarum motus velox molas in pistrinis aliquando rātopere calefacit, vt nisi occurratur, tandem ignis inde conflatus, ad recta aut tabulata quæque proxima conuolet: sic & calorem nostrum fluentem variè per febres incendi & flagrare credibile est. Quamobrem Gal. I. de diff. feb. cap. 4. etsi multiplices causas febrium varijs in locis adscripserit, tamen ibi omnes ad quinque redegit, his verbis, Cùm ergo videamus non vnum modum generationis,

» rationis, neque auctoris caliditatis (quādo ne ipsius
 » quidem ignis modus vnus est) sed gignitur aut propter
 » motum, aut propter putrefactionē, aut propter con-
 » uersionem & viciniam alterius caliditatis, aut pro-
 » pter suppressionem calidi effluuij, aut propter permix-
 » tionem calidæ substantiæ ex quodam ceu fonte effer-
 » uescētis, quæ quoad nostrum sensum, vel generet, vel
 » augeat caliditatem, necesse est omnes febrium causas
 » in prædictos modos reuocari. Nam motus duplex est,
 & corporis, & animi, & vterq; febrium causa esse po-
 test. Videmus sanè propter motum corporis, calorem
 nostrum plerumque vehementer intendi, sudoremq;
 proritari, & nisi præcaueremus, febrim excitari. Vt
 quoties quis cursu, choreis, saltu, gestatione lōga pon-
 deris grauioris per æstum, vel equo celeri vectus, vel
 curru, vel quouis alio modo vehemēter diu sese exer-
 cuerit. Ob animi motum sapius graues succendi fe-
 bres non solum diarias, sed etiam continuas, & eas per-
 niciosas experimur. Vt cū quis acriter irascitur, tan-
 ta fit humorum interiorum, & præsertim sanguinis
 feruidioris & spiritus, circa cor commotio & effer-
 uescentia, vt promptè calor internus præter naturam
 accensus, exardeat acutè. Eodem iudicio per luctus &
 mœrores diutinos comperimus, tandiu calorem in-
 ternum circa interiora collectum, cum spiritu & hu-
 moribus figi & coarctari, vt tandem à calore cordis
 insito calidiorem seipso factum, contingat eum ipsum
 incendi. Per putrefactionem autem calor ignitur inte-
 riùs, quoties alicubi succi ad putredinem parati con-
 geruntur, trahuntur, vel trudentur, atque extra locum

*Calor fluens
 quinque mo-
 dis per febres
 incenditur.*

*Motus duplex
 febris causa.*

*Putredine ca-
 lor incēditur.*

R 2 natu-

*Conuersatio,
contactus vi-
cinia, quid si-
gnificent.*

*Suppressionis
effluuij ca-
lidi causa.*

*Permixtionis
calidae substā-
tiae modi.*

naturalem aliquandiu detinetur; qui calore insito par-
tis obsessæ non vsque adeò adiuti, facilè alium calorẽ
putredinarium, & præter naturam cõtrahunt, qui prõ-
ptè vitium cordi communicans, febrem procreat.
Conuersatio verò, aut contactus siue vicinia intelli-
gitur, quoties vel solis caliditas, vel ignis, vel balneũ,
vel corpus febrientis, vel quidpiam aliud vsque adeò
calidum corpori nostro applicatur: vt non solum su-
perficiem corporis (quam tangit) calefaciat, sed per
corporis penitiores partes ad cor caliditas extranea
permeet, atque ipsum, aut eius cõtenta, aut impetum
facientia adeò calefaciat, vt vniuersum corpus febre
re sentiatur. Suppressio etiam calidi effluuij non ali-
ter fit, quàm si pori cutis, vel ab aëre frigido, vel bal-
neo astringente, aut illitu astringentium, aut frictio-
ne multa & vehementi, & alijs eiusmodi tum stipan-
tibus cutim, tum suo lentore, crassitie, aut multitudine
vasa obstruentibus, ita claudantur, vt non amplius
foras triplicis nostræ substantiæ fluor, & præcipuè
fuliginosorum excrementorum, aut mordacium hu-
morum recrementa effluere & expirare possint. Quæ
si aliquandiu intus retineantur, cum acria & mordacia
sint, & ob id calida, profectò seipsis calidiora
multò euadent, spiritibusque & humoribus calefieri
& putrere paratioribus calorem suum impartientur
& febrem excitabunt. Permixtio etiam calidæ sub-
stantiæ multis modis contingit; nam aër calidior
tempore æstiuo per os & nares attractus, plerumque
ita spirituosæ nostræ substantiæ sese cõmiscet, vt eam
immodicè calefaciat. Quæadmodum vapor è rebus
calen-

calentibus attractus facere nonnunquā videtur: item alimentum falsum, aut cum dulcedine amarum, acre, & calidum, ut piper, allium, porrum, cepe, & similia. Item medicamentum siue catharticum, siue deleterium, siue incisivum tantum fuerit, quod potestate calidum sit, tritum & sumptum à biliosis, & temperamento calidis & siccis hominibus, promptè calorem eorum immutabit atq; intendet. Hi sunt quinque modi, ad quos reliquas omnes inflammandi caloris interni causas Gal. relegavit. Neque enim alia inveniuntur, quæ sub aliqua harum causarum non reponatur. Quod si quispiam putaret ob intermissionem consuetæ exercitationis, calorem nostrum veluti ignauum atque torpentem, copia crudorum humorum tandem obrui, indeque ob impeditam transpirationem ipsos paulatim putrere, & tandem incendi, non temerè conijceret. At si Gal. insimularet ignorantie, quod parum curiosè omnes causas enumerasset, is stoliditatis suæ insigne argumentum nobis præberet: quippe crudi & congesti præ otio illi humores, vias infarciunt, diffilationemque impediunt: impedita verò ipsa perspiratio facit, ut quæ excrementa per exercitia vacuabatur, aucto videlicet calore interno per motum, nunc per omissum exercitium imbecilliore facto, minus proba fiat alimentorum coctio, distributio, & excrementorum tum secretio, tum expulsio. Vnde redundans excrementum naturam aggrauat, vias obstruit, caloremque quominus diffusetur præpedit, ritumque cucurbitule nonnunquam ipsum suffocat. Et cum obstructio sit mater putredinis, præsertim cum contrahant

Obstructio
putredinis
mater.

R 3 hant

hant vitium ni moueantur succi, necessariò sequitur à putredine illic contracta, calorem internum augeri præter naturam, & in igneum cōuerti. Ex quibus apparet hanc causam ad putredinem referri, sicut vigiliæ ad motum, & somnus ad obstructionem & putredinem, item vini generosi potio ad permixtionē substantiæ calidæ: de quibus vide plura lib. de causis morborum apud Gal. Neq; enim vlla alia reperitur causa calorem internum inflammādi, quæ sub vna harum non contineatur: quas omnes ad duas tantum Gal. i.

Febris causa duplex interna & externa ad quas omnes alie referuntur.

Meth. reducit. Nā vel extrinsecus nobis occurrūt, vel intus latētes incautos nos inuadunt. Sic enim scribit,

Τέταρτον δὲ ὅτι τοῖς γεγονόσι γίγεται, τῶν νοσηδῶν αἰτίων, καὶ τῶν τῶν τὰ μὲν ἐν αὐτῷ τῷ ζῳῷ τῷ σώματι συνιστάμενα προηγμένα καλεῖται, τὰ δ' ἔξωθεν προσπίπτοντα προκαίρχοντα.

hoc est, Quartum verò genus ab ijs statuito, quod sit morbificarum causarum. Atque harum quæ quidem in ipso animalis corpore cōsistunt, antecedentes nominet, quæ verò extrinsecus accidunt, primitiuas. Et libro de causis morborum eadem cōfirmat, scribens:

Πάλιν οὐκ ἐπανεληθόντες ἐχώμεθα τῶν προκειμένων, ἣν δὲ ὁμαροκείμενον ἕκαστοι τῶν ἀπλῶν νοσημάτων εἰπῶν τὰς προηγμένας αἰτίας ἀχει καὶ τῶν προκαταρτικῶν. ὃ δ' ἐν γὰρ χεῖρον, τοῖς ἔτω διψασταμένοις τὰς προσηγορίας τῶν σαφῶς ἐνεχὰ ἀκολυθῆσαι. τὰς μὲν δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ζῶον εἰς οὐκ ἀφαιρέσεις, εἰ τὰ καὶ νήσεις τῶν φύσιν αἰτίας ὀνομάζουσι προηγμένας νοσημάτων τὰ δ' ἔξωθεν προσπίπτοντα, καὶ αλλοιοῦντα καὶ μεταβάλλοντα μετὰ γάλας τὸ σῶμα προκαίρχοντά τε καὶ προκαταρτικὰ καλεῖται αἰτία. quod est: Redeamus igitur ad id quod propo-

tum nobis erat, nēpè vt singularum simplicium morborum

» borum explicemus, tum antecedentes, tum primitivas
» causas: neque enim fuerit absurdum, dilucidioris do-
»ctrinæ gratia, eas eiusmodi nominibus distinguere.
» Eas siquidem quæ in animali ipso consistunt, siue af-
»fectus, siue motiones præter naturam, causas nominât
» morbos antecedentes. Quæ verò extrinsecus adue-
»niunt, & vehementer alterant, immutantque corpus,
» eas primitivas appellant. Nam si diligenter attendas
ad eam causam, quam primo loco Gal. per motum fie-
ri corporis posuit, certè depræhendes eam inter pro-
catarticas causas adnumerari, motionem verò animi,
inter antecedentes & internas. Quis enim calor in no-
bis præter naturam incendi potest per motum corpo-
ris, nisi saliendo, currendo, siue pedibus peregrè pro-
ficiscendo, siue equo, aut cursu celeriter & longè eun-
do, siue etiam onus graue gestando, aut alio modo
corpus immodicè & intempestiuè exercendo valde
fessus fuerit? Aut quis ira adeò feruere potest, aut mœ-
rore, aut timore, gaudio, aut alio simili affectu conci-
tari, nisi intus agitationem, aut coarctationem humo-
rum & spirituum præsentiat? Sic & putrefactio humo-
rum non foris contingit, neque alibi fit, quàm cum hu-
mores intus & in ipso corpore conclusi non diffan-
tur. Optima igitur ratione Galenus humorum putre-
dinem, & motionem animi, ad causam antecedentem
& internâ retulit. Reliquas verò omnes & procatar-
ticas & externas iudicauit: inter quas & hæc annu-
meratur, quæ fit quoties ob conuersationem sani cum
ægroto, aut eius contactum, sanus coafficitur. Item
quoties quispiam in balneo calidiorè, aut stuphis, aut
in

in sole æstiuo feruido diutiùs se continet, vbi calidior aër, aut vapor faciliè interiores corporis partes permeans, succos internos aut spiritus immodicè calefacit, febremque postmodum excitat. Rursum ea cutis condēsatio, aut constipatio, quæ ab aëre frigido, balneo stiptico, & frictione multa & vehementi, aut illitu astringente fit, ab suppressione effluuij calidi, etiam inter externas censetur. De permixtione verò calidæ substantiæ, siue ea ab alimentis medicamentisue, siue ab aëre, aut vapore calidiore prouenerit, quis ibit inficias foris contingere, & ad causas procatacricas debere relegari? Quare non immeritò Galenus omnes causas febrium ad duas reduxit:

Causa exterior duplex, propinquior & remotior.

Purpura febris putris est: quid putrefactio, & quomodo fiat.

CAPVT 15.

NOSTRÆ itaque febris purpuræ (vt tandem eò redeamus vnde digressi sumus) duplex est causa; interior, quam Græci *αἰνυμένην* vocant: & exterior, quæ *αἰνυμένη* dicitur. Quæ exterior duobus modis venit intelligēda, vel vt remota, & aliquo medio, siue alia causa inter ipsam & morbum intercedente: vel vt ipsi morbo propinqua, inter quam & morbum nulla foris occurrere potest propinquior. Verbi gratia, purpuræ causa remotior (si contagionis labem respicias) constellationi, aut aëris constitutioni, aut cometæ cuidam barbato, qui anno præcedente apparuit,

*Purpura causa
est externa
remotior.*

ruit, imputabitur. Si autem priuatim cuiusque febris ^{causa exter-}
 rationem habeas, propinquioribus causis procatur ^{na propinqua.}
 eticis eam ascribes, nempe motui corporis vehemen-
 tiori, contactui calidæ substantiæ, suppressioni ca-
 lidi effluuij, & mixtioni caliditatis, & huiusmodi. In-
 ternam verò causam ad motum animi & ad humo-
 rum tantum putredinem referemus, quæ pro homi-
 num temperatura, statu coeli, conditione vitæ, æta-
 te, victus ratione, & sexu: nunc in biliosis, aliàs in
 pituitosis succis, aliquando in sanguine, aliàs in bile
 adusta, plerumque in bili & pituita mixta, aut alia
 humorum mixtione, nunc tardiùs, aliàs celeriùs cor-
 rûpebatur, de quibus suo loco plenius tradetur. Me-
 minerimus autem hanc purpuram inter epidemicas ^{cap. 5. supra.}
 & pestíferas febres nos superius annumerasse, quæ à ^{ibidem illa}
 putredine (vt docet Gal. 1. de Diff. feb. cap. 5.) origi-
 nem ducunt. Quam putredinem testantur imprimis ^{Macule rubre}
 variæ illæ maculæ, quæ pro diuersitate colorum, va-
 rios intus humores putrere arguunt. Quæ secundum ^{putredinis}
 diuersitatem sexus, ætatem, tēperamenti, victus ratio-
 nis, & conditionis vitæ: item secundū humoris putre-
 tis quantitatem & qualitatem, morbi malignitatem, & ^{note.}
 magnitudinē, in quibusdā maiores & latiores, in alijs
 minores & angustiores, in his rariores & pauciores,
 in alijs dēsiore & plures, nunc celeriùs, alias tardiùs
 apparent. Putredinem præterea arguunt, multis antè
 mensibus paulatim fuisse contractam (quæ vt ab aëris ^{Lumbrici ex-}
 vitio contagione ægroti facilius contraherent causa ^{creti putredi-}
 extitit) lumbrici lati, & longi, tum per os, tum per se- ^{nem arguunt.}
 dem excreti, in quibusdā per principia morbi, aliàs

mus

S circa

circa augmentum, in alijs verò per crîsim. Paucos si-
 quidem pestilentiali hac febre occupatos vidi, qui
 eiusmodi animalia non eiecerint, aut mortui intus ea
 non habuerint. Sanè omnium quos hac tempestate
 secuiumus) secuiumus autem decem, aut duodecim) in
 varijs corporis locis huius generis contineri anima-
 lia reperimus: nam in quibusdam crassiora intestina,
 in alijs ecphysis, in alijs ventriculus hos vermes con-
 tinebat, qui cùm essent valdè oblongi & crassi, colle-
 gimus non vno aut altero mense ad eam magnitudi-
 nem accreuisse, sed longè priùs in ipso corpore sui
 ortus principia per putredinem contraxisse: neque
 enim huiusmodi animalia in homine generantur, nisi
 præcesserit aliqua humorum corruptela. Arguebant
 quoque putredinem præsentem anhelitus foetidus,
 & deiectiones graueolentes, variæ, quæ si leni medi-
 camento irritarètur, liquidæ, multæ, & foetidæ excer-
 nebantur: aliquando citra medicamētum similia qui-
 busdam deijciebantur, quæ cordis affectum, aut ip-
 sius contentorum ostēdebant. Nam à cordis aut eius
 contentorum noxa, & omnium facultatum vitalium
 & naturalium subsequebatur insignis læsio: vnde cō-
 coctio alimētorum deprauata & quorundam humo-
 rum, eorumque nulla ferè sequestratio, item debi-
 lis retentio, à quibus pendet praua humorum corrup-
 tio, & facilis putrentium humorum euacuatio: me-
 ritò igitur inter putridas febres, ipsam purpuram ad-
 scripsimus. Neque enim à me, aut ab amicis, quod
 sciam, visæ sunt ephemeræ, aut synochi non purres,
 in quibus infectiones purpuræ ad cutim emicuerint,
 Nam

Alia putredi-
 nis signa.

Nam certum est (vt dixi) has maculas humoris intus
 feruentis & putrentis colorem imitari : Cui autem
 ægroto nullus humor putrescit, feruet, ac agitur,
 credibile est has defœdationes tandiu apparentes,
 cutim non inficere. Quare opportunum est nunc, at-
 tendere ad tam variæ & perniciosæ putredinis cau-
 sam, vbi priùs præposuerimus quid sit putrefactio.
 Quam Aristot. 4. Meteororum cap. 1. his verbis defi-
 niuit : Est autem putrefactio proprii naturalisque ca-
 loris in vno quoque humido existentis, ab extranea
 caliditate corruptio. Hæc autem est quæ in eo quod
 circumfunditur ac continet existit. Quem Gal. 2. de *Putredo quid.*
 Diff. feb. cap. 12. ad hunc modum interpretatur. Con-
 stat enim Aristotelem rectè dixisse fieri putrefactio-
 nem ab aliena caliditate. Intelligit autem alienam, ex-
 ternam, non natiuam, nec vnicuique rei propriam.
 Hæc enim concoquere, aliena corrumpere solet, quod
 est putrefacere. Idem 11. Methodi. Quenam igitur est
 natura putredinis ? nempe mutatio totius putrescen-
 tis corporis substantiæ ad corruptelam, à calido ex-
 terno. Non enim profectò à proprio calore corrum-
 pitur quidquam, imò contrà prorsus quicquid in re-
 bus subsistit, id gliscit, roboratur, sanum est, ac viuit,
 dum proprio calore regitur. Veluti nimirum ipsa ani-
 mantium corpora, tametsi plurimam substantiæ suæ
 portionem humidam & calidam sint sortita, magnū
 tamen annorum numerum sine putredine, ac sana vi-
 uaque exigunt, si feruetur (vt monstratum est) eorum
 proprius calor, in cordis quidem corpore, per respi-
 rationem; in reliquis omnibus partibus, tum percō-
 munitatem

munitatem quam habent cum corde, tum per aliam
 quandam respirationis speciem, quæ per totam agi-
 tur cutem, & transpiratio perspiratione dicitur. His
 verò læsis, vnà etiam naturalis calor lèditur. Alter ve-
 rò alienus, ac præter naturam in corporibus excita-
 tus: primùm quidem ipsos succos propter humidita-
 tem & putrefacit & corrumpit, spacio verò temporis
 tum adipem inuadit tum etiã carnem. Ex quibus eli-
 cimus putredinem fieri à calido externo & præter na-
 turam, in humido: succis, qui in animalium corpori-
 bus generantur, excitato, quoties calor natiuus non
 verò elementarius ab aliqua occasione, puta ab im-
 pedita perspiratione, aut plenitudine, aut defatiga-
 tione, aut alio modo, adeò imbecillis redditur, vt nõ
 amplius ipsum humidum regere possit, sicuti planè
 ostendit Gal. 11. Methodi. Ergo ostensum est (inquit)
 vbi morborum causas reddidimus, illa tantùm putre-
 scere corpora, quæ cùm calida humidaq; natura sint,
 neque perflata, neq; ventilata, in calido humidoque
 loco maneant, Quod si in motu sint, ventilenturque
 ac perflentur, posse ea non putria integraque seruari:
 potissimùm quæcunque corpora sua ipsorum natura
 reguntur, vt animalium & stirpium. Ea namque (vt in
 opere de naturalibus facultatibus est proditum) ab
 initio cõgenitos secum motus habent, quibus super-
 flua excernant. Ostensum non minus & in alijs duo-
 bus libellis est, quanta sit tum respirationis tum pul-
 sum utilitas ad perflatum ventilationemque cor-
 poris, atque eius natiuum calorem tuendum. Ita-
 que si quid in eo manifestè putrescere debebit, di-

ctas

» Etas transpirationes impeditas esse oportet. At ve-
 » rò qui fieri potest, ut illæ per totum animal sistan-
 » tur, nisi vel finibus vasorum stipatis, vel tota cute?
 » Porro accidere in finibus vasorum stipatio potest, vel
 » ex vehemēti extrinsecus refrigeratione, vel ex suc-
 » corum qui extrosum in ipsis confertim ruunt crassi-
 » tudine, multitudine, vel lentitia. Accidit hoc illis ex
 » ijs exercitationibus quæ in palæstra, vel alias obeun-
 » tur, & in itinere laborioso, vel ambientis statu, cum
 » ex rigore in æstum subito est mutatus. Nonnullis verò
 » feruentes ex ira succi, ac foras simul impetu ruētes, di-
 » ctas stipationes effecerunt. Ergo impedita transpira-
 » tio, quæ fit stipatione cutis, siue per aërem frigidum,
 » aut balneum stipticum & astringens, aut per illitum
 » astringentium, aut frictionem multam & vehementem,
 » aut similia. Quæ etiam fit per conuiuentiam pororum
 » ut si orificia vasorum coarctentur & constringantur,
 » siue ab esu astringentium, aut transitu qualitatis astring-
 » entis aut refrigerantis, & alijs huiusmodi: rursus quæ
 » fit per obstructionem ipsorum vasorum, & meatum
 » internorum, ut si materia multa lenta & crassa alicubi
 » hæserit, si phlegmone, aut alius tumor in ipsis internis
 » partibus subnascatur; aut quippiam simile ipsos poros
 » infarciat, humores, spiritus, & calorem internum intus
 » retenta continens; qui calor cum amplius fumos, &
 » fuliginosa recrementa non excernat, frigidumque aë-
 » rem, quo tanquam pabulo enutritur, non attrahat, fa-
 » cit ut non secus atque ignis in elibano incensus, cui oc-
 » cluditur spiraculum, paulatim elanguescat atque tan-
 » dem extinguatur. Eo verò paulatim decrecente, ne-

*Transpiratio
 quomodo im-
 peditur.*

ob

S 3

que

que amplius ipsos humores regente, alius & præter naturam statim ut ipsis superueniat, eosque tandem putrefaciat necesse est. Neque enim diu succi in loco calido & humido subsistere possunt absque putredine, si proprio calore destituantur. Destituuntur autem proprio calore, si priuentur difflatione & motibus cōgenitis. Priuantur verò ijs omnibus, per obstructions vasorum, per conuiuentiam pororum, & per stipationem cutis. Quare ab alio & extraneo calore qui ab aëre circumfuso pender putrescant & corrumpantur oportet: ex quibus apparet quid sit putrefactio, & quomodo fiat. Superest ut non solum causas putredinis, sed etiam pestilentis febris inquiramus.

Causa remotior ab aëris corruptela pendet, qui pluribus modis vitari potest.

CAPVT 16.

CAVSAM externam subdistingimus in remotam & propinquam. Remota ea dicebatur, quæ à constellationibus, & temporum constitutionibus, aut ab aëris intemperie & malitia nobis occurrebat: propinquior verò quæ motu corporis & animi immodico, praua victus ratione, & similibus contingit. Causam nunc remotiorem (ut quæ purpuræ semina nobis iniecit) discutiendam aggrediamur, ut tandem facilius appareat nos in numerum epidemialium & pestilentialium non citra iudicium ipsam collocasse. Nam à putredine febres tertianas, quotidianas, quartanas, & continuas, siue pestiléntiales oriri in cōfesso est; putredo

do autem per calorem extraneum à constipatione pororum, conuiuentia meatuum, & obstructione vasorum pendet. Superest igitur aliam causam quæ hanc purpuratam producat, non in putredine contineri (quæ saltem à sola constipatione aut obstructione proueniat) sed aliundè, nempe à causa procatactica remotiora exquirendam esse. Non enim vehemens exercitium, nō labor corporis aut animi, non praua victus ratio, hæc seminaria prauæ corruptionis parit: nam omnes qui vehementer se exercent, irascuntur, aut inopinato gaudio afficiuntur, aut qui intemperanter viuunt, quotannis & quotidie, purpura præhenderentur, si illis saltem contingeret febricitare. At plethoricos, cacochymos, ira commotos, nimio labore defatigatos, diutiùs insolatos & similes plerumq; febricitare nouimus, non tamen purpura maculari. Aliundè itaq; causam purpuræ proficisci excogitabimus, nempe ab aëre, ob temporum constitutiones varias & syderum diuersos aspectus, semina tantæ putredinis in se continente, quæ semina corpora secum analogiam quandam habentia, & ad similem corruptelam suscipiendam prompta & parata tam grauiter afficiunt: ut nisi breui selectis præsidijs occurratur, infra paucos dies interimant. Quam nostram opinionem confirmat Gal. lib. 1. de Diff. feb. cap. 2. Pestilentis autem febris inspirati aër vitiatu & putridus maximè in causa esse videtur. Fit etiam ob eos qui sunt in corpore humores ad putrescendum paratos, cum exiguum occasionem aliquam ad febris originem ab aëre ambiente acceperit animal. Cæterum nulla causarum sine patientis

purpura causa externa remota non est in putredine.

Aër causa pestilentie.

tientis aptitudine agere potest: alioqui ex æquo affi-
 ceretur omnes ab eadē causa. Quæ igitur vitiosis suc-
 cis redundant corpora, obstructaque sunt, atque iner-
 ti victus & exercitij ratione educata fuerunt, ea sanè
 per pestilētes constitutiones ambiētis statim à prima
 inspiratione initium putredinis sument, ac plurimum
 in malo prouehentur. Et paulò post, iam verò cum aë-
 ris temperatura ad caliditatem atque humiditatem
 immodicam fuerit conuersa, pestilentes morbi ex-
 orientur, qui ea tantum corripient corpora, quæ ut
 afficiantur prompta & idonea erant. Etenim ea cor-
 pora, quorum dispositiones consentiunt causis mor-
 bificis, facillimè contaminantur, quorum verò reni-
 tuntur ac reluctantur, quantum viribus ac magnitu-
 dine contrarietas valet, tantum inuicta contingit ea
 remanere corpora. Ergo vitiatu aër (quem velimus
 nolimus haurimus, & perpetuò inspiramus) tam potē-
 ter corporis nostri constitutionem immutat, ut solus
 (si quando vitietur) pestilentium morborum causa iu-
 dicetur. Vitiatu autem per syderum constellationes
 prauosque ipsorum aspectus, & temporum cōtrarias
 tempestates, easque subitas & repentinas. Vitiatu itē
 per stragem cadauerum non sepultorum, aut brutorū
 putrentium passim expositorum, aut propter graueo-
 lentes proiectas brassicas, aut alias huiusmodi herbas,
 & semina, ita ut putrescant in aceruum congesta. Ple-
 rumque etiam aër, trahit vitium ab aquis stagnātibus,
 & cloacis graueolentibus, aut speluncis putride spi-
 rantibus: qui cum longo tractu feratur, eas regiones
 simili putrilagine inficit, quam ipse ex occasionibus
 enume-

*Aër à quibus
 corrumpitur.*

enumeratis contraxit; Vnde simili modo certis quibusdam regionibus homines vulgariter præhenduntur caduntq; . Quemadmodum hoc anno contigit in hac nostra regione, in qua hæc purpura tam grauter sæuijt, vt plures iugulauerit, quàm pestis, quæ annis superioribus eandem plagam depopulata est. Causam tamen vitii aëris purpuram inducentis, fortassè quispian nō absurde reijceret in cometam barbatum, qui tandiu plagam orientalem versus, 14. 15. & alijs diebus Martij anni 1556 tam crudeliter & veluti in opaco effulsi, aut in eclypses solis & lunæ, cum Martis & Saturni oppositione, quæ eodem anno apparuerunt: Idque ex Astronomorum dogmatis propiùs, qui ex cometarum apparitione diræ pestilentis semina aëri inspergi crediderunt, quæ annis sequentibus in hominum perniciem, arborum, aut brutorum formidabile stragem latè diffundantur. At cum Medicinæ limites ea contemplatio excedere videatur, nos iuxta Medicorum decreta, non solùm ab ipsis cometis, aut syderibus tam longè petitas causas exquiremus, sed potius aëris vitiosi causam ab ipsis temporum constitutionibus & tempestatibus petemus, iuxta doctrinam Hip. lib. de flatibus, de locis aquis & aëre, & Gal. in præfatione primi epid. & in 1. aph. sect. 3. vbi scribit Hip. Mutationes temporum potissimùm pariunt morbos: & in quibusdam temporibus magnæ mutationes aut frigoris aut caloris, & alia pro ratione eodem modo. Nam anno superiore 1556. ab exortu Vergiliarū vsque ad æquinoctium autumnale, perpetuò æstas ardentissima, hoc est talis temporis constitutio, qualem per

Purpura plures interdum perimit quàm pestis.

Cometæ pestē prænūciāt.

Descriptio constitutionis temporis an. 1556.

T æstatem

*Sanguis aut
eius pars inte-
rior in corde
per purpurā
corrumpitur.*

æstatem calidissimam & siccissimam fieri videmus flagrauit. In qua tempestate (vt par est) sanguis vehementer calefactus est, atque propemodum inustus, qui à superueniente repentino gelu, confestim penitiora corporis subiit, delituitq; circa viscera tota hyeme ob pororum à frigore condensationem. At cum post aliquod dies pluuiæ largæ & multæ superuenissent, corpora etiam humectari, & succis repleti cæperunt, Vbi rursum post solstitium brumale, frigus quasi à principio per totum mensem Ianuarium cum maxima parte subsequēntis mensis sæuiit, humoresque ipsos circa viscera rursum continuit & compressit. Tandem per quindecim dies aër pluuiosus extitit, fecitque vt quemadmodum superius corpora per pluuias fuerant irrigata, sobolemq; putrefactionis intus fouerāt, nunc maiorem putredinis materiam nacta per secundas pluuias, accedēte per Vergiliarum exortum aëris constitutione calidiore, vere corrumpi atque putrere humores dijudicaremus; non tamen ita putrere, vt bubones, erisypelata, phymata, & alias huiusmodi pestes producerent, sed sanguinem, aut eius partem interiorē, & præsertim cordis conclusa putredine ad hunc modum corrumpere, vt præ feruore, atque eius ebullitione, maculæ rubicundæ, aut alterius coloris ad cutem emergerēt. Neque Hip. 3. epid. causam constitutionis pestilentialis aliundè petiit, quàm à temporum præteritorum statu. Sic enim scribit, Annus austrinus « pluuius, à ventis in totum silens, cum paulò superiori- « bus anni temporibus squallores præcessissent, sub Ar- « cturum flante austro multum pluit. Autumnus vmbro- « sus,

,, fus, nubilosus, largè pluit. Hyems erat austrina, humi-
 ,, da & lenis. Multo post solis reuersionē, circiter æqui-
 ,, noctium, aspera erat extrema hyems, & iam sub æqui-
 ,, noctium boreas spirauit, & ninxit non ita diu. Ver rur-
 ,, sus austrinum sine ventis. Pluit multum & continen-
 ,, ter ad canem vsque. Æstas serena erat & calida, ma-
 ,, gni erant æstus: Etesiae parui, non perpetuò spirarunt.
 Vide reliqua. Ex quibus facilè intelliges, variam tem-
 porum constitutionem, & temperiem adeò variè aë-
 rem corrupisse, vt pro diuersitate status aëris, diuersi
 affectus pestilentes, in diuersis ægrotantium corporis
 partibus homines affecerint, perdiderintque. Nisi hæc
 materia 3. aph. fusissimè ab Hip. & Galeno, & ab Ari-
 stotele. 1. problem. describeretur, fortè diutiùs in hac
 parte immoraremur, quoad saltem satis superque pro-
 bassemus, pestilentiae causam ab aëre vitiato pendere,
 qui corrumpi & putrere tot modis potest, quot supe-
 rius satis fusè ostendimus. Neq; hic Dei opt. max. vl-
 tionem, qua nos mortales pro eius bona voluntate vl-
 ciscitur subiungimus, vt qui naturales solùm tantę pu-
 tredinis causas venemur, non autem supra naturales,
 quibus & syderum constellationes, & aëris mutatio-
 nes, & corruptiones acceptas referimus.

*Vtraque causa exterior simul concurrens purpuratam fe-
 brem epidemicalem gignit, interna verò sporadicā. Non
 omnes per conditionem pestilentem aequè &
 indistinctè peste afficiuntur.*

CAPVT 17.

DISTINXIMVS superiùs causam procatarticam
 in causam remotiorem & propinquiorem. Præcedē-

T 2 ti

ti capite remotiorem quæ ab aëre vitato petita est, excussimus. De propinquiore autem cum eius 15. capite abundè meminerimus, ampliùs nihil scribemus, vbi vnum solum adnotauerimus, eam scilicet causam externam dici propinquam, inter quam & morbum nulla alia externa intercedit. Nam inter aërem corruptum, aut constellationes & morbum ipsum alia causa intercedere potest propinquior, quæ etiam externa erit, nempè ira, ebrietas, balneum, esus calidorum, aut frigidorum, aut corruptorum alimentorum, & huiusmodi. Verùm inter has & morbum, nulla exterior propiùs morbum attingit. Quod si posthac quempiam audias purpura febricitasse, qui priùs ob exercitium intempestium, ob laborem diutinum & vehementem, ob iram, vel similem causam, eum certè ob causam externam iacere dices, & eam quidè propinquam. Verùm si constitutio temporis fuerit pestilens, egerque pestilenter febricitet, non id ob causam propinquam, sed remotam & externam, nempè ob aërem vitatum fateberis. Quare plerumque vtramque causam externam concurrere in eodem ægroto videmus. Didicimus sanè à quibusdam longiori itinere, & sole ardente defessis & insolatis, qui vbi sudantes in diuersorio super scānum quieuisent, mox à somno excitati, cōfestim totius corporis torporem, initiumque febris purpuræ sensissent, eos nono aut vndecimo die miserè iugulatos fuisse. Alios verò ira, crapula, venere immodica & intèpestiua, esu fructuū horealium in similem febrè incurrisse, quæ tam perditè eos tractarit, vt vita ferè omnes priuarit. At vereor ne quispiā mihi

Hieronymi

Hieronymi Fracastorij authoritatē obijciat, qui lib. 2. *opinio nota-*
 cap. 4. de morbis contagiosis ad hunc modum scriptū *tur, qui à cau-*
 ,, reliquit. Pestilentium verò febrium aliæ extrinsecus *sa interna, si-*
 ,, in nos veniunt, aliæ in nobis primò fiunt. Extrinsecus *ne aëris vitio,*
 ,, veniunt, quarum seminaria prius concepta sunt aut in *aut intensa*
 ,, aëre, aut terra, & alijs. Oportet autē & ea prius corru- *qualitate pe-*
 ,, pta fuisse, si propriè contagio dicēda est. Dico autem *stilentem pur-*
 ,, seminaria, non vapores simplices: multum enim differt *puram fieri*
 ,, (vt diximus) inter seminaria & vapores simplices. In *putat.*
 ,, nobis autem primò fiunt, quæ è communibus quidem
 ,, causis cum alijs originem habent, vt plenitudine, ob-
 ,, structionibus, & humorum malitia. Verùm putrefactio
 ,, & fordida est, & conclusa: eiusmodi autem vt in ea se-
 ,, minaria fiant contagiones perniciosæ: nihil enim pro-
 ,, hibet, sæpè talem in aliquo primò fieri, mox ab illo in
 ,, alios importari. Vult itaque Fracastorius aliquando
 per cacochymiam, plethoram, aut obstructionem, ad-
 eò prauè humores in nobis putrere, vt sordida & con-
 clusa corruptela febrem exitiosam & contagiosam
 procreet, quàm pestem superius nominauimus. Cuius
 opinio adeò me torsit, vt aliquot horis apud me ratio-
 cinari non destiterim, quoad legendo eius libellum,
 eò loci deuenerim, vbi ipsemet Fracastorius, nempe
 cap. 7. eiusdem operis, aliqua ex parte satisfecisse vi-
 ,, sus esset, his verbis. Quæ verò sparsæ nunc apparent
 ,, (loquitur de purpura) causam particularem in nobis
 ,, habent, in quibus prauæ fiunt, & consimilem putrefa-
 ,, ctionem acquirunt, qualis illa fuit, quæ primùm com-
 ,, munem multas originem ab aëre traxit. Vult dicere
 ,, cùm purpura passim in aliqua regione grassatur, capit-

T 3 que

*Morbi alij à
victus genere,
alij à spiritu
quem viuē-
tes ducimus
proueniunt.*

que pueros, iuuenes, florentes ætate, seniores, tam
mares quam foeminas, tum otiosè degentes, tum ne-
gotijs implicitos & cuiuscunque status vitæ, homi-
nes ab aëre purpuræ seminaria dependere. Si verò
sparsim, neque ita communiter sæuiat, sed hîc vnum,
alibi alium occupet, non ampliùs ab aëre causam
huius mali exquirendam esse, sed potiùs in ipsis cor-
poribus esse, & fieri, siue ab obstructione, siue à ple-
thora, siue à cacochymia iudicandum autumat. Et hæc
ab Hippocrate aut Pôlybo videntur esse deprom-
pta, qui libro 2. de natura humana, talia scriptis man-
dauit. Morbi alij à victus genere, alij à spiritu, quæ tra-
hentes viuimus, proueniunt. Sed de vtrisque hoc mo-
do disceptari atq; dijudicari oportet. Cùm vna ægri-
tudine complures eodem homines tempore corri-
piuntur, causam ad id reijcere debemus, quod maxi-
mè cômune est, quoque omnes vrimur. Id autem est
spiritus quem accipimus, reddimusque: tunc enim vi-
ctum nostrum nequaquâ in causa esse manifestè con-
stat, cùm morbus omnes pariter attingit, tam iunio-
res quàm seniores, tam foeminas quàm mares, tam te-
mulentos quàm absthemios, tam qui hordeaceum
quàm qui triticeum in cibatu sumunt panem, tam qui
parum quàm qui multum laborant: Ergo non victus
ratio in causa ponenda est, cùm homines quoquo ve-
scendi modo vtentes, in eandem incidunt ægrotatio-
nem. Cùm verò eodem tempore diuersi morbi gi-
gnûtur, sine dubio victus cuiusque culpa est: vbi Gal.
pro victu, non solum cibum & potum intelligit, sed
balnea, exercitationem, curam, vigilias, moerorem,
iram,

iram, frigus, estum, & animi alios motus. Quæ omnia
 σποράδας gignunt, hoc est disseminatos, & dispersos
 per populum morbos, non vno & eodem genere
 morbi, sed diuerso, vt superius latè discussum fuit. At *cap. 5. supra.*
 quoniam ab intemperata victus ratione & obstructio
 ingens, & plethora vtraque tum ad vires tum ad vasa,
 item & cacochymia procedūt, à quibus (vt ostensum
 est) putredo gignitur, credidit Fracastorius & pestem
 & purpuram priuatim à praua ratione victus gene-
 rari posse, quæ nihilominus postea ad alium conta-
 giosa esset. At ne diutiùs in ijs nos implicemus, sed
 potius Hipp. & Gal. tāquam præcipuos hac in re du-
 ces sequamur, negabimus simpliciter ab humorum
 corruptione in nobis per plethoram, cacochymiam,
 & obstructionem facta, pestem aut purpuram epide-
 mialem gigni posse: ita vt causam putredinis animans
 à temporum, & aëris constitutionibus primū non
 acceperit. Docuimus superius cap. 16. è Gal. 1. de diff.
 feb. cap. 6. humores putrere, & pestilenter quidem (si
 mihi ita loqui liceat) cū aliquam occasionem ab aë-
 re homo acceperit: quasi vellet dicere Galenus, fe-
 brium pestilentialium duplex est causa exterior ab
 aëre petita. Prior est aër putridus & corruptus, & hic
 quidem vel in substātia sua, vt quoties à cometis ma-
 lignis, & syderum prauis constellationibus contin-
 git ipsum putrescere, vel per admixtionem vaporum
 aut halituum sordidorum tantum, non autem in ipsius
 substantia, vt quoties à cadaueribus insepultis, aut
 aquis stagnantibus putrentibus, aut à cloacis, aut ba-
 rathris grauitè spirantibus, & huiusmodi vapores aut
 halitus

*Aër corruptus
 pitur vel in
 substātia, vel
 per admixtio-
 nem vaporū
 putrium, vel
 solū per qua-
 litates altera-
 tur.*

halitus corrupti & putres in aërem feruntur, & per ipsum commiscuntur, qui ipsum infectum & exitiosum nobis reddunt. Posterior verò causa est ipsemet aër, non ut prius putidus aut corruptus, sed tantum in primis qualitatibus alteratus & immutatus, citra ullam putredinis notam, ut fit quoties intempestivæ & repentinae temporum magnæ mutationes (ut docet Hipp. aph. 1. lib. 3.) eveniunt: veluti si post diuturnos squallores illicò frigus glaciale irruat, aut post longas pluuias extrema siccitas suboriatur, aut contrà: per quas inæqualitates, corpora quæ per inertem victum, plethorâ, cacochymiam, aut insignem obstructionem cōtraxerant, repentina temporum ad contraria mutatione magnopere afficiuntur, putredinemq; in succis facile concipiunt. Quam opinionem confirmat princeps Avicenna lib. 4. Fen. 1. tract. 4. cap. 1. Quâdoque accedit aëri (inquit) quod docuimus te in lib. uniuersalium, sicuti accedit aquæ de alteratione in qualitate sua ad calorem & frigus: & de alteratione in natura sua ad profunditatem & putredinem, sicuti profundatur aqua & foetet, & putrescit: & sicut aqua quæ non putrescit vlllo modo propter suam simplicitatem, imò propter illud quod admiscetur ei de vaporibus malis, qui permiscuntur & accedit toti qualitas mala. Ad hunc modum fortè Fracastorium à calumnia liberarem. Secus quis tam stolidus esset, ut crederet plethoricum aut cacochymum hominem, purpuratam febrem epidemiam in se concipere, ab humoribus propter impeditam transpirationem solum putrescentibus? Quis præterea crederet, omnes putrida febre

febre iacentes, peste, aut purpurata febre epidemiali esse correptos? At si putres succi pestem aut purpurā gignerent, citra aëris corruptelam, aut insignem intemperiem, omnes febre putri detenti, pestilenti & purpurata febre pariter premerentur. Verum quotidie multos videmus tertiana, quartana, quotidiana, & continua putri febre occupari, in quibus nulla purpuræ vel pestis apparet significatio. Ad Polybum autem nihil respondemus, quod ille epidemiales morbos & pestilentes ab aëre vitiatos pēdere scribat, alios verè sporadas dictos & sparsos, qui epidemiales non sunt, à victus prava ratione. Quod si purpuratas febres sporadicis esse nonnunquam viderit Fracastorius, non utique illas esse epidemiales & contagiosas, & ob id pestilentes iudicari. Ostendimus autem in principio huius libri pestilentiam valde à sporadicis febribus differre: nisi ille omnes febres quæ ægrotos perdunt, lethalesque re vera sunt, largè sumpto vocabulo pestes maluerit vocare. Sicuti plerumque imò quotannis ferè dicemus aliquot anthraces, carbunculos, aphthas, tenesmos, dysurias, ischurias, aut huiusmodi (quæ ut plurimum lethalia sunt) per populum in diuersis locis & diuersis temporibus disseminari, neque tum pestilentia aut contagiosa dici, ut quæ non sint epidemiales, & quæ ab aëre nullam causam pestilentem acceperint, sed solùm à cacochymia, plethora, aut prava victus ratione suborta fuerint. Ut contigit (dum hæc *Historia* transcriberemus) filio meo Emanueli Coyttaro nato quatuor menses, cui sub Idus Septembreis anni 1559. carbunculus in media frontis regione in tantam magnitu-

gnitudinem extuberauit, vt pugni crassitiem æquipararet, cùm febre syncho putri quatuor dierum acutissima, & totius capitis enormi inflatione, adeò vt môstri potiùs effigiem quàm infantis gerere dixisses. Verùm admotis optimis præsidijs, intra quindecim dies carbunculus escharam latam instar vnus testulæ fecit, & tandem Dei opt. max. gratia fuit curatus. At Ioânes Baptista Môtanus in lib. 1. Gal. ad Glauc. multis argumentis Fracastorij opinionem de pestis origine à cacochymia, & intemperanti victu cõfirmat, quando videlicet tam prauè putrescunt succi, vt iam in veneni naturam transeant: à quibus seminaria putredinis ad cordis humores delata, eos ipsos prauè etiam corrumpant. Confirmatq; suam sententiam auctoritate Gal. lib. 6. de loc. aff. vbi dicit, Semen retentum adeò grauiter putrere, vt in venenum degeneret. Cui certè responsum velim, ab intemperanti victu, obstructione, aut cacochymia, plerumque sordida putredine succos nostros corrumpi, indeque febrem malignam conclusam & lethalem oriri, & quæ per inspiratum, alium ipsum inuisentem aut simul versantem, ad similem putredinem concipiendam paratum inficere possit. Non tamen eam febrem pestilètem epidemiam dicemus, vt quæ non vulgetur populariter, sed solùm cum alijs morbis diuersi generis eo tempore diffeminetur: neque etiam alios remotiores simili morbo afficiet, qui ad ægrotum minimè accedent. At pestilens morbus, non solùm eos qui cum ægrotis versantur, sed etiam alios longè remotos inuadit, qui in eadem plaga negotiantur, quoties quidpiam intemperanter

peranter egerint, succorumque copia, aut cacochymia abundarint, ut pote qui ab aëre originem trahat, ut sæpè dictum est, & sicut manifestè testatur Gal. de Theriaca ad Pisonem cùm dicit, Si febris pestilens, nihil aliud est quàm venenum inspiratum, propter hoc theriaca conuenit febri pestilenti, quia exsiccatur, & exsiccando prohibet putredinem. Quare nisi Montanus seipsum familiariter interpretaretur, quādo signa particularia describit, sanè eum cum Fracastorio non leuiter culpandum cēserem. Verùm cùm eas febres pestilentes impropriè dictas, sporadicas nominet, venia dignum iudico. Sic enim scribit, Febres autem pestilentes genitæ ab aëre putrido, dicuntur epidemicæ, hæ enim vniuersales sunt, sed nimis sæuæ : febres autem pestilentes genitæ à causa intrinseca, & appellatur sporades, id est sparsim vagantes, sunt longè peiores alijs, scilicet ipsis ægrotis, non autem sunt magis cōtagiosæ. Vbi satis perspicuè apparet, Montanum per febres pestilentes sporadicas, minimè intelligere pestē & epidemiā, sed solum febres malignas & ut plurimū lethales, sicuti ex Polybo & Fracastorio superius satis apparuit. Neque enim statim credendum est, quēpiam purpura epidemiali iacere, si propter succorum putredinem grauiter febricitet, & ad cutim maculæ purpureæ adnascatur, nisi in aëre insignis mutatio præcesserit, reliquaq; signa (quæ paulò post esse in ægrotis consideranda scribemus) appareant, sed solum lethali febre & maligna, in qua vehemēter & prauè putret atque incenditur sanguis. Nā huiusmodi maculæ sanguinis feruorem & insignem putrefactionem te-

V 2 stantur

*Fracastorius
culpatur, qui
probè tempe-
raturum & sa-
uū contagione
affici scribit.*

stantur, sine vlla tamen contagione epidemiali. At purpura epidemialis contagiosa est, & non solum eos qui ægrotos adeū carpit, sed qui in suburbijis, in agris aut in suis tuguriolis ruri negotiantur, indistinctè & passim occupat. Quare huiusce causam non in nobis fieri, sed ab aëre pendere concludemus. Nec audien-
dus erit Fracastorius, qui cap. 3. lib. 2. de contagione: probè temperatum, nullaque plethora, aut caco-
chymia affectum hominem, ab alio virus pestilentia-
le concipere posse non dubitauit affirmare. Quæ opi-
nio cum & rationi, & philosophorum, & medicorum
placitis pugnet, eam à Medicis explodendam arbi-
tror. Nam certum est in naturalibus, agētia priusquam
in passum agāt, materiæ patientis dispositionem præ-
supponere oportere, præsertim cum quiduis in quod-
libet agere minimè natum sit, sed potius in hoc aut il-
lud præparatum subiectum. Neque liuor alicuius po-
mi suo contactu adamantem vitiabit, aut vnionem,
marmor, aut corallum, sed sibi familiare, analogum &
ad similem liuorem suscipiendum aptum corpus, nè-
pe pomum aliud, aut pyrum, aut prunum. Imò quod
admiratione magis dignum, primum contactum non
quodlibet sibi vicinum pomum æquè citò inficiet, sed
hoc citiùs illud tardiùs, sicuti contigerit maturiùs aut
immaturiùs, excrementosiùs aut minus excremento-
sum, rarius aut magis dēsa carne, humidiùs aut sicciùs,
mollius aut magis durum pomum iungi & tangi. Neq;
etiam quælibet vua conspecta ducet liuorem ab vua,
sed quæ prius iam marcescere ceperat, prima liuescet,
mox alia paratior. Nam quotidiana experiētia depre-
hendimus

hēdimus, qua parte liuescit vuæ acimus, non eodē tē-
 pore, & pari celeritate contiguos alios acinos vitari,
 sed hūc primum flaccescere, illum flauescere, alium li-
 uescere, prout putredini suapte natura à calore ex-
 terno sunt paratiores. Idem est iudicium de toto gre-
 ge in agris, vt videre est de scabie inter pecudes, aut
 inter porcos de porrigine. Nam quamuis frequentes
 cōueniant, aut mutuo contactu sese affricēt, non pro-
 pterea indistinctè singulæ vitium captabunt: at eæ so-
 lum pecudes, aut porci, quorum naturę ad patiendum
 sunt paratiores. Quid dicemus de semēte? Numquid
 æquē in omnes segetes passim aëris iniuria diffundi-
 tur? Numquid spissa, & cæca siue obscura caligo, aut
 grando indistinctè singulas stipulas occupat? Quid
 impedit quominus idem vitium singulæ plantæ pari-
 ter non sentiant? Quænam est virtus, aut prouidentia
 in plantis, qua seipsas à simili iniuria & communi pri-
 uatim tueantur? At in confesso est (vt arbitror) plantas
 quæ à semine aut surculis vegetioribus & melius tem-
 peratis exortæ sunt, & quæ salubriores eatenus vixe-
 re, succumque sibi familiarem probè suis radicibus
 tanquam osculis attraxerunt, atque in sui substantiam
 conuerterunt, eas potentius & rubigini, & nubiloso
 aëri restitisse: quę autem minus familiari alimento an-
 tea enutriebantur, aut succum non æquē laudabilem
 exuxerant, eas flaccescere, aut degenerare in sterilem
 auenam, aut in lolium, aut nubilosum dictū triticum,
 est consentaneum. Quid igitur de aëre pestilēti equo
 pede diuitum turres, atq; pauperum tabernas pulsante
 dicemus? An hominū delectum, implacabilem, cru-
 V 3 delemq;

delemq; pestē habere putabimus? Quis eam docuit? quid eam ad hunc potius quā ad illum interimendū (qui simul ad ægrotum accesserunt) impulit? Quid si centum eum ipsum adeant, omnesne peste percutiuntur? eodēne tēpore? itāne acute? iisdēne symptomatis, aut febris simili specie afficiētur? omnesne præterea simili morte expirabunt? At nequaquam hætenus neque in vrbibus, neque in collegijs, neque in ipsis ædiculis ad pestiferos excipiendos propè magnas vrbes extructis visum est, vt omnes peste detenti, similibus symptomatis, similiq; febris specie grauiarentur, parique numero dierum morerentur, aut ipsorum pestiferorum custodes & ministri, omnes similiter peste tentarentur. Quare iusta de causa in hanc sententiam lib. 1. de diff. feb. cap. 6. Galenus exclamauit, Huius enim semper meminisse oportet toto hoc sermone, vt nulla causa sine corporis aptitudine efficere possit: alioquin omnes qui in sole diuersantur æstiuo, in febrem inciderent, & qui plus æquo moventur, aut bibunt, aut irascuntur, aut moerent. Nec fecus omnes ægrotarent circa canis syderis ortum, atque in pestilentia perirent. Sed (vt dictum est) maxima pars generationis morborum, est afficiendi corporis præparatio. Plura in hanc sententiam ibi suggerit Galenus, quæ Fracastorij mētem subuertunt. Item in præfatione primi Epid. Cur igitur (inquit) in vna quaque tēpestate non omnes vno & eodem morbo capiuntur? Quoniam sanè non parum ab inuicem distant, & per connatas naturas, & per ætates, nec non per viuendi formas. Quocirca hic facile cedit malitia

Morborū generationis, pars maxima est afficiendi corporis præparatio.

,,tiæ temperaturæ præsentis tempeſtatis, alius verò
 ,,quàm multum repugnabit, alius verò lædetur omnino
 ,,nihil: alius verò per malam viuendi rationem priùs
 ,,morbo occupabitur, quàm tempeſtatis ſentiat læſio-
 ,,nem. Ex quibus licet conijcere, Fracaſtorium perpe-
 ram falſum fuiſſe in hac re, neque Galeni & philoſo-
 phorum ſententiam probè fuiſſe ſequutum, quem vel
 etiam ex ijs egrotis cõuinci oportebat, quos per ean-
 dem tẽpeſtatem peſte occupari contingit. Nam tan-
 tùm abeſt vt eadem morbi ſpecie prehendantur, vt
 paucos reperiſſas per peſtilentẽ conditionem qui eaf-
 dem corporis partes oblæſas ſentiant: ſed his caput
 aut collum, alijs axillas, aut pulmones, aut iecur, alijs
 ventriculum, lienem, renes; alijs præterea veſicam ad
 iſchurias, & dyſurias, aut inteſtina ad liëteriam & dy-
 ſenteriam, alijs verò inguina, aut aliam corporis par-
 tem peſtilenter dolere cernas: quemadmodum do-
 ,,cet Gal. ſuper Hipp. 3. Epid. textu cùm ſcribit Hipp.
 ,,Ora aphthoſa, pudendis phymata: vbi Gal. Memine-
 ,,ris autem & cõmunis ſermonis huius, putredinoſum
 ,,ſuccum ab eadem cõſtitutione omnibus factum præ-
 ,,hendere non eaſdem partes, propterea quòd neque
 ,,omnes natura ſimiliter in tali cõſtitutione prorſus ha-
 ,,berent, ſed quòd alia inter alias maximè imbecilla.
 Quare ſi per peſtilentem ſtatum, omnes qui egrotant
 non in ijsdem partibus ſimiliter afficiantur, ob id præ-
 cipuè quòd non ſimiliter eaſdẽ partes ſanas habeant,
 ſed vni caput eſt imbecillum, alteri hepaſ, huic renes,
 alteri veſica: credibile eſt omnes homines tam probè
 temperatos quàm intemperatos, aut ſingulas eorum
 partes,

*Putredo in ea-
 dem conſtitu-
 tione non om-
 nes indiſtin-
 ctè carpit neq;
 eaſdem cor-
 poris partes.*

*Temperati &
bene habiti, in
pestilentia ser-
uari possunt.*

partes, non similiter debere infici aut putrere. Nam quæ partes salubriores sunt, potentiùs & diutiùs resistunt putredini, vt quæ bellè copioso calore naturali (qui est ipsarum virtus, & custos) regantur. Quæ verò imbecille sunt, diminutum habere calorem innatum, & ob id minùs ad resistendum putredini idoneum testantur. Eodem iudicio qui benè habiti sunt, sanasque omnes corporis partes habent, plurimùm habent caloris insiti & optimè difflati. Quocirca si benè habiti, & sani homines, optimam victus rationem seruent, seque quibusdam antidotis putrilaginoso aëri aduersantibus præmuniant, diu in ciuitate pestilenti absque noxa viuere, & negotiari posse non est dubiũ.

*Duplicia purpuræ signa, vniuersalia, & particularia
enumerantur, urinarumq; & pulsum pesti-
lentium causæ postea subscribuntur.*

CAPVT 18.

Eo tandem res deuenit, vt postquam quid esset purpura, quotuplex, & quænam essent eius causæ in-
quisiuius: nunc quibus signis eam futuram præsen-
tiamus, & cum quispiam febricitat, an purpura iaceat
nécne persequemur. Vbi si Medicorũ consueta vesti-
gia insequi velimus, signa duplicia assignabimus, né-
pè ea quibus Medici præsentĩr atq; præcognoscunt,
purpuram futurã, populumq; hac tēpestare eam vul-
gariter affecturam. Et hæc sumuntur à temporum &
aëris constitutionibus, quæ signa vniuersalia dicun-
tur. Alia verò appellantur particularia, quibus quem-
libet

libet ægrotum, etiam si purpura nondum ad cutem emerferit, iacere purpura, eamque intus fouere prædicimus. Vniuersalia verò signa superius tetigimus, ^{Vniuersalia purpuræ signa.} cum causas tantæ putredinis inquireremus, nempe quando superiorem annum siccissimum calidissimumque à mense Aprili vsque ad Octobrem scribebamus, mox Autumnum pluuiosum, Hyemem gelidum, Veris principium pluuiosum vsq; ad finem Aprilis, postea squallores subsequutos: nam in similibus calidis temporum cōstitutionibus, verisimile est sanguinem in hominū corporibus cum reliquis succis plurimum incalere, & quasi adassari: quod si pluiæ multæ & repentinæ postea subsequantur, non est dubium quin semina putredinis concipiantur: quibus si frigus superueniat, quod intro humores propellat & concludat, relinquo prudentioribus concludendum, quid æstate sequente caloribus feruente sit expectandum. Signa ^{Particularia purpuræ signa.} autem particularia in febricitantibus purpura sunt huiusmodi. Imprimis ægroti vt plurimum totius corporis & membrorum lassitudinem & torporem sentiunt, caput grauatur, in plerisque oculi rubent, fauces & guttur anguntur, inter scapulas sentitur veluti quædam cōquassatio. Quibusdam à principio lenta & mitis febris conspicitur, alijs de repente irruens, à principio eos crudeliter torquet, nonnulli per initia, & toto ferè morbi decursu sunt comatosi, alij vigiles & inquieti, hos rectos incedere (quamuis purpura occupatos) cernas, illos etsi stare & incedere nequeant, in lecto tamen iacere sæuus hic & insidiosus morbus non finit, vt qui intus vrantur, sentiantque grauius incendium si

X in

*Aluus in pur-
pura fluida
periculū por-
tendit.*

*Cordis sub-
stantia per
pestes putre-
dine aliquan-
do tangitur,
aliquando
humores illa-
so cordis cor-
pore.*

in lecto iaceāt, quam si relicto cubili per domum spa-
tientur, aut in cathedra sedeant: foris verò frigidi vi-
dentur, imò neque in calore, neque in pulsu quicquam
immutatum à consueta natura, aut saltem parum de-
prehendas. Lingua verò etiam primis diebus fit arida
& scabra, halitus grauis & foetidus. Quibusdam aluus
sicca, & quæ ob leue medicamentum plurimum irri-
tetur: alijs fluida, sed non citra vitæ periculum. Lotiū
tenue & aqueum, frequentius spiceum, encōrema in
medio globosum, inæquale, & subpallidum. Pulsus
occulti, rari, & pulsibus sanorum plerumque similes,
& hoc propter cordis & contentorum dissimilem in-
temperiem. Nam quandoque cōtingit vt corpus cor-
dis immodicè & præter naturam per pestes incalef-
cat, atque putredine tangatur, non incensis aut putre-
scentibus humoribus in eo contētis, aut in arterijs vi-
cinis. Aliquando verò ad humores cordis putredo
defertur, imò incenduntur illi non affecto putredine
ipsius cordis corpore: quo fit vt facultas vitalis, & re-
liquæ derepente imbecillæ reddantur. Hanc itaque
ob causam facultas pulsifica, quæ per substantiam ar-
teriarum à corde effluxa defertur, debilior facta, vix
corpus arteriæ tollit, quamuis necessitas urgere vi-
deatur. Vnde fit vt pulsus sanis similes cernantur, si-
cuti planè docet Gal. 3. de præ sag. ex pulsibus his ver-
bis: Nonnunquam percipitur in corde huiusmodi pu-
gnantia temperamentorum. Nam modo frigidius vi-
sceris corpus equo est, & in ventriculis contenta sub-
stantia calidior: modo è diuerso, substantia frigidior,
cor autem calidiùs, vbi etiam pulsus fiunt moderatis
similes.

, similes. Nam medius quodammodo status hîc effi-
 , tur ex duobus contrarijs conflatus. Qui sanè affectus
 , vel Medicos optimos fallunt, quod nunc quoque in
 , maxima pestilentia accidit. Quidam inde ab initio
 , ad finem vsque, alij per totum morbum probum pul-
 , sum habebant, qui perparum deflexisset de natura,
 , qui quidem præter cæteros perierunt: animaduerti-
 , musque eos primis statim diebus, & pestilentia labo-
 , rare, pessimè affectos esse, ex acredine caloris, at-
 , que ipso caloris genere, denique quod pulsus parum
 , præter naturam immutati ijs, in eo statu perpetuò ma-
 , nent. Nam in genus præcipue hæcticarum (quas vo-
 , cant) febrium incidunt huiuscemodi pulsus. Si qui ef-
 , sent inter ægrotos, qui se negarent febricitare, his fe-
 , bris occupato ipso cordis corpore, planè confirmata
 , erat, & (ut ita dicam) in habitu. Etenim febrium hæti-
 , carum duo hæc sunt propria signa, si perpetuo sibi illæ
 , similes sint, nec inuasionem ullam accessionis, nec in-
 , crementum, nec vigorem, nec remissionem habeant,
 , nec febricitare se percipiat ægrotus. Hos pulsus nihil
 , est necesse maiores iusto, atque interim nec crebrio-
 , res quidem esse, at omnino celeres tamen. Et paulò
 , post, Quod in sermone præteriuimus, ubi aër quem
 , spirando attrahimus, infectus putredine sit, ac putredo
 , ad corpus cordis peruenerit, illi pulsus fiunt. Nec iam
 , quicquam habet admirationis, si eos pulsus quos me-
 , morauimus tali affecti peste habeant, nec si pestilen-
 , tem animam, nec si omnino morituri sint. Quam enim
 , excogites medicinam ad putredinem quæ cor occu-
 , pauit? Nam quibus hic calor putridus ad humores,

Cordis corpore per pestes
 obfisso, ægroti
 se febricitare
 non sentiunt,
 & veluti hæ-
 ctica febre la-
 borant, quo-
 rum pulsus
 parui sunt, &
 sanis similes.

Cordis humo-
 ribus putredine
 affectis
 ægri febrile se
 percipiunt.

X 2 quos

quos continent cordis sinus, vniuersus defluxit, non ce
autem ad corpus ipsum visceris, multi horum fuerunt ce
superstites. Deprehenduntur affecti hac peste, si febrē ce
primum percipiat: deinde si nō equaliter & perpetuō ce
febricitent, ad hęc si pulsus non habeāt præualidum. ce
Si quidem qui intemperiei comites sunt corporis ip- ce
sius cordis imbecilli sunt omnes. Vrinæ præterea te- ce
nues & crudæ apparent, tum propter insignem vena- ce
rum obstructionē, tum ob caloris innati imbecillita- ce
tem. Nam authore facultatum (calore scilicet innato) ce
imbecilliore factō, cuius focus & fomes ipsum cor pu- ce
trilagine obsessum calore interno algescit, putredina- ce
rio verò ardet, & inde pendentes actiones lēdi neces- ce
sum est. Quare non mirū si per febres pestilentes & ce
aliquot purpuratas lotium tenue & crudum per totum ce
ferē morbi decursum appareat, in ijs præsertim quo- ce
rum substantia cordis putret, aut contentorum larga ce
copia; quod si pauca sit materiæ putris, confusæ, nigræ, ce
aut alterius inusitati coloris urinæ excernuntur quæ ce
minus periculum portēdunt, quā quæ tenues & cru- ce
dæ: quæ si sanis similes tum in colore tum in substan- ce
tia visuntur, salubriores multò existunt, vt scribit Gal.

*Vrina anceps
est in peste af-
fectis, tum co-
lore, tum sub-
stantia similis
naturalis.*

3. præfagit. è pulsibus. Et vt rem difficiliorem faciam, ce
ne ex vrina quidem petere in eiusmodi affectibus ce
firmam notitiā semper licet, sed est ferē anceps, colo- ce
re & sedimento similis naturali. Sexcētos tales in pe- ce
stilentia diuturna conspeximus. Vbi Medicos cerne- ce
res nihilo plebe præstantiores, imò verò imperitiores ce
multo nonnullos experiente plebeio. Vulgus enim ce
ferē si nihil aliud, at expirationem ægrorum videas ce
obser-

, obseruare, quæ si foeteat, peiorem casum expectant.
 , Et paulò post, Inspicienda porro præ ceteris vrina est.
 , Etenim conturbata quorundam eorum videtur esse &
 , aquosior, ac nonnullorum multò quàm pro natura te-
 , nuior. Atque hæc quidem certissima est, nec non quæ
 , naturalibus vnde quaque similis est colore, & crassitu-
 , dine, hæc etiam ad secundam spem certissima est, quæ
 , si sublimamento probo sit prædita, multò etiam est
 , certior. Multa ibi subiūgit Gal. quæ ad prædictionē in
 pestilenti febre pronūciandam super lotio facere plu-
 rimum videntur, quæ breuitatis gratia prudens omit-
 to. Hæc autem sunt signa quæ vt plurimum ægros co-
 mitantur, nō quod omnia in singulis ægrotis perpetuò
 reperiantur, sed hæc in hijs, alia in alijs cernuntur, se-
 cundum ægrotantium naturam, & temperamentum,
 & iuxta ætatem, sexum, & vitæ conditionem. Imò hæc
 signa ægrotos & febrium naturam sequebantur.

*Febrium purpurarum in aliquot classes distri-
 butio, lethaliūque signorum & sa-
 lubrium enumeratio.*

CAPVT 19.

AT cū varias febrium species superiùs purpu-
 ratas fuisse enumerauerimus, nūc etiam earum diffe-
 rentiam meminisse oportet. Atque synochos alia si-
 gna arguere, alia continuas ardētes, alia speciem ter-
 tianarum referentes, alia verò hemitritæos: adhæc
 quædam ex illis febrem acutam, alia diurnam, imò
 nonnulla signa mixtionem effectuum, & ipsas sedes

X 3 affectas

*saluberrimæ
febres quæ.*

*Purpura syno-
chi.*

affectas plerumque cōnotabant. Quæ omnia ad hunc modum familiarit̃s exponam, si in aliquot classes ipsas febres prius distribuero, iuxta Hipp. solemne illud eulogium 3. Prognost. cū ait: Vt enim saluberrimæ febres, quæ videlicet tutissimis fulciuntur notis, die quarto vel antea quiescere solēt: ita pessimæ quæque, & quibus periculosissima adsunt signa, die quarto vel citius interficiunt. Primus itaque earum insultus ita finitur, alter in septimum diem producit̃r, tertius in vndecimum, quartus in decimum quartum, quintus in decimum septimum, sextus in vigesimum. Nostra autem sic procedet oratio: Purpurarum quædam quarto die finiebantur, quas (doctrinæ gratia) synochos vocabimus, sicuti fecit Gal. lib. 3. cris. cap. 4. Continētes siue synochi quidem rariores sunt, & ubi nihil erratum fuerit, in quarto iudicantur, natura proprijs circuitibus ad iudiciū perueniente. Aliæ septimo, vt nonnullæ synochi, & quædam continuæ, quæ acutiores dicuntur: permultæ vndecimo, & decimo quarto, cuius generis sunt febres malignæ continuæ, quæ acutæ simpliciter appellantur: aliæ præterea decimo septimo, aut vigesimo, quæ non ita acutæ dicuntur, sed ex decidentia acutæ. Quæ autem ad vigesimū septimū, 34. & 40. diem & ultra protrahantur, longæ, aut mixtæ iudicantur, aut in 40. dies acutæ, vt docet Gal. super aph. Acuti morbi in 14 dies iudicantur. Quod si quibusdam alijs diebus morbus soluebatur, id vel errore Medici, aut ægroti, aut custodū, vel morbi malignitate & acutie prouenire censebamus. Nam quæ per quaterniones mouentur, intra vigesimum

gesimum diem terminantur, quæ verò ultra vigesimū
 protrahuntur, per septenarios ad 40.60.80. & 100.
 perseverant, sicuti docet Gal. comment. 12. lib. 3. præ-
 dict. cum scribit: Optimum enim est per differentias
 in morbis abs tempore ductas, tantum eorum existi-
 mare esse numerum, quanta decretoriorum circuitio
 habetur: ut breuissimus quidem primo circumscriba-
 tur quaternario, postea secundo, tum autem tertio,
 deinde quarto, mox quinto, ac demum sexto, qui in
 diem vigesimum deuenit: postea verò aboleri qua-
 ternarios, fierique per septenarios iudicationes: dein-
 de etiam hos aboleri præcedente tempore, ita ut per
 vicienos dies morborum efficiantur solutiones, post-
 ea ad mensium numerum deuenire. Quas omnes fe-
 bres iuxta ipsarum naturas & speciem, iuxta morem,
 motum, & magnitudinem, varia signa subsequi cer-
 tum erat. Nam synochi, iuuenes tum masculos, tum
 foeminas occupabant; quæ cum adoriebantur, statim
 à principio hæc signa adnotabamus. Imprimis calor
 intus magnus, capitis dolor intensus, nonnunquam ip-
 sius ventriculi, aut lumborum, aut alterius cuiusdam
 partis affectus vehementer excrucians, rubor in facie,
 sitis clamosa, pulsus inequalitas, velocitas, & frequen-
 tia, at magnitudo non ubique: urinae rubicundæ ac spu-
 mantes circa circulum, anxietas & inquietudo, pur-
 puræ apparitio secundo aut tertio die, cum sudore co-
 pioso & vniuersali, si salubris esset exitus: cum paucio
 & laborioso, si exitialis, quem delirium comitabatur,
 anhelitus graueolentia, faucium & gutturis dolor.
 Quarto die securæ febres in melius soluebantur, exi-
 tiosæ

*synochi quos
 inuadere so-
 leant.*

*synochorum
 signa.*

*Purpuratum
quæ septimo
die finiebantur
signa.*

tiosæ verò illo die miseros de medio tollebant. Quæ autem febres ad septimum diem (quas acutiores diximus) protrahebantur, hijs symptomatis egros diuexabant. Primis ferè tribus diebus lassitudo totius corporis, & quasi membrorum conquassatio & fractura quibusdam suboriebatur, alijs dolor capitis, cordis morsus, aut stomachi vellicatio, & tristis sensatio: alijs renum intèperies, & grauis & pungitiuus, nonnūquam pulsatilis dolor erat molestiæ. Cæterum deiecta erat appetentia, insomnis, aut saltem phantasmate turbata nox ducebatur: pulsus erant rari & delitescētes: vrinæ crudæ & tenues, cum ençôremate inæquali, & quasi rotundo, palleſcente, suspenſo in vrinæ medio corpore, qualis nubes pallida aliqua ex parte lucida, & pluuiæ nuntia, solem recôdit: eadem perseverans vsque ad statum morbi: in quo si moriturus esset æger, tunc sine contentis circa sextum diem vrinæ externebantur, circulo tamen interim liuescente, aut nigricante: quo tēpore deliri, inquieti, aut nauseabundi, adeò vt plerique vomitu lumbricos excreuerint, illi præsertim quibus per initia ventriculus doluerat. Quorum verò renes afficiebantur, vrina magis rubra & granulosa conspiciebatur, quæ nihilominus circa statum subpallidum ençôrema propiùs ad fundum vasculi depressum cõtinebat, reliquo vrinæ corpore flauescēte. His stillabant nares, mox (non secus ac si natura per vrinas crissim esset tentatura) copiosum lotium meiebant, paulò post quasi neglecta illa via, alia dixisses velle attentare humorum euacuationem, nempè per sedem: nam putrida & graueolentia,

&

& ea liquida ter aut quater nequicquam deijciebant. Sed cum maligni morbi, & anxij signa essent, tandem miseri valde membra deijcientes, sudore in fronte, & claviculis primum acri & calido expresso: paulò post brachijs, pedibus, auriculis, & summo naso frigidis, tandem fati concedebant. Qui autem erant euasuri, hæc signa ostendebant: quinto die inconcinna & tumultuaria (ut plurimum) loquebantur, idque per intervalla, maximè per noctem sequentem; sub auroram verò paulatim ad se redibāt, rursus sub vesperam deliri, & per noctē inquieti, clamosi, & à lecto exiliendi cupidi, adeò ut quis inter spem & metum dubius hesitasset, nisi ad Hipp. autoritatē respexisset: qui aph. 13. sect. 2. admonet, noctem gravem futuram ante accessionem, his quibus fit crisis. Verum sudore copioso (delirium & febrem sedante) oborto, die septimo tandem obdormierunt diei unius & noctis ferè spatio: experrecti autem seipsos restitutos, & planè absque febre esse fatebantur, remanente tamen omnium virium insigni debilitate. His autem (ne quicquā pretermittamus, quod scitū sit iucundum, & utile) tertio die, aut quinto, sudor blādus, at graecolens, cum purpure ad cutim eruptione, tum in brachijs, tum in thorace, nonnunquam etiam in foemoribus, salutis fuit in multis prenūtiū. Alijs tamen larga alui deiectio, cum lumbricis febrem excussit, sed raro. Eorum itaque qui restituebantur lotium quarto die aliquam coctionis imaginem præ se ferebat, consistentia scilicet crassiore, & colore è rubro in auri emulum vergente, quod postea turbatum subsidebat. His omnibus lingua ter-

3301

Y tio

tio die nigra & arida erat, genę rubicundę: externus calor manu Medici velut temperatus, tum in brachijs thorace, tum in reliquo corporis habitu percipiebatur; intus verò egri præ ardenti calore vri dicebantur, neque in lecto amplius se continere poterant. Extra lectum verò nihil dolere, minimèq; febricitare à primo die vsque ad quintum nonnulli asseriebant, quamuis perniciofa febre purpurata detinerētur occupati. Verum eo die tam grauiter morbo premebantur, viresque derepente collabi experiebantur, vt non amplius extra lectum, sed ne in lecto quidem, præ angustia possent se continere.

Febricitantium ad 11. & 14. diem symptomata nec non salutis & mortis signa.

CAPVT 20.

Qui autē natura viuidiore & robustiores erant, fortius aduersus morbum pugnantes, aliquando ad nonum diem, plerumque ad vndecimum resistebant. At crudelissimus morbus vltra languescere non sinebat. Non deerant etiam qui circa victus rationem errantes, aut circa medicamenta delusi, in eum diem obiere. Quæ autem febris ad decimum quartum esset duratura, quasi ex insidijs incautos homines opprimebat: nam ad sextum aut septimum diem, quasi læta & insidiosa sese insinuabat, ita vt ægroti toto eo tempore vix se febricitare perciperent, quod neque calorem (vt dictum est) intensiorem foris, neq; pulsum solito elatiorem, celeriore, aut frequentiore sentirent:

rent: sed solum veluti ciborum fastidio affecti, paulatim alimenta auersari occiperent, viresq; sensim imminui faterentur. Quibusdam frontis dolor sensuius & grauis, alijs artuum grauitas, & conquassatio erat molestiæ. Plerique verò recti ægrotabant ad septimū diem: nonnulli qui propter crurum & virium imbecillitatem recti incedere non poterāt, in lecto tamen ipsis diutius residere non licebat. Vnde permulti toto illo tempore neque Medicum adibant, neque illum accersi iuebant: imò neque ei vocato facilè parebant, quousq; tam profundè radices morbus egisset, vt ampliùs nullis præsijs esset medicabilis. Decipiebantur etiam multi, qui cùm capitis, aut membrorum dolore conficerentur, id vel propter distillationem à cerebro, aut refrigerationem contractam, illico post excafactionem, aut propter laborem intempestiuum, aut propter somnum diurnum contigisse arbitrabantur. Hij autem omnibus à principio pulsus erant rari, & delitescentes, inæquales tamen, foris nihil caloris febrilis percipiebatur: lingua tamen erat arida, vrina verò pallida, aut subflaua, suspensum per totum morbum eneôrema, quale suprà diximus continens, & id quidem inæquale, & diuulsum, speciem flosculi lanæ carpinatæ referens. Vndecimo die quibusdam stillabant nares, alijs turbabatur aluus, lumbriciq; nunc viui, aliàs mortui cum excretis pellebantur. Permultis sudor copiosus & graueolens cum purpuræ eruptione paulò post cōtingebat, quo tempore febris ingrauescebat, sæuiebantq; symptomata vehementius: nam tunc in lecto iacebant ægri, &

hi quidem comatosi, illi verò vigiles, tumultuariaque tum loqui incipiebant: duodecimo deliri, anxij, sitibundi: decimotertio inquieti, surgere cupidi, & desipientes, sudore frigido correpti, amplius non incalescebant, sed crudeliter decimo quarto iugulabantur: alij facto sanguinis largo è naribus profluuiò, aut sudore copioso & vniuersali superueniente, eodem die sanitati restituebantur.

Febricitantium ad 20. 27. 30. & 40. diem symptomata, salutisq; aut mortis signa.

CAPVT 21.

Qui verò mœrore, tædio, aut curis diu confecti fuerant, insuper qui distillationibus à multis annis obnoxij erant, si per hyemem febrerent, diutius languebant: vt pote qui cruditatibus ob humorum diuersitatem & copiã distenti & infarcti replebãtur: qui etsi putredini propter obstructions paratiores erant, minùs tamen pròptè singuli humores simul & eodem tempore flagrabant. Sed vt recta ratio propius cõiectanti præscribit, nunc paratior, paulò post alius non æquè putredini & inflammationi dispositus, mox alius, & sic deinceps per putredinem flammam suscipiebat: imò sanguis ipse tanta humorum crudorum copia obrutus, non ita facilè (etsi primus vitium captabat) incendebatur, flammamque tam grandem emittebat. Quemadmodum cernere est in sarmëtis vitiũ siccioribus, quæ alioqui ad incendium promptè destinantur, si larga viridium lignorum, aut madidorum copia obruantur, aut maiore copia cum ipsis permisceantur, tantum abest vt breui exardeant, vt in fumum tantũ ignis euanescat,

nescat, quoad ex aliqua parte superflua lignorum copia deponatur, rariorque lignorum strues reiectis viridibus componatur, ut liberius aërem ignis allicies, flammam maiorem excitet. Nonnunquam tamen cernebantur varij humores in diuersi corporis partibus, simul putrere, febresq; mixtas & diuersi generis procreare: cuius generis sunt hemitritæ, & tertianæ continuæ, aut quotidianæ continuæ & mixtæ. Unde huiusmodi febres aliquando in morem catarrhi à cerebro in ventriculum, aut ventrem inferiorem, aut quādam partem nobilem incidentis, quasi ex insidijs homines adoriebātur. Hos verò cum nausea & vomitu, illos cum syncope cardiaca, alios cum suspitione erysipelatis, aut cuiusdam phlegmonis, vel in ventriculo, vel in hepate, vel in ventre, aut vesica adeò cruciabāt, ut ad Medicum statim à principio morbi aëri quamprimum accurrerent. Qui promptè eo dolore leuati, nihilominus die decretorio facta nequicquam aliqua euacuatione, postea dixisses per coincidentiam nouam febris exacerbationem superuenisse, tandiuque durabat febris, ut quibusdam ad 20, alijs ad 27. aut alium diem decretorium mortem differret. Alios verò etiā ad 40. diem, post longos cruciatus sanitati restitueret: at non sine abscessu cuiusdā cruris efflatu digno, multum ac diu exeruciante. Ita ut cuius esset perspectissimum rectè Hipp. dixisse 3. prognost. aph. 25. In longa febre (ex qua tamen æger liberari potest) si neque ob inflammationem, neque ob aliam vllam manifestam causam, dolor infestat, aut tumidum, aut dolorosum in articulis abscessū expectare oportet, præcipue in imis partibus.

Febris longa signa.

Abscessus cruris febribus diuturnis suboriuntur.

Historia.

*agnol. iud. d. 7
- d. 11*

*Excretio efflu-
tu digna, quæ
fit die decre-
torio non præ-
cedentibus si-
gnis die indi-
catorio, muti-
lis.*

*non sufficiens
indicio, et
invenitur
in iudicio*

partibus. Cuius generis profectò visi sunt multi in vi-
ris & mulieribus, vix dum trigessimum quartum annum
agentibus, & in Petro Morino Chassaneo annos nato
circiter 40. qui cum febris ad 27. diem durasset, eadem
in abscessum cruris dextri iudicata fuit. Sed ob errorē
circa victus rationem, dum acutē febriret (ut mihi re-
nunciatum fuit) id corrigisse credidi, ut qui largius fri-
gidam aut coctionis signa ebibisset. Hi verò (ut dixi-
mus) statim à principio tā graviter varijs symptomatis
coafficiebantur, ut planē se dolere faterētur, auxiliūq;
à Medico quamprimum petendum esse iuberent. At
post septimum, aut undecimū diem, vbi Medicus sua
arte, pro diversitate symptomatum, singulis occurrif-
set, natura diebus illis decretorijs, item 14. & 17. vide-
batur aliquid moliri, quod ad iudicationem pertinere
crederetur, aut per aliquem sudorem lenē, rotis modo
corpus irrigātem, aut sanguinis fluorem ē naribus, aut
deiectionem frequētem & diarrhœæ æmulā, aut vri-
næ satis largam effusionem. At nihil tutò decerneba-
tur, sed in longius tempus procrastinātia morbi signa
erant, quoniam nulla præcesserant in urinis, aut alijs
excrementis signa coctionis. Remittebantur tamen
prima illa gravia symptomata, febre nihilominus in-
terim perseverāte. Tum verò quibusdam cum paucō
illo madore paucæ maculæ sensim adnascebātur, sub-
sequente præterea vno aut altero quaternario, verbi
gratia, à septimo die vsque ad undecimum, aut ab vn-
decimo vsque ad decimum quartum, pauculæ rursus
& dispersæ oriri cernebantur. Alij verò per id tempus
lumbricos deieciebant, graviusque habebant, co-
matosi

matosi, nihil sitiētes, lingua tamen scabra: 17. perui-
 ges, deiecta appetentia, suspiriosi per interualla, & co-
 gitabundi, adeo vt quis à melancholia ipsis metuisset.
 Vigesimo die ijdem perseverabant; vigesimo autem
 septimo rursus capite & thorace nonnulli sudant, val-
 de sitiunt, lingua arida, tumultuaria loquuntur, stillant
 nares tribus diebus, desipiunt, sui & suorum obliui-
 scuntur, nonnullis facies iudicatur Hippocratica, pu-
 stulæ liuescunt, vrinarum circulus niger: tadem 13. aut
 34. die hij moriuntur. Euasuris autem 27. vrinæ turbantur,
 sedimentum vni incipit, rursus sunt comatosi,
 expectrecti de mēbrorum lassitudine & cōquassatione
 queruntur, deiecta est appetentia, 31. parum sudant, se-
 quentibus diebus similiter habent: 34. aut 40. die, co-
 piosus sudor erumpit, & febre liberantur. Paucis alui
 fluor eo die superueniēs fuit auxilio; at multos potius
 in periculum præsens, nisi tutissimis signis agri fulci-
 rentur iniiciebat. Imò (vt superius dictū est) si quibus-
 dam lene medicamentum offerebatur, largius quam
 pro facultate medicamenti alius irritabatur, at non si-
 ne molestia, & virium prostratione. Non est autem si-
 lentio prætereundum, quomodo (etsi quibusdam fe-
 bris mitior continuè à principio ad iudicationem, aut
 declinationem cerneretur) nihilominus tertio quoq;
 die nouam febris exacerbationem grauiorem quibus-
 dam rediisse, alijs quarto, alijs quotidie. Quibus itaq;
 ad quadragesimum diem, aut ultra morbus protrahe-
 batur, horum nonnullis febrem & symptomata lenio-
 ra fieri certo die, imò egrotum aliquot diebus melius
 habere dixisses, postmodum, quasi superaccēsa febre
 à prin-

Medicamen-
 tum benignū
 purpurato ex-
 hibitum, lar-
 gius quam pro
 facultate me-
 dicamenti al-
 ium deiecit.
 a. vossii

à principio, illum grauissimè vri, & sæuioribus sym-
ptomatis diuexari cernebamus. Quos dum observa-
bamus, statim nobis veniebat in mētē pulcherrimi
illius Galeni dicti super Aph. 23. lib. 2. cū ait: Alij ve-
rò sexto aut septimo die exacui incipientes ad vige-
simum terminantur: adeò, quod morbi continui acu-
ties, nūquam potest plures quā quatuordecim dies
obtinere. Ex ijs verò qui motus habent inæquales,
multi extenduntur vsque ad aliquod tempus exterius
præfinitum. Dico autem inæquales motus, eos qui
aliquot diebus fuere vehementiores, postea sine ali-
qua significatione torpuerunt, deinde rursus adaucti
continuitatem acceperunt. Clariùs fortè id Hipp. in
prophetis pag. 9. expressit his verbis: Qui in hypo-
chondrio refrigerata febre ardores relinquuntur, tum
alias, tum in sudoribus mali sunt. Vbi Gal. Securè pro-
tulit refrigerata febre, non enim verè dixisset, remissa
sedataq; nēpē in præcipuis manet partibus, quan-
quam in superficie placata fuerit: Febrē siquidē exi-
stimamus, non eum modò qui in cute & superficie ex-
teriori igneam habet caliditatē, verū etiam & hos
magis, qui eam in corporis medietate, imò in visce-
ribus continent. De quorū natura variæ historiæ le-
guntur lib. 3. Epid. Inter purpuratos mihi, & euidā ami-
co in medicina consummatissimo, Philippo Boutano
Monstroliesi medico, visus est dominus de Marcon-
nay, Mirebalesius vir nobilissimus, qui quarto quoq;
die extremitatibus circa tertiam aut quartam pome-
ridianā frigeat, deinde calor augebatur, sicbat fre-
quentius, non nunquam fatua loquebatur, verū sub
medium

Quisnam sit
febris exacer-
mandus
historia.

medium noctis somno occupabatur, cum aliquo mādore ad cutim. Et hic 60. dies totos febre iacuit: cuius historiam, Deo opt. concedente, sub finem sequentis libri integram subiiciemus. Hijs autē febribus, à principio vrina tenuis, alba, lucida, & sine contētis mēijtur, eaq; similis multos dies perseverat: postea sub 11. diem, aut alium decretorium confunditur, sed breui lucidior reddita: paulò post sub pallida, cum eneōremate pallido in medio vrinae corpore innatāte cernitur. Hinc ad aliquot dies turbata, sedimentum profert varium & inæquale, idq; multis diebus secundum humorum crudorum diuersitatem, & quātitatem. Quod si in aliquo circa agrū peccaretur, aut noua in corpore agrototo fieret humorū agitatio, aut fluxio, tum sine contētis vrinae recrudescēbāt, & infra sequentē septimanam, ad interitum aeger trahēbatur. At in spe constitutis paulatim vrini sedimentū, & albescere incipēbat, coctionisq; tum speciē, & securi exitus spē ostendebat. Alijs verò in hepate, aut renibus vitii enutritibus, post vnū aut alterū diem, vrina rubra, aut vinosā erat, & sine contētis circa 11. verò ē rubro in vitellinū colorem vergebat, cum quibusdam cōtentis diuulsis: elapsis autē aliquot diebus, tenuior & lucida magis fulgebat, eaq; sine contentis: quo tēpore si stillarent nares, paulò post agrotus delirabat, & rādem moriebatur: sin autem largē flueret ē naribus sanguis, mox valdē imbecillus aeger morbo soluebatur. Sed de his plura scribemus, cum curam cuiuslibet febrium speciei suo loco priuatim trademus.

Libri primi finis.

Z DE

DE FEBRIVM PURPV- RATARVM CVRATIONE. LIBER SECVNDVS.

Propositio scribendorum.

CAPVT I.

VERISSIMVM id esse quòd vulgò
dici solet, satis compertum habe-
mus, omnibus placere difficile: ne-
que fieri posse, vt quæ scriptis ad
memoriam sempiternam mādantur,
ea maledicentium calumnias
præterfugiant. Quam rem apud me perpendenti ve-
nit in mentem, censuram detrahentium nullo pacto
hæc scripta deuitare posse: præsertim cùm nemo quā-
tumuis doctus, atque omni scientiarum genere orna-
tus adhuc sit visus, cuius monumenta liuor exedere
non tentauerit. At cùm propterea non destiterint rei-
publicæ literariæ studiosi, quantum cuilibet sapere
contingit, quin in communem vtilitatem ea commē-
taria ediderint, quæ multis lectionibus longo tempo-
re, & longa rerum experientia adnotauerant, domiq;
multis laboribus & vigilijs, satis diu pro sui ingenij
capto & iudicio, efformauerant. Ita profectò & nos
eorum exemplo adducti, nullis inuidetium morsibus
retardati, aut detrahentium calumnijs perterrefacti,
alacri

alacri animo, doctissimorum hominum iudicium sub-
 iturum, poenasque debitas passurum, hoc opusculum
 in medium proponimus. Illud autem in primis lecto-
 rem admonitum esse volumus, nos hic non ubique
 generalia artis medendi præcepta describere, qualia
 apud Hippocratem aph. de victus ratione apertum, in pro-
 gnosticis, & alijs per multis eius operibus, aut apud
 Galenum in Methodo medendi, aut in libris ad Glau-
 conem legere licet. Sed potius quæ privatim in certis
 quibusdam agrotis observavimus, quæ præsidia secū-
 dum diversitatem naturæ, & temperamentum iuxta se-
 xum, ætatem, tempus anni, speciem, morem, magni-
 tudinem, & morum morbi ipsius agrotis ad morbum
 excutiendum administravimus, diligenti studio per-
 sequi in animo esse: Hippocratisque imitatione in lib.
 epidemion, historias quorundam agrotorum inferere,
 eaque symptomata (quibus tum coafficiebantur) levi-
 ter percurrere: ut quæ via, & quibus remedijs non so-
 lum à congerie diversorum symptomatum, sed etiam
 ab ipso morbo eos vindicavimus (quos saltem super-
 stites fore sperabamus) intelligatur. Reliquorum ve-
 rò quos et si certis quibusdam medicamentis iuvare
 tentabamus, quæ ipsis parum profectura diffideba-
 mus) interim tamen quomodo apud agrotatum ami-
 cos, longè ante morbi exitum, de euentu morbi infe-
 lici iudicium ferre non dubitabamus, pariter sciatur.
 Addeamus præterea certa quædam præcepta ex Hip-
 & Galeno, tum ad victus rationem, tum ad dierum iu-
 dicatoriorum dignotionem conferentia, nec non ad me-
 dicamenta certo ordine præscribenda, quæ quilibet

rei medicæ artificem ita instruēt, ut si quādo hæc lues in populo grassari posthac videatur, habeant præ manibus posterius, ea præsidia, eamque methodum in memoriam reuocent, quibus nostra hac tempestate tot ægrotos ab ipsa morte insalubrem vitam asseruimus: atque eadem opera iniuriam summā effugiant, quā foedè turpiterque nostrates Medici hoc anno pertulerē, tum ob morbi, & eius causæ crassam ignorantia, tum ob eius morbi, & symptomatum curationis fœdum errorem. Ne tāisperdum de eius morbi specie, natura, & cura artificiosa, inter se posthac essent disputaturi, multos miserè absque verorum præsidiorū administratione, satis concedere patiantur. Id vnum admonendū etiam putauimus, nos in ijs curationibus persequendis, non vsq; ad eò frigidè rem tractare, quin plerisq; in locis selectiores aliquot Hipp. & Gal. auctoritates inferamus, quæ tanquam stellæ præfulgentes, nostras has cōmentationes suo splendore illustrent. In quibus legendis id etiam futurum spero, ut lectorem, dum acutiores morbos tractabit, has ipsas sæpius legisse non poeniteat: harumque præceptionum meminisse, quas vnumquēque Medicum ad morborum curationes accedentem memoria tenere decet, pulchrū sit: ne fortè dum proprio matte, atque pro animi sui sententia, se morbos profligaturum profiteatur, multis gyris se implicitū (à quibus facilè se expedire non possit) magno ægrotorum detrimento comperiat. Quod si alicubi parum fideliter quorūdam pragmaticorum dogmata insecuti fuerimus, aut iuxta aliorū medendi consuetudinem, in nostris ægrotis curandis præcepta

præcepta minùs tradiderimus, doctiores æqui boniq;
consulant oro: præsertim cùm securiorem medendi
viam potiùs insequendam, quàm multorum protri-
tam, sed erroneam consuetudinem iudicauerimus.

*Præmittuntur certi canones, antequam ad curatio-
nem singularum febrium deueniatur.*

CAPUT 2.

DISTINXIMVS febres superiùs iuxta Hipp.do-
ctrinam, in acutissimas, quæ quarto, & acutiores, quæ
septimo die finiuntur, & acutas, quæ 11. & 14. & in
continuas minùs acutas, quæ 17. & 20. absoluuntur.
Reliquas verò longas diximus, quas ita diuidere li-
buit, vt clariùs perspiciatur, in quibus hæ putridæ &
purpuratæ à simpliciter putridis differant. Nam fe-
bres putres non solum sunt cõtinuæ, sed etiam inter-
polatæ. Hæ autem purpuratæ continuæ omnes visæ
sunt, quas cum alijs vocabulis distinguere mihi non
liceret, aut in alias classes cõmodiùs distribuere, cer-
tè lucidioris doctrine gratia, per quaterniones eas di-
gerere pulchrum existimaui. Ad quarum curationem
priùsquàm deueniamus, operæpretium me facturum
iudicaui, si statim à principio certos quosdam cano-
nes, tum ab Hippocrate, tum à Galeno, & alijs prima-
rijs Medicis selectos præmittamus, vt deinceps cuili-
bet liceat tutiùs in tractandis ægris manum operibus
ad mouere, atque intelligant nostrates Medici, in quo
pharmacopæos & empiricos saltem superare oport-
teat. Nam proh dolor! ita frequens contigisse in ma-
muloioi

*Purpuratæ
omnes conti-
nuæ.*

*Errorum in
quos incidunt
plerique Me-
dici causa.*

gni nominis familijs comperi, vt plerumque ij Me-
dici, qui aliquid esse apud populum videbantur, adeo
negligenter, aut potiùs sine arte, statim à principio
ægros tractarent, vt nulla habita ratione, tum natu-
ræ ægri, ætatis, status cœli, aut viriû roboris, tum ma-
gnitudinis morbi, speciei, moris, aut motus eiusdem,
tandem ægrum ipsum in summum vitæ discrimen in-
iecerint, à quo postea nullis medicamentis eripi po-
tuerit. Imò quispiam dixisset, ægros muliercularum
industria securiùs curari, quàm talium Medicorû ope
atque consilio. Quod ceruè propter duo vitia præci-
puè contingere mihi persuasi, vnum ob bonarum li-
terarum ignorantia, alterum verò ob negligetiam &
desidia. Nam prius vitium tã opere quorûdam animos
statim à pueritia micipat, vt quidquam in literis pro-
ficere dedignetur: imò ingenio torpentes, aut delitijs
irriti, à studijs magnopere retardentur. Secundum
autem vitium, etiam si ante iustam ætatem quosdam
minimè prehēdat, postea tamen in ipsorum mentem
sensim ita sese insinuat, vt tandem quæ longis labori-
bus, & cōtinuis studijs, magnisque expensis erant af-
secuti, obliuiscantur: aut si adhuc recordentur, in actû
præsentem deducere non magnopere sint solliciti. Nā
quotus quisq. est, qui ab Hipp. & Gal. lectionibus fa-
cilè non recedat, si arrogantiam cum imperitia coniū-
ctam simul imbuerit? Quis eorum quæ longè in diuer-
sis operibus sunt diffusa non obliuiscatur, si desidia &
ignauia pressus, tãdem domi torpescat, aut delitijs ir-
retitus voluptates consecretur? Quis denique labora-
bit in præceptis melioribus seligendis, & quasi in fa-
sciculum

sciculum quendā cōponendis, à quo (si quādo memoria vacillet) tanquam è prōptuario quodam eos canones expromat, quos ad rem præsentem facere iudicabit, si diuitijs inhians, & rerum domesticarum aut publicarum negotijs implicitus, quæ sunt artis medicæ susque deque ferat? At multos profectò nostro seculo ita vefanos atque socordes conspiciamus, qui etiam si vix à primo limine (vt dicitur) Musas Pæonias salutarint, earum tamen œconomiæ dispēsatores atque magistros seipfos solos glorientur, reliquosque peritiores præ se contemnant, à seque malè præcantes abijciant. Verùm his relictis ad melioris mentis Medicos, & artis Appollineæ studiosos, meum hunc laborem transfero. Quorū memoriæ & labori consulere (quātum possum) volo & cupio, vt si fortè quæ apud Hip. & Gal. tanquam in densissima capacissimaque sylua sunt longè dissita, atque ea in morbis curandis promptè colligere aut meminisse non liceat, in manu habeant has nostras vigilias, quæ in vnum fasciculum selectiora præcepta redacta continent.

*Secundum diuersitatem constitutionum temporis, aër
cum humoribus, aliam atque aliam habet ana-
logiam. Quid synochus, quotuplex,
& an sanguis putrescat.*

CAPVT 3.

Et si nonnulli pestes spiritus cordis tātum (si Nicolao Florentino credimus) putrefacientes aura pestilenti attracta promptè in 24. horis, aut citiùs (mirabile

*Pestis spiritus
cordis putre-
faciēs 24. ho-
ris interficit.*

ferabile dictu) homines rapiant, nostra tamen hac tē-
 pestate purpura captorum neminem tam celeriter ex-
 tingui intelleximus; verissimumq; esse quod superius
 dictum est censuimus, nempe purpuram cum sanguine
 potius quam cum spiritibus analogiam, seu familiari-
 tatem quādam occultam habere, atque pro diuersita-
 te tempestatum, & constellationum alios atque alios
 humores in nobis prauè corrumpi partesque corpo-
 ris has potius, quam illas affici. Iuxta Gale. doctrinam
 3. epid. dum scribit. Pestilentem contagionem aliquā-
 do oculos respicere, ophthalmiasq; pestilētes produ-
 cere, aliquādo fauces & palatum, vnde ora aphthosa,
 subsequēbantur. Alias verò intestina, nunc vésicam, in
 mulieribus vterum, in vtroq; sexu rectum intestinum;
 ex quibus subsequēbantur abcessus pestilētes, hijs
 ad hēnteriam & dysenteriam, alijs ad ischuriam: mu-
 lieribus ad vterinos dolores: aliquando verò ipsis si-
 militer & viris ad tenesmum cruentum & exitialem,
 prout analogia putrilaginosi aëris cum parte corporis
 imbecilla concurrebat. Quæ aëris putredo, si diuersas
 corporis partes imbecillas, per eādem temporis con-
 stitutionem rāgat, & eas præsertim quæ prius ad susci-
 piendam iniuriam sunt paratæ, consentaneum est ra-
 tionem, in certis tempestatibus, aërem posse ad hūc mo-
 dum infici, humoresque etiam in nobis aliquando ita
 disponi, vt aëris vitium hac tempestate potius sangui-
 nem, quam reliquos humores, in alia pituitam, in alia
 vtramque bilim afficiat. Quare cum sanguine verius
 aëris corruptelam analogiā habuisse superius de men-
 te Fracastorij conclusimus. Qui sanguis cum sit mole
 &

*Analogia aë-
 ris putridi cū
 certa parte
 corporis po-
 tius in vna pe-
 stilenti consti-
 tutione con-
 currit quā in
 alia.*

*Humores alijs
 atque alijs in
 nobis per pe-
 stilentem con-
 stitueionem
 prauè corrū-
 puntur.*

& substantia crassior & ponderosior, quam spiritus itē ad motum (ob aliorum succorū mixtionem) pigrior & tardior rationi est consentaneum putridum aërem inspiratum aut attractum, non tam breui tempore ipsam massam sanguinis corrupisse, quemadmodum fecisset, si cum spiritibus rationē habuisset. Nam spiritus quasi horulæ momēto (vt placet Nicolai Florentino) ita peste infici possunt, vt derepente hominē exanimēt: sanguis verò ob essentiae crassitiē, non ita subito per vniuersam substantiam totus corrūpitur, quin aliquot diebus vitam animanti cōseruet. Imò quoniā facultas vitalis pendet à substantia cordis, & non ab humoribus, vt docet Gal. lib. de vsu pulsuum. non statim virtus cordis exoluitur putrētibus adhuc, sed non putrefactis humoribus cordis, quousque progressu temporis; & substantia cordis prorsus immutata & incensa fuerit, eiusque facultas exoluta & euicta. Quocirca sanguis & alij humores cordis putrere & incēdi possunt, non incenso & putrefacto eius corpore: vnde quandiu corporis cordis incēdium & putrefactio est in fieri, putrentibus eius succis, & tādū vita protrahi potest, quousque saltem vis vitalis in substantia cordis funditus fuerit euicta: qua prostrata & calorem fluentem in spiritibus & humoribus cordis insitum, veluti flammam extingui & euanescere certum est. Quare de ijs febribus in quibus sanguis primū putruit verba faciemus. Quod si quispiam obijceret, omnes idcirco purpuratas febres debere esse synochos, cū analogia corrupti aëris cohæreat potius cum sanguine quam cum alijs humoribus: qui sanguis incensus aut

distinet

Aa

putre-

putrefactus has febres synochos, & non alterius generis procreat, satisfactū illi putabimus, si animo concipiat, quæ priori libro præmisimus: nepe cordis sanguinem imprimis tangi & putrere, tum ob aëris varias intemperatas & contrarias constitutiones, tum ob Cometam barbatum & varia syderum schemata, quæ præcesserūt purpuræ apparitionem. Neque enim pestilens febris epidemica & contagiosa grassari visa fuit, in qua spiritus cordis aut humores, aut corpus ipsum cordis imprimis ab aëre inspirato putredine non afficiatur, cuius postea putredo & calor ad magnas venas & propinquas, deinde ad remotiores diffundatur, partesque imbecilliores interim vel phlegmone, vel erysipellate, aut alio abscessu quoque offendat. Et cum venæ magnæ & propinquæ cordi varijs succis infarciuntur, item & remotiores, aut hepar, aut lien, aut aliud viscus, serpatque in corde semel concepta putredo per venas & arterias, nihil est dubij quin humores alij paratiores ad corruptelam, secundum ætatem, sexum, vitæ conditionem, temperamentum, victus rationem, constitutiones aëris, tum præcedentes tum præsentēs putrilaginē non contrahant, speciemque hanc & hanc febris siue simplicis siue mixtæ aut compositæ, brevis, acutæ, aut longæ, nobis referant. Non itaque synochos ubique sed alias atque alias febrium formas edunt. Nobis verò sufficit, si per purpuratam coeli constitutionem, cordis sanguinem primum tangi quàm alios humores asseramus, cum per veram pestilentiam non solum sanguinem & alios humores & spiritus, imò & corpus cordis putredine

tentari

tentari, cum Gal. ante dixerimus (quamvis Fracastorius neget illa omnia putrere posse, quin derepente animal expiret.) Quod si Rondeletio aliqua fides adhibenda est, non dubitabimus asserere, humorem melancholicum per vehementes pestes frequentius putrere, & primum in corde tangi quam alios humores, quod carbunculi, pustulae liquidæ aut nigræ, cum alijs pluribus exanthematis huius generis testatur: in morbillis autem, sanguis biliosus, in variolis pituitosus primum inficitur, quem arguunt color & substantia huiusmodi exanthematum ad cutem enatorum. Qui humores primum affecti & putrescentes, paulò post ut dixi, vitium cæteris humoribus per venas & arterias communicant, imò si vehementius & diutius perseveret, putrefactio ipsummet cor occupabit: indeque ad vicinas partes, & tandem ad remotiores virus effundetur: quod pro diuersitate humorum, tum simplicium tum mixtorum, & partium internarum occupatarum, varias & permixtas febrium species producet. Quare nihil est necesse, etiam si per purpuratam constitutionem aeris corruptela imprimis analogiam habeat cum sanguine, omnes febres purpuratas synochos esse oportere, sed perspicuum est eas pro exuperatis humoris, temperamenti, ætatis, constitutionis coeli, & aliarum indicationum ratione per omnes febrium species vagari, licet à sanguine primum infecto exoriatur. Quo fit ut mitius purpura agat cum ægrotis, quam pestis vera: quæ, ut ante diximus, à bili adusta & in atramutata, contrahitur. At cum nostro hoc climate, tum propter nostratum victus rationem, tum propter aeris in-

Aa 2

temperiem,

temperiem, rarò temperatos videamus homines, fit
 vt rariùs etiam impermixtos humores putrere, mor-
 bosq; aut febres simplices, & ab vnico humore pen-
 dentes, experiamur. Has itaque febres persequemur,
 quæ pro humorum mixtione & exuperantia, in hac
 lue simul cum sanguine flagrarunt, mitioremq; aut
 maligniorem, simpliciorem aut compositiorem, bre-
 uiorem aut lōgiorem purpuratam febrem excitarunt.
 Inter quas prima occurrit, quàm à sanguine pendere
 9. methodi Gal. iudicauit, eamque synochon nuncu-
 pavit, de qua etiam primo loco nobis venit dicendum.
 Reliquas verò, etsi humorum mixtionem sigillatim
 non exponamus, tamē vel mediocriter docto, ex spe-
 cie morbi, motu, more, magnitudine, ex circuituū re-
 petitionibus, ex excrementis, temperamento, ætate,
 sexu, victus consuetudine, & temporis ratione, à qui-
 bus humoribus quælibet febris exoriat, facillimum
 erit colligere. Nā illæ febres in quibus calor est acer-
 rimus, valde intensus & vrens, morbusque celerrimè
 mouetur, tertio quoque die grauiùs affligens, cum bi-
 lioso vomitu, siti inextinguibili, & deiectionibus bi-
 liosis, idq; estate, sanguinem biliosorem valdè incen-
 di testantur. Si autem contingit febres esse mites, pau-
 cumq; calorem præter naturam auctum præ se ferre,
 tardeq; incedant, quotidie affligentes cum pandicula-
 tionibus, & oscitationibus per initia mox comatosæ
 fiāt, sine siti clamosa, idque hyeme, eas pituitosas esse
 certū erit. Quod si alias in autumnō cōtingat lente in-
 cedere per initia, atq; horrere, postea calore sicco ve-
 hementer infestare, non equè tamen acri & vrente, si-
 cuti

*Signa tertianæ
febris.*

*Signa quoti-
dianæ.*

*Signa quarta-
næ.*

cuti in biliosis diximus (nam in melancholicis febribus calor minus æstuas est, minus feruens & deurens, quam in tertianis) ac quarto quoque die exacerbentur, eas melancholicas esse nemo amplius dubitabit: nisi aliquod graue symptoma superueniat, quod typum & naturam febris interturbet. Planè hic distinguendæ essent omnes huiusmodi febres, secundum singulorū humorum diuersam qualitatem, ut cum bilis simpliciter dicta qualitatibus variet, utpote quæ vel flaua, vel pallida, vel vitellina, vel æruginosa, aut porracea dicatur, febres diuersas in more, motu, & vehemētia procreet, sicuti facit pituita, quæ & dulcis, & acida, & salsa, & vitrea nuncupatur, quæ secundum diuersitatem harum qualitatū febres varias in more, motu, & vehementia gignit, non secus atque facit bilis vsta, quæ longe aliam febrem ab ipso humore melancholico producit. Quas omnes febrium differentias cum Gal. lib. 2. criscōn sigillatim fusissimè explicuerit, ampliùs de ijs quicquam scribere superfedemus. Veniamus igitur ad eam febrem quam è sanguine pendere superiùs diximus, synochumque putrem cum Galeno vocauimus. Est igitur synochus, febris in qua vna accessio ab initio vsque ad finem perpetuo manens in multos dies porrigitur. Quæ cum in duplici differentia reperiatur, in duplex genus etiam distribuetur. Nam aliquando fit à sanguine in venis præter naturam calefacto, citra vllam putredinis notam, quæ synochus non putris dicitur, & est ex genere diariarum. Fit præterea sanguine in magnis venis circa alas & inguina æqualiter putrēte, & synochus putris vocatur. Hæc cum plures dies

Synochus quid.

Synochi differentia.

Synochus non putris, ex genere diariarum.

Aa 3 duret

*synochus pu-
tus triplex.*

*synochus
ὁμοιότης καὶ
ἀκμαστικός.*

*synochus
ἀναβαλὺς
καὶ ἐστακ-
μαστικός.*

*synochus
ὀξυμα-
στικός.*

synochus

synochus

synochus

*An sanguis
putrescat.*

duret quam ephamera, in triplicem differentiam Gal.
9. methodi lib. 2. de diff. feb. ca. 2. & lib. 2. criseôn cap.
6. dispescitur. Nam quædam harum à principio vsque ad
finem eodem tenore perseverat, quam Græci ὁμοιότης
καὶ ἀκμαστικός, hoc est eodem vigore perpetuò vigetem
appellat. Secunda verò paulatim semper succrescit at-
que intenditur, & ἀναβαλὺς καὶ ἐστακμαστικός dicitur, hoc
est sensim increfcens & inualefcens. Tertia autē quasi
à principio vigorem & statum sortita, paulatim dein-
ceps inclinatur, & decrefcit vsque ad finem, & pro-
pterea Græcis ὀξυμαστικός, hoc est decrefcens dicta
est. Hæ autem citra aërem pestilentem plerūque sub-
oriuntur, aliquando verò per conditionem pestilen-
tem nonnullæ grassari videtur: sicuti contigit hac tēpe-
state, cum sænioribus & grauioribus multo sympto-
matis, quam quo tempore nulla subest putrilaginis su-
spicio. Quæ cum in dies succresceret, periculosioraq;
symptomata inferrent, ἀναβαλὺς καὶ ἐστακμαστικός eas
iudicauimus, atque hoc nomine perpetuo nūcupau-
mus, quod plus materiæ intus putresceret incendere-
turque, quam foras expiraret. Nam si tantum per ef-
fluuiū transpirasset, quantum colligebatur, ὁμοιότης hoc
est eiusdem tenoris fuisset; aut si maiore copia perspi-
rasset, quam coaceruabatur, ὀξυμαστικός, hoc est per-
petuo decrefcens. Vnde synochi perpetuo succrescē-
tis curationē hoc loco describemus, causam verò hu-
iusce febris, item & aliarum priore loco abundē scri-
psimus: quare amplius de causis nihil, aut saltem obiter
tantum attingemus. Scio autem plerosque hoc in loco
quæstionem mouere, an sanguis putrescat, & febrem
sanguineam

sanguinea putridam generet. Cuius solutione à Gal.
 petendam lib. 2. de diff. feb. cap. 12. velim, cum ait: Se-
 quens est ut agatur de consideratione nihil viti osion, utru
 quemadmodum in utraque bile & pituita accidunt ge-
 nera febrium, ita in sanguine putrefacto eveniat: febri
 enim ephemeris id est diaria, in sanguine tantummodo
 calefacto (ut diximus) haudquaquam putrefacto con-
 sistit. Per ipsam vero putrefactionem (necesse est enim
 interdum sanguinem putrefieri) querendum febrium
 ipsarum genus. Pluribus verbis hanc materiam ibi dis-
 cutit, sed nos his contenti sumus. Docet autem quo-
 modo sanguis, & reliqua corpora, quae humida & ca-
 lida sunt, putrescant: nempe ab aliena & extranea cali-
 ditate, cuius natura est perpetuo corrumpere, sicuti na-
 turalis caliditatis est in integritate & sana dispositio-
 ne, eadem corpora servare. Extranea autem caliditas
 (inquit) superuenit sanguini per aestum, & pestilentem
 conditionem, & ut simpliciter dicatur, per omnes fe-
 bres ex quacumque causa in generationem deducan-
 tur. Sed ubi in quapiam animalis parte sanguis supra-
 modum collectus supra vires eius fuerit, corrumpitur,
 maximeque quoties infarcitur ob crassitatem in parvis
 conceptaculis, aut stipatur praecopia. Quemadmodum
 accidit in adenu tumoribus, ac phymatis, & ut in sum-
 ma dicam, in omnibus phlegmonibus: in eiusmodi
 enim affectibus duplici de causa sanguis corrumpitur,
 tum quod minimè diffatur, tum quia à natura non vin-
 citur. Ex quibus liquido apparet, quomodo sanguis
 putrescat, non solum in superficie, sed etiam in cetro,
 quoties ab aëre pestilenti principium corruptionis
 accepe-

Sanguis pu-
 trescit, & non
 solum in su-
 perficie, sed
 etiam in cetro.

acceperit, etiā si in phlegmone, aut parte aliqua sanguinis influxu præter naturam obseſſa, totus sanguis coramipi & putrere videatur, ut cap. 6. lib. 2. de diff. feb. abūdē exponit Gal. Nam quo tempore incipit putrere, & antequam principium putredinis experiat, sanguis est, qui tandiu putrendo suam formam retinet, quoad putredine longius serpente in bilim, & atrum fuccum de generat. Gal. 2. criscap. 12.

Quid synochus putris differt à syncho purpurata, & à continua febre, quibusque signis differētib; ab invicem dignoscuntur.

DIFFERT autem huiusmodi synochus à continua: nam synochus (ut dictum est) unica accessione per totum morbi decursum contenta est, quæ à principio perpetuò increſcēs, nullam ad finem vsque sensilem percipit remissionē. In hac præterea ægroti rubicundiores & tumidiores cernuntur, venæ etiam magis turgent. Continua verò etſi à principio vsque ad finem proſus non deueniat ad infebricitationē, per circuitus tamē sensiles habet exacerbationes, acutiufque ægrotos & periculosius exagitat. Quod cerre ad hunc modum pulcherrimē Galenus explicat lib. 2. cap. 6. criscōn. Continuum quidem nomino febrem, quæ ad quietem antequam ex toto solvatur non desinit, & si declinatio aliqua sensilis appareat. Cum verò neque declinatio aliqua sensibilis fiat, semper verò à primo principio febris vsq; ad crīsim similis perseverat.

*Differentia
febris continētis & continuæ.*

seuerauerit, erit & hæc ex genere febrium deurentium, ab iisdem verò acutis differt. Quod si his tantum signis utramque ab invicem statim à principio planè distinguere non liceat (quod profectò in primo aut secundo die cognoscere admodum vile est, præsertim si febris ad 4. aut 7. diem sit tantum duratura, siue curationem victus sis præscripturus, siue de medicamentis exhibendis sis sollicitus, aut de exitu morbi sententiam laturus) tunc ad alia diligentius te conuerteres signa obseruanda, nempe ad lotium, an coctionis aliquod signum contineat, item ad pulsum, ut postea subiiciam. Præterea mos febris statim primo die inspiciendus est, *Quibus ex signis petenda sit distinctio, febris synochi & continua.* & quo tandem secundo die vergat, ut si vehementiora secundo die suboriantur symptomata, aut pari magnitudine solum eo die febris procedat. Ad alia etiã est recurrendum, nempe ad ætatem, ad corporis habitum, naturam, & tẽpus anni. Potest enim fieri ut quãuis secundo die febris vrgeat grauius, propterea non sequatur continuo eam synochum esse, præsertim si tertio die aliqua sensilis remissio sentiat, neque tamen ad infebrecitationem prorsus deueniat, sed quæ de genere malignarum febrium, quæ pari numero dierum vehementius affligunt, existit. Quare imprimis considerandum est, num iuuenis sit, num robustus & sanguineus, aut alterius naturæ qui ægroter, idque verno tempore, & qui immodicè se exercuerit, aut quippiam similiter egerit. Secundo, num pulsus sit celer, frequens, inæqualis, magnus, & vehemens, item mediocris inter mollem & durum, quem si huiusmodi esseprehendas, synochi putri ægrum iacere, qui infra

B b

septimum

septimum diem sit iudicandus pronunciato. Quod si secundo die foetidum anhelitum spiret, si calor intus vrat, temperatione cute remanente, dolor artuum, & inter scapulas sentiatur, lingua etiā sit arida & scabra, angor, item inquietudo & perturbatio, ægrum vehementer crucient, similiter & faucium dolor, & transglutiendi difficultas negotium faceffant, morbusque eiusmodi populariter grassetur, tum non solum synochum putrem, sed eandem malignam, pestilentem, & peracutam iudicato. Nam sicuti docet Hipp. aph. 17. lib. 1. Vbi morbus peracutus est, statim extremos habet labores. Quare primo quaternario morbum finiedum, aut saltem infra secundum tutò iudicabis. His ergo notis, simplex synochus putris, à pestilenti & purpurata subdistingui potest. Nam simplex synochus (quam ita doctrinæ gratia libuit appellare) non tantopere vr̃it, non angore atque molestia tam crudeliter afficit, neque item vsque adeò linguæ scabritiem, aut faucium dolorem inducit, sed similia quædā symptomata remissiora cōtinet, licet magnā sunt, si per se sola expēdātur. Præterea expedit ex lotio has inter se dijudicare. In continuis sanè quæ certo circuitu exacerbātur, vrinæ variæ sunt: in synochis quæ arte curātur, statim primis diebus vrinæ aliquod salutis aut mortis indicium præ se ferunt, vel in substantia, vel in colore, vel in contentis. Vt si euasurus sit æger quarto die, vrina statim secundo aut tertio die incrassabitur: si verò postea, incipiet tum aliquod contentum per vniuersum morbi decursum apparere, quod in meliorem spem Medicum cōstituet. In moribundis autem contrā,

trâ, vrina ignea & subtilis videbitur sub tertium diem, si saltem quarto die sit moriturus æger, circulus incipiet liuescere, aut nigrescet, aut totum corpus vrinæ turbabitur quidem, at nihil subsidebit. In purpuratis autem dicam quid obseruauerimus, secundo die (neque enim primo confestim vocabamur) vrinæ non adeo tenues erant, neque alieni multum coloris à sanorum vrinis, nisi ignitum quid in ipsis manifestè cōspiceretur, cum eneō remate, quod eadem subsidebat. Tertio autem die spissiores, & quæ paulò post turbarentur cum sedimento aliquantulum albescere. Quarto die illicò subsidebant turbata, sed albius & magis æquale erat sedimētum, prout finiendus erat morbus: nam aliquando quarto, aliquando septimo visæ sunt eadem finiri febres huiusmodi. Quod si quis mihi obijciat, Gal. lib. 3. criseôn cap. 4. scripsisse, crisin raro quarto die contingere, adeo ut Archigenes tantum bis illo die fieri toto tēpore vitæ obseruauerit, & Gal. semel tantum: dicimus ibi Galenum intelligere febres cōtinuas, quæ tertio quoque die exacerbationem habent, tertio aut quinto die iudicari, non autem quarto: quod crisis cum accessione incidere consueuerit, synochi verò (de quibus verba facimus) nullam habent circuitu repetentem exacerbationem. Quare quarto die ritè finiuntur, saltem si in earum curatione nullus error cōmitatur. In moribundis autē lotium citra contentum secundo die, tenue & pallidum reddebatur. Tertio die crassior circulus & viridis fiebat, vrina verò ignea, si quarto die moriturus erat æger. Secus si ad septimū diem duraret febris: nam tum usque ad quar-

Crisin quarto die fieri semel tantum obseruauit Galenus

Crisis cum accessione accidere consueuit.

finis

Bb 2 tum

tum diem tale perseuerabat lotium, quale secundo die apparuisse diximus, nisi noua distillatio, aut erysipelas, siue in ventriculo siue in hepate, aut alius affectus superueniens, lotij calorem & consistetiam immutaret: ob quem affectum, non licebat amplius quicquam iudicij è lotio desumere, quod ad prioris morbi tēpora exploranda spectaret: sed quasi à principio omnia turbata, & in priorē cruditatem redacta, ita cōfusus Medici iudiciū è lotio peritū reddebat, vt cogeretur Medicus ad alia signa animum conuerrere. Itaque ad morē morbi, ad magnitudinem, ad motum, & symptomatum, & affectuum complicationem respiciebamus. Quē cū in dies succrescerēt, grauioribusq; accidētibus ægros cruciarent, de breui exitu pronūciabamus.

Quid species febris, mos, motus, & magnitudo, quando dicitur principium morbi, quando augmentum.

CAPVT 5.

AT cū toties de specie morbi, de more, de magnitudine, & de motu meminerimus, priusquam longius procedat nostra institutio, optimum esse iudicauimus, si quid sit vnumquodq; horum paucis hīc præscribamus, ne diutius lectorem fortasse suspensum in his detineamus. Species itaque febris, natura est, siue notio quædam communis & vniuersalis febris, quæ ad plures febres, numero solum inter se differentes, sese fundit & extendit. Imò de ipsis dicitur, quemadmodum dicimus speciem animalis esse vniuersalem

cam

eam notionem, quæ de pluribus numero differētibus prædicatur, vt equus, leo, lupus, homo. Nam homo vt species est animalis, accipitur pro natura communi, corporea, animata, sēfibili, rationali: Equus verò pro natura communi, animata, sēfibili, irrationali & hinibili. Sic tertiana febris, quotidiana, & quartana, & continua, sunt species febris, hoc est notiones communes, quæ sub se continent omnes febres particulares: vt tertiana, hanc tertianam puram, quæ est in Socrate, & illam notham, qua Isocrates tertio quoque die febrit. Ita quotidiana, in se & simpliciter accepta, notio est communis caloris præter naturam, aucti in pituita putrēte extra vasa, quæ quālibet febrem quotidianam in se cōplectitur, & hanc, qua mulier ostiaria portæ Chinonensis (quæ vitam otiosam duxit, cibosque crudos multos & frigidos diutissimè comedit) hac hyeme quotidie affligitur, & illam qua pituitosus ille senex crapula & comestationibus expletus, ob intermissionem consueti exercitij, tempore pluuioso & frigido, singulis diebus febricitat. Eodem iudicio de quartana & continua dicendum est. At quoniam febris alio modo diuiditur in intermittētem & continuam, atq; interpolata siue intermittens, in quotidianam, tertianam & quartanā subdistinguitur: cogimur more dialectico, febrē vt genus aliquod imaginari, quod habeat species subalternas (vt vocāt) cuius generis sunt, febris intermittēs & continua: item & species specialissimas, quæ admodum sub intermitte contēplamur quotidianam, tertianam, & quartanam. Sub continua verò, eam quæ synochus dici-

Febris diuisio.

omixti

Bb 3 tur

Signa tertiana.

signa tertiana.

signa tertiana.

tur; & quæ continua propriè & per se appellatur (licet tertio, quarto, aut singulis quibuscumque diebus sensibilem habeat exacerbationem) dummodo ad infestationem veram priusquam in totum absoluitur, non deuenierit, & causam siue ardentem, & typhodem, & si quæ sunt huiusmodi, reponimus. At quælibet harum specierum sub se comprehendit vnamquamque particularem, quam Medicus sua arte & industria quotidie curandam suscipit. Ex quibus puto manifestum esse, quid sit species cuiuslibet febris, quam imprimis ex ipsa natura, & proprijs symptomatis, deinde ex superuenientibus cognoscendam Galenus in libris criseon, secundo & tertio imperat. Ut facimus cum tertianam metimur ex humore eam procreante, ex rigore per initia superueniente, è vomitu bilioso, è caloris vehementia per vniuersas corporis partes æqualiter expansi, & qui primo occursum multus & acer, qui que veluti quodam cum vapore efferatur, paulò post verò à manu superetur: è pulsu per initia paruo, debili, tardo & raro, mox per augmentum celeri, frequentiori, æquali, & magno: ex lotio bilioso, subflauo, & subruffo, & mediocri crassitudine: cui etiam paulò post, vel alba nebula, vel suspensio optima appareat, si quarto circuitu sit finienda, aut statim primo die: subsidentia alba, læuis, & æqualis si tertio: quod si ad septimum sit duratura, neque suspensio aliqua, neque nebula in primo circuitu erit cõspicua, ruffiore nihilominus perseverante vrina: ex sudore vniuersali, & copioso circa declinationem, ex temperamento bilioso, & consuetudine vitæ: ex ætate, & tempore anni, & maximè

maximè si per ipsum tēporis statum eadem febris va-
getur. Præterea ex circuituum tertio quoque die re-
petētium exacerbatione, quæ sex, nouem, aut duode-
cim horas, plus minúsue duret. Mos autē, ea est morbi
qualitas, quæ à materiæ morbum fouentis intēperie,
& corruptela procedens, post morbum contractum
maligniùs aut benigniùs ægrotū ex cruciat, quæ sym-
ptomata superuenientia Galeno dicuntur, vt quotidie
in continuis febribus experimur, vbi quamuis tres aut
quatuor ægri febre continua iaceant, quæ tertio quo-
que die vehemētiùs exacerbetur, neque tamen ad in-
febricitationē integrā deueniat, hic benigniùs mor-
bum feret, neque de ventriculo, aut de capite, aut re-
nibus, vehementer conqueretur, non delirabit, non
magnopere exæstuat, non siti clamosa vexabitur, &
huiusmodi. Alius autem etiam si non ita acutè febrile
videatur, aut non ita magnum intus sentiat calorem,
nonnunquam tamen animi deliquio, aliquando defi-
pientia, alias singultu cum frigiditate extremarū par-
tium, & sudore frigido circa frōtem & clauiculas af-
ficietur, fauces item exulcerabuntur, deiecta erit ap-
petentia, vix saliuam transglutiet, omnium obliuifce-
tur. Est præterea alius qui grauissimè quidem febrici-
tabit, & pestilenter, cuius lingua fiet nigra & scabra,
valdè anxius erit, clamosa siti infestabitur, vehemēter
delirabit, nudabit thoracem & pedes, à lecto surgere
affectabit. Quis negabit huiusmodi symptomata,
morbo contracto supergenita, & plurima huiusmodi
maligni moris morbi esse argumenta, qualitatemque
materiæ putrentis prauam esse, & deleteriam testari?

Magni-

obtinuerunt
hinc pariterQuid sit mos
morbi.

morbis

*Magnitudo
febris quid.*

Magnitudo autem febris siue vehementia, est quantitas febrilis caloris, & symptomatum, multum & vehementer egrorum, nonnunquam iuxta partis vnius, aut plurium affectarum dignitatem & præstantiam molestas. Nam & si tribus modis morbi magnitudo veniat accipienda, aut secundum partem principem læsam, aut caloris & symptomatum intensiōē, aut materiæ malignitatem, & cacoethiam, vt scribit Galenus 4. Methodi, nos tamen (quantum ad institutum nostrum attinet) febris magnitudinem, secundum caloris febrilis, & symptomatum quantitatem, & partium affectarum præstantiā solum dimerimur, materiæ prauam qualitatem ad morbi morem relegantes: veluti si calor febrilis copiosus sit, & vehementer deurens, item calor capitis, ventriculi, aut renum tam grauis est, vt vigilias syncopem, aut deliquia animi, & huiusmodi inducat, tum magnā febrem, magnumque symptoma vocamus, quod & mali moris dici poterit, si malitiam & prauitatem symptomatum, scilicet vigiliarum, deliquij animi, & eiusmodi contēpleris, si vero solius doloris vehementiæ, & magnitudinis rationem habeas, magnus tantum dicetur. Quod si erysipelas iecur prehenderit, aut phlegmone ventriculum, vel aliam principem partem, tum quoque morbum magnum dicemus. Si vero lien & iecur, aut aliæ partes simul coafficiantur, & magnum morbum etiam vocabimus: si præter hac & pestilens morbus fuerit, non solum magnus, sed etiam mali moris iudicabitur. Quare addidimus iuxta partis vnius aut plurium affectarum præstantiam & dignitatem: si autem nulla pars lædatur

lædatur nobilis, sed solum portio quædam sanguinis biliosi, eaque pauca siue in venis, siue extra, paulatim putrescat atque incendatur, tunc remissa & parua febris nuncupabitur. Si verò multa materia, eaque biliosa in venis disseminata, vehementer incendatur, quis dubitat inde feruorem magnū excitari, febremque magnam re vera esse, & ab omnibus ita nominari? Vbi interim silentio non præteribimus, Medicos plerumque quantitatem caloris æquiuocè pro qualitate usurpare, vt scribit Gal. lib. i. de diff. feb. in principio. Motus autem est acceleratio, aut tardatio, extensio vel contractio singulorum temporum & circuituum morbi: vt si primo aut secundo die appareat quædam signa coctionis in yrinis, & alijs excrementis, aut signa perniciofa, dicemus morbi principium iam celeriter transisse, augmentumque iam instare. Quod si tertio die meliora signa, aut grauiora rursus appareant, contemplerisq; eadem opera morbi magnitudinē, augmentum iam præterisse, & statum iam incipere quarto die iudicato: morbi autem morum celerem fuisse putato. Contra verò si nulla signa coctionis in excrementis, neque quarto, neque quinto, aut septimo die videantur: neq; statim per principia ita magnus morbus appareat: quis morbum celeriter moueri, principiumque hætenus præterisse fatebitur? præsertim si venerit in mentem principium aliquando tam late sumi, vt quandiu nulla signa coctionis in excrementis appareat, aut nulla certa signa perniciofa, tãdiu principium durare. Augmentum verò tum solum dici, cum aliqua signa coctionis manifestantur, quæ si v-

Quantitas caloris pro qualitate interdū usurpatur.

Motus morbi quid.

Principij nomē quomodo sumatur.

Augmentum quando dicatur.

2102

Cc

decimo

decimo, aut decimo quarto tantum appareant, certè
statim ad 17. aut 20. transferent. Quæ cum ita se ha-
beant, perspicuum sit profectò, quomodo nunc lentè
incedat morbus, alias verò celeriter. Quod in circui-
tibus licet planè experiri: nam si hodierna exacerba-
tio duret tantum 12. horis, crastina autem, aut quæ ter-
tio die recurreret 13. aut totidem horis, eaque non anti-
cipet, sed vel eadem hora repetat, vel aliquanto post,
nemini (puto) dubium erit, quin motus ille tardus iu-
dicetur. At contra si hodiernus circuitus duret tantum
duodecim horis, & diei sequentis, aut tertij exacer-
batio multum anticipet, aut retardetur, duretque so-
lum sex horis, motum celerem fuisse fatebimur, sta-
tumque præterisse certum erit: quare febrem breui
desideram tunc pronuntiabimus.

*De circumstantijs ad quamlibet mor-
bum curandum necessarijs.*

CAPUT .6.
HIC V. S. Q. V. E. tandem rem produximus, ut quid
sit synochus definierimus, quotuplex, è quibus causis
pendeat, in quo hæc purpurata à simplici & putrida
differat. At quid sit nata agere partim iam explicuimus,
partim in sequentibus fusiùs monstrabimus. Osten-
dimus enim superius purpuram pestilentem esse, quæ
quos adurit, nisi pròptè appositis remedijs occu-
ratur, ferè semper interimat. Superest itaque, ut qui-
bus auxilijs, & qualibus, quando, quomodo, ubi, &
quantum purpuratos subleuare oporteat, persequa-
mur, quæ res est omnium sciri difficillima, ubi primùm
certa

certa quædam præcepta ex Hipp. & Galeno præmi-
 serimus, quæ vnumquemque artificem Medicum, &
 operibus incumbentem, magis instructum reddent.
 Neque enim methodum hanc vniuersalem describere
 (vt superius diximus) cogitamus, sed potius specia-
 lem & particularem huius febris purpuratæ, aut illius
 curationem. Galenus autem lib. 2. ad Glauconem eas cap. 1. lib. 2.
 indicationes quas Medicus obseruare debet, prius-
 quam ad euacuationem, aut purgationem alicuius af-
 fectus aspiret doctissime tradit: quas etiam in morbis
 curandis nos memoria tenere decet. Etatē igitur (in-
 quit) tempus, regionem præsentem aëris constitutio-
 nem, robur ægrotantis, habitudinem, cōsuetudinē,
 atque ipsam morbi speciem animaduertendam esse di-
 ximus. Hæc enim quando vacuandum, aut minimè va-
 cuandum sit, & vnde & quomodo docent. Itaque cum
 Medicus ad ægrotum accedit, imprimis inquirere de-
 bet, an purpura febre ægrotus laboret, an alia simpli-
 ci & putri. Postea quænam sit species febris, an syno-
 chus, an continua ardens, an hemirritus, an continua
 speciem tertianæ referens, & si quæ alia sunt huius
 modi. Hæc autem de superioribus capitibus Medicorū
 venient repetenda. Nam specie febris & natura pro-
 bè cognita, facillimum erit ea excogitare præsidia,
 quibus morbus depellatur. Post morbi speciem, ægri
 subiectum corpus venit considerandum: tertio ægri
 natura, qua ducemur curamus. At quantum & quando ex-
 hibenda erunt medicamenta, aut quomodo ea parare
 oportebit, & vbi erunt administranda, aliunde venit
 exquirendum. Et hæc sunt quæ artem medicam peri-
 culosissi-

in morbis
 quæ ibi dicitur
 non ita ab aliis
 . . .
 de morbis
 morbidis
 Medico quæ
 sint consideran-
 da et inqui-
 renda, ante-
 quam ad cura-
 tionē accedat.

culosissimam, difficillimamque scitu reddunt, utpote
 quæ naturam particularem & indiuiduam contem-
 pleatur, quæ cum infinita sit & indeterminata, & in-
 finitorum nulla detur scientia, fit profecto ut mensu-
 ræ & ponderis (quam graduationem vocat) medica-
 menti exhibendi, & quo tempore (cùm occasio sit præ-
 cept) & quomodo (quod non omnis ægrotus eodem
 modo ad quamlibet formam medicamenti sumendi,
 aut admittendi sit paratus, sed vnus vno modo, alius
 alio curari desideret, ut qui variè ab ipsis formis affi-
 ciatur) nullam dari regulam, nullaque certa præcepta
 credamus, sed horum distinctam cognitionem esse
 difficillimam: in hac omnia solum coniectura qua-
 dam artificiali posse colligi arbitramur. Veluti si per
 rationem multa theoremata vniuersalia super
 quodam indiuiduo cogereremus, quæ postea ad spe-
 ciem specialissimam resoluimus, expendemus an
 huius indiuidui cohereret necne: verbi gratia, Statua-
 mus Laurentium Mucetum Antonij mercatoris filium,
 annos natum 30: qui veluti exemplar ad alium quemli-
 bet diligenter examinandum subseruiat. Huius itaque
 statura, & forma corporis est decēs & mediocris, siue
 in longitudinem, siue crassitiem, & latitudinem spe-
 ctes: caput rotundum, & in modum sphaera cōuexum,
 nisi quid depressum modicè circa tempora conspicias:
 capillos verò gerit rufellos, aut si mauis blondos, &
 parum admodum crispas: genarum malæ sub ore
 venusto lucent, barba satis densa, abri amula, è men-
 to pender: thorax latus est, carnosus, & pilis multis
 ornatus: venter item ab umbilico deorsum magis pi-
 losus

*Medicamenti
 exhibendi po-
 deris certa re-
 gula dari non
 potest.*

*Medicina ob
 exhibitionem
 medicamenti
 coniecturalis.*

Historia

lofus cernitur, lūbi lati, foemora crassa & carnosā, non
 prorsus glabra, sed raris pilis decorata: color autem
 corporis floridus, & qui paruo exercitio facile rube-
 scat, venæ latæ, & ad cutim emersæ: licet præterea ar-
 terias latas, & pulsátiles intueri. Qui autē versati sunt
 in libris tēperamētorum, & artis paruæ Galeni, facile
 meo quidē iudicio ratiocinabūtur, hunc Mucetū san-
 guine & bili præcipuè abūdere, naturæq; esse humide
 & calide, si ad primā conformationē respiciant, si ve-
 rò ad ætatē paulatim iam exsiccari imaginabuntur. Is
 verò sub vernū tempus, & maximè sub eius finē, cum
 aëris constitutio iam satis incaluisse, ludo parue sphe-
 ræ usque ad copiosum sudorem sese defatigauit. Inte-
 rim dum luderet, incaleretque ad sudorem usque, fri-
 gidam bibit, sudauitque copiosius, & satis diu. E sphe-
 risterio egressus, ad ignē de more sudorem non pro-
 bè deterit, sed cum sodalibus paulò post inde ad coe-
 nam accessit, qui eum satis largè comedisset, largiùs
 etiam vinum ebibit. Quid tum? per noctem inhorruit
 febricitauitque, caput, guttur, scapulae, crura dolebant
 vehementer, genæ rubicundæ, incendium internum
 magnū. Die sequente iam siti infestatur, lingua fit ari-
 da, subsequitur inquietudo, & totius corporis veluti
 conquassatio: foris brachia, thorax, & pedes nō ita ca-
 lidi videntur. Pulsus inæqualis, frequēs, & velox, Urina
 rubella, & spinosa, lanuginosum & inæquale in me-
 dio suspensum cōtinens eneōrema, quod nebulosum
 vocat Hippocrates. Secundo die omnia vehementio-
 ra, sudauit parum, cum purpure rare ad brachia & tho-
 racem erupione. Tercio die rursus omnia intendun-
 tur,

tur, cum delirio, & sanguinis è naribus stillicidio. Quæ omnia, si quis vniuersalia ea quæ præmisimus de febre syncho purpurata præcepta colligat, & Laurétio accommodet vsque ad specialissima, facile (meo quidem iudicio) cõcludet, ipsum egrotum purpurata syncho iacere, periclitariq̃ quarto die, nisi à principio selectis auxilijs prospiciatur. Diximus autem cognita febris specie, facillimũ esse remedia inuenire, & qualia, vt quæ passim in officinis parentur. At quantum, vbi, quando, & quomodo, siue in victus ratione, siue in medicatione administranda operosissimum. Colligenda autem voluimus vniuersalia quædam præcepta super quolibet egroto, quæ ad specialissima essent diuidenda. Sicuti, exempli gratia, nunc faciendum nobis videtur, vt habeant studiosi, quomodo circa singularia oporteat se exercere. Imprimis ætas iuuenilis, quæ calidior & siccior est quam puerilis, caliditate scilicet acri & mordaci, alia auxilia, nempe sicciora & paulò calidiora, quæ temperaturam seruent, quam quæ cõpetunt pueritiæ, requirit. Verissima siquidem est illa protrita sententia: Similia similibus conseruari: febris verò quæ calefacit & siccit immodicè, cõtraria vt expugnetur postulat, humentiora nempe & frigidiora, tum alimenta, tum medicamenta. Atque cum à putrilaginosa materia morbus fuerit contractus, etiam quæ pestilenti auræ resistent, desiderat. Si itaque puer & iuuenis eiusdem à prima conformatione naturalis temperamenti, calidi & humidi, pari febre continua speciem tertianæ referente capiantur, in qua yterque ultra propriam temperaturam duobus numeris exsiccetur,

*Comparatio
pueri & iu-
uenis eiusdem
temperamēti,
in pari febrili
caloris exupe-
rātia.*

tur, nō propterea æquè humētia quisq; desiderat: Sed puer, qui (puta) vno gradu iuuenē est humidior, humētiora vno gradu quam iuuenis ad febris extinctionem efflagitat, hoc est, debent humētia auxilia tātum remanere infra gradum siccitatis iuuenilis, quantum pueri humiditas excedit humiditatē iuuenis. Cum verò iuuenis calore acri & mordaci puerum exuperet, vt qui naturam biliosiore, hoc est calidiore & sicciorē iam sortiatur, licet copia insiti calidi, & halituosi puero habeatur inferior, medicamenta frigidiora vno aut altero gradu, quam iuuenis puer requireret, hoc est deberent remanere infra gradum caliditatis, quantum iuuenis puerum exuperat naturali ipsa intemperie. Nam vt iuuenis prior temperatura seruetur, quæ (vt dictū est) calidior est quam pueri natura vno gradu solum iuuenis tot numeris esset refrigerādus, quot febrilis calor naturalem tēperiem superat, hoc est duobus solum numeris, neque vltra esset transeundum ad refrigerium. Pueri verò auxilia, quæ ad temperiem seruandam destinantur, si vno gradu frigidiora sunt infra temperiem eorum remedium, quæ ad temperaturam iuuenilem tuendam destinantur, sanè quamuis febrilis calor, ex hypothēsi ad duos numeros in puero intendatur, frigidaque auxilia ad parem gradum exhibeantur, ea profectò frigidiora esse debere, quā quæ iuueni competere, certum est, quantū scilicet puerilis ætas deficit à caliditate iuuenili. Neque enim vltra naturalem temperiem est calefaciendum, refrigerandum, humectandum, aut siccandum, quoties intemperiem aliquam per sua contraria emendare cogitamus. Sed clarioris

rioris doctrinae gratia, hoc ipsum demonstratione sequenti explicemus, premisso hoc axioma, Si inæqualibus æqualia addas, quæ resultabunt erunt inæqualia. Ponamus iuuenis temperamentum naturale ad duos gradus caliditatis & siccitatis extendi: pueri verò vno gradu humidius & frigidius esse. Accedat vtriq; caliditas & siccitas febrilis ad duos gradus, inæqualitas adhuc remanebit, puerq; adhuc erit frigidior humidior iuvene vno gradu. Supposuimus autem pueri temperiem similibus seruandam: seruabitur itaque humidioribus & frigidioribus vno gradu, ijs quæ decent iuuenis temperiem. Depellatur præterea febris humidioribus & frigidioribus ad duos gradus, exurgent in puero tres gradus humiditatis & frigiditatis. Relinquitur igitur ea quæ administrabuntur puero vno gradu, debere esse humidiora & frigidiora, quam quæ competerent iuueni, cui tantum duo gradus refrigerantium & humectantium destinantur. At cum pueri corpus tenerum sit, molle, & raram, & ob id à duris magnis, & potentibus causis externis, vt promptè lædatur maxime obnoxium, nec non & à sumptis, siue ea alimenta, siue medicamenta fuerint, multa dura, & facultatis vehementioris pròptius multo offendantur. Iuuenis verò corpus firmum sit siccum, durum, & densum, & quod à causis prædictis non ita facile afficiatur, certè quantitatem maiorem alimenti & medicamenti citra noxam feret quàm pueri: & si qualitatem horum respicias, alimentorum frigidorum, calidorum, humidorum, siccorum, mollium, durorum, aut alterius qualitatis iustam quantitatem benignius feret, quàm puer. Remissiora itaque

*Corpus pueri
tenerum est,
& facile læ-
ditur, ideo re-
missioribus &
paucioribus
remedijs indi-
get.*

etiam

itaque, & pauciora, tum alimenta, tum medicamenta, tum in excessu caloris, tum in quantitate, & qualitate, acrium, amarorum, salforum, durorum, & huiusmodi puero ægrotanti, potius ministrari debent, quàm iuueni. Ostendimus enim superius, calorem insitum auctorem esse facultatum nostrum corpus dispensantium, qui in partibus solidioribus cōtinetur, quo pueri plurimum abundant. Verùm cum ad opus perficiendum non solum artificis industria, & robur requiratur, sed ut instrumenta (sine quibus opus confici non potest) sint valida & robusta, secundum operis necessitatem, artificis robur, & materiæ ex qua opus paratur teneritatem aut duritiem, sanè credibile est, iuuenem citra noxam melius dura alimenta, acria, calida, frigida, aut alterius qualitatis cōficere quàm puerum, ut qui habeat partes solidiores, videlicet tunicas ventriculi, venarum, hepatis, arteriarum, intestinorum, & similium (quæ instrumentorum vices ad munia naturæ obeūda supplent) solidiores, sicciores, & ob id ad patiendum magis contumaces, quàm habeat puer, ut cuius natura tota sit humidissima, si cum iuvene conferatur. Adde si placet corporis staturam iuuenis, per omnes dimensiones, maiorem, & ampliorem, quàm pueri, necnon & singularum partium longitudinem, crassitiem, & capacitatem, maiorem alimētorum aut medicamentorum, tum quātitatem, tum qualitatem citra noxam facilius capere, continere, & conficere quàm pueri. Ad hunc modum si facultatem purgatricem medicamenti vehementiorem contēpleris, non dubito quin credas, puerum ab illa grauius ladi, ut

Dd uenem

uenem verò minùs : nisi deleteriæ facultatis illud genus pharmaci fuerit, aut maiori quantitate quàm quæ hominem deceat, propinetur. Ipsa igitur ætas indicat, qualia & quanta debeant esse ea auxilia, quæ ægrotis offeruntur. Ad hæc forma, & partium decens com-moderatio, necnon totius corporis habitus medio-cris, statim Medicum rationalem eo adducit, vt cre-dat eos eufarcos, & bene hábitos esse, quos in medio-critate, & contemperie primarum quatuor qualitatum vir doctus poneret. Vt si è capitis dimensio, è thora-cis structura, è lûbis, è fœmoribus, & è singulis totius corporis partibus: præterea ex pilis, ex excremento-rum tum copia, & consistentia, tum qualitate vniuer-salia quædam colligeret theoremata, quæ postea no-stro Laurentio applicata, facerent vt ipsum in medio excessuum quatuor qualitatum positum iudicaret, fir-maretque tutius sententiam, si vitæ consuetudinem, anni præsentis statum, loci regionem, cum ætate & té-peramento correspondere cerneret. Quibus ita posi-tis, quis adeò rudis aut ingenio carens, Laurétium no-strum febre syncho putri & purpurata laborantem, sanguinis missione, & medicamentis alterantibus tã-tum, potiusquam purgantibus egere non censeat? Nã temperatos carnes sanas habere credibile est : ledun-tur itaque à purgantibus pharmacis. At deteriorem morbum fore optimè ratiocinabitur, vt qui à poten-tiore causa subortus sit. Temperati enim minùs ex-crementi colligunt, atque ob id minùs frequenter ægrotant : qui si fortè morbis corripiantur, grauitèr actum iri cum illis certum est. Ex quibus indicatio-
nes

*Qui sanas
carnes habet
leduntur à
pharmacis
purgantibus.*

nes sumptæ ex quanto & quali, manifeste comprobantur. At motus morbi, mos, & magnitudo, pars affecta, item virium robur, non solum quantum & quale medicamentum est exhibendum, sed quando, quomodo, & vbi definât. Nam si malignus & vehemens sit morbus, celeriterq; moueatur, statim occurrunt Medico Hippocratis preclara illa theoremata: In valde
 » acutis eadem die medicari, nam in ijs tardare malum.
 » Et rursus: Cum morbi inchoât, si quid mouendum videtur, moue. Itē: Extremis morbis, extrema exquisita remedia optima sunt. Quibus subiiciet & illud preclarum, & notandum eulogium. In acutis passionibus
 » raro, & in principijs medicinis purgantibus vti, & hoc cum præmeditatione faciendum. Poterit etiā peritus Medicus ab ijsdem circumstantijs, salubria de victus ratione præscribenda Hippocratis præcepta sumere.
 » Nam vbi morbus peracutus est, statim extremos habet labores, & extremè tenuissimo victu est vtendum.
 » Vbi verò non, sed pleniorē victum contingit adhibere tantum sibi indulgendum est, quāto morbus extremis est mollior. Item victus tenuis atque exquisitus, in morbis quidem longis semper, in acutis vero in
 » quibus non conuenit periculosus. Quomodo autem *Indicationes*
 & vbi sint exhibenda auxilia, natura ægri, ætas, sexus, *medicamenti*
 consuetudo, virium robur, & imprimis partes affectæ *exhibendi.*
 docebūt. Hic siquidem puer, aut mulier mollis & delicata pillularum formam, aut electuorum solidorum abhorrent, atque ab ijs grauiter læduntur. Alius bolum diligit, ille portionem respuit. Hæc muliercula
 » quodlibet medicamentū in qualibet forma deglutiet,
 oij Dd 2 clysteres

clysteres, suppositoria, pessaria, & huiusmodi rejiciet. Illa verò quidlibet iniici, aut supponi patitur facile, per os autē quicquā deuorare illi est impossibile. Pars etiā affecta indicat, quomodo & vbi remediū sit ministrādū, aut in forma boli, aut pillularū, aut potionis, aut per clysteres, fots, vnctiones & emplastra, aut per venæ sectionem, hirudines, cucurbitulas, cauteria actualia, aut potentialia, siue in scapulis, siue in ilijs, siue in fœmoribus, siue alibi. Longior profectò essem, si vniuersalia omnia vellem persequi theoremata, quæ super nostro agrotò essent excogitanda, ut quantum sanguinis, quando, vbi, & quomodo oporteret reducere præscriptum haberemus. Item quibus medicamentis, quāto, quali, quomodo, & quādo in singulis egrotis esset vtendum. Nam ætas, temperamentum, genus vitæ, sexus, vitium robur, & afficiendi & sentiendi facilitas, consuetudo, tempus anni, regio, morbi species, magnitudo, motus, & mos, prouido Medico medicamenti & alimenti exhibendi quantitatem, qualitatem, vtendi modum, & tempus indicabunt: amethodum verò & imperitum Medicum ignoratiæ accusabū. Quare studiosis putabo satisfactum, si semel animo conceperint, quomodo in vnoquoq; agrotò vniuersalia simili modo particularia sunt reducenda, sicuti in nostro Laurentio veluti digito in quibusdam voluimus indicare. Quod si plura quispiam requirāt, legat Galenum lib. 1. ad Glaucōnem, & sibi satisfactum exierit & commentario quā lectione putabit. Breuiter summa capita tetigit ipse Galenus lib. 2. de compos. medicam. secundum locos, his verbis: Etenim dispositio

transfusiō
alimenti
in vniuerso
pharmacis
purgantibus

transfusiō

ad

tio

fitio nobis præsidia subindicat, mensuram verò vniuf-
cuiusque & particularem in materijs differētiam sug-
gerit pars affecta, ægrotantis temperamentum, & præ-
terea vis vitalis, deinde ætas, circumflui aëris tempe-
ries, alia aliàs apparens, ratione locorum, anni tempo-
rum, & prævalentis anni status. Nam cùm pestilēs est
status, quæ pestilenti putrilagini resistunt, veniunt di-
ligenter exquirenda, vt quantum licet opimis præsi-
dijs illam putrilaginem arceamus.

Quæ veniunt consideranda Medico,

cùm ad ægrotum accedit.

CAPUT 7.

ANTE QUAM verò longius nostra progredia-
tur oratio, lubet pulcherrima ex Hipp. & Galeno de-
sumpta præcepta in curandis ægrotis præmittere, à
quibus tanquam à præcone discant studiosi quæ ve-
nient obseruanda, quando primùm ad ægrotum vo-
cabuntur. Imprimis itaq; cùm Medicus ad ægrotum
accedet, ægri faciem, quantum à naturali sanorum fa-
cie, & maximè sui ipsius immutata sit, inquirere de-
bet. Deinde totius corporis, & eius singularum par-
tium temperamentum, symmetriam, positum & nu-
merum. Postea spirationem, morbi ferendi facilita-
tem, aut difficultatem, virium robur, calorem, colorem,
ætatem, sexum, vitæ conditionem, & consuetudinem.
Demùm ad tempus anni, & aëris præsentem con-
stitutionem, & ad regionem diligenter attendet, &
ad reliqua huiusmodi: quorum magnam partem Me-

Dd 3 dicus

*Ventrem &
ilia multum
extenuata ha-
bere in exhibi-
tione medica-
mentorum
nocet.*

*Quando inspi-
cere Medicus
debeat lotiū.*

dicus per se considerabit: de reliquis verò, tum ægro-
tum tum eius amicos præsentēs interrogabit, vt quæ
arte Medica sciri non possunt, ex responsione ægri,
& assidentium, summa prudentia ediscat, adiiciens si
quid inter narrandum ab ipsis prætermittatur, vt com-
mendatior perpetuò Medicus habeatur. Deinceps
pulsū diligenter examinabit, iubebitque vt ægro-
tus loquatur, vt facultates tum vitales, tum animales
probè exploret. His perpenſis, præcordia tanget, vt
experiatur num pars aliqua inflāmatione, inflatione,
aut duritiæ afficiatur, aut præ affectu quodam interno
præter naturam contabescat. Nam ventrē, & ilia mul-
tū extenuata habere in exhibitione medicamento-
rum plurimū nocet. Item si alterum hypochondriū
tendatur, aut durum sit, à frigida potione ægrorū ar-
cebit, & ab omnibus quæ inflationem, inflammatio-
nem, aut duritiem augerent, quæ morbi primarij cura-
tionem multum retardarent. Quæ Galenus in pro-
pheticis diligenter admonuit, cum ait: Imò verò cum
ad ægros introducimur, primū inueniri cōuenit, an
laborante vno, ex principijs tribus, vel duobus, vel
etiam omnibus, eger perniciosè ægroter: vel princi-
piū quidem nullum affectum sit, sed quippiam eo-
rum quæ ab horum aliquo enata sunt, vel quouis mo-
do societate coniuncta, obstrictaque. Posthæc ad lo-
tium Medicus se conuertet: nisi fortasse emulus quis-
piam alius Medicus simul vocatus sit quem suspectū
ipse habeat, ne si primus lotium ille intueatur, quip-
piam ei admisceat, quod insipientis iudiciū fal-
lat: nam tum prior Medicus ante omnia, & veluti
præpo-

prepostero ordine ad lotium conspiciendum quam-
 primùm compelletur, omissis interim prioribus in-
 quisitionibus, ad quas sciscitandas, inspecto lorio, suo
 ordine recurret: nihil prætermittendo eorum, quæ
 seipsum instructiorem ad naturam morbi, & eius sta-
 tum dijudicandum reddere possunt. Nam cognita
 morbi specie, quæ suis signis facillè dijudicatur, vt
 priùs ostensum est, & deinceps sigillatim fusiùs osten-
 detur, illicò Medicus ad statum discernendum, & præ-
 uidendum attendere debet: qui certè ex morbi ma-
 gnitudine, motu, & more, hoc est ex multitudine, ma-
 gnitudine, celeritate, malitia symptomatũ, aut ex ijs
 contrarijs: item ex sputo, vrina, & excrementis alijs,
 statim primo & secundo die dignoscetur, saltem si pri-
 mo quaternario morbus finiatur. Item si secundo, puta
 quinto, sexto aut septimo die sit finiendus, quartus dies
 indicabit. At si vltra morbus progrediatur, non ita fa-
 cillè statim primis diebus status prævideri potest, ne-
 que etiam id est multum vtile: satis erit tum intelli-
 gere, num secundo, aut tertio quaternario morbus
 possit vigorem attingere. Quàm necessaria autem sit
 futuri status cognitio, tum ad victus rationem cui-
 libet ægro feliciter instituendam, tum ad remedia salu-
 bria, aptè, & in tẽpore præscribenda, norunt qui quo-
 tidie in operibus medicinæ exercentur: item qui dili-
 genter lib. 1. cris. Gal. & libros vict. rationis acut. le-
 gerint. Nam quātum status à principio distat, aut ipsi
 propinquus est, tantum morbi extinctio differtur, aut
 acceleratur. Alio modo autem in morbis lōgis victus
 rationem, & cætera auxilia præscribimus, alio verò in
 breuibus

*Ex quibus sta-
 tus morbi co-
 gnitio sumi
 debet.*

breuib; ut cap. superiore ex Hipp. adnotauimus. Quare breues & longos morbos (quantum licet) à principio diligenter cognoscere & distinguere oportebit.

In omni morbo status est prauidendus, quibus signis praecognoscitur, & quid confert eius praecognitio.

CAPVT 8.

HIPPOCRATES omnium bonorum parēs, lib. i.

aph. 12. paucis verbis docet, quomodo accessiones & constitutiones morborū, hoc est particulares singulorum morborū circuitus, & totius morbi dispositionē, siue totam naturā, siue morbi decursum aut statū, siue consistētiam voces, debeamus cognoscere. Quorum dignotio ad longitudinem, aut breuitatē morborum, nos quasi manu adducit. Quare ad statum prauidendū (qui est totius curae praecipuus scopus) quātum potest nos instruit, indeq; virium robur aut debilitatē, morbi perniciosum exitum, aut salubrem relinquit colligēdum. Sed audiamus Hippocratē: Accessiones verò & constitutiones morbi indicabunt, & anni tempora, & circuituum successiua incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue per maiora interualla fiant. Sed & ex ijs quae mox apparent iudicia sumuntur, quemadmodum in morbo laterali, si circa initia statim spiritum appareat, morbum breuiat: si verò postea appareat, producit. Et urinae, & alui excrementa, & sudores quaecunque apparuerunt, vel bonam morborum indicationem, vel malam, vel breues, aut longos fore morbos

morbos ostendunt. Cum ad quemlibet morbum curandum imprimis necessaria sit ipsius morbi cognitio, præsertim cum nõ intellecti nulla sit curatio morbi: Hippocrates non solum docet morbi formam, & ipsius vniuersalem typum, & tenorem, sed singularem accessionum motum, magnitudinem, longitudinem, breuitatem: & id ex ipsa specie morbi specialissima. Vt si febris cognoscatur esse vera tertiana, indicat totum ipsius morbi decursum septem circuitibus debere absolui: febris verò tertiana notha vltra septē circuitus prorahitur. Acutissimus morbus, cuius generis est synochus putris & pestilēs, quarto aut septimo die absoluitur: acutus verò, vt continua febris ardens decimum quartum non excedit: anni tempora longitudinem aut breuitatem morborum etiam monstrabunt: nam Vere & Æstate, morbi sunt breuiiores, Autumno verò & hyeme longiores. Circuituū successiva incrementa accessiones singulas longiores aut breuiiores, & per consequens morbos diuturniores aut minus diuturnos etiam ostendunt: nam si singuli circuitus augeantur, & extendantur, morbusque celeriter moueatur, certum est morbum breui desitutum, nisi error cõmitatur. Quod si lētē incedat morbus, & circuitus nihil aut parum extendatur, diuturnum fore morbum expectato, & per consequens statum à principio longè remotum. Non solum autem ex illis quæ assident signis docet Hipp. breuitatem aut longitudinem morbi, sed etiam ex post apparētibus, vt in pleuritide, si sputum statim appareat in febribus, si lotium statim à principio laudabile (vt cum eneôremate, aut

Ee hypostasi

verè & æstate morbi breuiiores, Autumno & hyeme longiores.

Ex signis post apparentibus, breuitas aut longitudo morbi intelligitur.

hypostasi alba & æquali) satis crassum, & ad ruffedinem accedens, cōspiciatur : si deiectiones, quales per sanitatem dei jciebātur, excernuntur : si sudor vniuersalis tertio aut quinto die cū facilitate ferendi, & symptomatum remissione superueniat, illa breuem fore morbum & salubrem perdocent. Contrā verò, si primis quinque diebus lotium sit aqueum, & sine contentis, item deiectiones recoctæ & assatæ, aut liquide & inconcoctæ, aut puræ biliosæ, flauæ, porraceæ, liuidæ aut nigræ: rursus aut mixtæ ex pituitosis, biliosis, vitellinis, aut alterius generis: præterea si sudor secundo die frontem & clauiculas tantum irrigans, saniora accidentia ægroto postea relinquat, morbum diuturnum, nec minus periculosum portendit. De quibus omnibus multa ad hunc modum scribit Hipp. 2. pro-

Vrina optima.

gnost. Vrina illa optima est, in qua per totum morbi decursum residet albū leue, & æquale, hæc nimirum securitatem, breuemque morbum significat. Quod si quid horum deest, vt modo liquida sit, modo album leueque in ipsa resideat, hæc vt longiorem morbum denuntiat, ita securitatem minorem pollicetur. Paulò

Vrina perniciosissima.

post subiungit: Perniciosissima est vrina, quæ mali odoris, & diluta & tenuis, & nigra & crassa est. In viris quidem & mulieribus nigra, in pueris verò tenuis & diluta deterrima est. Item ex vrinis illa est optima, quæ sanorum vrinis est simillima: quæcunque verò non est talis, simpliciter incocta est, vel præter hoc & perniciosa. De alui excrementis multa ad hanc sententiam 2. prælag. subiunxit: Alui excrementa inter bona indicia sunt, si mollia, si figurata sunt, si eodem tempore,

Excrementa boni indicij.

,, pore quo in secūda valetudine deijci solebant, excer-
 ,, nūtur, si ijs quæ ingerūtū proportionē respōdent, vt-
 ,, pote quæ vētrem inferiorem rectē valere declarant.
 ,, Postea subiungit: Periculosum stercus est, quod per-
 ,, liquidum, albicans, pallidum, vehementer rufum, aut
 ,, spumans est. Item malum est, quod exiguum, glutino- *Excrementa*
 ,, sum, idemque subpallidum est. Omnium maximè le- *mali indicij.*
 ,, tiferum est, nigrum, pingue, liuens, aut quod peioris
 ,, est odoris, quàm pro consuetudine. Simili modo de
 ,, vomitu scribit, nam & in principijs morborum ple-
 ,, rumque tales vomitus experimur, qui breuem aut lō- *Vomitū, in-*
 ,, gum morbū, salubrem aut periculosum prænuntient. *terdum longi-*
 ,, Sic enim scribit, Per quam utilis est vomitus, qui bilem *tudinem aut*
 ,, pituitæ mixtam habet, si neque crassitie neque multi- *breuitatem*
 ,, tudine admodū excedat. Nam synceræ pituitæ, bilis- *morbi denun-*
 ,, uē vomitus periculosus est. Si verò viridis, aut liuidus *ciat eiusque*
 ,, aut niger quilibet horum colorum acciderit, vitiosus *exitum.*
 ,, est: si verò omnes affatim in eodem appareant, mor-
 ,, tis periculum valde timendum est. Ad vltima ventum
 ,, esse testatur liuidus vomitus, præcipuè si malus in hoc
 ,, odor est: siquidē fœtores in quouis vomitu mali sunt.
 De sudore autē lib. i. præ sag. ad hunc modum trāsegit
 ,, Hipp. Sudores saluberrimi censentur in omnibus acu- *Sudores salu-*
 ,, tis morbis, si in diebus decretorijs oriantur, febrimq; *berrimi.*
 ,, finiant, aut vbi toto corpore æqualiter insudāte, æger
 ,, morbū facilius sustinere videtur: contrā inutiles, qui
 ,, id efficere non valent. Pessimi omnium sunt frigidi, & *sudores pessi-*
 ,, vbi caput dūtaxat, aut facies, aut ceruix insudāt: quip- *mi.*
 ,, pe qui in acuta quidem febre mortem, in mitiore verò
 ,, morbum diuturnū fore significāt. Et qui per totū cor-
 pus

Ec 2 pus

pus eodem modo fiunt, qui circa caput. Qui autem milij instar, & circa collum duntaxat fiunt, mali: qui verò guttatim, & exhalando, boni. Considerare autem oportet sudorem in vniuersum: alij enim propter corporum exolutionem, alij propter inflammationis vehementiam fiunt. Item 4.aph.36. Sudores febricitanti si inceperint boni, & tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & vndecimo, & quarto decimo, & septimo decimo, & vigesimo, & vigesimo septimo, & trigesimo quarto. Hi enim sudores indicant morbos: qui verò non ita fiunt, laborem significant, & morbi longitudinem, & recidiuam. Frigidi sudores cum acuta febre mortem, cum mitiori autem longitudinem morbi significant. Si itaque quispiam hæc omnia diligenter mente tenuerit, eaque frequenter in animo reuoluerit, quoties ad ægrotum accedit, inspiciatq; præterea ad naturam ægri, ad ætatem, ad sexum, ad antea actam victus rationem, ad conditionem vitæ, ad consuetudinem, ad virium robur, & ad tempus anni. Postea ad speciem febris, vt si sit synochus putris, aut continua ardens, aut continua speciem tertianæ referens, aut quotidiana continua, aut hemitritæus, vel similis: deinde si eius vehementiam, aut magnitudinem, vt si vehementer exurat, aut parum calefaciat. Item ad morem, vt si cum syncope, aut dolore capitis grauissimo, aut delirio, siti clamosa, vomitu superfluo, & similibus symptomatis vrgeat, tum malignam & periculosam febrem indicabit. Cōtrā si pauca & remissa, aut prorsus nulla fuerint huiusmodi symptomata, securam. Itē si celeriter, aut tardè moueatur, vt si paroxysmi

Morbi extensio aut contractio, benignitas aut malitia vnde colligenda.

xyfmi antecedant, & celerrimè finiantur, breuem fore, contrà si pari horarū numero durent, longā: id quidem aut cum doloris, & omnium fyptomatū sedatione, & tum securā, aut remanētibus post febris intermissionem in aegroto malignis quibusdam accidentibus, & tunc minus securam censebit. Vel si tardiùs incipiant, quam consueuerant, citiùs tamen quam antea terminentur, breuem fore experietur, morbo scilicet ad finem tendente, & statu iam præterito. Contrà verò si tardiùs quidem incipiant, sed longè extra consuetum tempus durationis prioris paroxysmi protelentur, etiam breuem fore morbum quodammodo ratiocinabitur, sed non ita celeriter ad statum moueri coniiciet, vt qui augeri in dies cōspiciatur, neque tam breui tempore ad statum percurrere, nam tum ad magnitudinem morbi est cōspiciendum. Postea ad pulsus est attendendum, qui si æquales aut inæquales in eadem pulsatione solū, cum frequentia, celeritate, & magnitudine reperiantur: si præterea vrinæ cum satis laudabili consistentia, colore, & contentis, si deiectiones quoque mediocriter commendentur, & morbum ægrotus facilè satis ferat, eiusque mens constet, cum naturæ bonitate circa ea quæ offeruntur, morbum salutarem, & non ita multum duraturum scito. Contrà autem si pulsus inæquales, tum circa numerum pulsationum, tum circa celeritatem, & frequentiam vrinæ sint virides, liuidæ, aut nigre, siue circulum inspicias, siue reliqua contenta, deiectioque sit biliosa, liquida, viridis, aut huiusmodi, grauiterq; æger morbum ferat, deliret, auerseturque cibos, aut vomitu

Ee 3

deijciat

deijciat, tum alimenta tum medicamenta, scito ægrotum versari in summo vite discrimine. Quod si medio modò singula se habeant, nō perinde periclitari ægrotum, sed diuturniore morbo grauaturū iri tandē constabit. Sic diligenter in singulis egrotis sigillatim omnia veniunt examinanda, vt exactius statum morbi (priusquam veniat) præcognoscamus, & prænuñtiemus. Nā generosi est Medici, & arte Hippocratica digni, futurum statum præcognoscere, nec non reliqua singula morbi tempora longè ante præuidere & distinguere, vt quandiu principium sit duraturum, & quando desitutum iudicet. Quando etiam augmentum incipiat, aut finiatur, & quibus signis id possit distinguere, longè præuideat. Simili modo de statu & declinatione est fastitandum: nam omnes morbi quatuor his temporibus distinguuntur, quæ lib. i. criseôn fusissimè à Galeno explicantur.

Quid per principium morbi, quid per crisim intelligatur. Quæ signa crisim præcedant. Alio modo breues morbos, alio longos curari.

CAPVT 9.

*Principiū nomē
tribus modis
sumitur.*

NOLVIMVS hic describere, quæ de quattuor morborum temporibus à Galeno multis in locis discutiuntur, & præcipue primo cris. ne totum hoc opusculum ex eo libello de crisib. decerpisse videamur, arbitrati nobis satis esse, si lectorem ad illum libellum relegemus. Ibi enim docet Gal. tribus modis sumi principiū morbi, vt quando primum quempiam morbus inuadit,

dit, & hoc principium caret latitudine, diciturque primus morbi insultus. Aliquādo sumitur pro spatio trium dierum, aliquando verò pro quarto morbi tempore, quod durat quousque augmentum incipiat, hoc est quoad signa coctionis aliqua in pulsibus, & excrementis appareāt, quod fit, quando symptomata intendi & grauius vrgeri occipiunt, pugnatq; natura fortius aduersus morbum, & causas morbi, quoad vel ipsa vicerit, vel victa extingatur. Sicuti facit in ipso statu & vigore, plerumq; per crisin, hoc est per subitam in morbo mutationem ad sanitatem, cum insigni aliqua euacuatione, aut effatu digno abscessu, si modo crisis salubris futura sit, idque die critico, præcedētib; signis die indicatorio laudabilibus. Quæ crisis si futura sit perniciofa, subito quidem fiet mutatio in morbo, sed ad mortem: at non semper die critico, sed iuxta virium imbecilitatem, & morbi magnitudinē, & morem, aut errorem: aliquādo verò sine crisi natura causas morbi euincit, sed nō ita perfectē, quin aliquid supersit semicocti, quod paulatim ipsa conficit cessantibus grauioribus symptomatis. Quartum verò tempus declinatio morbi dicitur, quæ statim illicò sequitur, quando scilicet post vigorem morbi symptomata omnia (imò ipse morbus) paulatim remittuntur, vbi animaduertendū est, nos ferè semper in hac tractatione, morbi principium vsurpare pro prima morbi parte durante quandiu cruda apparebunt excrementa. Item si aliquando de crisi fiat mentio, nos veram crisin & bonam, & quæ subita mutatione fit ad salutem intelligere, non autem quæ ad mortem, aut per quam morbus paulatim

*Crisis quid.**Declinatio morbi, quādo appareat.*

signa crisima, quæ crisim indicant. paulatim euanesceit. Quam crisim huiusmodi signa arguunt, quæ crisima, hoc est iudicatoria nominantur: nepe sudores, sanguinis fluxus, & rigores, multum alui profluuium, & similis vomitus, dolor capitis repente inuadens, difficultas spirandi præter rationem, & vehemens, vel cordis morsus, illa citra dolorem extensa, vigilæ plurimæ, delirium, & nox absque ratione molesta, & accessio anticipans, & lachrymæ inuoluntariæ nihil patientibus oculis, neque ex tristitia prouenientes, rubor faciei, & labrum inferius agitatum, lucida, vel obscura, & tenebrosa ante oculos obuersantia, & hallucinationes quædam, & malæ, vel nasus repente rubescens, parotides, aut omnino materiæ alicuius in articulum decumbentis generatio. Quæ omnia, & præter hæc alia multa huiusmodi secundum propriam eorum substantiam casus nominata, quatenus subitam mutationem ostendunt, signa crisima, id est iudicatoria appellantur, duplicemque nobis præbent præcognitionem: nam si iam morbo cocto superuenerint, futuram statim sanitatem denuntiant: si verò crudo adhuc morbo, indicationem non bonam, quæ scilicet aut ad perniciem agat, aut in longum tempus morbum producat. Quod maximè notandum venit: nam plerumque Medicus cum die decretorio magnum sanguinis profluuium, aut copiosum sudorē, aut alui deiectionem largam fieri obseruat, crisim laudabile debere celebrari putat. Verum à scopo longè aberrare certum est, præsertim si nulla, aut rudia coctionis morbi signa prius apparuerint: quæ die indicatorio præcessisse oportere, per augmentum diximus. Nam si tales

cuacua-

euacuationes in principio morbi, hoc est ante signa
coctionis suboriantur, tantum abest ut breuem & se-
curam futuram ægritudinem polliceantur, ut potius
perniciem præsentem, aut diuturnam ægritudinem,
aut in malos abscessus breui conuertendam præsa-
giant, ut testatur Galenus comment. in 22. aph. lib. 4.
Quâdo (inquit) aliquis incipit morbus, si quid excer-
nitur, nihil tunc excernitur naturæ ratione, sed sunt
omnia symptomata earum quæ sunt in corpore præ-
ter naturam dispositionum. Quomodo autem signa
coctionis in excrementis dignoscantur, satis puto stu-
diosius manifestum fuisse, ex ijs quæ superiori capite
trâscripsimus ab Hippocrate 2. prognost. Nequid ta-
men videatur in hac re desiderari, placet paucis quæ-
dam in memoriam reuocare. Urina illa optima est, in
qua per totum morbi decursum, residet album, leue,
equale, hæc nimirum securitatem breuemque morbum
significat. Vbi perspicuum euadit, morbum breuem &
securum fore, quoties primis quatuor diebus urina
eiusmodi apparebit, aut saltem consistentia, colore, &
contētis, proximè ad hanc accedet. Contrà verò diu-
turnum, & minus securum futurum morbum, quoties uri-
na longè ab hac recedet. Eodè iudicio de ventris ex-
crementorum coctione ita pronūciauit. Alui excremē-
ta inter bona indicia sunt, si mollia, si figurata sunt, si
eodem ferè tēpore, quo in secunda valetudine deijci
solebant, excernuntur, si ijs quæ ingeruntur propor-
tione respondent. Vides quæ cocta excremēta dicantur:
si verò quædam vidētur non longè remota à sub-
stantia, figura, & consuetudine excernēdi, illa ut non
Ff tam

*coctio humo-
rum conside-
randa.*

tam breuem morbum, ita non minùs securum pollicentur. Si quispiam de sputi coctione audire cupiat, ipsum authorem adeat, à quo planè edoctus poterit colligere, quādo signa coctionis apparebunt, & quādiu cruditas in excrementis durabit: è quibus pendet singulorū morbi tēporum dijudicatio, & totius morbi finis prædictio. Præterea si fortè quædā per morbum contingat insignis euacuatio (quæ signa coctionis præuerterit) an salubris, an exitiosa sit dignotio, sicuti docuit Hipp. in Epid. cū ait: Coctiones iudicationis celeritatem, securitatem salubrem significant: cruda verò & incocta, & quæ in abscessus malos conuertuntur, iudicationum carētias, dolores, vel tempora, vel mortes, vel recidiuas ostendunt. Quapropter inter cætera diligenter ad coctiones humorum per morbos est attendendum, hoc est quandiu cruda apparebunt excremēta, præterea si nihil in ipsis contineatur, quod ægri perniciem præsagiat: ut statim ab initio liceat Medico de morbi exitu iudicium ferre, victusque rationem per optimam instituire, atque ea præsidia disquirere, quæ secundum speciem morbi, morem, magnitudinem, & motum, necnō secundum ægroti vires, ætatem, temperamentum, consuetudinem, & reliqua huiusmodi commodiùs conferre videbuntur. Nam qui tutò & citò morbos curare desiderat, ea omnia quasi in manu prompta tenere debet, sicuti & alia quæ sequuntur præcepta Hipp. 4. aph. 10. Medicari in valde acutis, si materia turget, eadem die: tardare enim in ijs, malum. Item 2 aph. 29. Cū morbi inchoant, siquid mouēdum videtur mo-
ue,

,, ue: cùm verò consistunt ac vigent, melius est quietem
 ,, habere. Rursum, Extremis morbis, extrema exquisitè
 ,, remedia optima sunt. Quare debemus statim à prin-
 cipio obseruare, iuxta doctrinam à nobis superius tra-
 ditā, num morbus sit acutus, an acutissimus, an chro-
 nicus: nam si fuerit acutissimus, de illo Hippocratem
 ,, pronunciaffe, statim veniet in mentem 1. aph. 7. Vbi
 ,, morbus peracutus est, statim extremos habet labo-
 ,, res. Item in Epidemijs, Continua est quæ statim inci-
 ,, piens florescit, ac viget: in hac autem statim à prin-
 ,, cipio, si quid mouendum videtur, moue: in acutis verò
 ,, passionibus rarò, & in principijs medicinis purganti-
 ,, bus uti, & hoc cum præmeditatione faciendum. De
 ,, longis autem illud etiam dictum fuisse putarim 1. aph.
 ,, 22. Concocta medicari, atque mouere, non cruda, nec
 ,, in principijs, modò non turgant, plurima verò non
 ,, turgent. Nam acutissimi morbi qui celerrimè mouè-
 tur, malignique sunt moris, eadem die, vel à principio
 curari experunt, vel euacuationibus per venæ sectio-
 nem, vel purgationibus per medicamenta: nam cùm
 occasio sit præceps, in his tardare malum est: Vnde
 puto ab Ouidio id in eum finem prolatum fuisse.

,, *Principijs obſta, ſerò medicina paratur,*

,, *Cùm mala per longas inualuere moras.*

At cùm acuti morbi aliquot dent inducias, vt qui
 ad decimum quartum diem durent, plerumque pur-
 gatione non indigent, quæ fiat per cathartica medi-
 camenta, faltem statim à principio, hoc est intra tres
 dies, vt quorum materia putris alicubi fortè impacta,
 aut adhuc putrescens, aut quæ paulò post putrefcet,

Ff 2 non

Quare in acutorum principio cum præmeditatione purgatio imperanda.

Medicorum error in curatione longarum febrium.

non tam facilè primis diebus pharmaciæ cedat, quoad à natura quodāmodo euiçta fuerit. Atque hanc ob causam monet Hippocrates, vt Medicus qui in acutis morbis purgat, id faciat cum præmeditatione: nā plerumque per principia, ilia extenduntur, & inflantur, aut supramodum calent atque igniūtur, aut in hoc ipso loco subest aliqua viscerum inflāmatio: quæ omnia potiùs curari per clysteres, venę sectionem, & alia topica remedia per principia expostulant, quàm per medicamenta per os sumenda, vt dicetur suo loco. In longis autem morbis, nemo ambigit, non oportere à principio medicamētis purgantibus vti, vt qui à materia frigida (vt plurimùm) & lenta, crassa, aut viscida gignantur, quæ poros carnis, aut vias interiores adeò infarcit, & obstruit, vt citra corporis grauem iacturam pharmacis eam eruere satis tutum non sit. Vbi arguuntur magnopere ij Medici, qui in quotidianis, aut quartanis febribus, aut similibus lōgis, circa principia tum sanguinem mittunt, tum materiam crudam & infarctam, absque vlla præparatione, aut saltem vix præscriptis tantùm duobus iulepis, purgante medicamento nituntur expellere. Quibus satiùs esset Hippocratis consilium in tam graui negotio subsequi, quàm ita temerè ægrotos in grauissimum periculum iniicere, cū ait: Corpora cū quispiam purgare voluerit, oportet fluida facere. Sed de his hætenus.

Canones obseruandi in ratione victus.

CAPVT IO.

Supereft

SVPEREST vt de victus ratione in purpuratis febribus etiam nunc quicquam in genere præmittamus, vt cuilibet in operibus versanti commodiùs liceat singulis ægrotis sua alimenta præscribere. Quare imprimis Medicus aduigilabit, vt speciem febris probè cognitam habeat, eiusque statum præuideat, quem si propediem futurum cognoscat, morbusque acutissime vrgeat, statim sibi proponat quæ Hipp. 1. aph. edixit. Vbi morbus peracutus est statim extremos habet labores, & extremè tenuissimo victu est vtendū. Rursum, Quibus igitur statim morbus consistit, his statim tenuis victus est adhibendus. Neque amplius dubitabit, de modo cibandi eos qui acutissimè febricitant. Victus autem tenuissimus, & exquisitissimus describitur Hippoc. lib. 1. acut. Cuius generis est aqua vel simplex, vel saccharata, vel cocta cum hordeo : quo genere victus, nostri purpurati non sunt enutriendi, præsertim cùm morbus duret ad quartum diem, & plerumque ad septimum. Ob quem victum sanè imprudentes relaberemur in errorem diatritariorum Medicorū, qui tam miserè suo seculo ægrotos cruciarūt, quos apposite Gal. 8. meth. pluribus verbis carpit. Nam cibus (inquit Hippocrates) qui ad extremū deuenit tenuitatis grauis est: imò in tenui victu ægri delinquant, quo fit vt magis lædantur. Error autem qui in tam tenui victu fit, maior fit, quàm in paulò pleniore. Quare circumspectum Medicum esse oportet, qui purpura iacentes, cibare ex arte studeat. Atque eundem ad consuetam ægri victus normam diligenter attendere decet, vt si semel, aut bis, aut ter, per optimam valetudinem

victus tenuissimus.

Qui triū dierum in diem imperabant.

Ff 3

dinem

*Acutissimus
morbus quis.*

dinem solitus erat comedere, idque largius in pradio & parcius in coena: aut contrà, idipsum Medicus per morbi decursum obseruet. Nam si quispiam de consuetudine victus per sanitatem quippiam immutet, plerumque offensam ventriculi, & totius corporis graue persentiet. Quare dum affligitur, si præter consuetudinem minus in prandio, & amplius in coena offeratur, lædetur, & contrà. Ob id itaq; rogabit Medicus egrotum, aut eius assidentes, de ægri consuetudine, & de ciborum consueta quãtitate, qua utebatur per valetudinem integram. Vbi autem didicerit, tum præscribat secûdum morbi acutiem, eiusq; breuitatem, aut longitudinem, ægri naturã, sexum, ætatem, tẽpus anni, & illius consuetã formam viuendi, decẽtem victus rationem. Dictũ est autẽ quomodo in acutissimis exquisitissimo victu vtendũ sit. Acutissimus verò per antonomasiã dictus est, qui duodecim horis, aut viginti quatuor tantũ durat: qui verò ad quartum diem protrahitur (etiã si inter acutissimos superiũs adnumerauerimus) certum est acutie iam à priore differre: quare non perinde exacto victu erit vtendum. Si verò ad septimum diem sit duraturus morbus, plenius paulò erit enutriendus æger, quod si ad 14. aut 20. & sic deinceps extendatur, & in ijs largius à principio cibandus erit, parumque immutandum erit à consueta per sanitatẽ viuendi ratione, nisi quippiam interueniat, quod talem victũ dissuadeat. Ætas ægri indicat etiã, num plenius vel parcius alendũ sit. Nam senes facillime ieiunium ferunt, secũdo loco qui etatem cõsistentem habet, minus adolescẽtes, omniũ minimè pueri, præsertim

tim qui inter ipsos sunt viuidiores. A temperamento ægri similiter indicatio sumitur: biliosi ægerrime ieiunium ferunt, quos sequuntur sanguinei: pituitosi verò & melancholici faciliùs inedia tolerant. A tempore anni pariter: Æstate & Autûno cibos minus appetunt atque conficiunt: Hyeme verò magis, maioreque copia delectantur: Ver autem secundum locum habet. A cõsuetudine etiam indicationem sumimus: Scriptum est enim, Victus humidus febricitantibus omnibus confert, maximè verò pueris, & alijs qui tali victu vti consueuerunt, & quibus semel, aut bis, & quibus pluraue, an pauciora particulatim oporteat afferre, considerandum. Condonandum autem aliquid tempori, & regioni, ætati, & cõsuetudini. Per multa super his scribit Hipp. 2. acut. vbi nos monet, priusquam ad victus rationem in acutis morbis præscribendam accedamus, primùm respiciamus ad salubria præcepta, quæ pro integra valetudine imperantur, vt ægrotis ea postea ritè accomodemus. Nam si repentinæ mutationes, vt à *Repentinæ mutationes periculosa.* repletionem ad inanitionem, & contrà, sanis sunt periculosa, quid in ægrotis futurum putas? Si sani à cõsueti victu rationem, vt si bis in die comederint, cogantur postea semel tantum comedere, aut si alimèta euchyma, & coctu facilia consueuerint mandere, postea ad caco-chyma, & coctu difficilia transferantur, læduntur: num ægroti deterius habebunt, si talem ferant ciborum mutationem? Nam plurimum atque repentinè euacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, siue quouis alio modo corpus mouere, periculosum: quoniã omne nimium est naturæ inimicum. Sed quod paulatim fit,

tutum

tutum est, tum alias, tum cum ab altero ad alterum fit transitus. Rursus videndum est, num morbus per circuitus grauius vrgeat, quod in accessionibus à cibo abstinere oporteat: nam cibum dare in accessionibus nocuum est, & quibus per circuitum fiunt accessiones, in ipsa accessione abstinere oportet. Item quādo morbus in suo vigore constiterit, tunc victu tenuissimo vtendum est: quibus igitur morbus statim consistit, his statim tenuis victus adhibendus est: quibus verò posterius debet consistere, his est in ipso consistendi tempore, & parum ante illud, cibus subtrahendus. Prius verò vberius agendum, vt æger sufficiat: nā coniectari oportet, an æger cum victu sufficiat perdurare, donec morbus consistat (si morbus longus sit futurus) & nunquid prius ille deficiat, atque hebetescat. Plerumque etiam contingit, vt ægroti ea alimenta expectant, quæ fortè minùs idonea morbo curando iudicantur, à quibus tamen prorsus non sunt prohibendi. Scriptum est enim, Parum deterior potus, aut cibus, suauior autem, melioribus quidem, sed minùs suauibus est præferendus. Ex quibus perspicuum euadit, quantum cibi in omnibus febricitantibus purpura, & quando, siue in principio, siue in augmento, siue in statu, siue in declinatione sit exhibendum. Item siue in remissionibus accessionum, siue in ipsis accessionibus. Similiter quibus ægrotis, puerisue, adolescētibus, iuuenibus, an senibus. Adhæc non ignorabit Medicus, secundum diuersitatem temperamentorum, specierū morbi, temporis anni, & vitæ consuetudinis, diuersam viuendi legem præscribendam esse. Exactissimum autem

*victus præscri-
bendi ratio
varia.*

tem victum diximus, aquam saccharatam, aut simplicem, aut cum hordeo decoctam. Proximè ad hunc accedit tenuis victus, qui hordeato mūdato (vt vocant) aut amygdalato nostro continetur, vel si prunis elixatis & saccharatis, vel pomo, aut piro cocto, & similibus, biduum aut triduum ægrum nostrum solū reficiamus, cum paucō aquæ bullitæ. Paulò autem plenior victus is est, qui è decocto pulli, aut gallinæ iunioris fit, additis prunis, aut pomis coctis & saccharatis. Multò plenior, cū expressionē caponis, aut armi ouilli forbendā præbemus, aut contusum caponis, aut consummatū eiusdem in modū instaurantis, aut gelatinam satis iusta quāritate bis in die offerimus. Quod si carnes ipsas minutim concisas post iusculi sumptionem, vel cum ipso iusculo mixtas esitandas præbeamus, tum ipse victus semiplenus erit. Superest solū quod peccet in quantitate ea qua æger per sanitatem vti consueuerat: à qua paulatim quippiam detrahitur, iuxta morbi lōgitudinem, aut breuitatem, prout Medico præsentī videbitur faciendum.

Quæ sunt facienda Medico ægrotum inuisenti.

CAPVT II.

S E D ne longiùs oratio nostra progrediatur, iam tempus est vt ad curationem febris synochi purpuratæ specialem deueniamus, reperamusque paucis quæ de nostro Laurētio superiùs diximus, nempe rarò febrem hāc coincidere in alium, quàm in iuuenem, aut florentem ætate, siue is masculus, siue foemina fuerit, & qui sanguine calido multo abundet, idque sub fi-

Gg nem

nem verni temporis, vbi quis ira seipsum commou-
 rit, aut exercitio intēpestiuo sese immodicè exercue-
 rit, vel in potu & cibo, vel in venere: deinde in somno
 & vigilijs parum decenter se continuerit, corporisq;
 succos ad putredinem per anteaactam vitam præpara-
 uerit: vnde facili occasione ab aëre putrilaginoso vi-
 tium traxerit. Ad cuius curationem vbi vocatus erit
 Medicus, naturam ægri (vt superius dictum est) tum
 ex capitis symmetria, colore, & figura, tum ex reli-
 quarum corporis partium debita proportionē tenta-
 bit dignoscere: ætatem verò si per se nesciat, ab ægro
 aut eius amicis discat, mox anteaactā victus rationem,
 & eius studia inquirat. Pulsū præterea exploret,
 oculos linguamque intueatur, & obseruet: postea de
 principio primo febricitationis, & de modo inuasio-
 nis ægrum interroget: tangat pariter frontem: dein-
 cept cordis, hepatis, & lienis regiones, vt exploret
 num vehementius quàm cæteræ corporis partes in-
 caleant, num aliqua subsit inflatio, aut extensio hypo-
 chondriorum, aut durities alicuius visceris. His pera-
 ctis, si quispiam ægrotus inter loquēdum omiserit, de
 causā & modo inuasionis morbi, & de symptomati-
 bus, quæ cum principio inuaserunt, tum sapiēter Me-
 dicus suggeret quæ videbūtur omissa, vt ægrotus cre-
 dat Medicum probè morbi sui naturam intelligere,
 eoque nomine lubentiùs Medici diligentia seipsum
 committat curandum. At cū lotium videndum re-
 fter, in quo putant ægri totius morbi signa, & iudicia
 sita esse, attentius circa ipsum intuēdum Medicus ad-
 uigilabit, obseruabitq; ante omnia, an recens mictum
 sit,

*Vrinæ exami-
 nandæ ratio.*

fit, an verò paulò ante: deinde an turbatū excretū fuerit, an lucidum, aut quod multò post, aut paulò post sit turbatum. Item si turbatum, resederitne, an confusum remanserit, eiusque sedimētum fueritne album an alterius coloris, æquale, an inæquale, & heterogeneousum. Quod si fuerit lucidum excretum lotium, atque idem hætenus remāserit, tum substantiam contēplator, num fuerit tenuis, num crassa, an mediocris. Quæ si tenuis existat, vide nū alba & aquea, an huiusmodi: itē nū pallida, flaua, aut alterius coloris. Explorabis quoq; an sine contētis, an cū contētis, vt cū nebula, vel cū eneōremate, aut cū hypostasi, vel corpusculis, & illis quidē vel minutissimis, vel crassioribus: quorū cōtentorū & substantiam cōsiderare oportet, vt si crassa, tenuis, vel mediocris sit: & quātitatē, vt si magnū sit eneōrema, aut parū: item si nubecula magnū spacium occupet aut parū. Si verò hypostasim contēpleris, an à fundo cyathi satis altè extendatur, basimq; latam habeat, an cōtrā, & huius regionē, & colorem perpēdito. Idem capias cōsiliū de circulo, de spuma, & de granulis in superficie suprema vrine apparentibus, ad quorū consistentiā, quātitatem, qualitātē siue colorem attēdito, & quæ ab Actuārio de vrinis, aut Ioāne Baptista Mōtano latè describuntur, ad proferendum super morbo iudiciū in memoriā reuocato. Postea ad ægrotum facie hilari reuersus, vt æger bonā spem de se concipiat, tum ex totius corporis, tum maximè ex læta Medici facie, & verbis modestè ægrotum solantibus, ipsum bene sperare iubeas velim, vrinamque certissima salutis propediem futuræ signa ostendere pollicearis.

Medicus inspecta vrina ad ægrotum debet redire, verbisq; amicis eum solari.

Gg 2

Qui

*Partic. 51. sect.
2. lib. 1. epid.
& Galin cō.*

*Aeger, si sit
audiens Me-
dico efficitur
illi socius, &
hostis morbo:
contra verò.
si Medici iussus
non audiat.*

*Medico quid
agendū si spe-
ciem morbi nō
cognoscat.*

Qui si eum ægrotum nactus fueris, cui morbum fore diuturnum cogaris pronūciare, illi tamen è lotio certissimam salutem tandem promitti asserito, dummodo quæ consuluerit Medicus facienda subsequatur. Ne fortè dum recusaret necessaria auxilia, sed potiùs male consulenti morbo pareret, in grauissimum vitæ periculum imprudens seipsum inijciat, à quo postea nulla arte, nullis remedijs eripi aut liberari possit: proponasque grauissimam Hippocratis sententiam, quæ tria in morbis curandis esse necessaria docet, Ægrum scilicet, morbum, & Medicum. Quorum si duo inter se consentiant, & tertio auersentur, futurū esse vt breuiter tertius expugnetur. Quare si æger morbo consentiat, faciatque lubens, quæ morbus subdolanus perperā suadet, non esse dubium, quin Medicus cum sua arte vincatur, frustra que selectissima auxilia applicet: neque id tamen citra infamiam Medici, & ægroti præsentem & formidandum interitum. Contra verò si æger Medico pareat, iam certissimum esse morbum propediem desitutum, ægrotumque planè sanitati restitutum iri, Medicum verò victoria potiturum, cum summa artis Pæoniæ commédatione. Itaque blādis & amicis verbis Medicus ægrum solabitur, eumque ad bene sperandum quātum licebit hortabitur. Postea si licet, prima visitatione speciem morbi cognoscet, vt commodam victus rationē iam tum imperet, & opportuna & salubria remedia, pro ægroti natura hac febre iacentis, hoc temporis statu, & hac ætate accommodet. At cum istud plerumque difficillimum cognitu etiam valde expertis videatur, eum saltem victum instituet Medicus

dicus,quem tūm magis commodum iudicabit. Similiter communia & vulgaria illa auxilia,quæ per principia morborum omnibus fere citra noxam, at non sine fructu exhiberi cōsueta sunt,imperabit:cuius generis sunt clyster communis refrigeratorius,è catholico,aut lohoc de cassia,aut è cassia simplici.Item syrupi refrigerantes,vt violaceus,oxysacchara, simplex syrupus de succo acetosæ,aut granatorum, prout è re ægrotantis esse Medicus conijciat, nisi aliquod symptoma præfens aliud remedium à Medico (neglectis illis auxilijs) efflagitet:cuius generis est dolor capitis grauis & tensiuus,vētriculi aut stomachi dolor acutus & clamosus, renum quoque pungens & vellicās dolor: nam tum iuxta diuersitatem affectuum, diuersa vnique parti excogitanda sunt remedia. Interim si secunda visitatione morbi species probè intelligatur, nulla autem in excrementis appareant coctionis signa,& morbus minimè celeriter moueatur,neq; magnus appareat, tum nequaquam primo quaternario morbum finiendum colliget Medicus, sed potius secundo: quare non adeò exquisitum victum præscribet, sed tenuem illum, quo ægri natura non grauabitur,neq; etiam ante statum ob ipsius tenuitatem deficiet. Quod si neq; per tertiam, aut quartam visitationem morbi speciē possis distinguere, hoc est quarto aut quinto die (nā rarò Medici primo die afflictionis vocantur) te rudem & inexpertum Medicum iudicato, & qui probè non intellexeris aphorismum illum Hippocratis à nobis superiùs solenniter explicatum, cum ait: Accessiones & constitutiones morbi indicabunt,

Gg 3

bunt,

bunt, & anni tempora, &c. Quare vt abstineas ab illius morbi curatione (saluo tamen interim honore, & nominis tui integra existimatione) suadeo, aut saltem in tui subsidium te peritiorem Medicum iubeas appellari, cuius consilio securiùs de salute ægri, siue per victus rationem salubriorem, siue per medicamenta prospiciatur. Nam si neque sexto, aut septimo die coctionis signa vlla videantur, tum sanè plenius paulò (vt dictum est) erit enutriendus æger, humoresque diutiùs ante purgationem erunt apparandi.

De Laurentij Muceti curatione, de reiteranda venæ sectione, & quare tutiùs in purpura quàm in variolis & morbillis, ter aut quater sanguis mitti potest.

CAPVT 12.

AT quantum spectat ad nostrum Laurentium, qui posteaquàm vehementiùs se pila exercuit, neque sudorem finito ludo probè deterfit, qui similiter postquam in coena gulæ indulfit, post medium noctis febricitauit acutè, febris in diem augebatur sæuioribus symptomatis comitata: huius species statim fuit cognita, synochusque putris nominata. Verùm purpuram esse nequaquam per principia veniebat in mentem, nulla enim huius generis antea per hanc tempestatem vulgata fuerat. Primo itaque die vocatus fuit Medicus (fortè quòd illi cum ægroto singularis intercederet necessitudo) qui vbi ægri temperamentum, ætatem, vitæ consuetudinem, virium robur, tēpus anni,

ni, morbi vehementiam, morem, & motum, apud se perpendit, rogauit, num ille vomuerit per morbi initia, num horruerit, deiecerit, num minxerit frequentius, aut copiosius, solito, nū siti infestatus fuerit. Habita responsione, pulsum explorat, frontem, thoracē, & præcordia tangit, deinde lotium intuetur, mox ad ægrotum reuersus, cum verbis quantum potest solatur, seque ita diligentem operam daturum sanctè promittit, vt (quamuis morbus alioqui grauis futurus sit) propediem ipse æger sanitati restituatur. Imprimis itaque victum tenuem præcipio, nempe iusculum è decocto pulli, cum borragine, lactuca, acetosa. Quod si recussasset, mihi erant ad manum pruna damascena, cocta, & saccharo dulcorata, quæ suppleuissent vices iusculi, addito frustello mali curtipenduli cocti. Inter mandendum, aquam bullitam potandam obtuli. Sub vesperam, hordeato mundato (vt vocāt) illum cibavi prohibuīq; ne quicquam biberet, quoad cibus ad ventrem descendisset, hoc est, ne dehinc ad duas horas biberet (celerius enim id genus edulij distribuitur, quā aliud solidius, cui vt descendat, vix quatuor horæ sufficiūt) sed vt os solūm ablueret aqua frigida iussi. Si verò sitis perseveraret, tum demum vt bullita aqua exhiberetur, imperaui. Per noctem verò si rursū bibere cuperet, eadem aqua propinaretur, sed diluta syrupo acetoso, nōnunquam syrupo è succo granatorum. Eodem victu ægrum sustinui mus vsque ad tertium diē. Interim per diem fallebamus sitim folijs acetosæ aqua fontana prius maceratis, & aliquandiu masticatoris, nec non & fructibus oxyachantæ, quam berberim vocant.

Victus ratio.

Tertio

Cura.

Tertio die cùm vehementissime scire morbum animaduertem, celeriterque ad crìsim moueri, tenuius multò quàm antea enutrire destino. Præscribo itaque in prandio iusculum è butyro, & oleribus prædictis, cum tribus aut quatuor prunis. In coena verò detrahebamus de hordeato tertiam partem, cui sub finem cocturæ, infundebamus tantillum aquæ rosacæ, tum ad saporem tum ad remittendum sacchari calorem, quod promptè in feruentibus febribus igitur. Medicamenta autem ad hunc modum præscribo: vbi prima die cibaueram, sub tertiam pomeridianam clysterem sequentem inijcio.

℥ mal. viol. betæ, borrag. chamemel. an. m. i, quatuor sem. frig. maio. an. ʒ ij, sem. anis. foenicu. an. ʒ j β, prun. p. vj, hord. p. i. fiat omniū decoctio, vt artis est, In colaturæ lib. i. diss. cass. recens extractæ, & diapr. simp. an. ʒ vj, mell. viol. ʒ j, ol. viol. ʒ ij, ol. chamemel. ʒ j. fiat clyster. Hic autem dum excernitur, materiam indurata & rotundam secum attrahit, quàm intuitus illicò suspicor hepar, & renes vehemèter incalere, atque ob id iam tum de venæ sectione cogito, ad quam & genarum rubor, & venarum inflatio, non nihil me inuitabant. Verùm quoniam nulla adhuc præcesserat purpuræ suspicio, visum est in diem sequentem venæ sectionem commodiùs esse transferendam: quàm vt differrem, illius amici magnopere etiam atque etiam hortabantur. Imperauimus itaque vt sub horam nonam aut decimā nocturnam, ministrarentur cochlearia tria syruporum violarum & granatorū simul mixtorum: si verò per noctem siti infestaretur, dissoluerentur

rentur illi sirupi cum aqua bullita, & in potum exhiberentur. Die altera Laurétium reuiffo, eius faciē valde rubentem, & præ ardore inflatam video, thoracem verò & brachia non valde calida, sed rubentia, linguā iam aridam, & scabram: pulsum quoque inæqualem, celeriorē & frequentiorē solito. Hæc fanè me in admirationem trahunt, cogitoquē tacitus quænam sint eiusmodi symptomata. Inde autem ad lotium cōfugio, quod rubrū, & eneôrema lanæ flosculo simile, sed leue, & æquale in medio vrinæ corpore suspensum continere video. Tū suspicor aliquam inflātionem quoddam viscus occupare, aut venenosum quippiam subesse, quod intro calorē reuocet, remanētibus partibus externis tēperatis ferè similibus. Accedo nihilominus hilaris ad Laurétium, rogoquē, nisi fuerit illi molestū, vt mihi exponat quomodo superiori nocte se habuerit: Ille noctē insomnē duxisse narrat. Rursum sciscitor, quænam partes grauius doleant, quēmue sensum doloris percipiat: Ille cōfestim omnes partes æquē fere dolere respondit, sed præcipuē caput, guttur, & spinā dorsi, qua parte scapulas interiacket. Tum vtrumq; hypochondrium palpo, quod molle, & æquabile reperiō, neque multū calere (etsi reliqua vehementem intus ardorem testentur) foris cōperio: vnde postridie variolā (qualem in pueris sæuissē per Veris principium obseruaueram) ad cutim erupturam sperabam: quare ad sanguinis missionē audacius quam primum accedo. Iubeo autē vt iecoraria vena (quam *vena sectio.* basilicam vocant) aperiatur: permittoquē sanguinem fluere per intervalla ad 3 viij, vt cui vires adhuc plurimum

H h

mum

mum valere cernerem, neq; ad animi deliquum flue-
 re permisi, vt qui didiceram in pestilenti febre, hoc
 symptoma imprimis per euacuationes immodicas
 esse periculosum. Interim dū sanguis fluit, digito sup-
 posito eius qualitatem exploro, quem (dum tertio va-
 sculo excipitur) non minū calidum, quā si è lebere
 feruenti efflueret, sentio: eo suppresso, ne hinc ad ho-
 ram quicquam æger bibat, comedatue, aut dormiat,
 prohibeo. Sanguinis verò color ruber, & sano similis
 erat: iulepum post horam sumendum ad hunc mo-
 dum præscribo. *rad. gram. ʒ j, lentium ʒ ʒ, laccæ ʒ ij, caric. n. iij,*
tamarind. ʒ iij, sem. acetos. & berb. singulorum ʒ j.
fiat decoctio secundum artem: in colaturæ ʒ iij. dis-
solue sir. capil. vener. & de limonib. an. ʒ vj. fiat iulep.
detur vt dixi. Sub vndecimam matutinam sumpsit iu-
sculum cōsuetum, hinc ad horam leui somno captus,
paucum sudorem emisit, cum maculis morsus puli-
cum imitantibus: circa tertiam pomeridianam eius-
dem diei, reuertor ad ægrum, quem deterius habere
quā prius cerno: nam ipsius vultus magis incensus,
ruber, & inflatus erat, mēbrorum tristis sensatio gra-
uior, angor & inquietudo vehemētiūs vrgent. In pul-
su parua sentitur mutatio in celeritate, non insignis in
inæqualitate, sed infrequentia aliqua: atque ob id de
variola magis comprobabatur opinio: quapropter
candelam accēdi & afferri iubeo (locus siquidem sa-
tis obscurus erat) quòd æger diei & solis splēdorem
detrectaret. Tum thoracem nudum, manus, & bra-
chia examino, in quibus loco variolæ, cutis infectio
purpu-

purpurata mihi detegitur: ægroto autem & aſtātibus per iocum dixi, pulices ipſius corpus feſtiuè tractare, propter carnem delicatam, & bene nutritam: mihi autem ipſi aliter ſentiebam. Hic circa iterādam ſanguinis vacuationem, dubius ſubiſto, nam hæc argumenta animo reuoluo: imprimis certum eſt putridam & peſtilentem febrem eſſe eiſq; putrilaginem, & mali fomitem circa præcordia intus in ſanguine deliteſcere, quam natura ad cutim transmittere cum ipſo ſudore iam iam nititur: quam per ſanguinis miſſionem interturbare ſatis tutum eſſe non videtur, ne peſtilentem materiam (quæ foras excutitur) intrò reuocem.

Accedit ad hæc ægroti amicorum frequens opinio, qui toties ægrotos ſanguinis euacuatione excarnificari deteſtantur. Contrà autem, hæ rationes multum me fatigant atque pungunt: imprimis ſanguis copia, & qualitate calida, & peſtilenti moleſtans: qui ni promptè vacuetur mortem propediem futuram minatur. Secūdo morbi magnitudo, malignitas, & præcipuè motus, ſiue occasio præceps, quā ſi ſemel prætermiſero, eam repetere eſſet impoſſibile: quæ omnia ad ſanguinis educationem valdè hortantur, ſicuti faciunt ægri temperamentum, ætas, & virium robur. Neque tum fortè metuenſa veniebat putredinis ad interiora reuocatio per miſſionē ſanguinis, quòd ſanguis ipſe putreſcat circa centrum, & non circa ſuperficiem: nam vapores ij, aut ſeminaria ſanguinis ad cutim detrufa, non ſunt putredine peſtilenti affecta, ſed ſolū ſanguinis intus putrentis & feruētis argumenta & ſigna: ſed ægri & amicorum ſententiæ, in diem

*ſanguis iterū
mittendi dubi-
tatio, poſt pur-
puræ appari-
tionem.*

182011

Hh 2

craftinum

craftinum secundam euacuationem transtulêre. Præscripta itaque sub quartam horam altera iulepi sumptione, consului vt sub sextam hordeatum daretur, cui dum coqueretur hordeum, adderentur semina portulacæ, acetosæ, berberis, & melonum: vbi verò saccharo conditum iam fere perfectè coquitur, tantillum aquæ rosacæ adijceretur, quò ad odorem iucundiùs redderetur. Instituta victus ratione, præcipio ne custodes per noctem omnes simul eodem tempore obdormiant, sed potiùs pars vna ad medium noctis dormiat, reliqua verò aduigilet: elapsa autem nocte media, qui priùs hucusque dormierint, vicissim aduigilênt ipsi ad aurorâ vsq;, alij verò suo ordine interim quiescant, quò meliùs singula obseruentur quæ æger dicat aut faciat, aut quæ ipsi per noctem superueniant, de quibus me veriùs certiozem faciant. Die tertio sub septimam matutinâ ægrum reuiso, eum in lecto trāsuersum reperiō. Salutat, ad me seipsum porrecto brachio conuertit, seque valdè afflictum per noctem exponit, vt qui vri intus sentiat, siti infestetur, omniū membrorum lassitudine vlcerosa torqueatur, & ob id de vita despōdere prædicit. Cui ego, morbum quidē magnum & vehementem esse, eiusque symptomata grauissima, sed omnia esse secura, assero. Pulsus interim examino, quem frequentiore & elatiore solito, at inæqualem in vna pulsatione semper inuenio. Faciē quoque vt pridie rubicūdā, oculos igneos, linguam quoq; scabram & nigram: varias & crebras, easque latiores quā pridie, tum in brachijs & thorace, tum in cruribus cerno maculas rubras, nō in tumorem

morē supra cutem extuberātes, sed solum sua tinctura & colore coriū defoedātes, ita ut quis amplius nō dubitasset eas purpuratas esse, & homines purpura maculari; febreq; purpurata molestari dicere, quē tamen suo ortu, neque febrem, neque symptomata sedaret. Inspecto tandem lotio, quod magis rubrum quam antea cōspicio, & magis crāssum, declinās tamen ad aliquam fuscēdinem, perseverāte etiam eodem enēōremate. Rogo num deiecerit, aut sudauerit; cui cū nihil tale contigisset, balanum afferri iubeo, eiūque supponi. Post cuius operationem, chirurgus præsenti innuo, ut ex eadem vena sanguinem rursus detrahat: ex qua sanguis multus affatus, & per totam ipsius substantiam corruptus, ad 3 iiij, aut paulò plus educitur. Hanc sanè secundariam sanguinis missionem post purpuræ apparitionē, in variolis & morbillis minimè præscripsissem, quod illius morbi corruptela longè ab hac diversa sit. Nam in purpura sanguis putret in centro, & non in superficie, neq; per carnem, seminaria, aut sanguinis putridi & viriati partem spargit, sed solum ob feruorem, & ebullitionem, euaporationes halituosas potius (si mihi ita loqui liceat) quā humores, ad carnem & cutim transmittit, quæ colore suo cutim tantum tingunt, neque sua putredine, aut prava alia qualitate cutim solvunt, aut exulcerant. Quare cū nihil ad cutim de putredine sanguinis spargatur, nulla per missionem sanguinis fiet putrentis humoris ad interiora reuocatio: imò natura, per secundam sanguinis missionē, quasi aliquo onere lenata, fortiùs ad reliquias euincendas insurget. In morbillis verò & variolis, non solum

Corruptio in morbillis & purpura non est eadē. Idco sanguinis secundaria missio in illis non tam audacter celebratur.

Variola à purpura in multis differunt. vide cap. 3. lib. I.

Hh 3 lūm

lūm sanguis & reliqui humores contenti in venis, putrent (nam & eos putrere per febres continuas variolas comitantes plerumque experimur) sed etiam extra venas, & in poris carnis distributos humores putrere, & ad cutim moueri asserimus: vt cuius tantæ putredinis primam originem à sanguine materno contractā scribant omnes fere Medici, à quo hominis carneam substantiam gigni est in confesso. Febres enim continuæ quarto die desinētes per eruptionem variolarum in venis sanguinem putrere indicant: quoties verò sine febre (sicuti in puerulis quibusdam quotannis experimur) variola ad cutim florescit, extra vasa, & in poris carnis materiam hanc contineri nemini dubium relinquitur. Præterea cernimus tumores variolarum, & morbillorum, purè & sanie virulenta repleti, quorū vlcera detergere & exsiccare summa arte expedit, ne foueā (sicuti in plerisque videmus) cutim deturpent: qui tumores si oculis superuenerint, quoties exulcerantur, sua sorditie occācāt, si in pulmones, phthisim inducunt, si in intestinis, dysenteriam, & alia huiusmodi. Ex quibus apparet, in his fumosum halitum, aut halituosam euaporationē absque humore putri, sed potius ipsam materiam aut saltem partē tenuiorem putrilaginosam & sordida putredine corruptam, etiam in poris carnis contineri, & ad cutim ferri: quam, vbi foris emicuerit, venæ sectione, aut medicamentis purgantibus intro velle reuocare, periculosissimum esse certū est: nisi potius symptomatice quā critique eam eruptionem fieri viderimus, hoc est ante signa coctionis in excrementis, & non die decretorio, tum enim

fortè

fortè nec venæ sectionem, nec alia auxilia reformidaremus. Admiratibus autē omnibus, qui pridie rubellum, & sani hominis sanguinem referentem, sanguinem copiosum extinctū viderāt dixi. Circa morborū epidemialium principia, naturam simul cum sanguine & spiritu ad cor & cētrū corporis recipi (nā ubi morbus, & illic calor cum sanguine & spiritu refugit) eāq; circa materiam putridam expugnandam plurimum occupari, aliqua tantū sanguinis portione in membris, ad eorum nutritionem relictā, qui cū nondum interioris vitii noxam senserit, si foras educatur, ruber & sano similis apparet: suppressa autem fluxione, ubi aliquot horis natura quieverit, tum ob sequelam fluxionis, ob ligaturam dolorosam, ob frictionē multam, tum maximè ob vulnus aliunde sanguinem trahi, & ob diminutam partem materiæ naturam potentiùs insurgere ad eamque partem (qua data porta) sanguinem iam putrem & corruptum secernere, atque pellere; quocirca quoties iterum aut tertio in inflammationibus internis sanguis mittitur, corruptior quam prius elicitur. Obstupuere omnes, commendaruntque sanguinis repetitionem, pronunciaruntque vno ore, agrum nunquam periculum deuiraturum fuisse, si sanguis iterum non fuisset missus. Hinc ad horam portionem aliam, pestilenti aëri, & purpuræ, magis quam præcedens, resistantem præscribo, quam bezoardicam more vulgari, idque doctrinæ gratia, voco, ad hunc modum.

℞ aq. cardui bened. agrimo. & aceto. an. ℥ ij. sir. de limonib. ℥ j. sir. de byzant. ℥ ss. pul. elect. de bolo, &

diam.

Potio bezoardica, quæ avaram pestilentem oppugnat.

diamarga. frig. an. 3 β. misce, detur vt dixi. Sub vndecimam iusculum ē butyro, cum lactuca, acetosa, & borrag. exhibeo, non amplius ē pullo, vt qui morbum ad statum celerrimē moueri cernerem. Sub primam pomeridianam parum quieuit, excitatus somno, tumultuaria loqui cœpit, paulò post delirauit. In coena prædictum iusculum ē butyro subministro: sub horam nonam cochlearia tria ē syr. ros. de siccis, & de paparoffero. Fronti sequentia apponi iubeo.

Frontale.

℥ flo. ros. ficarū violarū, nenuph. an. 3 ij, santali alb. & rub. an. 3 j, sem. lact. portul. coriād. præpa. an. 3 β. terantur omnia crasso modo, & in puluerem reducātur, qui exceptus linteolo lineo & raro intersuatur cū modico bōbaccis, & fiat frontale oblongū, quod suffitum aqua rosacea & aceto affasis patellæ candēti applicetur fronti, & teporibus. Nihil per noctē dormiuit, imò delirauit vehementius, omnium recordabatur, quæ prima infantia gesserat, suosque sodales (quos puer dilexerat) nominatim vocitabat. Modo cantare, alias ridere vidisses; oculus dexter inuoluntariè lachrymabatur: transuersum in lecto se agebat, à lecto surgere affectabat. In summa custodes, & eius amici de eius vita actum putabant. Sub quartam verò matutinam Deū precari, eiusq; misericordiam inuocare cœpit. Postea exhausta aqua sirupo admixta, eadem somno profundissimo sub quintam occupatur, dormitque ad decimam horam. Inter dormiēdum sudor calidus & copiosus totū corpus, & subuculam perfundit. Ego autem sub octauam reuersus, vbi quæ contigerant intellexi, iussi omnes bene sperare, febremque & sympto-

mata

mata fugata esse dixi. Nam corpus vniuersum (quod prius, etiam si intus vehemēter vreretur, foris tamen quasi temperatum cernerem) nunc calidum, & sudore vniuersali & halituofo perfusum videbam. Crisma enim illa signa superius scripta veniebant in mentem, crismūque fieri certò sciebam, quòd signa salubria in vrinis per totū morbi decursum apparuissent. Is autem à somno excitatus, vrinam minxit aliquantulum rufam, & crassam, quæ illicò turbata, mox refedit, sedimentumque albescere, & æqualitatem habere apparuit: alius etiam deiecit primū oleta dura, postea diluta satis, & bene colorata. His peractis, rursus obdormiuit vsque ad noctem, sudauitque copiosè, & absque febre iudicatus est, neque amplius recidit.

De curatione duarum mulierum grauidarum syncho purpurata laborantium, & de venæ sectione die critico facta.

CAPVT 13.

HONESTARVM mulierum aliquot historias hoc in loco describere commodum mihi videtur, vt cuilibet facilius appareat quantum referat Medico ex arte præcipienti diligenter morem gerere. Nam circa ^{Historia pri-} veris finem cuiusdam forēsiū causerum actoris sin- ^{ma.} gularis vxor, annos nata circiter 28. fœtum quinque ^{Ætas.} mēsiū gerens vtero, febre purpurata correpta fuit. ^{Temperamē-} Hæc quamuis satis obesa & sanguinea cōspiceretur, ^{tum.} tamen si eius corporis habitum & vitæ consuetudinem spectasses, aliquid habere succi melancholici fa-

Ii cile

cilè iudicasses: imò si quis ad mores illius animū conuertisset, eam quasi perpetuò mœstam, neque ita planè iucundam in coetu æqualium vidisset. Cùm autem iam biduū grauitè febricitaret, eiusq; maritus, & cæteri amici de aduocando Medico illi verba facerent, sanè obnixè auersabatur: tandem doloribus, & amicorum adhortationibus victa, annuit. Medicus verò imprimis speciem morbi, tum ex relatione patientis, & astâtium, tum ex proprijs morbi accidentibus ediscere nitebatur. Illam iam duobus diebus, & totidem noctibus, sine intermissione febricitasse intellexit, febre m̃q; in horas creuisse, adeò certè vt iam cibos & lumen refugiat, deliretq; : siti præterea infestetur, angore & inquietudine, nec non torminibus ṽtris parturienti similibus molestetur, insomnemq; noctem ducat. His auditis, pulsum examino, cum frequentem & celerem inuenio: corpus tangens, calorem foris tēperato similem reperio, linguam scabram, aridam, & nigram, oculos igneos, & incontinentes, genas rubicundas & ardentes cerno. Lotium verò satis tenuè, & quasi aqueum, cum inæquali nubecula, ad superficiem vrinæ accedente, circulus verò crassus, & liuescens erat: quamobrem veneni quicquam subesse, febre m̃q; pestilentē esse, qua (nisi venę sectione, & alijs præsidijs, illi sedulò occurratur) futurū esse, vt prope diē vel mater, vel foetus, vel vterq; pereat, dixi. Egrota verò quæ semper sanguinis missionem formidauit, nunquā passuram venam sibi aperiri asserit, cui libenter succinit pijssima mater: Medicus itaq; tenui victu de more instituto, clysterē ad hunc modū præscribit.

ꝯ mal.

℞ mal. viol. betæ, borrag. anethi. an. m. i. sem. lact. *clyster.*
 portul. melo. an. 3 ij. sem. anis. 3 j. β flo. ros. sic. 3 ij. fiat
 decoctio. In colaturæ 3 x. dissolue catho. & sacch.
 crassi an 3 j, ol. ros. 3 iij, fiat clyster, qui iniectus fuit
 inter nonam & decimā matutinam. Extra pastus præ-
 scribo sirupum granatorum, cum aqua bullita bibe-
 dum: Sub tertiam pomeridianam reuersus, ægrotam
 in lecto transuersam, genis rubentē, & delirantem in-
 uenio. Rursum de venæ sectione verba facio: at cū
 ea (etsi aliàs tumultuaria loqueretur) seriò tamen sibi
 mitti sanguinem denegaret, cogito aliquot iulepos
 imperare. Sed ægrotæ mater quæ tum aderat, rogat
 me quid sibi vellent aliquot maculæ violaceæ, pulicū
 morsus referentes, ad brachia, & thoracem nuper ad-
 natæ: quas vbi sum intuitus, notas esse epidemiæ, fe-
 bremque esse epidemiale & pestilentem, & ægro-
 tæ perniciosam pronunciaui, sanguinemq; vsque ad-
 eò assari, vt nisi euacuetur, breui futurū vt simul cum
 calore naturali filię vita etiam extinguatur. Quæ me-
 tu perculsa, quātū potuit filiam hortari cœpit, vt si-
 bi venā secari permittat, hocq; remedio vitę proprię
 cōsultum exoptet, saltē foetus tenerrimi, quem vtero
 gereret, miseretur. At ne hac exhortatione quicquā
 profecit lachrymosa mulier, sed doloribus partus op-
 pressa ægrota sub finem tertij diei peperit: cui cum
 toto die quarto immodicè, & contra naturam efflue-
 rent purgamenta, delituerunt nigricantes maculæ, &
 tandem delira, cum frigiditate partium extremarum
 occubuit. Altera autem Francisci Martini Consiliarij *Historia scien-*
 Regij vxor, annum agens circiter 25. foetum quatuor *da.*
 I i 2 mensium *A Etas.*

*Temperamē-
tum.*

mensium gerebat vtero, quæ vno aut altero die post præcedentem ardore correpta fuit. Hæc autem sanguine florido, cum bili flaua abundare, tum ex vultu, & reliqui corporis symmetria, & colore, tum ex moribus animi, & motibus corporis facile dijudicatur. Nam huius facies magis purpurascit, floridumq; colorem & puniceum malæ referentes, lætiores vultu, & aspectum iucundiores præ se ferunt. In coæqualiū coetu facilem, letam, & actionibus corporis decenter compositam, seruato secundum personarum dignitatem vbique decoro, & omnibus gratam se exhibet: huic corpus satis obesum, & veluti quadratum videtur. Febre itaque correpta, statim primo die vehementer exarsit, Medicumque statim secundo die vocari iubet, vt sibi, & foetui prospiciatur: qui cum rus ad inuisendos aliquot ægros per id tempus fortè profectus esset, eo die absque præsidij mansit. Sequenti verò die reuersus Medicus eam adiit, cuius causas morbi, principium, speciem, & symptomata didicit: mox vbi singula quæ ad morbi speciem, magnitudinem, motum, & morem conferrent perspecta habuit, clysterem vt supra iniecit. Postea ad venæ sectionem, tanquam ad sacram anchoram confugiendum esse consuluit: at cum eius maritus, & aliquot alij amici, in diem crastinum consilium transferendum esse suaderent, quod prægnantibus metuendam esse sanguinis missionem, à famosis & peritis Medicis intellexissent, morbumque fortasse quippiam aliud die sequenti ostensurum sperarent; etiamsi Medicus nihil esse in venæ sectione periculi, imò deterius posthac cum

cum ægrotā actū iri, si prætermitteretur, diceret, eorū
tamen verbis parēre tandem coactus fuit. Sub vespērā
rediit Medicus ad ægram: Imprimis eius pulsum cele-
rem, frequentem, & magnum, venasque brachiorum
turgidas & duras deprehendit, faciem rubicundam, &
præ calore inflatam, oculos micātes & igneos, febrilem
autem calorem foris pene temperatum, sitim cla-
mosam, linguam aridam & scabram, dolorem capitis
intensum, & omnia symptomata multò intensiora.
Cum autē eius amicis adeò suspecta videretur sangui-
nis missio, iulepo putredinem arcere, & calorem ob-
tundere aggredior, præscripta vtili victus ratione. Cū
per noctem quæsitus essem à domino D. de Boisy
Franciæ maximo scutifero, subsequenti die circa cre-
pusculū ægram adeo, quam per noctem valdè afflictā
fuisse intelligo, torminibusque parturienti similibus,
per intervalla cruciatam: Sub noctē verò cum leui su-
dore & graueolēti plurimæ ac rubeæ ad cutim emer-
serant maculæ, quæ & maritum, & amicos nō medio-
cri terrore concusserunt; quibus ego epidemiale
morbum, & exitialem fore dixi, nisi venę sectione oc-
curreretur. At cū domum magni scutiferi (vt dixi)
adire premerer, sententiā meam de curatione ægrotæ
scriptis mandavi. Circa principium verò quarti diei, vt
circa nonam matutinam, alius Medicus literis & ex-
periētia clarissimus, Iacobus Sāmartanus doctor Me-
dicus ægram inuisit, qui vbi epidemiale febrem esse,
quæ à sanguine copioso penderet cognouit, iuue-
nemque esse mulierem, confestim & matrem & fœ-
tum breui periturū, nisi sanguinis missione præcaue-
retur,

venę sectio.

li 3 retur,

retur,libere pronunciauit. Ægrotæ, & amici conuicti, chirurgum vocari iubent, qui basilicam brachij dextri cōrudit, sinitque sanguinem fluere de industria ad lib. 8. Hinc ad horam iulepum huiusmodi ægrotæ propinat Medicus.

Vistus ratio.

℞ aq. aceros. ʒ ij, aq. buglos. ʒ j, sir. de limonib. ʒ j. ʒ, elect. de bolo ʒ β, pul. diagemm. ʒ β. Huius sanguis à principio (vt mihi renunciauit chirurgus cum pharmacopæo) rubellus, & absque vlla adustionis nota cernebatur, crassus tamen & viscidus: sub finem verò & in superficie tertij vasculi, bilis inustæ speciem retulit. Quare coniecit Medicus, partiendam esse hanc euacuationem, atq; in horam tertiam pomeridianam reijciendam. Interim prospexit vt prunis damascenis aqua elixis, hinc ad duas horas enutrireter mulier, cū pauco iusculo è butyro, cum oxalide, portulaca, & lactuca, ne foetui propter insignem sanguinis euacuationem deterius contingeret. Sub tertiam reuersus, adhuc feruentem intus mulierem, rubentemque facie, & doloribus partus (vt supra fere) afflictam agnoscit. Quare adaperita rursus vena sanguinē ad ʒ. iiij fluere sinit, qui corruptior & assatus magis quam prior apparuit: præscripto hinc ad horam sumendo iulepo, ne interim dormiret, imperauit; ventrem verò & pubem, vnguento Comitissæ ad foetum continendum, inunxit. Sub sextam horā vt cremor ptisanæ ministraretur, neque per noctem aliud alimentum offerretur, præter aquam bullitam cum sirupis, prohibuit. Sub vndecimam itaque noctis, ægrā in somnum profundum delata est, à quo exporrecta sudore copiosissimo

mo

mo est perfusa: deterfa autem, parum aque ebibit. Rursum obdormiuit, sudauitque, tandem absque febre & torminibus visa est, neque ampliùs egrotauit, foetumque ad nonum mensem probe continuit. Plerique verò è plebe, tum in vrbe, tum in suburbijs, eadem febre correpti, 4. aut 7. die ad summum perierunt quod ope Medici destituerentur, vel propter fortunarum exiguam supellestem, vel quod parcerent sumptibus, vel quod medicamenta auersarentur. Quos verò statim à principio arte medica iuuare licuit, ij fere omnes Dei gratia cōualuerunt, præter eos qui quamuis Medici industria diligēter tractarentur, aded morosi erāt, aut sibi, & morbo subseruientes, vt plus detrimēti vna horula sibi afferrent, quam Medicus toto pene morbi decursu prodesse poterat. In ijs ægrotis duo veniunt præsertim adnotanda: Primum dependet ex Hipp. auctoritate superius alio loco scripta, qua dicit: Febres
 » siue sanus ab ipsis quis euadat, siue pereat, æquali die- *Febres æquali*
 » rum numero finiuntur. Vt enim saluberrimæ febres, *dierum numero*
 » quæ videlicet tutissimis fulciuntur notis, die quarto, *ro finiuntur si-*
 » vel antea quiescere solent: ita pessimæ quæque, & qui- *ue salus siue*
 » bus periculossissima adsunt signa, die quarto, aut citiùs *mors conf-*
 » interficiunt. Nam id esse verissimum iam longo vsus *quatur.*
 comprobauimus, nisi fortè in quibusdā propter morbi magnitudinem, & malitiam contingat, ægrum ante diem decretorium iugulari, aut propter virium patientis robur, aut errorem circa ipsum commissum protrahatur morbus in aliquot horas vltra criticum diem. Secundum non est silentio prætereundum. Scripsit Hippocrates 1. aph. 20. Quæ iudicantur, & iudicata sunt

*venæ sectio,
die crisis inter-
dum præscri-
bena. d*

sunt integrè, neque mouere, neque nouare aliquid, si-
ue medicamentis, siue aliter irritando, sed sinere. Fe-
bris autem secundæ ægrotæ iudicabatur quarto die:
nam synochus putris acutissima erat, quæ celerrimè
moue batur: huic tamen in ipsa crisi facta fuit vena
magno successu, vt ostensum est prius. At in his non
est perpetuè fidendum, nisi quoties plenitudine ad va-
sa ægrotos distendi viderimus, eorumq; venas sangui-
ne calido & feruido vsque adeo tendi, vt nisi pròptè
euacuentur, periculum immineat ne rumpantur. Quo-
circa Medicus habita ratione ægri, ætatis, & virium,
etiam die critico (quo morbus iudicatur) venam seca-
re non formidabit, vt cui verèdum sit, si prætermittat
istud auxilium, ne grauius periculum contingat egro-
to. Nam si vas rumpatur intus, aut erodatur, vel aperia-
tur in ea parte, qua facilè orificium claudi, si opus sit,
non possit, & sanguis immodicè fluat, quis non videt
breui de ægroto actum iri? Vidimus certè quomodo
in vxore dicti causidici, venis vteri apertis, tam cōfer-
tim sanguis effluxit, vt exanimem mulierem tandem
reliquerit; quod & in secunda ægrotæ valdè timendū
erat, nisi per apertionem venæ brachij fuisset facta re-
uulsio, & sanguinis euacuatio, & refrigeratio. Nam
tum sanguis feruidus ad vterū (propter fœtus præsen-
tiam) debilem cōfertim ruebat, locaq; iam lācinabat,
tum quantitate tum qualitate molestās. Ecquid igitur
aliud auxilij præsentius veniebat excogitandum, quàm
venam brachij tundere? Visus est itaque, meo iudicio,
Medicus consultissimè venam tutudisse, etiam quo
tempore morbus iudicabatur, non autem ad lipothy-
miam,

miam, propter foetus in utero contenti debilitatem, sed partita euacuatione quantum satis fuit. Neque temerè Gal. aduerbium *et si* hoc est integrè, ponderauit, quod non solum ad iudicata referatur, sed etiam ad ea quæ iudicantur integrè. Quare si Medicus videat die critico morbum non posse integrè iudicari, aut si videat plus periculi ex ea vacuatione quæ per crisin fieri debet, quàm ex ea quæ per Medici industriam fieri potest, speretque commodis præsidij (dum fit crisis) se naturam vel leuare ab aliqua sarcinula, aut reborare posse, sanè etiam eo tempore quo fit crisis, auxilia trices manus ægroti naturæ præbere debet.

De curatione eorum qui septimo die iudicantur.

CA P V T 14.

I A M tempus est ut ad eas febres quæ secundo quaternione finiuntur, nempe septimo die accedamus. Cuius generis multas grassari, ægrotosque perimere obseruauimus, ut quarum nonnullæ de genere synochorum putrium & pestilentialium essent: aliæ verò de genere continuarum ardentium perniciosarum, & hæ non solum sanguineos iuuenes, & adolescentes, sed etiam biliosiores viros & foeminas crudeliter adoriebantur. Distinguebantur autem ut cap. 5. lib. 2. visum est his signis. Synochi solum sanguineos & robustos iuuenes, tum masculos tum foeminas inuadebāt, atque febris à principio vsque ad finem perpetuò increscēs, vnica accessione siue sensili remissio perseverabat. Pulsus erant frequentiores & celeriores, vrina magis colorata: cōtinuæ verò aliquot diebus statim à prin-

*Synochorum
& continua-
rum differen-
tiæ.*

Kk cipio

cipio quasi mites & remissæ, & quæ sensiles nihilominus haberet exacerbationes. Postea tertio quoque die igne maiore quasi recenter aucto intēdebantur, ut inde maligniores quispiam fore iudicasset, qui aph. 44. lib. 4. aphor. legerit, cum ait: Febres quæcūque non intermittētes, tertio die fortiores fiūt magis periculose. Et lib. 4 de vict. acut. ubi tertianas afflictiones in acutis cōsiderandas præceperat, subiungit: Quinetiā alia quædā inspicere oportet: nā si dies quartus, in aliquo iam dictorum, tertio fuerit similis, scire licet infirmum in periculo versari. Pulsus verò in ijs erant rari, & tardi, & occulti, extremæ partes frigidiores quàm in synochis, urinae autem per principia tenuiores. Has autem quarto & quinto die minimè finituras, statim secundo aut tertio die discernebamus illis notis, quas superius cap. 5. huius lib. posuimus: nempe si febris primis diebus lenta & mitis appareat, si pulsus sint occulti, & sanis similes, si urinae tenues perseverent, & multis eiusmodi. Nā in hijs quæ septimo iudicandæ sunt, sine synochi siue continuæ ardentes, neque secundo, neque tertio die quicquam immutant in lotio, siue ad bonum, siue ad malum, symptomata quoque gravius non urgent, nisi tertio die (ut dictum est) in continuis: morbus celeriter non mouetur, vires valde non deiciuntur: quare quarto die morbum finiri oportere, non est credibile: imò solum quarto illo die signa ostenduntur in urinis quibus septimo die, aut citius, aut tardius morbum finiendum præcognoscimus. Nam si à principio urinae tenues præcesserint, quarto die crassiores, & cum contentis laudabilibus (si euasurus sit æger)

aut

aut lucidiores, & cum notis periculosis (si moriturus) ^{Morientium}
 apparent; sicuti fieri in quibusdam obseruauimus, quæ ^{septimo die s-}
 quarto die cum encephalate æquali, hypostasi albes- ^{gna.}
 cente, & leui, aut subsidentijs albicantibus visæ fue-
 rūt. Imò symptomata intendebantur, grauiusq; æger
 molestabatur, quoad iudicium fieret. In alijs verò non
 ita cōtigit, in quibus si à principio color, & consisten-
 tia praua extiterint, in deterius tamen die quarto pro-
 cedebant: nam quāuis tenues quarto die miccerentur,
 igneæ tamē, & magis biliosæ quàm prius, imò quasi
 materia sursum erūperet, lucidiores & subtiliores, nec
 nō sine cōtētis cernere erat, signaq; futuri delirij cir-
 ca circulū ostendebant. Quinto die cū madore ma-
 culæ rubeæ circa thoracem & brachia (quæ sexto die
 quibusdā in violaceum, aut alium prauū colorem de-
 generebāt) his pauca alijs multæ: salubres autem aut
 insalubres erūpebant. Multa eo die differere, sub no-
 ctē delirare, grauius angi, quibusdā nares stillare, alijs
 è naribus copiosum sanguinē effluere, nonnullis aluū
 liquidā cum lūbricorum excretionē, alijs alia obser-
 uasses. Sexto die eadē perseuerabāt, sed nocte sequen-
 te nudare pectora, locū mutare, & qui erāt 7. die mo-
 rituri, digito nares fodere, flosculos carpere, parētum
 reminisci, eosq; delirando nominatim vocitare, eorū
 quæ per antea tam vitam fecissent recordari, plerūq;
 trāsuerfos per lectū sese agere, nunc ad pedes deuol-
 ui pedesq; nudare, supinos iacere, & si ad similitudinē
 dormituriētium fortē palpebras essent clausuri, inter
 has ex albo oculorum quippiam intueri, etiamsi neq;
 alui fluor spontaneus, aut medicamentis prouocatus

Kk 2 ante-

Qualitas in
vna pulsatio-
ne fieri ubiq;
intelligi debet:
qui putredinis
certissimus est
index, nam in
diuersis pulsa-
tionibus di-
uerse reperiū-
tur inequali-
tates. Gal. de
diff. pulsuum.

Historia.
Aetas, Tem-
peramentum.

anteceffisset, vidiſſes. Tandem ſeptimo die, ſudor nonnullis multus & feruidus, in capite, & thorace, mortem præcipitem cum partium extremarum frigidityate inferebat. At in conualituris, quamvis nonnulla è prædictis ſignis cernerentur, non tamen tam multa, neque tam graua, & mortem neceſſariò indicantia, apparebant. Imò in pulſu inæqualitas erat, præter eam inæqualitatē quæ putredinem ſequitur in vna pulſatione (quam vbique in hoc opere intelligi velim.) In vrinis ſubſidentibus, & incrassari incipientibus, eodem die (vt dictum eſt) coctionis aliquot rudimentum indicabatur, certioraque ſigna ſalutis apparebāt. Vnde quinto die licebat nobis ægro- tantium amicis facilè prædicere, hos ſeptimo die morituros, illos verò ſuperſtites remanſuros. Quem- admodum contigit cuidam iuueni mercatori, Mathu- rino Bridardo, annos nato circiter triginta, cuius natura ad atram bilem inclinabat, qui cū Turoni- bus, mense Iunij, ſub æſtu ardēti, pedes, Chinonas re- diret (quæ Turonibus 20. milliaribus diſtant) ſudore totus perſuſus, exhausta frigida, ſuper ſcamnum in di- uerſorio incubuit, obdormiuitque per dimidiam ho- ram. Mox experrectus, cū ſatis diei ſuperſeſſet, vt in- de Iuliodunū repeteret (nam apud ſe dies lōgiſſimos eſſe perpendebat, deinde octo milliaria conficienda ſolū ſuperſeſſe) id certè tentandum eſſe putauit: cui etiam cum iuvene vxore & formoſa negotium erat futurum, neſcio an veluti cumulo id addiderit cauſæ, vt mane febre ardenti correptus vehementiſſimè in- caluerit. Vbi verò biduum tantum ardorem, cum om-
nium

nium membrorum conquassatione, & dolore vehementi sustinuiſſet, atque ſitis vehemens, deiectaꝫ; appetentia, cum linguæ ariditate, & ſcabritie ægrotum grauitè angerent, ad conſilium cuiuſdam Empirici tandem vxor chariſſima accurrit, nam Medicus aliò profectus erat. Empiricus autem vbi iuuenem hominem tam grauitè febrile deprehendit, viresꝫ; fatiſ conſtare animaduertit, clyſterẽ circa diei tertij initia iniecit, poſt cuius operationẽ, venam ſecuit, ſanguinemꝫ; ad 3 viij, fluere per pauſas (vt vocant) permittit. Quarto die (vt mihi conſtitit per Empirici reſcripta) Rhabarb. expreſſionem ad 3 iij, diapr. ſolut. 3 iij, & ſir. roſ. ſolut. 3 i, ægrotus ſumpſit, à quo medicamento, etiam ſi prius liquida eſſet aluus, tantopere præterea commoti fuere humores, & natura ægri debilitata, vt triduo, imò uſque ad mortem crebra deſidendi cupiditate fuerit laceſſitus. Vocatus autẽ Medicus ſub quintum diem, de cauſis morbi, & de ijs quæ hæcenus circa ægrotum facta eſſent, & de omnibus ſymptomatis inquiſiuit: qui cùm nocte præcedente aliquot maculas latas ad cutim emiſſiſſe videret, omniaꝫ; quæ circa ægrum contigiffent animo reuolueret, hominem ſeptimo die moriturum prædixit: quod proprio interitu ægrotus cõfirmavit. Adoleſcẽs quidam robuſtus, ſtannorum fuſor, pintarumꝫ; artifex, Michaelis Naudini filius, 20. annos natus, ardore correptus, tertio die circa caput, & thoracem parum ſudauit, quarto die miſſus fuit ſanguis, nullam portionem bezoardicam ſumpſit, ſub principium quinti diei aliquot maculæ violacæ ad cutim proruperunt, delirauit.

Curatio ab Empirico temere inſtituta.

Alia Hiſtoria.

Aetas.

deliravit. Sexto die, à lecto cupit surgere, domum patris adire (quâvis in ea iaceret) pedes nudat, sudat frigide, tãdem septimo, pijs parentum querelis, expirat.

Quid referat ex arte aliquem curari exemplo duorum iuuenum indicatur, & an die indicatorio tutò mittatur sanguis.

CAPVT 15.

Part. I.

*Vena per aestatem febris in-
tempestinè
percutitur.*

*Fluente aluo
medicamentum
quod scammo-
nium recipiat
non est exhi-
bendum, præ-
sertim si febris
ardens adsit.*

HIS ægrotis quamvis secta fuerit vena, pharmacumque propinatum, nihilominus ij septimo die occubuerunt, quod parum in tempore, meo quidem iudicio, huiusmodi auxilia exhibita fuerint. Nam mercator qui præter consuetudinè laboriosè pedes iter longum fecerat, idque per æstum ardentem, ea quæ Hippocrates in principio 4. victus acutorum scriptum reliquit, expertus est, cum ait: Accidit autem magna ex parte vehemens febris, & ob longa itinera, & diutina sitim, cum exsiccata venæ, acres, calidasque fluxiones alliciunt: quocirca lingua fit scabra, arida, & prænigra, venter torminibus cruciatur, alui sedimina liquida sunt & pallida, vehemens sitis cruciat, somnus nequaquam accedit, interdum mens quoque turbatur: cui ad valetudinem recuperandam non statim ad venæ sectionem confugiendum erat, quod acres calidæque fluxiones potentiùs educto sanguine à primis venis intrò allicerentur, periculumque præsens ægroto afferrent. Neque præterea sponte fluenti aluo quæ potiùs firmanda erat & stringenda exhibendum erat electuarium scammoniatum per febrem ardentem,

ardentem, quod hepatis vires suo calore resoluat, sed potius ex doctrina Hippocratis, aqua mulsa, vel (vt nostro seculo factitare consueuimus) clyster lenitius & refrigeratiuus, cum cassia, & prunis, & oleo violaceo erat injiciendus: mox iulepus è decocto buglossæ, borraginis, acetosæ, flor. viol. tamarind. & prunorum damascenorum, seminum frigidorum, cum sir. viol. & granat. erat parandus, qui impetum bilis flauæ cohibuisset, feruoremque & acrimoniam eius hebetasset, & venas aridas & calentes humectasset, refrigerassetq; neque tam varia symptomata postea fuissent subsequuta. Quid est quod eadem opera auræ venenatæ & pestilenti restitisset? De amplexu autem coniugis id liberè dicam. Nemo hominum ignorat, quâto opere facultates omnes infirmentur, si fessis aut iratis

venis immoderatè exerceatur. Nam per fatigationes spiritus multum dissipantur, item per vehementem iram & iram. Præterea in venereo actu, plurimi spiritus cum semine effluunt, & ij ab omnibus corporis partibus præcipuis, quibus si superueniat insignis evacuationio, siue sponte naturæ, siue arte, aut casu relinquo iudicandum, in quod vitæ periculum tales injiciantur, & quibus auxilijs oporteat à tantis periculis ipsos liberare. Quicquid id fuerit causæ, constitit morbum epidemiale fuisse, & viribus exolutum, cum fluore alui, & delirio, tandem iuuenem hominem expirasse. Adolescentes verò pintarius, qui in officina stâni fusoria, præter consuetudinem aliquot dies & noctes insomnes duxerat, vt stâneas vascula statuto die facta ac recta redderet, sibi parû opportune quarto die sectâ fuisse venam

*fessis & iratis
venis no-
xia, propter
dissipationem
spirituum*

nam expertus est, quantitatemque sanguinis, si mittendus erat, pro temperamenti, & ætatis ratione, parum iustam fuisse eductā. Nam cum ille eufarcus fere & robustus esset, facieque rubicundus, cum symptomatis statim à principio morbi grauissimis exerceretur, secundo saltem die cassia, aut diaprunū simplex, cum decocto tamarind. flor. cordial. & prun. damasce. veniebat præmittendū, vt ichores, & fluxiles humores, qui in ventriculo: & primis venis continerentur, leniter deturbarentur: ne si die sequente vena secunda esset, raptim ab inanitis & calentibus venis (tum propter aërem æstiuum, qui tum vehementer ardebat, tum quod fornacibus fusorijs & rotulis vascula expolientibus præesse coactus fuerat) ad iecur, & penitiora vasa attraherentur, quæ levis purgatio prætermissa in mortis periculum ægrotum coniecit. Neque fortè silentio prætereunda erit sanguinis missio quarto die celebrata, quæ suspitione non carere cuidam apposite videbitur, præsertim cum in morbis acutioribus septimo die finiendis, quartus sit contemplabilis: quod eo die, (nisi error commissus fuerit) natura aliquod signum salutis aut interitus ostendere consueuerit, quæ plerumque purgationibus, aut euacuationibus interturbata, à solito suo numere diuertitur reuocaturq;. Vnde vel morborum grauitate oppressa, succumbit, aut in aliud tempus, & longius, sic impedita morbi coctionem & statum prorogat. Nam quoties magnus & malignus est morbus, & celeriter mouetur, etsi natura sua curabilis sit, & breui quidem, interueniente tamen errore manifesto, siue ex parte ægri, siue ex parte Medici,

*Venæsectio
quarto die
facta in febri-
bus septimo
die finiendis,
suspitione nō
caret.*

dici, & astantium, sanè vel longus vel lethalis fit. Memini certè in quibusdam tertianis, & acutissimis febribus quæ celerrimè mouebantur, grauissimeque ægrotos per paroxysmum cruciabant, tum capitis, ventriculi, & renum dolore, tum siti clamosa, vomitu, anxietatibus, atque delirio, cùm per leue medicamentum (quod minoratiuum vocant) inter quartum & tertium paroxysmum præmissa esset ventris, & primarum venarum leniens expurgatio: postea altero die remissionis, nèpe inter quartam & quintam exacerbationem secta fuisset vena, aut contra, venæ sectio præmissa inter paroxysmum tertium & quartum, mox blandum medicamentum inter quartum & quintum exhibitum, tantùm absuit vt ægrotis quidquam inde cōmodi accesserit, vt quidam in duplicem tertianam, alij in cōtinuam inciderint. Paroxysmus autem quartus in tertianis, quarto diei continuarum acutissimus, quæ septem diebus absoluuntur, æquiparatur, vt ostendit Gal. comm. 8. in lib. 3. prædict. his verbis: Est
 ,, vtriq; huic sermo cōmunis: vt enim in febribus con-
 ,, tinuis numeramus omnes consequentes dies, in præ-
 ,, dictionem futurę iudicationis, ita in intermittentibus
 ,, accessiones: vt quod in continuis febribus septimus
 ,, dies efficit, id in intermittētibus septima circuitio ef-
 ,, ficiat: ob id igitur exquisita tertiana septem periodis,
 ,, non diebus septem iudicari solet. Quinetiam quod
 ,, quartus dies à principio numeranti septimum est, id
 ,, quoque quarta circuitio ad septimam est: quartus
 ,, enim dies septimi index est, & item quarta circuitio
 ,, septimæ index est. Idem Gal. 4. aph. 59. Quod in con-
 ,, tinuis

Quartus ter-
 tianarum pa-
 roxysmus cō-
 paratur quar-
 to dici febrium
 continuarum
 quæ septimo
 die finiuntur.

*Natura certis
diebus aduer-
sus morbum
insurgit.*

tinuis vna dies valet, hoc in intermittentibus acces-
sio. Quod si in tertianis id cōtigisse obseruamus, etiā
tempore quietis, quid futurum confidimus in grauif-
simis morbis & periculosissimis, in quibus natura tan-
topere affligitur, vt si quo die mouetur ad morbū op-
pugnādū (vt mouetur diebus decretorijs) impedia-
tur vel à Medico, vel ab alia aliqua causa, quomodo
postea occasione resiliendi, & aduersus morbum in-
surgendi, reuocari posse putas? Nam si certis quibus-
dam diebus natura aduersus morbos potius insurgit
quam alijs, & moneamur ab Hippocrate & Galeno
eos dies debere obseruari, quomodo obseruabis si
eo die motum naturæ perueras? Nouimus ex ipsis
operibus, quomodo legitimarum tertianarum, quar-
tus circuitus sit longissimus, grauissimus, & molestis-
simus. Idem sanè in continuis quæ septimo die finiun-
tur accidit, quarto enim die febres magis incendi vi-
demus, symptomata succrescere, ægrotum vehemen-
tius cruciari. Quod per eam doctrinam quam Hip-
pocrates 33. tex. prædictionum de doloribus capitis
tradidit, nobis considerandum reliquit: quibus à pri-
mo protinus die dolor superuenerit, ijs quarto magis
quàm quinto die ingrauescit morbus, mox in septi-
mo liberantur. Quod si quispiam die illo quarto me-
dicamētis naturam fatigaret, nequicquam certè pro-
ficere: quare adolescens pintarius ex imperita cu-
ratione noxam perferens cū in quinto die multa in-
fectione purpurea, quæ postea liuida facta est, defœ-
daretur, laboriosissima anxietate & delirio septimo
tādem die periit. Sed dubito num Empiricus ille fue-
rit

rit educatus in eorum schola qui pertinaciter defendunt in omnium febrium principijs, statim à venæ sectione curationem instituendam esse, nullo præmissoclystere, aut alio medicamento purgante, aut alium blâdè leniente, edocti fortè à Galeno lib. 9. Methodi præcipièrè in omnibus febribus duo salutaria remedia, venæ sectionem, & frigidæ potionē. Quod prius Hippocrates de solis acutis lib. 4. acutorum edixerat. In acutis morbis sanguinē detrahes, si vehemens morbus videatur, florueritque ægrorantis ætas, & virium adfuerit robur: nā Empiricus iuuenēs homines agnoscebat, eosq; febrile acutissimè, & qui multo sanguine abundarēt, cum virium robore: quæ indicationes, plurimum ad sanguinis missionem. Medicū invitant: sed parum diligēter reliquas indicationes perpendit, quas Galenus multis in locis scriptas reliquit, vt libro de venæ sectione lib. 4. victus acutorū, & 9. Methodi sic præcipiens. Attendenda verò cum venæ secādē indicationibus sunt, tum quæ eam præcedunt, tum verò quæ omnino excipiunt: nam si præcedat ciborū cruditas, tantopere differre venæ sectionē iubebis, quantum satisfacere, tum ad eorū cōtionē, tum vt excrementa descēdāt, videbitur: sin sequetur vacuatio quæpiam, tantum illi de eo quod superfluum est relinquendum, quantum est per eam vacuādum. Itaq; si tēpore vacuandi sanguinis menses moueri cōtigerit, siue etiā hæmorrhoids sit reclusa, si inspecto fluētis impetu sanguis ipse satis fore videbitur qui solus quod requiris vacuet, rem omnē naturę permittes: sin minus tātum ipsi detrahes, quātum satis fore videbitur. Addit præ-

Ll 2

terea

tereà attendendum esse ad alias vacuationes naturales, quæ sensu percipiuntur: vel ad naturam ipsam, vel ad ætatem, vel ad cœli statum: nam quidam sunt rara corporis textura, alij pueri, aut seniores. Item cœli status plerumque est calidior & siccior, quemadmodum nonnullis os ventriculi à bile & alijs humoribus facile afficitur, quod sit imbecillum aut supramodum sensile: quæ omnia venæ sectionem dehortantur, accusantque Empiricum erroris putidi & crassæ ignorantæ, qui nullo modo æstivi ardoris viæque longæ sub sole ardente à mercatore pedibus cōfectæ rationem habuit, neque vigiliarum, fornacum & rotarum fusoris stāni, sed indistinctè (quasi vno calopodio volens omnes calceare) per initia febrium ardentium eos vacuatione, quæ fit per sanguinis missionē, curare studuit. Memini certè Fuschium hanc ob causam paradoxon scripsisse tertium libri secundi, quo tueri nititur, venæ sectionem præmittendam esse medicamento purgati, vbi utroque remedio fuerit opus. Quemadmodum aliud quintum subiungit eiusdem libri, quo asserit minoratiuum seu blandum medicamentum non esse exhibendum per initia, nisi materia turgat. Cuius argumenta & Galeni authoritates (quas ibi laudat) tentare infirmare aut eludere, parum circumspecti viri esset, & præter instituti nostri rationem, quod in hijs febribus ardentibus, neque medicamento purgante, neque venæ sectione per initia opus sit: sed solum refrigerantibus remedijs, humectantibus & blande subducentibus. Neque profecto biliosi humores extra locum naturalem secreti, aut acres salsi

&

& calidiores, tenuantibus, incidentibus, & conquo-
 quentibus indigent (vt plerique opinantur) sed re-
 frigerantibus, humectantibus, & blande subducenti-
 bus, quæ acrimoniam, caliditatem, & falsuginem co-
 rum refrenent: quô partes, in quibus stabulantur, &
 per quas trāseunt, minus effluendo vellicentur, lēdan-
 turque. Imò loci à Fuchfio, & alijs neotericis, mor-
 dicus hanc opinionem tuentibus, non veniunt intelli-
 gendi de eiusmodi medicamentis ad ichores blande
 subducendos dicatis, sed potiùs de catharticiis calidio-
 ribus, & vehementius humores purgantibus in caco-
 chymis plethoricis, & ijs qui internarum partium in-
 flammationibus laborāt, in quibus, sicut in synochis,
 prius per initia à venæ sectione curatio est instituēda.
 Nam Gal. 13. Methodi & lib 2. ad Glauc. indicatione
 sumpta à parte affecta & loco, prohibet ne medica-
 mētum purgans ab inito ijs præscribatur, qui partium
 internarum inflāmatione, aut dolore vehementi (præ-
 fertim inferiorum) laborant. Sed si purgandum sit, id
 fiat circa declinationē talium affectuum, præmissis in-
 terim venę sectione, & alijs remedijs anodynis. Nos
 verò qui versamur circa causos æstiuos, à vigilijs im-
 modicis, & laboribus assiduis per æstatem subortos,
 in quibus venæ calentes & arefactæ illuuiem acrem
 & biliosam (cuius generis multam per id temporis
 quotidianis laboribus iuvenes homines collegerunt)
 ad se alliciunt: cogimur Hippocratem & Galenum
 manibus pedibusque sequi, pronunciantes hoc edictū
 solenne lib. 4. acutorum. Fit autem causus magna ex
 parte lōgum ab iter, longamq; sitim: cum venulę are-

21151

Ll 3

factæ

factæ acres calidasque fluxiones ad se traxerūt. Et paulò post, Huic aquæ, mulsæque coctæ & aquosæ quantum voluerit bibendum dabis: quod si amarū os fuerit vomere confert & ventrem subluere: verūm si adhuc nō solvatur, lacte asinæ cocto purgabis. Vides quomodo in hac graui sententia, ne verbum quidem de venæ sectione facit. Neque etiam in cōmentario Galenus, quān neuter prætermisisset, si ea opus esse cogitasset, sed solum aquam coctam mulsam aquosam, lac asinæ coctum, aut serum lactis ad leniendos & subducēdos hos ichores statuit. Neq; audiēdi sunt illi, qui per calidas venarum intēperies, partium internarum inflā-mationes magnosque dolores, ligaturas, frictions, cucurbitularum applicationes, longas inedias, vehementia exercitia & intempestiua, & insignes euacuationes, siue natura siue arte factas, somniant excrementitios hos tenues humores & fluxiles minimè à venis trahi, vt qui à natura secreti rāquam alieni, & qui non amplius naturæ gratiam aut vtilitatem aliquam afferre possunt, vt foras pellantur, destinati fuerunt, freti Galeni consilio lib. 3. de Temperament. & 3. de nat. facult. qui naturam animalium prudētem, & per se doctam esse (veluti superius multis verbis ostendimus) & quæ nihil temerè aut frustra faciat, sed quæ sibi iucunda & familiaria sunt attrahat, ipsisq; tanquam iucundis fruatur: excrementitia verò rāquam iniucunda & aliena respuat, secernat, & à se pellat. At mea quidē sententia illi parum accuratè facultates naturales tanquam naturę famulas scrutati sunt, easq; non æquis viribus, aut pari dignitate ornatas & dotatas, ac natura

fatis

satis luculenter examinarunt: ut quæ si impediuntur, in
 suisque actionibus intercipientur, intemperie, humo-
 rum influxu, ictu, solutione continui, aut alia causa, siue
 interna siue externa, non naturæ imperio deinceps
 agunt, sed causæ prædominanti, & actiones consuetas
 interturbanti parere, contraque proprium instinctum,
 vimque suam naturalem & ordinem agere coguntur.
 Quemadmodum docet Galenus familiarissimè lib.
 4. victus acut. 2. comm. Ut igitur nos quanquam men-
 te quæ appetitum moderetur præditi, interdum qui-
 dem negligentius: interdum verò & incontinentius,
 atque etiam cum in promptu melius non sit, ad potum
 aliquem, qui & salsus & acris sit peruenire cogimur;
 sic & venarum facultas attractoria, perpetuò è vicinis
 partibus humiditatem attrahit, substantiam ipsius qua-
 litatis sit nullo pacto discernens: ratione enim caret
 qua quippiam ex meliori scrutari possit. Sed ut pueri
 brutaq; ad casu oblatum humidum cum sitiunt irruunt,
 hoc pacto & illa. Hæc omnia multis verbis sub finem
 lib. 3. de nat. facul. confirmat Galenus Hippocratis 6.
 Epid. confusus auctoritate, qua docet omnium partium
 animalis viventis vnam esse conspirationem atque con-
 fluxionem: per easdem vias acutè ad intestina fieri at-
 tractionem, per quas prius remotiores partes ab inte-
 rioribus attraxerant. Duplicem triplicemque trahen-
 di speciem enumerat, vnam, quæ sit qualitatibus conue-
 nientia, siue familiaritate totius substantiæ aut proprie-
 tate occulta, alteram fuga vacui, tertiam calore immo-
 dico. Qualitatis convenientia, ut magnes attrahit fer-
 rum, & quælibet particula nostri corporis familiare
 alimentum

alimētum à vicinis partibus. Fuga vacui, vt fit per euacuationes insignes, siue natura siue arte factas, non solum à vicinis partibus, sed etiam à remotioribus, primum eius quod tenue est, mox crassiusculū, tandē eius quod absolute crassum est. Tertia per phlegmonem, erysipelas, cucurbitulas, emplāstra calida, laconica, & eiusmodi calefacientia fit. Audiamus Galenum breuiter hæc perstringentem lib. quarto de sanit. tuenda: Sin in eodem homine in lasso corpore sanguis exiguus sit, crudi humores plurimi, huic nec sanguis mittendus, nec alui deiectio, aut exercitatio, aut omnino motus, aut balneum adhibendum. Quippe incisa vena bonum sanguinem emittit, malum verò (Græcus codex *μοχθηρὸν*, hoc est nequam habet) qui in primis maxime venis, circa iecur, & quod mesenterium vocat, colligitur, in totum attrahit corpus. Deiectio autē in talibus tormina & rosiones creat, animique deliquia, adde quod nec notatu quicquam dignū educit, quando crudi omnes succi pigri atque ad motū inepti, propter crassitiem & frigiditatem sunt. Quo fit vt omnes angustas vias obstruāt, per quas id quod à medicamēto vacuatur, ferri ad aluum debet, acciditq; hac ratione, vt neque ipsi educantur, & alijs sint impedimento. Vbi duo veniunt diligenter adnotanda contra quorūdam neotericorum opinionem, negantium per sanguinis euacuationes aliquid à melsareo, & primis venis trahi, quod sit excrementosum & inutile, quod paulò ante attigi, paucisque verbis rursum percurram. Imprimis sciendum est, *μοχθηρὸν* non solum de ijs crudis humoribus dici qui infra coctionem remanserunt, sed

sed etiam de semimalis, & iam corrumpi incipientibus,
 ut testatur Galen. lib. 4. de sanit. tuenda. Scribit enim:
 „ Quoniam igitur in hac quæ veluti phlegmone fatigat
 „ lassitudine, vis calidi sanguinis congesta in corporis
 „ mole est, venæ autem sectio succos è vasis emittit, uti-
 „ le est post priorem detractionem tantisper intermit-
 „ tere, dum aliquid eorum qui in corpore sunt humorū
 „ remigret in venas. Quod tamen quoniam committē-
 „ dum non est ut in ijs maneat, utpote ex dimidio cor-
 „ ruptum, sed potius plurimum eius expellatur, idcirco
 „ detractionem sanguinis etiam secundo die iteramus,
 „ aliquando verò & tertio, ubi videlicet & reuellere, &
 „ ex alijs transferre in alia visum est conducere. Ex qui-
 „ bus colligere licet, non usque adeo cruda dici illa ex-
 „ crementa (etsi in ventriculo inelaborata infra coctio-
 „ nem remanserint, ut inde foras trusa tractæ à venis &
 „ carnibus) quin cum in habitum corporis per venas di-
 „ stributa fuerint, atque ibi aliquandiu hæserint, iam se-
 „ mimala, & quæ bellè gratiam amplius recipere non
 „ possint, dicantur. Quæ quidem per venæ sectionem
 „ non solum ab hepate & mesenterio, sed etiam à cor-
 „ poris habitu rursus intro per easdem venas reuocen-
 „ tur. Hoc sanè confirmat etiam Gal. lib. 6. Epid. com. 4.
 „ super textu Hipp. Ventre calidi frigida carnis & gra-
 „ ciles, cum ait: Fieri siquidem non potest, ut sanguis in
 „ hepate & venis commodus factus sit, non coctis cor-
 „ ruptisque in ventre cibus. Si itaque paucus non tamen
 „ prauus esset in venis sanguis, traherēt ipsum carnes mi-
 „ nus quidem alentem, atque illas inamentē, ita ut con-
 „ traherentur, & ægrè apparerēt. At quoniā non solum
 Mm paucus

paucus est, sed & prauus, neque hunc trahent tamen si indigeant, sicuti neque nos ipsi nidorosa, alijsque qualitatibus prauis prædita accipimus cibaria, quanquam vehementer cibum appetamus, nempe & appetentia ipsa satiatur gustato eiusmodi cibo. Vides quomodo errorem primæ cōcoctionis in vētriculo non emēdat secūda, quæ fit in hepate & venis, neq; præterea tertia quæ fit in carne secundā: vt fusissimè explicat Gal. lib. quarto de sanit. tuen. circa finem. Verū quādo Gal. pronūciat carnes à venis impurū & semimalum succū minimè allicere, in hoc fortasse quibusdam videretur sibi cōtradiceret, cū lib. 4. de rat. vict. in morbū acut. facultatem venarum tractricem ratione carere asserat, & indistinctè puros & impuros succos rapere: hīc verò impuros & semimalos non trahi vult, etiam cum est inopia. Hæ sanè contrariæ & pugnantes sententiæ plerisque negotium fecerunt, ita vt illi quomodo sese expedirent satis in prōptu non haberēt. Nos verò ex superioribus asserimus, aliud esse naturam & virtutem propriam carniū, quæ quatuor facultatibus attractrice, retentice, coctrice, & expultrice tanquam famulis vtitur, ad munia obeunda, aliud verò facultatem tractricem venarum naturæ famulantem, vt multis in locis Gal. prædicat iuxta mentem Hipp. 6. Epid. com. 5. super textu, Natura per se impetus morionesque citra intellectum reperit: & maximè in lib. de natur. facult. vt supra indicauimus. Ob id si carnes sanæ vi & similitudine substantiæ trahunt, profecto trahent à venis solum quod suæ substantiæ est familiare & benignum, impurum & prauum non trahent. Si verò carnes non

fe

se habeant secundum naturam, sed vel intemperie calida colliquante vel inanitione, extenuatione & longissima inedia tabescant, ut fit in conualescentibus & ijs qui pica, vel fame canina affliguntur, aut à lubricis exeduntur, aut denique in puellis quæ foedis coloribus, aut ijs qui cachexia laborant, non solum quod iucundum est, & quantum satis est pro virium robore trahunt, sed etiam semimalum & plus quam conficere possint undique allicient, ut expleantur. Nam facultas tractrix indocta est, nec cum delectu agit. Natura verò contra docta est, neque temerè quicquam facit quoties dominatur atque imperat. Quod si cui in eotextu videantur carnes habere se præter naturam, ubi frigidiores solito, & quam pro naturali temperamento fiunt, ventre calido prædominante, ipsi quidem subscribemus, verum frigiditas illa non à carniū morbosa affectione, sed potius à defectu procedit nutrimenti & calidi alimentarij. Nam cum intemperies calida suboritur in ventriculo, humores crudi (ut dictum est) rapiuntur ab eo, priusquam perfectam coctionem fuerint assecuti, qui à calore partium internarum immodico postea alterantur & corrumpuntur, neque in sanguinem convenientem mutari possunt. Quo fit ut paucus sanguis in venis contineatur, cuius partem sufficientem carnes à principio bene temperatæ, hoc est natura siue calor insitus & coelestis earum, ad partium nutritionem attrahere non potest. Sed carnes progressu temporis iusto alimento destitutæ macerantur, extenuantur & refrigerantur. Docuimus enim superius in sanguine calorem alimentarium contineri, qui

Mm 2 si

si paucus sit in venis, & paucus feratur ad carnes, tum & venæ & carnes eo calido minus abundantes, frigidiores quam par sit reuera fiunt; sugunt tamen similitudine totius substantiæ sanguinem defecatiorem & probatiorem, feminalum verò & corruptum deferunt. Secundum notatu dignum est, quosdā non deesse Medicos, qui sibi persuaferunt biliosos humores, tenues & serosos nequaquam per initia morborum blandis & benignè soluentibus nostris medicamentis absque vlla præparatione soluēdos esse: qui quoniam legerint apud Gal. lib. 4. de sanit. tuen. & libello. Quos purgare, &c. & sexcentis locis in libris de Medendi methodo & aphorismo, Cōcocta medicari non prius crudos humores aut semiputres deijci oportere, quā aliqua ipsorum coctio præcesserit, siue natura, siue arte, cruditatis vocabulū parum distinguunt. Cuius verbi significatio multiplex reperitur: nam ab inconcoctis cibis succi crudi relinquuntur, ab alijs verò vltra modum coctis, in aliquam sedem influxis, siue ij biliosi, siue adusti fuerint, tenues aut crassi, in inflammationum internarum principijs, aut febrium acutarum & ardētium, crudi etiam censentur, expectaturque eorum coctio aut euictio circa statum. Eos itaque tenues humores alicubi collectos & stagnantes in quibusdam morbis, citra præparationem, clemētibus nostris medicamentis benignè ducere quid verat? sunt fluxiles, & extra propriū locum secreti, & quasi ad exitū destinati, qui nisi per initia foras pellātur, per venarū, aut partis cuiusdam internæ incensæ igneum calorem, futurum est, vt intro per venas rapiantur, fiatque putredo maior

ior & incendiū maius & periculosius, quam si blandè pellantur. Tormina & deliquia animi non excitabūt, quod nullam crassitiem nullum lentorem habeant, ut cūctari, intestinis adherēdo, & flatus excitari possint, sed motu leui accepto, facilè qua data porta effluent. Neque profectò timenda est humorum à remotioribus tractio aut agitatio, præsertim cū vis purgatrix mannæ tamar-indorum cassiæ fistulæ catholicæ compositionis, & huiusmodi, in ventriculo, & primis vijs exoluatur, raroque ad hepar transcēdat, sicut testatur Galenus de Aloë, & hiera picra lib. 7. de Medendi meth. quorum substantia est compactior & solidior quàm mannæ aut cassiæ. Horum tamen medicamentorum facultatem purgatricem ad hepar, non ferri ad
 » hunc modum scribit: Sunt porrò ad huiusmodi affe-
 » ctus (loquitur de vitiosis succis in ventriculo conten-
 » tis) idonea pharmaca genere quidem ea quæ modicè
 » purgant, sic ut eorum vis super vētriculi & intestino-
 » rum loca non ascendat: aut si quid vltra vasa tantū
 » in mesenterio cōtingant. Speciatim verò quæ ex aloë
 » componuntur sunt aptissima, etiam si illa præsto non
 » sint aloë ipsa per se. Mutet itaque sentētiā Fuschius,
 » alijsque eiusdem sentētiæ Medici, qui volunt clemen-
 » ti medicamento per morborum initia nunquam esse
 » purgādum nisi materia turgeat, hoc est de loco ad lo-
 » cum agitetur: nam plerumque etsi non agitentur hu-
 » mores qui intus continentur, tamen fluxiles esse, &
 » non pigros ad motum ex temperamento, victus ra-
 » tione, cœli statu, alijs indicationibus colligimus. Præ-
 » terea leue est eorum argumētum, qui putant cassiam

Mm 3 aut

aut mannam ob id ad venas remotiores deuehi, quod
 mox vbi absumpta fuerint, & quandiu morantur in
 ventre, lotium tingant, & eius excretionem citius &
 largiore copia, quàm pro consuetudine cōcitent: qui
 si propiùs apud se, multumque ac diu causam tincturę
 & celeris excretionis perpendissent, non dubito quin
 illi mente concepissent, mox vbi medicamentum as-
 sumptum est, quantumuis tenerę & mollis substantię
 fuerit, aut facultatis benignę & clemētis, ipsum à ven-
 triculo sese contrahente & coarctante, comprimi &
 circumdari oportere. Nam priusquam medicamētum
 agat in humores, vt facultate vētriculi coctrice (à tu-
 nica procedente) de potentia in actum reducat ne-
 cessum est: in quo si humores serosi innatent, aut su-
 perbibatur aliquid humidi post assumptum medica-
 mentum, flatus excitatur, qui facultatem excreticem
 irritant: ichores autem serosi que humores, qui suo
 adhęsu colorem medicamenti imbiberunt, eum reti-
 nent, quoad foras pulsati fuerint, remanente tamen in-
 terim medicamento in ventriculo, neque adhuc (vt
 par est) subactō. Quare nihil est necesse vt facultas
 purgans huiusmodi medicamentorum ad tam remo-
 tas partes feratur, etiamsi lotium aliquomodo tinctu-
 ram dum excernitur citius quàm consueuerat, reti-
 neat. Non enim in instanti natura medicamentum ad
 opus excitat, neque contra medicamētum subito na-
 turam euincit, quam tamen vinci necesse est, priusquā
 medicamētum humores (cum quibus analogiam ha-
 bet) virtute specifica, cœca & cœlesti, purgatrice
 (quā proditū est) trahat, pellatq;: sed longo satis tem-
 pore

pore est opus. Interim verò dum viribus in se mutud agunt, pugnantque, serofus humor, qui prius stagnabat in vētriculo & vicinis partibus (vt dictum est) aut liquor qui superbibitur, superficiem medicamēti sublinens & abluens, illicd eius colorem imbibit superficialium, quem feruat quousque foras excretus fuerit, nihil ipse aut saltem perparum facultatis purgatricis particeps. Quod si aliquando contingat minori quantitate medicamētum exhiberi, quàm ad solvendam aluum sit satis, quēadmodum nonnunquam fieri videmus, hepatisque & renum attractrix facultas robusta ad se vehementius tenues humores, & ad motum paratiores, à primis venis & à ventriculo, quasi quibusdā manibus attrahat, tum & medicamenti partem iam euiēti ad se trahit, quod secum ichores & serofos humores vehit, purgatque: per sedem verò nihil aut perparū excernitur, præsertim si humores lentis, crassi & viscosi in primis venis & intestinis impacti, ab induratis & recoctis crassioribus recrementis, retardentur, atque quominus foras pellantur, præpediantur. A quibus colici cruciatus, tormina, vomitus, & animi deliquia plerumq; exoriuntur: quæ indurata excrementa (vt deuitentur hæc inōcmoda) prius clystere veniunt emollienda, & deijcienda.

Ratio victus februm, quæ die septimo finiuntur.

CAPVT 16.

SED vt tandem ad victus rationem februm quæ septimo die finiuntur deueniam, imprimis memoria sempiterna

sempiterna ea signa sunt tenēda, quibus eo die finien-
dam febrim quasi à principio possumus præuidere:
quæ pendent à speciei, magnitudinis, motus, moris,
& excrementorum dignotione. Secus Medicus inci-
det in vitium culpæ fugâ, si caret arte, experieturque
illud Ouidianum esse verissimum, quo dicit:

Temporibus medicina valet, data tempore profunt,

Et data non apto tempore, vina nocent.

LEGAT igitur libros Galeni criseon, qui arte &
methodo morbos sit curaturus: qui verò se vitamque
mihi credebant ægroti, quo die ad eos inuifendos vo-
cabar, ante omnia de primo principio diligentissimè
rogabam: deinde si quæ præcessissent causæ externæ,
attentè audiebam: postea ad concomitantia febrem
symptomata attēdebam, ut speciem, magnitudinem,
motum, & morem morbi dignoscerem. Adhuc ca-
put, thoracem, ventriculum, vtraque hypochondria
tangebam, sicut superiùs faciendum ex Hippocrate
consuluimus, rursusq; ab eodem 4. viç acut. his ver-
bis monemur. Obseruare autē oportet primum diem
quo æger parum valere cœpit, principiumque vnde
& quando inspicere: existimatur siquidē id scitu præ-
cipuum. Cùm autem ægrum interrogaueris, atq; om-
nia fueris perscrutatus, imprimis quidem quónam ha-
bet caput modo, si dolore careat, nihilque in se graue
habeat, deinde si hypochondria latusq; dolore infe-
stentur, si videlicet hypochondrium laboret, vel at-
tollatur, vel obliquitatem habeat, vel satietatem, aut
latus doleat, simulque cum dolore tussicula fuerit, vel
tormina, dolorue ventris. Adhęc perdiscēdum si cùm
exurgit

Part. 58.

,, exurgit, defectu animæ corripitur, & si facile spiret.
 ,, Inspiciendum quoque utrūne deiectio nigra admo-
 ,, dum colore fuerit, vel syncera, qualis sanorum existit,
 ,, an febris tertio quoque die magis irritetur. Ex hijs ad
 hunc modū perpenſis, quaſi coniectura artificiali col-
 ligebam, non ſolū quando futurus eſſet ſtatus, ſed
 etiam an morbus ſalutaris, an exitialis: quocirca & vi-
 ctus rationem, & medicamenta ſecurius, & audaci-
 ſus certo tempore exhibenda præſcribebam. Admonui-
 mus autem eos qui ſeptimo die iudicandi eſſent lar-
 gius à principio enutriēdos eſſe, quā qui quarto, te-
 nuius verò quā qui decimoquarto. Quare habita-
 ratione conſuetudinis, ætatis, temperamenti, morbi
 malitiæ, & vehementiæ: item ſtatus temporis præſen-
 tis, & inappetentiæ, aut appetitus deprauationis, exhi-
 bebam offellam è iure pulli, in quo vt ſupra incoxe-
 ram, lactucam, acetofam, portulacam, & borraginem,
 quam ſi auerſarentur, aliquot pruna damaſcena, aqua
 incocta, & ſaccharo dulcorata exhibebā: deinde pau-
 cum gelatinæ, in cuius decocto prius incoxerā ſemen
 lactucæ, portulacæ, acetofæ, berberis, quam ſi mādē-
 rent, cum tātillo panis, aquam bullitā frigidam ſuper-
 bibendam præbebam. In cœna verò aliquid gelatinæ
 cum pane vt ſupra miniſtrabā, vt liceret poſtea aquā
 bibere: nōnunquam hordeatum paratum vt ſupra, ea
 lege, vt nihil ſuperbiberetur. Hac victus ratione ad
 quartum diem uſque ægrotos continebam, niſi pro-
 pter deprauatam appetentiam, aliquid aliud alimenti
 nobis excogitādum eſſet, quod iacentes falleret. Ela-
 pſo autem die quarto, tenuiorem victum inſtituebā,

non

N n

cuius

cuius generis est solùm è pullo præfatum iusculum absq; pane aut pruna cum pauco gelatinæ, sed in minore quãtitate quàm priùs, vel pomum coctum cum passulis damascenis, aqua calida priùs maceratis. Si-
 tim verò sedabã extra pastus sirupo granatorum, aut oxy sacchara simplici, multa aqua dilutis. In coenà vel gelatinam solam, vel hordeatum imperabam: à qui-
 bus si abhorreret æger, vel iusculũ è butyro cum ole-
 ribus prædictis, vel pruna parata vt dixi, offerebam: hac itaque victus ratione prospiciebam, ne copiosio-
 re cibo ægri natura grauaretur, & ab humorũ & mor-
 bi coctione aliò auerteretur. Eadem opera impedi-
 bam ne ægrotis statim ab initio præ inedia venæ con-
 ciderent, quo errore nullum grauiorem putauit Hip-
 pocrates ipsis ægrotis contingere. Nam incipiẽtibus
 morbis (inquit 2. acutorum) accidit interdũ, vt labo-
 rantium alij eodem quo inceperunt die, cibos inge-
 rant: alij postero die, alij quicquid forte fortuna na-
 cti sunt sorbeant, alij *κυσσάρια* bibant. Quorum error
 etsi grauior est, quàm si diuersa victus ratione vsi fuif-
 sent, tamen longè minùs læditur is, qui hac occasione
 peccauerit, quàm si duobus tribusue primis diebus
 venas penitus concidere sinẽs, mox quarto quintoue
 die huiusmodi victus rationem aggrediatur. Sed lon-
 gè grauiissimum est, si omnibus ijs diebus venas exi-
 naniri permittat, deinde posterioribus diebus, priùs
 tamen quàm morbus maturetur, ad huiusmodi victus
 rationem se conuertat, siquidem plurimi hoc pacto
 mortis periculum subeũt, nisi salubris admodum fue-
 rit morbus. Errores autem ab initio protinus cõmissi,
 non

non ita difficulter corriguntur, sed faciliorem certè
admittunt medelam. Hoc documento nullum aliud
puto salubrius, quod primis diebus nullum sorbitio-
nis genus subtrahendum est his, qui paulò post uti
sorbitione cogantur. Quam victus rationem ut tutiùs
Medicus præscribat, paulò ante dixerat. In singulis
itaque perpende & vim & speciem morbi, atque ho-
minis naturam, ac ægrotantis in victus ratione cõsue-
tudinem, non solùm in cibis, verùm etiam in potioni-
bus. Sed perquàm modicè additioni studendum est,
ablationi verò in totum intendere sæpenumero pro-
dest, modo sufficere possit infirmus, donec per vigo-
rem morbus maturus fuerit. Quare vsque ad septimũ
diem tenuiore hoc victu ægrotos sustinebamus, eos-
que ad conflictum & crisim parabamus.

Part. 36a

*Qua methodo curantur febres qua se-
ptimo die terminantur.*

CAPVT 17.

QUANTVM verò spectat ad curationem horum
morborũ, in summa hæc subijciam: imprimis cognita
specie morbi, Medicus vigorẽ morbi studeat præco-
gnoscere, ut securiùs salubria præsidia afferat egrotã-
ti: imò si liceat an à morbo tandẽ sit æger euasurus, an
fatis concessurus: quoniam fieri non potest, ut omnes
Medicus sanitati restituat, quamquam hoc præstãtius
esset quàm futura prænoscere, sed ut mali Medici no-
men aufugiat, omnium affectionum naturas noscere
expedit, quãtũ videlicet corporis viribus sint supe-
riores,

N n 2

*Deplorati etiā
aliquo modo
iuuandi.*

riores. Quinetiam si quid diuinitatis in morbis inest, huius quoque prouidentiam habere Medicum, non est mediocris eruditionis: nam sic optimo iure admirabilem, & omnibus expetibilem Medicum se exhibebit. Quos etiam superstites fore cognouerit, eos quoque rectius seruabit, utpote quorum symptomata multò ante cognita habuerit, & quibus remedijs suo loco sint curanda. In deploratis verò cauebit ea præsidia diffamare, quæ pluribus fuere saluti, nisi aliquando venerit in mentem benignum esse & plenum humanitatis, deploratos etiam aliquo præsidio subleuandos esse, sicuti docet Aëtius his verbis: Quemadmodum igitur perfectè à malo eiusque diuturnitate victis, frustra manum ad mouemus, ita & abstinere ab ijs qui iam affectione corripiti & tentari videntur, plane desperantium hominum est & malignorum. Humanum enim & plenum beneuolentiæ signum est, in extremis etiam malis usque ad experimentum procedere, ad difficultatem affectionis cōpescendam. Neque profectò adeò exactè singularū partium vires latentes dignoscimus, ut quid subsit in ipsis latentis energiae verè & audacter asserere possimus: vnde cum in rerū tanta difficultate vehementer ambigat Medicus, tutius erit apud ægrotorum amicos, sententiam in deteriore partem inclinātem pronūciare, ut si iuxta prolatam sententiā extremus cōtingat exitus, nihil in Medicum culpæ aut erroris iniiciatur: si autē contra Medici iudiciū æger conualescat, hoc ipsum cōmodo ægrotantis, & Medici honori amplissimè cedat: nepe quod summa arte & singulari Medici diligētia ita curiosè

riose prospectum fuerit, vt quauis morbus natura sua
ferè incurabilis iudicaretur, sagaci tamen Medici ope
& industria, curabilis tandem factus fuerit. His omni-
bus ad hunc modum diligenter perpenſis, ſecũdo die *Bolus vel po-*
bolum caſſiæ, vel ſi ægri natura magis exoptaret, de *rio quæ dicitur*
coctum prunorum tamarind. & flor. cordial. necnon *minoratiua*
ſem. acetofæ, aniſi, berb. portul. cum ꝑj cathol. & ꝑj ſir. *ante venæ ſe-*
roſ ſolutiui, plus minúſue pro ægrotantis ætate, ſexu, *ſionem exhi-*
virtute, & temperamento exhibebamus: aut ſi ægrum *beri ſolent.*
corpus non ita ichoribus & bilioſis humoribus ſcate-
ret, prætermiſſo medicamento clementer purgãte, eo
die vel die ſequenti, ſi nihil aliud oſtabat, venam dex-
tri brachij baſilicam tundeſcam, ſub ſeptimã aut octa-
uam matutinam, ſinebamque fluere ſanguinem, pro-
ut nobis ætas, temperamentum, ſexus, virium robur,
& ſanguinis corruptela ſuadebant. Hora vna poſt hãc
euacuationem iubeſcam hanc potionem ſumi, quam
variabam pro diuerſitate temperamentorum & reli-
quarum indicationum. Nam ſanguineis, qui ob eſtum
& laborem incaluerant, hanc præſcribeſcam.

ꝛ aq. cardui bened. rebuli, & acetofellæ, an. ꝑj: bilio-
ſis verò addeſcam aq. endiuie ꝑij: atrabilarijs, loco
aq. rebuli, ſupponeſcam aquam bugloſſæ, aliàs aquã
ſcabioſæ, aliàs aq. agrimonij, lupulorũ, aut pimpinel-
læ, ſi hepar obſtructũ, aut inflammatũ cerneretur: qui-
bus immiſcebatur ſir. de limonib. aut de ſuc. acetofæ,
aut de byzantijs, aut capil. ven. vel acetofi ſimp. ſicuti
è re ægrotantis magis eſſe videbatur. Præterea adde-
batur puluis electuarij de bolo, aut de gemmis, aut
diamargar. frig. aut duo ſimul, ſicut viſum eſt ſuperius.

N n 3 Sub

*Quartus dies
cōtemplabilis.
Clyster.*

Sub vndecimam ægros cibabam, sub tertiam pomeridianam si videbatur, rursus ab eadem vena sanguis ducebatur, & post horam potio bezoardica ministrabatur. Quarto die similem potum dabam diluculo, atque spectabam quid illo die natura moliretur, neque eam aliquo modo turbare erat consilium. Quod si natura aliquid spei ostenderet, tum quinto die clysterem refrigerantium, ex cass. aut cathol. ʒ ij, diapru. simpl. ʒ β, cum sacch. & ol. violaceo iniiciebam: atq; interim ut ægrotus iulepos sequentes, aut similes fumeret hortabar; nam frequēter nōnulla simplicia immutabam, pro diuersitate naturarum & partium præcipuè affectarum, & aliarū indicationum. Paradigma.

ʒ rad. grami. in aceto ut decet macerata ʒ ij, rad. thapsi barbat ʒ j, rad. buglos. acetosæ, tormentillæ, tunicis an. ʒ β, rad. morsus diaboli ʒ β, zedoariæ ʒ ij, capil. ven. adiātos, buglos borrag. agrimo. scabiosæ an. m. j, acetosellæ m. ij, glycyrrh. ʒ. β, passul. mūdāt. tamarind. an. ʒ j, sem. lactucæ, berbe. acetosæ, portula. ocymi an. ʒ ij, sem. anisi ʒ j β, flor. thapsi barba. p. j. β. fiat omniū decoctio secundum artem: In colaturæ ʒ xij. dissolue sir. de bizāt. de limonib. & capil. ven. an. ʒ j β, fiant tres iulepi clarificati & aromatizati cinam. ʒ. j, & pul. elect. diamargar. frig. ʒ ij. Detur vnus hora tertia pomeridiana, alter die sexto mane, & tertius eodem die, sub tertiam à meridie. Septimum verò diem totum naturæ imperio concedebam. Iam verò quinto die de cibis (ut visum est) detraxeram, quantum satis esse ad futuram crisim sustinendam colligebam; quam felicissimo successu durare aliquando à medio septimo vsque ad

*Septimus dies
criticus.*

ad eius finem, aliquando verò sub finem septimi incipere, quæ perseveraret ad bonam partem octavi observauimus, ita vt quis credidisset eam octauo die potius fieri quam septimo. Si verò quarto die parum fida argumēta, aut lethalia natura indicaret, tum prognosticis vt in animo erat: ea tamen auxilia interim præscribentes, quæ consueuerant in ijs morbis plurimum conferre.

*Quomodo symptomatis quæ purpuratis febribus
superueniunt prospiciendum, & de
Epihematum usu.*

CAPVT 18.

AT cum huiusmodi febres plerumque crudelissimis accidentibus ægros diuexent, quæ aliquando caput, aliquando ventriculum, alias ventrem, plerumque iecur, alijs lienem, quibusdam verò renes tanto dolore excruciant, vt Medici ferè totum consilium reuocent: nos certè quamuis à primario affectu curando nequaquam desistimus, cogimur tamen nonnunquam ipsis casibus diligentius paulò mederi. Itaque à leuioribus auxilijs auspicantes, capiti imprimis ad hunc ferè modum prospicimus.

℞ flo. ros. sinenuph. viol. saluæ an. ʒ ij, sem. lact. portul. papauē. albi an. ʒ jss, coriand. præpa. sancta. albi & Ad capitis do-
rub an. ʒ j. fiat puluis, qui intersutus in serico tincto in lozem frontale.
granis, addendo bombacis, quantum sufficit ad puluerem continendum. Fiat frontale, quod suffitum aqua rosacea, & aceto affusis patellæ candenti, applicetur fronti

fronti & temporibus . Hoc remedium plerisque sufficere visum est . Aliquando ipsum frontale linteolo lineo factum , macerabamus in oleo rosaceo & aceto : plerumque addebamus aliquid olei nenupharis , aliàs tertiam partem olei amygdalarum amararū , aliàs nuculeorum persicorū paria tria , quoties ob rheumaticiū cerebrū verebamus ne ægri inciderent in cōma . Operosum certè esset singula remedia hīc scribere , quæ plerumque pro diuersitate affectuum , tum capiti , tum cæteris partibus cogimur applicare , præsertim cū à diuersis causis , diuersisq; humoribus , aut simplicibus , aut mixtis , hi affectus pendere videantur . Nonnunquā verò per consensum aliundè proficiscuntur , quibus secundum diuersitatem causarum diuersa veniunt excogitanda remedia , quorum variam suppellectilem in libris practicorum reperire licet . Si verò ventriculus ita grauiter doleat , vt præter hunc æger de nulla alia parte conqueratur , etiamsi vehementer febricitet , certè ad speciem doloris & magnitudinem diligenter attendere oportet , vt inde causam affectus , aut affectum ipsum probè dignoscamus . Nam plerumque dolet ventriculus à crudis , serosis , aut biliosis humoribus , tum in ipso vētriculo congestis , tum à cerebro , & reliquo corpore illuc transmissis . Aliquando verò non in ipsius capacitare humores detinentur , sed ipsas ventriculi membranas obsidentes , tam graui dolore angūt , vt nullis medicamentis cedant , sed superuenientibus animi deliquijs , miseros ad orcum præcipitent . Nam plerisque erysipelas , alijs phlegmonem erysipelato-den , alijs alium affectum inducunt : qui cū à paucis

Medicis

*ventriculi do-
loris cause.*

Medicis dignoscantur, rarò etiam commodis auxilijs curantur. Vidi certè Medicum qui iuueni mulieri calidos fatus ad ventriculi dolorem mitigandum (quem à crudis humoribus & frigidis exortum existimabat) applicuit, à quibus talem noxam experta fuit, vt ardore, & dolore confecta, sudore ad caput & clauiculas per deliquia animi suborto, ampliùs non reuixit. Nos verò aliquot ægrotos, simili remedio, à periculo, Dei gratia liberauimus.

℞ ol. mastici $\mathfrak{z}$ β , ol. ros. $\mathfrak{z}$ j β , flo. ros. nenuph. *Vnguentum*
papa alb. an. $\mathfrak{z}$ ij, fantali albi & rub. sem. lact. portula. *ad ventricu-*
an. $\mathfrak{z}$ β , absynth. rom. $\mathfrak{z}$ j. cum paucò ceræ fiat vnguē- *lum.*
tum, quo inunguatur ventriculus: nonnunquam solis oleis, aliàs cum mica panis infusa in dictis oleis, aut incorporata cum supradictis simplicibus medicamētis, in forma cataplasmati ventriculo cōsulebam magno ægrotatium solatio. Intus verò sirupum rosarum ficcarum, cum sirupo papauerino, ter in die ad quantitatem trium cochlearium ministrabam, vt feruorem & calorem obrunderem: Cauebam autem ne quippiam medicamenti solutini per os sumendum proponeretur. Quod si hepatis regio doleret, aut solum *Hepatis affe-*
præter naturam tumeret, disquirebam num phlegmo- *cti curatio.*
ne, vel erysipelas, aut phlogosis sola, viscus, aut corpora ipsi adiacētia obsideret: si autem tumor insignis deregebatur, tum ipso tactu & magnitudinem & formam tumoris explorabam, vt faciliùs distinguerem locum tumoris, & partem affectam. Contingit sanè Medicos nonnunquam falli circa partium huiusmodi affectarum distinctionem, putantes iecur tumore af-
fici,

Topica ad he-
par.

Epithema ad
erysipelas he-
paris.

Historia,

fici, cum potius muscoli epigastrij ipsum tegentes in-
signi abscessu & doloroso grauentur. Præterea non
leui errore notantur, qui abscessum occupantē simam
hepatis partem, nullo modo distinguunt ab eo qui in
gibba extuberat, vt qui varia auxilia tū assumpta, tum
admota exposcunt. Si sola intemperies calida ipsum
viscus læderet, vngueto santalino mixto cum vnguen-
to populeonis, oleo rosaceo, & tantillo aceti additis
emendabam. Si verò erysipelas, facta prius sanguinis
euacuatione, & per clysteres repurgato corpore, epi-
thematē sequenti istud pathema extinguebam.

℞ aq. endiuia, solatri, plantag. portul. agrimo. an.
℥ iij, aceti ℥ jβ, santal. omnium an. ℥ β, coralli rub. ℥
j, muscilaginis sem. psyllij extractæ cum aq. ros. & ace-
to ℥ ij, cum scarlata epithimeretur hepar mane & ve-
speri. Postea fiat inunctio oleo rosaceo, nenupharino
aceto, & pauco oleo cydoniorum. Si verò phlegmo-
ne aut aliud apostema subnascebatur, recurrebam ad
Nicolaum Florentinum, & Matthæum De gradi, ob-
seruatis ijs canonibus, quos Galenus lib. 13. methodi
scriptos reliquit: quibus adiutus, post euacuationes,
& huiusmodi cataplasmata maturantia & resoluentia
(vt negotium desiderabat) componebam. Prolixior
certè essem, si singulorum affectuum singula remedia
huc transferrem: Paucos etiam hac tempestate vidi-
mus, quibus hepar apostemate prehenderetur. Memi-
nimus autem Frâciscum Carré actorem causarum in-
signem, annos natum circiter 38. per hos morbos ie-
cur magno & expanso apostemate obsessum in fine
lobi dextri habuisse, qui cum ob debilitatem ipsius
visceris

visceris (quod iam tertio abscesserat, atque per intestina nouem annis cruentam & saniosam materiam, in morem cruentæ dysenteriae expurgarat) nouissimum hunc abscessum ad suppurationem vsque non posset, morte inopina præuentus fatis concessit: cuius caduere inciso, iocinoris lobum dextrum inusitata longitudine extensum, & tumore insigni ob largam puris copiam durum vidisses: quo inciso, & purè largissimè effluxo, duo reliqua vlcera sese obtulerunt, quorum superius in ipsa visceris carne ferè exsiccatum, & solum recoctam quandam saniem exudans: alterum verò purulentum adhuc & saniosum, mediam hepatis substantiam occupans, causam tam prolixi & periculosi alui floris (qui Medicis dysenteriae cruentæ falsam opinionem toties præbuerat) astantibus indicavi: nullibi interim erosio aut ulceratio (quæ per longitudinem in hunc finem secui) intestinis. Hic autem veram lipyriam expertus est, cum frigiditate partium externarum, & internarum, vehementi calore & incendio perpetuò teneretur. Si præterea lien doleret, aut hypochondrium sinistrum tumeret, tendereturq; cognito morbo, ad manum erant auxilia. Nam quandoque foribus è rosis, chamæmelo, scolopend. ceterach, meliloto, sem. portul. agni casti, in aqua & aceto coctis lienem fouebam. Aliàs si tumor dolorosus speciem inflammationis præberet, cataplasma in hunc modum imperabam.

℞ mal. viol. ros. ceterach. scolopend. cham. melilo. an. m. ij. sem. lini, fænigræ. an. p. j. β, flor. tamarisci p. j, absinthij romani parum. fiat omniū decoctio, deinde

*Lienis affecti
curatio.*

cataplasma.

Oo 2

omnia

*Renum affe-
ctorum cura-
tio.*

omnia contundantur, quibus adde axungia gallinae & anatis an. 3 j farinae hord. & faba. an. p. j, ol. ros. & de melilo. quantum satis, fiat cataplasma. Nonnunquam vnguenta, alias cerata ex ijs & similibus componebam, ut affectus exigebat. Quoties item renes calore dolorue afficerentur, imprimis affectum noscere studebam, mox si intemperies sola calida subesset, oleo rosaceo, & aceto simul subactis, linteolum duplicatum macerabam, quod ipsis frequenter imponebam. Aliquoties vnguento refrigeratio Galeni, cum paucis santalino & tantillo aceti intemperiem emendabam. Si autem phlegmones suspicio esset, cataplasmate eam imprimis repellente, mox discutiente, & aliquando maturante ipsos iuuabamus: cuius formulam à Nicolao studiosus petet. Quin etiam ipsum cor in omnibus purpura febricitatibus intactum nequaquam relinquebam, ut quod hac lue infici certo scirem. Ipsi itaq; ad hunc ferè modum prospiciebarur.

*Epithema ad
cor.*

℞ aq. buglos. scabiosae, agrimo. an. 3 ij, aquae ros. viol. & meli. an. 3 iij, pul. elect. diagem. & diamargar. frig. an. 3 j, vini albi odoriferi 3 j, croci 3 β, cum petijs scarlateis epithimetur regio cordis. Neque mouerunt nos plerique morosi nostri seculi Medici, qui publicis scriptis epithemata (contradicendi potius studio) quam veritatis defendendae, à communi usu rejiciunt, etiam si rectam rationem, & veterum authoritatem sibi refragentem habeant. Nam ipsa ratio quemlibet prudentis ingenij virum docet (qui nouerit in febribus putridis, non solum pestilentialibus, fumis & vaporibus calidis cor peti, imò nullam prius dici febrem,

*Medicorum
usum epithe-
matum in pur-
pura culpam
tuum redargu-
tio.*

brem, quam ipsum cor aut eius contenta incaluerint
 præter naturam) intus & foris ipsi providendum esse,
 ne magnitudine & malitia febris præhensum, eius fa- *Febris nulla
existit non afe-
fecto corde.*
 cultates exoluantur, animansque confestim corruat,
 aut saltem præ calore febrili tantopere cordis corpus
 exardeat & exsiccet, ut quamvis febris natura sua
 secunda esset, tandem ob calorem cordis præter natu-
 ram, in hec tam marasmodem incurabilem trans-
 mutetur. Quid verò in pestilentibus morabimur, tum
 intus medicamentis bezoardicis, & auræ pestilenti re-
 sistentibus, tum foris regioni cordis, epithematis oc-
 currere, præsertim si cognitum habuerimus, per pesti-
 lentes febres, cor, aut ipsius contenta imprimis putri-
 lagine sordida infici, indeque ad vicinas partes vitium
 diffundi, & ob id has febres parum admodum ab he-
 cticis differre, ut testatur Gal. 3. præfag. ex pulsibus.
 Quod si illi proterui homines autoritate nitantur,
 planè licet in hac re eorum stoliditatem admirari, qua
 in luce tam clara cæcutiunt: Galenique sententiam ro-
 ties in eius operibus repetitam, & maximè in prioris
 libelli cap. 12. de diff. feb. susque deque ferunt: cuius
 ,, verba ad hunc ferè modum sonant. In eandem præ-
 ,, terea febrè (loquitur de marasmode) incidunt ex acu-
 ,, ta & ardenti plerique eorum qui male curantur, ma-
 ,, xime quicumque ubi frigidam aquam bibere postula-
 ,, rent, adeò nihil eiusmodi biberunt, ut nec aliud vllum
 ,, infrigidans remedium thoraci atque hypochondrijs
 ,, adhibuerint. Quid est quod thoraci, & hypochondrijs
 infrigidans remedium adhiberi voluit Galenus? Cui-
 nam parti, thoracis præsertim? cui etiam hypochon-
 driorum

ad hoc videtur
non sufficit
ob hoc ob id

Quibus locis
admoventur
epithemata.

driorum regioni posse talia admoueri auxilia putas?
an furculis? an lateri dextro? an spurij costis? At huius-
modi partes in omnibus febribus ardentibus non per-
petuò dolent, aut vsque adeò exsiccantur, vt in mara-
smòden promptè febricitatem inijciant: nisi subitò hu-
meantur foris, & refrigerentur, sicuti faceret cor,
cui nisi intus & foris humectantibus & refrigeranti-
bus occurratur, nihil relinquitur dubij, quin eius sub-
stantiæ exsiccatio, & febrilis calefactio, totius corpo-
ris febrem marasmòden inducat. De hypochondrijs
autem idem venit iudicandum. Neque enim ratio, ne-
que experientia docet, alibi refrigerans auxilium ad-
hibendum esse per febres ardentes, quàm in regione
hepatis aut lienis, quæ per febres expandi, & inflama-
ri consueuerunt, morbososq; variè excruciare: quibus
inter cætera subuenire Medicus necessario cogitur,
siue epithemate, siue vnctionibus. Reliquas verò ab-
dominis partes non frequenter refrigerat, nisi fortè per
febres erysipelas in ventre alicubi subnasceretur, quod
rardò contingit. Hanc nostrà interpretationem Gale-
nus cõfirmat 10. methodi his verbis: Si tamen magnũ
fore incommodum vel ab humore putri, vel à phl. g. c.
mone conijcies, à frigida quidem danda abstinebis. c.
Refrigerantibus autem remedijs. quæ foris applican- c.
tur vteris, modo ea super os ventriculi, aut tota hypo- c.
chondria, modo super pectus imponens: vbi scilicet c.
plurimum subesse caloris maxime iudicabis. Multis c.
verbis postea exponit Galenus quibus partibus refri-
gerantia & humectantia sint admouenda, & quibus
non, cum scribit: Porro vtendum his est (non sicut vul-
gus

gus facit) toti impositis thoraci, aut toti ventri, imò illi
 maximè quod primo est affectum. Neque enim neces-
 sum est, vt aut cum eo quod refrigerari valenter desi-
 derat, id etiam refrigeres quod prorsus non desiderat:
 aut ante iustum tempus refrigerare desistas, timēs ali-
 quam vicinam partem lædi. Ego namque hominem
 scio, qui, imposito præcordijs refrigerante medicamē-
 to, difficultate statim spirandi laborauit: alterum, qui
 protinus tussierit. Atq; paulò post vtrique finitū sym-
 ptoma, vbi quod refrigerauerat est ablatū. Quādo ve-
 rò ipsis refrigerātibus per febres sit foris vtendū ostē-
 dit Aëtius lib. 5. cap. 77. Tēpus verò epithematū (in-
 quit) & reliquorū refrigerātium in vigore est exacer-
 bationis. Nam in earum principijs & incremētis, am-
 bigēte adhuc corporis affectu, & calore viscera obfi-
 dēte, talia applicata sensum diffundēdo & in profun-
 dum repellendo calorem, maioris nocumēti occasio-
 nē præstarent. Igneus enim calor interiùs repressus, ve-
 hemētiori rursus ardore excitatur. At in exacerbatio-
 nū vigore, explicato iā per vniuersum corpus calore,
 residuū circa viscera derelictū haud egrè extinguatur.
 Quare valeant qui vsum epithematū in ardentibus &
 pestilētibz febribz reijciūt, valeant quoq; qui in ijs
 febribz in quibus hæc non conueniunt, & ante statū
 sine arte præscribunt. Finitis autē huiusmodi sympto-
 matibus, ægros omnes ferè sanitati restitui cerneba-
 mus. Nā septimo die vel per sudores, qui si vniuersa-
 les & copiosi fierēt omnibus saluberrimi existerē: si
 autē particulares, vt circa thoracem, & frontem, item
 si frigidi & pauci, minus securi erant, vt qui vel recidi-
 uam,

*Epithematum
tempus.*

*Vacuationes
salubres &
insalubres.*

*Larga alui aut
vrinarum de-
iectio in pur-
pura die criti-
co periculosa.*

uam, vel longum morbum indicationemque difficile,
vel mortem propinquam (si alijs signis lethalibus ful-
cirentur) indicabant. Certam præterea & securam fa-
nitatem, si eodem die per hæmorrhagias è naribus
morbus solueretur, expectabamus, non autem si fluo-
re alui, aut larga vrinarum excretionem. Nam quibus
eræbre & copiose fiebant deiectiones, aut larga vri-
næ copia meiebatur, in deterius ferè semper proce-
debant. Certum enim erat has vacuationes insignem
humorum putrilaginem, & corporis colliquationem
arguere, quam superare naturam, viresq; deijcere vel
ex eo licebat colligere, quod illæ sine retentricis aut
expultricis robore aut imperio, sed potiùs ob suâ ma-
lignam & vellicatam acrimoniam efflueret, sicuti ex-
pertus est Hipp. 3. epid. comment. tertio. cum dicit: Vt
autem in summa dicam, omnes & qui longis morbis
& qui acutis vexabantur, ex alui vitio maximè morie-
bantur omnes enim venter sustulit Et paulò post Vrinę
autem multæ quidem, sed quæ exhibant non ex ingestis
potibus, sed multum excedebant: vide reliqua. Quos
autem cernebam die critico, præcedente laudabili iu-
dicio iudicatos esse, atque à morbo prorsus leuatos,
quatuor aut quinque diebus sola victus ratione euchy-
ma reficiebam, quousque eas vires satis firmas colle-
gisse intelligerem. Quibus si commodum videbatur,
aut clysterem è decocto caponis, aut medicamentum
benignè soluens, reliquiasque morborum purgans
prescribebam, præceptum Hippocratis propiùs inse-
cutus, qui aph. 12. lib. 2. ad hunc modum scribit: Quæ
relinquuntur in morbis post indicationem, recidiuas
facere

facere consueuerunt. Hoc igitur medicamentum, aut simile secundum ægrotantis temperiem, vires, & ætatem concinnabam.

℞ rhabar. selecti infusi in aq. endiu. & scabiosæ 3 j *Potio medica-
ta ad reliquias
morbi expur-
gandas.*
ß, aut 3 ij, spice nard. gr. v. diapru. simp. 3 ß, vel 3 iij tā-
tūm, fir. ros. solut. 3 i, cum decocto florum & fructuū

fiat potio. Nonnunquam loco diaprunis simp. pone-
bam catholicum, loco fir. ros. substituebam fir. de chi-
cho. comp. cum rhabar. qui recipit 3 iij, rhabar. pro
lib. decocti cum saccharo. Aliud decoctum aliquando
describebam, cuius generis est istud.

℞ buglos. borag. pimpinel. aceto. chico. erratici an.
parum, tamarind. 3 ij, pruna damascen. n. iij. anisi 3 j,
fiat decoctio. Aliàs alio modo, sicut magis ægris pro-
futurum conijciebam. His peractis aliquod electua-
rium instituebam, quò partes nobiles roborarem.

℞ conser. buglos. flor. thapsi barbati, capil. ven. an.
3 ij, pul. diarrhod. ab 3 ß, pul. electu. de gem. 3 ij ß,
cum sacc. dissoluto in aqua scabiosæ. fiat electuarium
per rhombos ponderis 3 ij ß, quorum capiat vnum
quotidie mane duabus horis ante pastum. Postea iu-
bebam aliquot frictiones crurum, brachiorum, & to-
tius corporis leues fieri, idque quotidie mane, excre-
tis prius communibus alui excrementis, vt calorem
internum excitarem, attraheremque ad cutim, atque
eadem opera excrementa quædam subcutanea blan-
da frictione dissoluerem.

*Electuarium
roborans.*

Eristanes,

De victus ratione, & curatione febrium quæ unde-
cimo aut decimo quarto indicantur.

CAPVT 19.

Pp

Quos

Qvos verò ad vndecimum diem, aut decimum-
 quartum febricitaturos coniectura colligebam; eos à
 principio vberius alendos cōstituebam: quia didice-
 ram ab Hippoc. lib. 1. aphor. 4. Victum tenuem atque
 exquisitum in morbis quidem longis semper, in acu-
 tis verò in quibus non conuenit periculosiorem esse;
 quàm si paulò pleniore victu eos aluisssem. Nam er-
 ror qui committitur circa tenuem victum maior fit,
 quàm qui in paulò pleniore: vnde in principijs mor-
 borum perpetuò id vnum diligenter obseruandum
 statui, vt omnibus modis præcōgnoscam, num mor-
 bus primo quaternario, secundo, tertio, an quarto sit
 finiendus. Quæ res cum à principio cognitu difficilis
 videatur, ex post facto certè ijs qui operibus medici-
 næ diligenter incubuere, non ita planè difficilis cer-
 nitur: nam in febribus purpureis, primis quatuor die-
 bus, aut pluribus, si morbus longus futurus sit, vrina
 apparet tenuis, alba, & pallida, sine contentis, & quæ
 nequaquam subsidet, aut turbatur, pulsus sanis simi-
 les, nisi paulò occultiores, & tardiores, conspiciantur.
 Calor partibus extremis qualis per sanitatem esse so-
 let, nisi in quibusdam, propter partis cuiusdam præ-
 stantis inflammationem, remissior appareat, vt in li-
 pyrijs etiam fit: symptomataque ferè nulla infestant,
 nisi aliquot cernas ægrotos, qui de capitis tē suo do-
 lore, aut grauatiuo, item membrorum omnium lassitu-
 dine, & veluti fractione, insuper appetitu diminuto,
 aut renum calida intemperie, aut grauitate conque-
 rantur: etsi qui fortè essent dormituri, phantasmate &
 insomnijs præter consuetudinē angerentur. Qui quò
 pluribus

*Pulsus purpu-
 ratorum qui
 ad 14. diē fe-
 bricitant qua-
 lis per initia.*

*Purpurati qui
 per initia le-
 uis crucian-
 tur longiori
 morbo detinē-
 tur.*

pluribus diebus ita leniter tractantur, eò lōgius morbi principium prorogari insinuatur, tardiusque augmentum differri, atque statum segniùs subsequi. Contra verò si vno aut altero die tantum huiusmodi symptomata perseverant, vrinaque incrassari, aut alio modo ad deterius immutari incipiat, breui futurum augmentum, neque multò post morbi vigorem tardare testantur, in ijs præsertim ægrotis, qui morbum ad vigorem vsque possunt perficere. Iudicabam itaque in *victus ratio per initia.* paulò pleniorē victu potius errādum esse, quàm in tenuiore: quare primis quatuor diebus decoctum carnis *cibus.* gallinæ, aut vitulinæ, cū oleribus iam multoties priùs scriptis exhibebam, carnesque esitandas cum succo arantij, aut acetosæ, aut citri ad saporē proponebam, fortè vt alterantis alimenti rationem haberet. Quod genus alimentis si ægroti fastidirent, tum ipsarum carniū permantile expressionem, cum iusculò vnico feruore bullitam, sorbendam offerebam. Aliàs pulli tenerrimi assi partem, cum tantillo aceti aqua rosacea *potus.* odorifera temperati ministrabam: plerumq; in principijs mensesarum pruna vt supra parata dabantur, supremis verò, pyrum coctum cum paucò saccharo, & succo arantij conditum. Sub quintam vespertinā eodem victu cibabam: Vbi quarto die quippiam immutabatur in vrinis, & accidentibus (quod morbum ad augmentum breui tendere arguebat) de cibis detrahebam: si verò eadem perseverarent, parem victum continuabam, quoad signa augmenti apparerent. In potu aquam bullitam, aut decoctum hordei concedebam. Quinto verò die ferè semper signa augmenti

rudia incipiunt manifestari, sicuti Hippocrates docet prætextu doloris capitis, quem ad febres acutas, quæ decimoquarto die absoluuntur, opportunè accommodare licet: ut eadem opera studiosi medicinæ discant, quemadmodum septimi quartus est iudex, & decimi quarti vndecimus, ita noni quintus, aut vndecimi. Quod si quinto die solum suboriantur grauiora symptomata, ad decimumquartum morbum protrahi significant: si verò tertio die incipiant, & quinto vehementius intendantur, urinæ præterea signa coctionis manifesta indicent, morbus verò magnus sit & celeriter moueatur, viresque robustæ sint, nono die conflictus est expectandus: si autem non adeò celeriter moueatur, vires tamen firmæ sint, ad vndecimum differetur. Sed audiamus Hippocratem 3. præfag. aphor. 33. Sunt non pauci qui in tertio dolere incipiunt, quinto maximè molestantur, deinde nono, vel vndecimo tunc euadunt. Sed quos dolor quinto die vexare coeperit, & reliqua ex proportionem respondeant, ijs decimo quarto die iudicatur, finiturque morbus. Si itaque aliquod aliud graue symptoma quinto die contingebat, urinæque coctionis signum ostendebat, de decimo quarto mihi erat quæstio. Interim ad vndecimū aspicebam, ut qui decimi quarti futurus esset iudex, quod postea amicis ægri de morbi exitu securius possem prædicere. A quinto usque ad vndecimum, carnes de cōsuetō victu auferebam, gelatinam pro cœna reponebam: ab vndecimo usque ad crīsim, sola gelatina, aut succo caponis expresso cibabā: ditioribus cōsummatum caponē, aut distillatū ad hunc modū instituebam.

ꝛ carnem

*Augeſcente
morbo victus
ratio.*

℥ carnem vnius caponis, & duarum perdicum coctam ad ossium ferè separationem, in fictili vase intus (vt dicitur) plumbato, cui sub finem addatur borrago, oxalis, agrimonia, morsus diaboli, flores thapsi barbat, cum pauco thymi: carnes postea cum ossibus probe contusæ reponantur cum iusculo in alembico vitreo, & igne (vt decet) supposito, ducatur aqua. Consummatum præterea nunc sine aliquo liquore præscribam, in duplici vase probe illito, alias cum oleribus prædictis ad hanc formam.

Distillatum

℥ caponem vnum paratum vt artis est, cum frusto femoris vituli, coque multa aqua in capaci olla fictili ad mediæ partis consumptionem, postea omnia simul transferantur in minorem ollam, bulliant rursus ad tertias: verum inter bulliendum adde olera, demùm colo transmittantur, & conseruentur in vsum: horum dabantur ℥ iij, aut ℥ iiij, bis in die, hora commodiore, cum tantillo gelatinæ. Plerumque huic instaurati immiscebam aliquid omphacij, aut succi citri, aut arantij. Aliquândo parabatur hordeatum, vt superius visum est. Quibus verò nono aut vndecimo die futurum erat iudicium, hos statim à quinto, aut septimo die, iusculo facto è butyro & oleribus, item pauco gelatinæ in prædio, in cœna verò solo hordeato sustinebam. Superest vt qua methodo medicamenta præscriberem, aperiam. Neque certè statim secundo, aut tertio die ad medicamentum minoratiuum, aut ad venæ sectionem accedebam, sed clystere lenituo & refrigeratiuo iniecto per initia, aliquot iulepos ex aquis buglos, scabio. & acetosel. syr. capil. vene. & de succo aceto. aut de li-

*Consummatum**Medicamentorum ratio.*

GRANDS MÈ

Pp 3

monibus

monibus

*Vena per ini-
tia non est se-
canda in pur-
puris quæ 14.
die finiuntur.*

*membris
sunt moti*

*vires à me-
diocri caloris
copia & pro-
ba qualitate
pendent.*

monibus imperabam, hortabarque egrotum vt confi-
deret, atq; bene speraret, nec non in lecto se contine-
ret, vt poris cutis apertis, humores alioqui putrescen-
tes liberiùs diffilaretur, qui impedita perspiratione po-
tentiùs incenduntur. Rogabam quoque ne grauiter
ferrent, si tertio aut quarto die nihil medicamenti præ-
scriberem, aut sanguinè minimè educerem (ægri enim
ferè semper Medicos horum gratia statim à principio
accerferunt) quod plus detrimenti quàm adiuuenti
per præproperas illas euacuationes afferrem. Venie-
bant in mentem hæc argumenta. In his purpureis fe-
bribus materia per initia non turget, neque morbus
celeriter mouetur. Præterea tenuis est vrina, sanguis
item qui inficitur, circa medullia corporis contine-
tur, ad quem calor naturalis, cum spiritu, & reliquo
sanguine confugit, relicto solum eo puriore sangui-
ne qui ad nutritionem exiguam partium extremarum
est necessarius: quem si incipientibus morbis lente in-
cidentibus ducimus, vires admodum deijci credidi. Nā
sanguis qui membrorum nutritioni destinatur, cum
defecatio sit, tantum caloris continet, quantus ipse
vbique diffusus est: qui si tum in brachijs tum in cru-
ribus paucus sit, multus autem circa interiora, ducatur
que ad 3 vj; è brachio certum est tum de puriore
sanguine eam quantitatem fuisse subductam, quæ ad
illius partis nutritionem fuerat destinata. Quan-
tum autem illius pauci sanguinis & puri educitur, tan-
tum vires infirmantur, vt quæ pendeant à caloris me-
diocri copia & proba qualitate: quæ si ea vacuatione
magnopere lædantur, periculum est ne æger pereat,
antequam

antequam morbus determinetur. Cum autē per augmentum sanguis cum calore ad remotiora trāsmittitur, parsq; iam vitiatī cum puriore sanguine cōmīscetur, percussa vena ob ligaturam, vulnus, & frictionem, plus putridi sanguinis quā boni educitur: Tum enim natura pugnare cum morbo incipiens, adiuta Medici industria, potentiū ad expulsiōnem impuri sanguinis insurgit, puriorem verō suis facultatibus ad sui perpetuationem quantum potest retinet. Si itaque incipientibus morbis ob missionem sanguinis vires multum debilitentur, cogaturq; Medicus circa augmentum rursus sanguinem detrahē, futurum est ut si ea quantitate quā magnitudo morbi, & sanguinis ingens corruptela desiderant, audeat mittere, ne simul cum sanguine etiam anima euolet. Medicos siquidem purgātes, aut mittētes sanguinem per initia, *vrinas tenues meientes non sunt per initia purgandē.* *4. acutiorum.* Qui tenues (inquit) vrinas ab initio meiunt, medicamentū purgandi non sunt, sed clysterem exhibendo, eos curare in hunc modum oportet, corpus quieti permittere, mox & ungere, & equaliter cōponere, aquam mulsam dilutam potui dare, ad vesperam ptisanę cremorē sorbere, aluum ab initio clystere ducere: sed medicamentum eis dandum non est: si enim aluum citaueris non maturabitur vrina, sed febris diu sine sudore permanebit, & post longum quoque spatium finietur. At vbi fluxilibus humoribus & turgentibus ventrem & primas venas obstrictas esse suspicabar, illis bolum è cassia aut catholico præscribere quarto aut quinto die non verēbar, quem plerumque dissoluebam

*Vehementibus
cathartics per
initia non est
vitendum.*

dissoluebā cum aquis buglos. & scabio. aut similibus: non enim agitationem humorum, aut virium magnā prostrationem formidabamus, cū hęc medicamenta domestica sint, & benigne aluum soluāt: addebam nonnunquā ʒ j β optimi rhabar. aut ʒ j tantum, si bolū instituebam sumendum ē cassia, quoties multum biliosa materia turgebat. A reliquis verò cathartics, cuius generis sunt peplium, scammonium, turbith, veratrum, & reliqua huius generis, magnopere abstinendum censui, vt quæ in se habeant quippiam deleteriæ facultatis, sumptaque vehementer humores inter purgandum agitent, inflamment, viresque hepatis & venarum resoluant, sicuti docet Galenus 2. de ratione victus acut. Vbi notantur nostrates Medici, qui per initia acutarum febrium electuaria & confectiones, in quibus vehementiora illa medicamenta & deleteria, magna quantitate continētur indistinctè præscribunt, cuius generis sunt diaturbith, diacartamum, electuarium de succo rosarum, diaprunum solutinum, & huiusmodi alia, distinguēte tamen Hippocrate 4. vict. acut. Hos si à principio medicamentis purgare decreueris, ante diem quintum id facere oportet, si videlicet murmurauerint intestina; nullo verò percepto murmure à medicamentis abstinendū est. Quod si murmurante ventre excremēta quoque fuerint biliosa, exhibito scammonio modicè purga. Iubet igitur Hippocrates in acutis passionibus die tertio, aut potius quarto, si venter murmurauerit, biliosaque deiecerit, pauco scammonio purgandum. Nam murmur materiam turgere, & ad ventrem vergere significat, quam in principijs purgare

purgare præceperat aph. 22. lib. 1. Monet autem modicè esse purgandum, quòd humores iam sua sponte fluant, quos vehementius irritare, aut euacuare est periculosum: si autem venter non murmurauerit, neque biliosa deijciat, signum est materiam impactam esse, & eam crudam, quam putare cathartici per initia reuellere, temerarij esset hominis & prauj iudicij, cum
 „ scribat Hippocrates aph. 22. lib. 1. Concocta medica-
 „ ri, & mouere, non cruda, nec in principijs, modo non
 „ turgeant, plurima verò non turgent: & 9. aph. lib. 2.
 „ Corpora cum quispiam purgare, oportet fluida face-
 re. Quare non ante sextum aut septimū diem, per me-
 dicamenta, aut venæ sectionem quicquā euacuabam
 ijs, quibus ad quartum diē vrina tenuis perseveraret,
 sed clystere, & aliquot iulepis (vt dictū est) præmissis
 sexto aut septimo die, tale minoratiuū præmittebam,
 2℥ cath. 3 ix. sir. ros. solut. 3 j, cum aq. buglos. &
 aceto. fiat potio. Plerisque 3 iij, rhabar. 3 ℥, carh. & 3
 j ℥, sir. ros. solutiui præscribebā. Septimo die vel octa-
 uo tabella electuarij diamargar. frig. offerebatur. Se-
 quenti die basilica brachij dextri tundeatur ad 3 vj,
 aut 3 viij, vt ægri natura, vires, & reliqua indicabant.
 Plerique partiebamur hanc euacuationem, in horam
 tertiam pomeridianam ad 3 iij. Neque enim per hu-
 iusmodi purpuras commodum mihi videbatur tan-
 tū sanguinis elicere, quantū eius corruptela, &
 morbi magnitudo requirebant, ne inciderem in aph.
 „ Hipp. 51. lib. 2. Plurimum atque repentè euacuare, vel
 „ replere, vel calefacere, vel refrigerare, siue quouis
 „ alio modo corpus mouere, periculosum, quoniā om-

Minoratiua

Venæ sectio.

Qq ne

ne nimium est naturę inimicum, sed quod paulatim fit-
 tutum est. Metuenda est enim in pestilentibus sangui-
 nis missio ad lipothymiam, ne tantisper dum sanguis
 & spiritus ad cor refugiunt, in deliquijs animi de re-
 pente iuguletur homo. Sed vereor ne hęc insurgat ali-
 quis dicens, Esto: Hippocrates prohibeat ne per ini-
 tia acutorum morborum purgantia medicamenta te-
 nuibus vrinis apparentibus ministrentur: an idcirco
 verisimile est, eum eadem sententia venę sectionem
 inhibere voluisse: quę eo diligentius per initia admi-
 nistranda est, quod morbus pestilens & lethalis exi-
 stat, ut sanguis qui incipientibus morbis intro refugit
 venę sectione foras reuocetur: fortē ne circa cor &
 partes oblāsas multus collectus, promptē totus in-
 cendatur, corrumpaturque. Is autem si venę sectione
 non totus reuellitur, saltem pars aliqua reuocatur, &
 quod superest euincere aut excutere, facilius natura
 partium affectarum potest. Cui respondemus, in prin-
 cipijs horum morborum qui ad 11. 14. 20. diem, aut
 longius protrahuntur, vrinis tenuibus & crudis excre-
 tis, corpus ægrum copia crudorum succorum redun-
 dare, & præsertim circa viscera, quibus natura partium
 valde premitur, nec cōfestim illorum coctionem ag-
 greditur, nisi quiete, inunctionibus, iulepis, iusculis, &
 alijs huiusmodi iuuetur. Quę si venę sectione, purga-
 tione, balneo, aut frictionibus fatigetur, periculū est
 ne humores alioquin iam semiputres intro in maio-
 res venas, & habitum corporis rapiātur, fiatque mor-
 bus multò longior periculosiorque quàm erat futu-
 rus, ut scribit Gal. lib. 4. de sanit. tuend. Quod si rur-
 sum

sum inferat ille Gal. in com. illius particulæ Hipp. venæ sectionem cæteris remedijs præmisisse, etiam si eam ibi silentio præterierit: dicimus Galenum intellexisse id fieri oportere, quoties per initia morborum crassa vrinae meiuntur, quæ rudimenta coctionis præ se ferunt, non autem quando adhuc notæ cruditatis in lotio tenui albo aquosoque apparent. Verum ut ad institutū reuertar, obseruabam postea quid natura indicaret, quæ si salubria, optima victus ratione instituta, & electuario cardiaco cum quibusdam sirupis ad crifim ægrotos instruebam: si verò ambigua signa essent, ad robur conseruandum, & symptomata emendanda accedebam: nam si fluxus alui nono aut undecimo contingeret (qui in his morbis periculosus semper exitit) clystere deterfuiuo, cum aliqua astrictione ventrem abluēbam ad hunc modum.

℞ hordei, rosarum, plantaginis an. m. j. sem. melonum ʒ. iij. fiat decoctio. In colatura lib. j. dissolue sirupi rosarum siccarum ʒ. iij. fiat clyster. Vētem etiam inungebam oleo myrtillorum, masticino & rosaceo. Si per vrinas largior fieret euacuatio, decocto hordei, & saccharo rosaceo, & aliquando tabul. diatrachanth. frigidi cum semine melonum, & portulacæ oblato, renum vias abstergebā: foris verò oleo masticino, rosaceo, & aceto simul subactis renes roborabam. Si phrenitis quoque suboriretur, & vires satis adhuc essent firmæ, cephalicam illic percutiebam, die sequente venam frontis incidebam, capillos abradebam, tum inungebatur caluaria oleo rosaceo, nenupharinio, & chamæmelino, cum tantillo aceti. Si in-

Clyster detergens & non-nihil astringens.

Ad phrenitiā

Qq 2 tende-

*phrenitis lau-
dabilis.*

tenderentur symptomata, pulmones arietini macerabantur in decocto lactucarum, violarum, rosarum recentium, florum papaueris, saluæ, & stoechadis, qui calidi confestim capiti applicabantur: aut capiebatur iuuenis gallus gallinaceus, scissus per dorsum, & interpositis stuppis cânabinis, suffitis ladano, styrace calamithæ, ligno aloës, rosis, santalo albo, calice papaueris albi, & huiusmodi, apponebatur capiti, qui renouabatur mane & vespere. Interim fiebant ligaturæ crurum & brachiorum, aut si videbatur apponebatur cucurbitulæ scapulis: nullus (vt paucis dicā) non mouebatur lapis, vt omnibus symptomatis diligēter prospiceretur. Laudabatur ea solum phrenitis, quam somnus sedabat cum copioso sudore: nam signū erat materiā à cerebro ad vniuersum habitū corporis, & maximè ad cutim reuocari: quæ autem non erat huiusmodi, mortem propinquam portendebat. At vereor ne quispiam obijciat me perperā fecisse, qui septimo aut octauo die, ijs qui nono erant iudicandi, & venam secui, & medicamētum exhibui, non veritus naturam à suo munere diuertere, quæ alioquin ad crisim instruebatur: cui ita responsum velim. Quos nono die iudicandos cernebam, illos sexto & septimo vacuabam: quos verò ad vndecimum aut decimum quartum differri intelligebam, illos octauo, nono, aut decimo, siue per sanguinis missionem, siue per purgationem euacuare erat in animo. Licet nihil contigisset fortè incommodi, si iudicādos nono die etiam octauo sanguine misso vacuassent, dummodo caco-chymia, sanguinis abundantia, & virium robur fuissent,

fissent, sicuti contigit vxori Frâcis Martini, cui in ipsa *Historia de qua supra ca- pit. 15.*
 crisi bis repetita fuit sanguinis euacuatio, & foeliciter *Historia,*
 contigit. Idem sanè euenit vxori Petri Dignay Iudicis
 præposituræ, natæ annos circiter 27. quæ sub finem
 canis exarsit, tertio die parum sudauit, apparuerūt ma-
 culæ rubæ, foetum octo mensium vtero gerebat, ob
 abortus metum, & quod syrius ardēs terras vreret præ-
 termiſsa fuit venæ sectio, quod Hipp. dixerat, aph. 30.
 lib. 5. Mulier vtero gerens, sanguine misso ex vena ab-
 ortit, & magis si foetus sit grandior. Item aph. 1. lib. 4.
 & aph. 29. lib. 5. Vtero gerentes sunt medicandæ si ma-
 teria turgēt, quarto mense vsque ad septimum: sed has
 minus. Iuniora autē & seniora vereri oportet. Et aph.
 56. lib. 5. Quæcumque vtero gerentes à febribus cor-
 ripiuntur, & fortiter caleſcunt sine occasione manife-
 sta, difficulter pariunt, & cum periculo, aut abortum
 facientes periclitantur. Bolo itaque cassiæ & catholici *Medicamento- rum ratio.*
 exhibito, aliquot iulepi refrigerantes & putredini re-
 sistentes, sine aliqua aperiendi facultate describuntur:
 nono die peperit, nō repurgabatur, febris vrgebat in-
 tēsiſſima: decimo die sub vesperam saphena secta fuit:
 principio vndecimi obdormiuit, quæ tribus diebus vi-
 gil manſerat. Postea fluxere muliebria copiosum, re-
 ſtituta eſt, neque amplius recidit. Id tamen non eſſe
 perpetuò tutum crediderim, sed omnes indicationes *Historia,*
 prius scriptæ, debent diligenter examinari. Alia autem
 via in curatione cuiusdam mulieris primiparæ, annos
 natæ 18. filiæ Michaelis à crure, latomi consultum fuit,
 quæ cū quinque menſiū pregnans eſſet, ardore pap-
 lō ante canem correpta fuit. Ad quam cū quinto die
 Qq 3 vocatus

vocatus esset Medicus, & singula curiosè inquisiisset, permultas purpuratas maculas animaduertit. Iuuenem autem facie rubentem, estuantem, inflatam præ ardore, cum latitudine venarum cernit. Huic eo die injectus fuit clyster ad $\frac{3}{4}$ tantum: die sexto basilicam brachij dextri tundi iussi ad $\frac{3}{4}$ v. sanguinis, qui blauus & corruptus totus apparuit. Potionem bezoardicam ex aq. buglos. aceto. scabio. cum siru. de granatis, & puluere de bolo propinaui: octauo die cassiam cum manna sumpsit. Foetum postea inunctionibus continere studuit: at nihilo minus vndecimo die enixa est, probeque repurgata: decimo quarto prorsus febre libera fuit. Alij autem qui alia methodo curabantur, & quibus sanguis ante quartum diem, vrina tenui apparente mittebatur, hi omnes vel mortui sunt, vel in longissimos & difficillimos affectus inciderunt.

Vena sectio.

Potion bezoardica.

Medicamentu.

De victus ratione, & curatione febrium quæ 17.

20. 27. 34. aut 40. die iudicantur.

CAPVT 20.

SUPEREST VT DE ægrotis, qui ad 17. ad 20. 27. 34. &

40. diem perpetua febre elanguerunt, mentionem faci-

amus, cuius generis multos post canem, & toto Au-

tumno tractauimus. Hijs autem non vnus aut similis

erat inuasionis modus & figura, sed nonnullos horruisse

à principio, alios quasi malleolo in caput percussos

attonitos esse, hos quasi per deliquia animi defecisse,

qui nausea & vomitu aliquod diebus vexati, tandem

febre lenta, quæ per circuitus exacerbaret, detineban-

tur.

tur. Alij verò dolore vètriculi per interualla excrutia-
 ri tandiu laborarūt, vt quamuis venę sectione, vñctio-
 nibus, ceratis fortibus, clysterijs, & alijs auxilijs perbel-
 lè tractarentur, nihil tamen adiumenti fenserint, sed
 paulatim deficientes tandem expirarint. Non defue-
 runt quibus renes, aut saltem corpora renibus adiacē-
 tia tantopere arderent, dolerentque, vt animo quādo-
 que deliquerint: nonnullis verò ita magnus & inten-
 sus capitis dolor suboriebatur, vt vigiles diu, & in-
 quieti diuexarentur, ac tandem multis diebus elap-
 sis, dolore paulatim remisso, in aliam morbi speciem
 (quasi per decidentiam) migrasse. Vidimus etiam
 quosdam, qui per totum morbi circuitū de nullo do-
 lore conquererētur, sed desides & somnolēti febrici-
 tarunt 27. diebus. Quos profectò secundum diuersita-
 tem symptomatum, alia atq; alia methodo curare ex-
 pediuit: Imprimis itaque de principio morbi, & de
 modo inuasionis, & de reliquis superiùs multoties
 enumeratis, ægrotos, aut eorum amicos rogamus.
 Quos autem à principio inhorruisse, & tertio quoque
 die peius habere intelligebam, hos à bili per vniuer-
 sum corpus delata, & per corpora (sensilia præsertim)
 mota celeriter, ægrotare colligebamus. Neque hīc
 horrorem propriè dici velim, cū ab humore melan-
 cholico fieri certò sciam, sed largè sumpto vocabulo
 quemadmodum facit Gal. lib. 1. epidem. & 2. de diff.
 feb. pro rigore non vero, qui febres horrificas hemi-
 tritæas à bili flaua & pituita vocat. Neque enim rigor
 verus hijs febribus cōtingere potest, vt quæ à bili sola
 non pendeant, sed potiùs à sanguine nunc subtili &
 feruido,

*Horror pro
rigore.*

feruido, nunc lēto & crasso, nunc adaffato, aut ex duobus, aut ex tribus simul mixtis : pro cuius diuersa qualitate & mixtura, breues, longæ, & mixtæ exoriebantur febres, vt quibusdam historijs subiungemus. Quare pro horrore rigorem quendam medium inter rigorem, horrorem, & frigus propriè dicta, intelligi velim. Has autem febres statim à principio dignoscere difficillimum erat, propter symptomatū varietatē & cōplicationem, quæ febrium typum adeò perturbabant, vt primis septem aut nouem diebus nemo hanc aut illam febrem nominare ausus fuisset, sed occupatus circa grauissima symptomata, parum de febre fuisset sollicitus. Cū igitur neque è lotio quicquam certi, neque è pulsibus, neque è tenore febris certum typum, certamque speciem possemus elicere, præterquam quod aliquid perpetuo fuisse latentis febris suspicabamur, quam epidemiale & purpuream fore ex aëris & temporis statu & grassantium huiusmodi morborū frequentia conijciebamus, ad symptomata potius quā ad febrem animum dirigebamus, vt quæ præsentius periculum videretur afferre quam ipsa febris: interim tamen tum victus ratione, tum aliquod iulepis febris prospiciebamus. Nam in horrificis febribus (quas ita doctrinæ gratia vocamus) ægri tertio quoque die sub vesperam sensum horroris & rigoris medium percipiebant, licet sub octauā aut nonam matutinam prius sensissent frigus, atque postea incaluisent, sicuti faciebant alijs diebus paribus & intermedijs : quare non immeritò quis hemitritæo vero, hoc est quotidiana continua, & tertiana intermittente cos febrere iudicasset,

casset. Quo genere febris, Adrianus Drusus, vir non mediocris literaturæ, 20. diebus laboravit : qui à principio ubi frigore correptus postea incaluit, dolore capitis & ventriculi, tum vellicatione, tum amaritudine valdè affectus fuit. Cùm autem à somno per noctem meliusculè habuisset, ab intempestiuo exercitio noxam cōtractam ratus, illius accessionis parum fuit sollicitus : cùm verò eadem hora matutina subsequēntis diei sensisset consuetum frigus, sese continuit, neque multum præter naturā incaluit, sed grauedinem synipitis præsentiens, non multò post melius habuit. Incipiebat autem deijci appetentia : per noctem utcunque dormiuit, sed infomnijs valdè affectus, totius corporis lassitudinem die tertio expertus est : eadem octaua perfrixit sesquihoræ spatio, rursum incaluit : at cùm sub tertiam pomeridianā remissionē febris solitam expectaret, frigus repetere cum rigore sensit, vetriculique tristē sensationem, capitisque intensum dolorem patitur. Metu percussus, de Medico vocando deliberat, qui cum ab vrbe tum absens esset, cuidā familiari pharmacopolæ seipsum cōmittit, quoad saltem rediisset Medicus. Pharmacopæus autem ubi intellexit morbi cōplicationem, & symptomatum magnitudinem, verbis ægrotum modestè solatus, eo die solum oxyfaccarum simplex, & sirupum de granatis ad sedādā sitim porrexit : qui cùm sub noctem Medicum rediisse intellexisset, die sequente mane illum ducendum ad ægrum putauit. Narrat autem interim seriem symptomatum ordine : ubi autem Medicus causas procataróticas, naturam ægri, & reliqua superioribus

R r riùs

rius descripta intellexit, ad lotium se conuertit, quod tenue & bili tinctum deprehendit, idque sine contentis. Quocirca cum intellexit os ægroto amarescere, aquam tepidam propinandam iudicauit, quam postea vomitio. digito in os immisso vt euomeret, imperauit: at cum nihilo melius euomeret, semen attriplicis & raphani in aqua bullire, atque ex decoctione ʒvj capi, in quibus oxymell. simpl. ʒj β, ol. oliuarum ʒj misceri, & ægroto dari iussit: quem hinc ad quartam horulæ partem vt reijceret, digito vel penna oleo intincta & in os immissa hortabatur (sciebam enim multam bilem in ventriculo sursum regurgitare, quam vomitu reijci decebat) euomuit autem multa biliosa pituitæ admixta. Cum febris rursus quarto die tenorem quotidianæ obseruaret, solum iulepis prædictis bilim refrigerabam, pauca admodum eorum immiscens, quæ pituitam inciderent & coquerent, quod & temporis constitutio calida, & febris diurnitas, & caliditas ad pituitæ euictionem satis essent: plus etiam periculi à feruore sanguinis biliosi impendere cernebā quàm à pituita: quare ad bilis flauæ impetum & acrimoniam obtundendam potius studebam, quàm ad pituitæ coctionem. Quinto die hora vna à prandio vomitorium rursus sumpsit, excreuitque multa & mixta, quæ bonæ spei argumenta dedere: verum consueta hora inhorruit febricitauitque. Cum reuera hemitriticum è quotidiana continua, & tertiana intermittente agnoscerem, die sexto sub tertiam matutinā medicamentum sequens exhibeo, vt priusquam quotidianæ rediret exacerbatio, iam maiori ex parte medicamentum hominem

hominem repurgasset.

℞ rhabar. optimi infusi in aqua scabiosæ & aceto-
sæ 3 j β, cinamo. gr. vj, cathol. 3 β, sir. ros. solut. 3 j, cum
aquis prædictis fiat potio. Postquam autem bis à me-
dicamento deiecerat, sanè tam copiosè euomuit, vt
ille omnem corporis succum euomuisse crediderit: at
nihilominus ter aut quater rursus secreuit. Ab hac
purgatione meliusculè septimo die habuit, si ventri-
culi dolorem, & oris amaritudinem respicias, sin autè
febrè nihil prorsus adiuventi percepit (febris siquidè
fomes in sanguine cōtinetur) nam mane & vespèri ijs-
dem horis frixit & horruit, sed non similis fuit inquie-
tudo: quare cū per febrè genas rubere cernerè, atq;
eius venas satis latas, octauo die sub sextā matutinam,
sanguinem misi è brachij dextri basilica ad 3 vj, idque
per intervalla: qui cū satis ruber & crassus conspice-
retur, ea quantitate fui contentus, reliquum in alium
diem, quem morbi ratio & viriū robur suaderent, dif-
ferens. Nihil quoq; inde cōmodi ægrotus sensit, imò
die nono cū æquè vehementer horreret & febrici-
taret, venæ sectionem detestari (fortè ob tussiculā qua
deinceps molestari) cœpit: decimo clysterem inij-
cio, iulepos præterea ad hanc formam instituo.

Purgatio.

Venæ sectis.

clyster.

℞ quinque rad. aperitiu. in aceto vt decet macera-
tarum an. 3 j, rad. tunicis & tormentillæ an. 3 β, zedo-
ariæ 3 ij, rad. chicorij 3 j β, buglos. borag. agrimo. pim-
pinel. scabio. morsus diaboli, thymi, hyssopi an. m. j,
omnium capill. an. m. β, glycyrrhizæ. passul. mundat.
an. 3 j, iuiubarum, sebest. an. n. x, sem. melo. portulac.
aceto. an. 3 ij, sem. anisi fœniculi an. 3 j β, corticum ci-

Iulepi.

Rr 2

tri

tri sic. 3 ij, flores thapsi barbat p. j β, fiat omnium decoctio secundum artem. Ius coletur, clarificetur, & aromatizetur cinamo. 3 j β, sir. de byzant. iuiub. & viol. an. 3 ij, pul. diagem. 3 j, sumat in quatuor matutinis. Eadem ad decimumquartum perseverarunt, nisi quod febris vehementius afflixit: coepit autem eo die madore aliquo irrigari, cum paucularum macularum apparitione: quas ubi animaduertit, de vita despondere, Medicum, medicamenta, & venę sectionem accusare. Inspecto autem lotio, quod adhuc pallidum erat, globosum & diuulsum eneōrema sustinēs, morbum adhuc longum & difficilem conieci: rogavi autem ut Monstroliensis Medicus (qui fortē ad nos tum venerat) vocaretur, quō æger maiore valetudinis suę spem in vtriusque Medici consilio poneret, pareretq; libentius imperandis. Conuenimus autem rursum de venę sectione decimo sexto celebranda, reclamante nihilominus tum ægro, tum quibusdam illius amicis. Iniecto autem clystere, aperta fuit brachij sinistri basilica, quōd de lienis obstructione, & hypochondrij sinistri tensione, & dolore conquereretur. Sanguis autem ingens & vrens sentiebatur: corruptus præterea, & purulentus totus iudicabatur. Admirantibus omnibus dixi: quomodo natura tantam corruptelam paucis diebus potuisset emendare, aut conficere, nisi secundo sanguis fuisset vacuatus? Decimo septimo sudavit copiosius, crebrioresque maculę apparuerunt: interim electuarijs vires sustinebamus, & optima victus ratione. Urinę incrassari & turbari, quę subsidentes salutis propediēm futurę iudicia ostenderunt.

Prædixi

*venę sectio
iucrata.*

Prædixi itaq; morbum securum fore, vigesimoq; die febrem desituram: vigesimo abundè sudauit, & planè absq; febre visus est. Pulsus in hoc egroto à principio erāt occulti & rari, nisi cū tertiana afflictio exarderet: nam tum circa decimūquartum celeriores & elatiores paulò erant, sitisq; clamosa, vigiliæ, & anxietates infestæ. Iisdē temporibus iacuerunt Petrus Morinus Chassançus, & Iohāna Blondel, Frācisçi Auberi pharmacopœi vxor, sed diuersis symptomatibus affecti. Nam Morinus statim à principio capite ita grauatus fuit, vt catharro occupatum propemodum dixisses. Is autē 40. ætatis suæ annū attingens, bilioso sanguine, & eo quidē adusto abundat. Et cum parum tēperatam victus rationem prius obseruauisset, in cacochymiam paulatim incidit: cui ob exercitium laboriosum præter cōsuetudinem per æstatem defesso, facile succi incēsi putrere, febre itaque exorta per noctem cum capitis torpore, die subsequente sub nonam matutinam vocatur Medicus, qui vbi singula intellexit, clysterem hora tertia pomeridiana iniecit. Sub horam verò somni, Iulepum ex aq. betonicæ, & endiuix cum oxymel. simpl. & sir. de endiu. simpl. exhibuit. Secundo die leue medicamentum è catholicone & sirupo rosarum solutino præscripsit, neque expectandam duxit vrinæ coctionē, ob insigne & periculosum capitis symptoma, cui nisi promptè prospectum fuisset, periculum erat ne æger comatosus infra paucos dies expiraret. Tercio die vena inciditur, fluitq; sanguis ad 3 viij per interualla: quarto & quinto die capiti prospicitur, suffitu è ladano, styrace, santalo albo, nuce cupressi, &

Alia Historia.

Ætas.

Temperamentum.

clyster.

Iulepus.

venæ sectio.
suffitus.

Rr 3 pauco

pauco thure. Cum capitis dolor & obtupeſcētia paulatim remitterentur, perſeuerante nihilominus febre lenta, ſatis tenuiter hominem cibare viſum eſt. Septimo die, cum madore maculæ ad cutim eruperunt: lotium verò quod prius tenue & aqueum cernebatur, tum quodammodo tingi, eneōremaque globolum, & inæquale videri coepit, quod morbum fore longum & difficilis iudicij oſtendit. Pulsus autem erant rari & occultit: egrotus tum mœſtus, & ſuſpirioſus aſpiciebatur. Ipſi itaque iulepos in forma apozematis prius deſcripti (niſi quippiā immutaretur) inſtituo, in quatuor diebus ſumendos: interim tertio quoque die clyſterē lenientem inijcio. Cum nihil in lotio immutaretur, neque alius probè reſponderet, cogitaui medicamentum è rhabar. cum catholico, & ſir. roſ. decimo tertio propinandum eſſe. Decimo quarto omnia intendebatur, nam lotium magis igneum meiebatur, tempora vehementius ſolito pulſabant, facies rubicundior, ſitis, inquietudo, & delirij ſigna virgebant. Quare decimo quinto vt ruſſum tunderem venam venit in mentem, quod vires adhuc ſatis conſtarēt, cerneremque materiam feruentem ſuſum ad caput ferri, à qua phrenitidem timebam. Percuſſi itaque medianam, eduxique ſanguinem ad ſvj, eumque inuſtum & purulentum: hinc ad horam potio ex aqua ſcabiola, acetola, & cardui benedicti, cum ſir. de limonibus, capil. ven. & bugloſ addito puluere de gemmis exhibetur, repetiturque die ſequentē. Decimo ſeptimo è naribus ſanguis ad ſiiij effluit: die ſubſequentē, clyſterem inijcio, fronti verò & temporibus topica refrigerantia, & reprimentia

primentia adhibeo, ut qui viderem ægrotum iamiam delirare, crura fasciis deuincio, sirupum papauerinum hora somni præbeo. At ipse à 20. die planè delirat, usque ad 24. tum è naribus facta larga sanguinis profusione, metus virium lapsus amicorum animos subit. Nos verò ipsas vires quantum licet colatitijs liquoribus, gelatina & expressis iuribus carniū sustinebamus, imò electuarijs, & conditis partes inferiores roborabamus. Post vigesimum septimum somnolentior factus, ad crus sinistrum materia decubuit, factusque fuit abscessus magnus & valde dolorosus, sicuti prædixit Hipp. 3. prælag. aph. 25. In longa febre, ex qua tamen æger liberari potest, si neque ob inflammationē, neq; ob ullam aliam manifestam causam, dolor infestat, aut tumidū, aut dolorosum in articulis abscessum expectare oportet, precipuè in imis partibus. Maxime verò in ijs ætatibus, quæ triginta annos non excesserunt, eiusmodi abscessus nasci consueverunt, idque in tempore breuiori. Non tamen expectandus est abscessus, donec vigesimam diem febris præterierit: in natu maioribus raro accidit, quamuis longo spatio duret febris, ab illo abscessu visus est grauius febricitare, usque ad 34. Sed topicis remedijs oportunè admotis, tandem discussus fuit abscessus, & conualuit eger. Ioāna Blondel annū 30, agēs vigesimo à partu die febricitauit, quod nō probè fluxissent conluere purgationes, atq; citius quàm par erat, in aērē liberū prorupisset. Illa siquidē distillationibus obnoxia, confestim mēbra laxa & stupida sensit, adeo ut neq; pedes, neque manus probè suo fungerentur munere, quāuis facultates animales

Aurelio

Bolsani

nonnegue

.m.1

.iq.1a

*Abscessus in
longis febribus
post vigesimū
diem suboritur.*

Bolsani

.m.1

*Historia,
Ætas.*

males planè constare cernerentur: Imò graui dolore membra omnia premebantur. Ipsi tum aluus obstricta erat, paucam vrinam meiebat, languebat appetitus. Per ea tēpora vnus aut alter fuit iniectus clyster:

clysteres. duodecimo verò die secta fuit brachij dextri vena,

venæ sectio. eductusq; sanguis ad 3 vj, qui crassus & pituitosus ap-

Temperamen- paruit: mulier autem sanguinea & pituitosa iudicaba-
tum. tur: Postea iulepi ad hunc modum ipsi parantur.

Iulepi.

β. betonica maioranę arthemif. adiant. politr. pimpinel. agrimo. scabio. endiu. scariolæ, buglos. m. j. glycyrr. passul. mundat. an. 3 β, tamar. 3 iij, sem. endiu. port. aceto. an. 3 ij anisi foenic. an. 3 j β. fiat omniū decoctio secundum artē. In colaturę 3 xij, dissolue oxymel simpl. fir. capil. ven. & de endiu. simp. an. 3 j β. Fiant tres iulepi clarificati & aromatizati cinamom. detur vnus quo-

Purgatio. tidie mane. Interim clyster repetebatur: decimo sexto imperata fuit potio ē rhabar. agari. catholico. & fir. ros. solutino cum priore decocto: decimo octauo secui saphenam pedis dextri, ad 3 iij sanguinis. Artus verò dolentes solabar oleo chamæmel. ros. lumbricor. cum axungia gallinæ, & paxillo croci. Sub vige-

venæ sectio iterata.

simum diem incidit in grauem somnum; clysterijs, frictionibus crurum, & ligaturis dolorosis tentauimulierem excitare, suffitibus caput roborabam: vigesimo quarto excitata, mansit peruigil ad 27. tum topica sicca, & refrigerantia cerebrum, fronti & temporibus ad-moueo: sirupum quoque papauerinum ad cochlearia duo sumendum hora somni præscribo. Trigesimo primo per clysterem lumbricos aliquot deiecit, stillant nares; lotium adhuc crudum, meijtur, & quod inæqualiter

qualiter subfider. Trigesimo quarto fluunt muliebria corrupta & foetida: Interea mulier probe enutritur. Trigesimo septimo crus sinistrum dolet, abscedit, intéditur febris, non maturatur abscessus, sed resolvitur, & quadragesimo die absque febre relinquitur.

Generalis quaedam methodus curandi morbos, qui 27. aut alio die decretorio indicantur.

CAPUT 21.

LONGIORES essemus si singulorum ægotantium quos tractauimus curationem ordine describeremus; solū autem eos in medium volui producere, quos arte aliqua subleuatos fuisse iudicaui, paucos interim alios obiter attingens, quibus scitu dignum aliquid contigisse adnotaui. Quare vt veluti in caput vnū, generalem quandam curandi formam cogam, placet aliqua methodo vniuersali ea describere auxilia, quibus familiariter in ægotantium curatione sum vsus. Principio lectorem admonitum velim, raro ægros primo aut secūdo die Medicum accersere solere, præfertim in morbis longis, qui à principio quasi ex insidijs homines incautos inuadunt: in alijs verò morbis, in quibus graue quoddam symptoma simul cum febre ægros quamprimum adoritur, quod nullam remedij dilationem patitur, illicò ad Medicum ægros confugere, auxiliumque præsens expetere. De prioribus autē ex auditu solū id dicam, per initia ægros non magnopere febrire aut dolere, sed solū angī, somnijs molestari, de ciborum fastidio & lassitudine con-

Si queri

Recti agrotantes qui.

Purpura quibus citius, quibus tardius emergat.

queri, ob id quarto aut quinto die (si fortè vocabar) eos febrile, imposita manu thoraci, & hypochondrijs reperiebam. Nam in brachijs neque calor, neque pulsus febrilis detegebatur, præterquam in paucis, ob aliorum morborum aut symptomatum complicationem. Lingua iam arida fieri, & scabra incipiebat: ipsi lectum auersabantur, peiusque in eo habere asseriebant, rectique ægrotare vere iudicabantur. Hos itaque ante omnia, ut in lecto se continerent admonebam; mox inspecto lorio (quod tum pallidum, tenue, & sine cõtentis erat) post iniectum clysterem, aliquot iulepos impero. Sexto die minoratium è catholico: ne & sirupo rosarum propino: octauo die venam secō. Aliquando vñdecimo mador, cum purpuræ raræ circa brachia & thoracem apparitione exoritur, aliquando verò decimoquarto, nunc citius, aliàs tardius, iuxta motum & qualitatem materiæ, corporis dispositionem, & virium robur. Nam quibus corpus erat rarum & molle, sanguisque biliosior & tenuior, viresque erant firmæ, ijs citius purpura emergebat, quàm quibus corporis superficies esset densior, durior, & magis stipata, sanguisque esset crassior, viscosior, aut magis lentus. Addidi virium robur, quod natura robusta celerius moueatur, ad causas morborum, & ipsos morbos exequiendos, quam quæ debilis & pigra, quæ licet aliquando humorum putrium expulsionem moliat, nihilominus tamen in ipso opere plerumque fatiscit, victaque fere succumbit, vnde foras ad cutim nunc tardius, aliàs citius, nunc pauciores, aliàs plures & densiores maculæ emergunt. Quare cogimur plerumque

plerumque in his affectibus, quasi neglecto morbo
 viribus consulere: quæ si satis valent (sanguinis copia,
 & ætate consentientibus) duodecimo clysterem, vel
 venæ sectionem administramus, pro nihilo facientes
 morosos illos & proteruos Medicos, qui sine iudicio
 & ratione, in purpuratis febribus perperam venæ se-
 ctionem reprobāt: Medicosque nostri seculi tam gra-
 uiter culpant, editis etiam libellis conuictatorijs, qui-
 bus ipsos homicidas & iugulatores Medicos nuncu-
 pant, vt non pudeat impudentiam cum ignorantia
 coniunctam publicè detegere, sacrosanctamque Me-
 dicinam, & cœlitus hominibus concessam, conuictijs
 proscindere, profanare, & publicè ridendam prostituere.
 Quos sanè deceret potius anilibus fabulis, & deli-
 ramentis febricitantium occupari, quàm temerè de di-
 uina arte, & eius ministris quippiam effutire. Nam si
 auctoritatem veterum, & primariorum Medicorum
 in hac re desideres, audi quæso quid Hipp. 4. vict. acut.
 scriptum reliquerit. In acutis affectibus (inquit) sangui-
 nē detrahe, si vehemens videatur morbus, & infirmus
 ætate floreat, abundetque viribus. Huiusmodi autem
 febres inter acutos morbos annumerari prædixerat
 idem author lib. 1. acuto. Hi sunt acuti morbi quos ve-
 teres vocauerunt costalem, peripneumoniā, insaniam,
 lethargum, ardorem, & si qui alij alios sequantur: inter
 quos omnino febres continuæ ægrum interficiunt.
 Quare nostrates Medici ex Hipp. decreto optimo iu-
 re sanguinem in his febribus detraherunt. Vide 3. epid.
 quomodo in pestilentialibus abundè suo loco sangui-
 nem misit Hippoc. Galenus verò tum nono, tum vn-

Medici in pur-
 pura venæ sec-
 tionem culpā-
 tes redarguū-
 tur.

Partic. 19.

Part. 8.

Sf 2 decimo

decimo methodi, item lib. I. ad Glauconem, multoties hanc, aut similem sententiam repetit. Omnium febrium duo præcipua ferè sunt remedia, frigida potio, & venæ sectio. Prius non nisi post signa coctionis in pulsibus & vrinis est adhibendum, posterius verò in omni ferè tempore, nulla habita numeri dierum ratione, dummodo vires constent, ætas, tempus & natura ægri finiant. Idem de methodo medendi per venæ sectionem ad hunc modum scribit. Quocunque enim die mittendi sanguinis scopos in laborante inueneris, in eo auxilium illud adhibeto, etiam si vigesimus is ab initia extiterit. Qui verò sint illi scopi, prius ibidem describuntur his verbis: Porro si ætate nec pueri sint, nec iam senes, de secanda vena consilium inito, præ oculis habens principales hosce scopos, nempe plenitudinis tum quãtitatem, tum qualitatem, & virium robur, atque infirmitatem, deinde naturalem totius corporis habitum, tempusq; & regionem, vitamque antea actam: an cibi potusque copia, & præcipuè valentis materiæ, qui sic affectus est, sit vsus: ad hæc consuetudinem, & res præter consuetudinem actas, quosque motus exercuerit, quas excretiones habuerit, an præter solitum suppressa fuerint: ad omnia autem hæc, nūcraffior aut gracilior euaserit. His fere similia circa finem 9. methodi Galenus scripsit. Omitto prudēs quæ Aetius, Paulus, Aëturius, Celsus, & Alexâder Trallianus de venæ sectione in febribus continuis scripserunt, vt quæ vel tyruculis sint protrita. Quod si à rationis imperio pendere voluerimus, neminẽ puto tã duræ esse ceruicis, qui si cutis infectiones rubras, & ob

omiss

212

id

id purpureas dictas oculis conspiciat, quin illicò eas à sanguinis intus ebullitione & feruore emanare fateatur. Quomodo autem & quam ob causam tantopere ferueat, fortè ignorabit: at si in purpuratis massam ipsam sanguinis non in superficie vitiari, sed in centro imaginetur, atq; per initia febrium insignes fieri obstructions meatuum & vasorum internorum, quæ humores moueri & diffiliari prohibeant, à quibus calor internus ita conclusus, seipso in horas maior à calore externo efficiatur, humoresq; & præsertim sanguinem in quo tanquam in fomite conseruatur, feruefaciat, incendat, & putrefaciat (vt priore libro fusè declaratum fuit) puto inde perspicuum fieri, totam massam sanguinis in altum tolli, feruere & prauè corrumpi, & inde halitus excitari, qui ad cutim tanquam ad partem imbecillam deferantur, quoad obstructions tollantur, vt liberè perspirent, atque moueantur humores. At nulla commodiore via, aut breuiore tolli possunt, quàm venæ sectione: nam diminuta quantitate sanguinis, quod reliquum est rarius, & magis fluxile fit: cùm à toto corpore post missionem sanguinis quicquam decidatur, quod in locum defluxi confugiat, ne alicubi detur vacuum. Humor igitur qui alicubi præ copia, aut crassitie, aut lentitia erat impactus, nunc parte aliqua vacuata fit minor, tenuior, & subtilior, aut magis fluxilis: vnde faciliùs qui infarctus erat, hoc modo eruitur, quàm sudoribus aut purgationibus per medicamenta factis. Humores enim infarcti vt plurimùm crassiores & magis lenti sunt, quam vt per sudores transpirare possint. Per medica-

*sanguis in pur-
pura putrescit
in centro.*

*Cur sanguis
tantopere in
purpuratis
feruet.*

*Sanguinis mis-
sionis utilitas.*

*Humores crasse
si impacti
non possunt
per sudores
transmitti.*

plethoricos
per medica-
menta purga-
re periculo-
sum.

Medicamenti
prima exhibi-
tio sola est in
Medici pote-
state.

sanguinis mis-
sione tantum
quantum vo-
lumus euacua-
mus.

sanguinis mis-
sionis mensura
facilius quam
cuiuslibet alte-
rius auxilij de-
prehendi potest.

sanguinis se-
stendi liberam
habet Medi-
cus potestatem.

menta verò periculum est nonnunquam, in plethori-
cis præsertim, ne tanta fiat humorum commotio, aut
agitatio, vt tantisper dum ab obstructionibus primas
vias liberare studemus, de repente à toto corpore
confertim alij humores in partem nobilem incum-
bant, fiatque periculum grauius, quàm prius. Adde
quod prima exhibitio medicamenti (vt scribit Gal. de
missione sanguinis ad Erasistratū) sola in Medici po-
testate est, cætera verò fortuna sibi vendicat. Adhæc
magnum periculū comitatur medicamenta quæ pur-
gant exhibita, puta ne vel purgatio non moueatur,
aut ne quod in ventrem confluit promptè excerna-
tur, aut cum doloribus, rosionibus, torminibus, perfri-
ctione, pulsus defectu, & animi excernatur, aut totum
corpus vehementer turbetur, exiguum autem euacue-
tur, aut minimum: etenim & hoc subinde malorum
grauissimum in hac medicatione accidit, at in missio-
ne sanguinis tantum quantum volumus, & quantum
oportet ducimus, suppressimus verò pro arbitrio, vt
negotium præsens exigit, sicuti docet ipsemet Gale-
nus ad Erasistratum. Age iam etiam hoc ipsis ostenda-
mus, mensuram in sanguinis missione facilius, quàm
in quouis alio remedio deprehendi posse: vel enim
coloris mutationem sæpe conijcere licet, idque bifur-
riam, nunc fluentem quidem sanguinem, nunc etiam
ægotantem ipsum aspiciendo. Iam animi defectio in
multis morbis vacuationis finis est, & fluoris sangui-
nis tenor labascēs, ac pulsus immutati. Medicus autē
huius solius vacuationis sistendæ liberam habet po-
testatem, vbicunque voluerit, aliarum nullius. Adde si
placet

placet, plerumque has febres comitari alicuius visceris inflammationem vel hepatis, vel renum, vel ventriculi, vel lienis, vel alterius, vt ex partis dolore, calore, timore, & ex excretis licebat colligere: quæ inter cætera venæ sectionem ad sui profligationem requirunt. Neque perpetuò simul cum febre suboriebantur, sed plerumque post principia: vnde si Medicus ratione febris circa principium sanguinem misisset, rursus occasione partis inflammata, venam tundere cogeatur, neq; id semel aut bis, sed ter aut quater, si necessitas vrgeret. Nam præcipuū in his (vt scribit Hippocrates 4. acutorum) propositum est, imprimis sanguinem detrahere, deinde clysterē exhibere. Et Gal. cap. 12. Methodi medendi per venæ sectionem. At in sanguinis missione maximū id bonum est, vacuationem vbi voles posse sistere, ac rursus quo utique placuerit tempore iterum vt fluat permittere, quoad rectè tibi habere videatur. Quocirca præstat si nihil vrgeat prima detractioe parciùs facta, iterum auferre, imò si volueris etiam tertio: & lib. 9. Methodi idem confirmat. Ad hæc igitur respiciētes sanguinem detrahimus, aliàs semel, aliàs bis, vel ter, vel sæpius. Experientia quoque hoc ipsum testatur: nam eductus sanguis secundariò (vt superius iam ostensum est) magis virulentus, niger, liuidus, putris, & pulrem puerorum è lacte coctam nonnunquam referens, quàm vtiliter mitteretur sanguis indicauit. Item post tost euacuationes sanguinis, ipsæ hæmorrhagiæ è naribus copiosæ, aut per sedem morbos finiētes, quàm tutò eliceretur manifestè testatæ sunt. Contrà verò apertio-

sanguinis secundò mittendi argumenta.

cap. 12. & cap. 20. huius libri.

nis

nis venæ contemptus, aut prætermissio, strangulando aut suffocando siue copia, siue sanguinis praua qualitate, quàm turpiter erratum fuerit in multis ægrotis, fuit experimēto. Præteribam imprudens grauissimorum doctorum Andegauensium, Pictonum, & Turo-
num experiētiam, qui in his febribus plerumque co-
acti fuerunt iisdem ægrotis ter venam tondere, si fortè eos à mortis periculo vindicare cogitarāt. Nam qui-
bus semel tantum in longis purpuratis sanguis fuerat missus, tam copiosè postea sub diem criticum è nari-
bus fluebat, vt reuulsionibus, & alijs præsidijs sum-
ptis, & admotis cum sistere nequaquā potuerint, sed
spiritibus & calore natiuo cum sanguine effluenti-
bus, tandem ægri fati concesserunt. Cuius rei cau-
sam nullam aliam credidere, quàm sanguinis vitia-
feruorem, & malignam qualitatem: nam sicuti mu-
stum generosum recens in dolium infusum tātōpere
nonnunquam feruendo inflatur, atque sursum exur-
git, vt per supernum dolij orificium, effluat larga co-
pia: sic sanguis feruidus sursum effumans, sua calida,
mordaci, & acri qualitate venarum orificia adaperiēs,
tādem vsque adeò hiantia ora diducit, facultatemque
retentricem illius partis infirmit, vt impetum sangui-
nis & fluxum cohibere non valeat, sed qua data porta
totus sanguis cum alijs humoribus & spiritibus ef-
fluit, expiraturq; anima. Subiungam si placet & hanc
rationem secundò mittendi sanguinis: quorum san-
guini ad corruptelam & putredinem per initia non
erat facilis aptitudo, vt qui sanguinem & carnes ha-
berent saniores, diutiùs absque ingenti corruptela fe-
bres

bres sustinebant: at serpente putredine, caloreque febrili, per vniuersum corporis habitum iamiam diffuso, cum sanguis non probè difflaretur, tandem ferè totus contraxit vitium: qui nisi secundò aut tertio vacuaretur, & refrigeraretur, vt ægri propediem occumberent erat futurum: Sed de his haftenus. Facta itaque secundaria sanguinis vacuatione 12. aut 13. die, decimumquartum obseruabam, præcipiebamque custodibus, vt quid nocte proxima circa ægrum contingeret, diligenter attenderent, mihi que postea nuntiarent. Nonnulli autem ægroti magnam vtilitatem ex secunda venæ sectione capiebant, adeò vt cum mitius actum fuisset cum illis per noctem, sub finem diei sequentis in sudores copiosos erumperent: quibus deterfis, & gelatina aut iusculo pulli enutritis, eos benè sperare iubebam: interim iulepos in forma apozematis ordinabam, præterea detrahebam de cibis. Decimo quinto clysterem è decocto pulli iniiciebam, symptomatis occurrebam: decimo septimo copioso sudore perfundebantur, sanitati que restituebantur, alij autem ad vigesimum, aut comatosi, aut vigiles & deliri trahebantur. Admonuimus superiùs raro purgãtibz medicamentis, post principia augmenti, in purpuratis nos fuisse vsos, sed solùm in eius principio, quòd plus noxæ quàm præsidij ipsis afferremus ægrotis. Quemadmodum accidit viro quinquagenario septenario domino de la Berandiere apud Thoar-

Historia.

Tt cimo

cimo die vndique Medicos euocat, qui 12. medicamentum è rhabar. infusi 3 j ß, cinam. gr. vj. diaprun. simpl. 3 iij, sirup. ros. solut. 3 j, & decocti florum & fructuum 3 iij, sumpsit: citaque fuit aluus eo die solùm ter aut quater, die verò sequente quinquies, & reliquis alijs diebus toties deijciebat. Vrinæ insuper quæ prius pallide erant, cum eneôremate globoso & sub obscuro, incipiunt tingi, tandem tenuioribus & igneis factis 14. delirauit, 17. occubuit: imò quibus fluxa erat aluus, ij omnes (si bene memini) fato concesserunt, sicuti fecit Michaël Naudinus stannorum fusor, Franciscus Carré caufidicus, Mathurinus Bridard mercator, & alij huiusmodi. Alij verò post alteram venæ sectionem, non vsque adeò singularem vtilitatem perceperunt, sed alij alio modo se habentes, quasi comatosi vsque ad 17. cernebatur. Vbi lectorem admonitum velim, nos hîc comatosos more Hippocratico i. prorrh. vocare cataphoricos, hoc est eos qui propensi sunt ad somnũ: nam cataphora delatio quædã est in somnum. vide ibi Galenum. Alij eodem modo perseuerabant, alij peruigiles, alij deliri ad 17. diem permanserunt, qui nostra opera adiuri, tandem dormierunt, & 27. Dei gratia fuerunt restituti. Iudex verò Castellanus Thoarcensis, Hieronymus Gendrotius, qui nihil mali aut doloris ad 17. (vt narrabat) sentiebat, etiam si febre continua & purpurata detineretur, cum hepatis insigni obstructione & inflammatione (nam ipsi lingua erat nigra & scabra, deiecta appetentia, vrina plurima lucida, è pallido in croceum colorem inclinans, eneôrema rotundum & inæquale suspensum

*Aluus in pur-
pura liquidis
excrementis
fluens, pericu-
lum denunciat.*

*Comatosi pro
Cataphoricos.*

*Cataphora
quid.*

Historia.

suspenſum in medio continens) Ictericus 14. factus fuit. Frigidum erat totum corpus, & præcipuè ſummi pedes, & extremæ manus. Per totum verò morbi decurſum comatoſus videbatur, & qui niſi laceſſitus palpebras non aperiebat : Is autem à principio opportunè fuit purgatus, at venæ ſectiōnem (vt accepi) metu percuſſus, detrectauit . Tandem ego vocatus, cūm liueſcerent maculæ, excretaque dura & rotunda eſſent, eaque cineritia, lotium verò iam tum liueſceret, ægerque nullam ſui curam gereret, ſed ſupinus dormienti ſimilis hiaret, atque non cōmiſſis prorsus palpebris, pectus & brachia detegēs, comate vigili detineretur, prædixi hominem breui moriturum, niſi venæ ſectiōne à tanto periculo liberaretur: quod tamen auxilium iam tum anceps & ſuſpectum formidabam, ob morbi longitudinem, virium imbecillitatem, & tam multa lethalia ſigna ſimul apparentia . Verūm ſi aliqua ſpes à tanto periculo hominem liberandi ſuper-eſſet, in eo auxilio ſitam eſſe pronunciaui . Mecum ſentiebat Petrus Pileus, vir in omni ſcientiarum genere conſummatus, & de re medica optimè meritus. Conuocatis itaque eius amicis, multa ipſi inter ſe ſuper his diſputarunt, noſtræque experientiæ & ſufficientiæ negotium commiſerunt . Vocato itaque chirurgus ſub quartam horam pomeridianam, 19. die ſanguinem duximus per interualla ad 3 vj, quem purulentum & formam pultis referentem omnibus luſtrandum præbuiſimus, vt cernerent quantum noxæ & periculi in his febribus, ob prætermiſſionem venæ ſectiōnis ſuboriatur . His peractis vires inſtaurare con-

venæ ſectio.

T t 2

tuſis,

tusis & consumptis carnibus, item & ad alembicum distillatis visum est, aluum autem clysterijs è decocto caponis cum saccharo subducebamus: caput quoque pulueribus, & suffitibus roborabamus, & 27. die conualuit.

De curatione eorum qui usque ad 40. 47. aut 60. diem febricitabant.

CAPVT 22.

SUPEREST vt de ijs qui 40. aut 47. aut 60. diebus continuè febricitarunt, paucis agamus. Neque enim in horum curatione explicāda multis immorabimur, vt qui in præcedentibus omnia ferè præcepta quæ ad horum curationem conferre videbantur, satis superque tradiderimus. Itaque in his id venit solū considerandum, quod febris quæ 17. aut 20. die erat iudicanda, vel propter errorem, vel propter mixtionem humorum, aut nouam fluxionem aut partis internæ superuenientem inflammationem, ab vna specie in aliam plerumque degenerabat. Quare à principio eadem methodo tum in victu, tum in medicamētis præscribendis utebamur: nisi vel ob quædam symptomata, vel ob ægri tum naturam, tum morositatem quid variare cogeremur: hos autem plerumq; à principio simul cum febre intensus, & grauis capitis dolor inuadebat, à quo vel vigiliæ, vel cataphora pendeat. Alios ventriculi, renum, aut mēbrorum molestia torquebat, plerique verò citra horum affectuum sensationem recti febricitabant, neque ipsis quicquam in pulsu, neque in calore esse immutatum iudicasses, hos

*species febris
in aliā degene-
rat, vel ppter
errore, vel pro-
pter mixtionē
humorum, aut
nouam fluxio-
nem, aut par-
tis internæ su-
peruenientem
inflammatio-
nem.*

Hos itaque iuxta canones superius præmissos, satis abundè quoad aliquid in lotio immutaretur enutriebamus, atq; clystere vno aut altero iniecto, iulepis è buglossa, agrimonia, acetosa, morfu diaboli, floribus thapsi barbati, aut similibus, quatuor aut quinque diebus humores parabamus. Postea minoratiuo leuiter repurgabamus: mox circa duodecimum diem venam tunde-
 debamus, subsequēte die de more hinc ad horam portione bezoardica roborabamus. At cum 14. nihil noui in lotio emergeret, sed iam inciperēt ægri cibos auerfari, siti infestari, calore interno & inquietudine grauius habere, apozema huiusmodi instituebatur.

*Præparatio.**Purgatio.**Vena sectio.*

℥ rad. grami. foeniculi, thapsi barba. morsus diaboli. an. ʒ j. rad. tormentil. tunicis, pimpi. an. ʒ β, rad. buglos. acetos. an. ʒ vj, priores duæ temperentur aceto vt artis est, zedoariæ ʒ ij, acetos buglos. borrag. agrimo. mors. diaboli. scabio. lupul. fumar. omnium capil. an. m. j, absynth. rom. m. β, glycyrrh. ʒ β, passul. mundat. tamarind. an. ʒ vj, cornu cerui in puluerem redacti ʒ iij, sem. acetosæ, berbe. citri an. ʒ ij, florum thapsi barbati, genistæ flor. cordial. recentium an. p. j. fiat omnium decoctio secundum artem. In colaturæ lib. j. β, dissolue sir. de byzant. de betonica an. ʒ ij, sir. de limonib. ʒ iij. fiat apozema clarificatum, & aromatizatum cinam. ʒ j. β, pul. elect. de gem. ʒ β, sumat in quatuor diebus mane & hora quarta pomeridiana. Quod si 17. purpura erūperet ad cutim, tum 18. aut 19. iniiciebatur clyster: imò si ætas & vires consentiebant, rursus percutiebatur vena, fluebatque sanguis ad ʒ v. Finitis iulepis si adhuc excrementosum corpus videretur, nihil vetabat

*Apozema.**Vena sectio
iterata.*

T t 3

quominus

Potis Medica. quominus dilutum rhabar. vigesimo secundo aut alio die propinaretur, quod morbum adhuc esse in principio augmenti cerneremus, ipsumque alioqui longiorem tractum sortiturū. Nam hi ægroti sub finem Autumni, aut principium Hyemis febribāt: præterea nulla, aut saltem obscura coctionis signa in excrementis apparebant, morbus item lente incedebat, symptomataque paulatim fortiora fiebant. Corporis verò constitutio frigida sicca, aut frigida humida & excrementosa: nihil itaque medicamēti exhibitionem dehortabatur, nisi cuiusdam visceris inflāmatio fortè suboriretur, quæ id faciendum prohiberet: cuius generis superius aliquot memorauimus, quibus medicamenti exhibitio potius fuit exitio quam auxilio. Quemadmodum contigit cuidam iuueni mulieri, vxori Antonij Naudini, filix Petri Mestreau notarij, cui cū à principio ventriculus grauiter doleret, post lenē purgationem & venæ sectionem per initia præmissam, & antequā vera erysipelatis signa apparerent, postea vntionibus, ceratis, & fortibus refrigerantibus de more admotis, quidam Medicus, & peritus quidem cogitauit, humorem biliosum in ventriculi capacitate contineri, qui ægram tam molestè afficeret: cui diluto rhabar. & sir. de chicor. compo. circa duodecimum diem succurrendum putauit. At tantum abfuit vt inde aliquā senserit vtilitatem, vt hinc ad duos dies præ doloris vehementia in syncopim inciderit. Vocatus ego vbi intellixi quid contigisset, quidque cum illa actum fuisset, volui quibusdam topicis refrigerantibus & anodynis tot angustias soluere, item clysterijs, ligaturis crurum,

*Medicamenti
exhibitio q̃s
qui in parte in
terna inflam-
mationem pa-
tiantur peri-
culosa.*

Historia.

*Medicus de-
ceptus,*

crurum, frictionibus, & cucurbitularum admotione materiam tum reuellere, tum venæ sectione secundaria è brachio diuertere. Postea cataplasmate, ad erysipelas phlegmonodes resoluendum, aut saltem ad eius feruorem & dolorem mitigandum concinnato (iudicabam enim tum eo affectu ventriculum occupatum esse) utebar: at doloribus victa vigesimo die occubuit. Idem contigit cuidam fabularum aut comoediarum actori, qui fortè cum inter agendum fabulam vehementius incaluisset, liberaliusque vinum tum ebibisset non dilutum, febre correptus cum hepatis inflammatione, lateris dextri dolore vsq; ad iugulum, & tussi sicca grauissimè affectus fuit. Clystere iniecto secui basilicam per principia ad lib.ß, idque mane: rursus sub quartâ pomeridianam ab eadem vena educitur sanguis ad 3vj, quod valde impurus efflueret. Die sequente hepatis (quæ per initia phlegmonem cohibent) admoui. Cum autem ab vrbe secessissem, vocatus fuit empiricus quidam, qui nulla habita ratione inflammationis, dilutum rhabar. & sir. de chico. comp. imperat, à quo ita grauitè affectus fuit æger, vt præ delirio, doloris & inflammationis vehementia, sub vesperam sudore frigido fronti & brachijs suborto, 13. die violaceus totus in parte dextra fatis concesserit. Quando itaque in longis morbis, nulla mihi nota inflammationis præcipuorū viscerum apparebat, corpusque humorū excrementitiorū copia refertū adhuc intelligebā, non solum clysterijs, sed etiam medicamento per os sumpto corpus repurgabam. Cernebam enim nondum morbum attigisse medium augmenti, quod rudimenta coctionis

Alia histeria.

nis essent exigua, in cuius principio tutò posse purgari superius abundè probauimus. Vigesimo septimo urinæ incipiebant quibusdam subsidere, at sedimentum erat varium & heterogeneum: nam in fundo vasculi farine hordei crassioris ramenta, cum quibusdam fragmentis globosis pituitæ viscidæ (quam Praxagoras vitream vocauit) in superficie verò ipsius sedimenti, furfuris subtilioris & supernatantis imaginem dixisses, quæ variorum humorum & diuersi generis copiam & assationem arguebant, morbiq̃ue longitudinem & iudicij difficultatem præfagebāt. Quæ si vno aut altero die similes tantum perseverassent, ac rursus tenues & sine contentis meierentur, nec postea turbarentur aut subsiderent, signum erat delirij, ob raptum materiæ ad caput, à quo mors non procul subsequebatur. Si verò ad alium quaternionē cum simili sedimine perseverarēt, morbum quidem longum & difficilem; sed non ita necessario lethalem portendebant. Imò si postea ad aliquam æqualitatem & albedinem inclinaret sedimentum, ac per totum subsequenter quaternionem in melius proficeret, quamuis longum, securum tamen & salubrem exitum (nisi aliquis error committeretur) afferebat. Itaque trigesimo primo aut 34. die ægrotantium amicis nihil dubitabamus periculum, aut certam securitatem prædicere: ægrotis verò rarò tristem morbi exitum pronunciabamus, nisi ijs quos valetudini restitui posse sperabamus, si rectè omnia facerent quæ imperaret Medicus, ne fortè propter inobedientiam in grauissimum periculum sese conijcerēt, ut mortis terrore perterriti diligentius Medicorum consilij

Ægrotis morbi exitus tristis quibus dicendus, & quibus non.

consilijs parerent, sicuti faciendum docet Hipp. cum
,, Gal. 6. epid. com. 2. hijs verbis: Quanam circa ægrum
,, œconomia fuerit, est considerandum: quenam ad mor-
,, bum interrogationes, quæ æger narrat, qualia, quo-
,, modo accipiendi sermones, quæ ad ægrum, quæ ad
,, præsentes, & quæ ad exteriora spectant. Vbi Galenus
multa & scitu iucunda, & vtilia scribit: In quibus ob-
feruadis cum videam practicos nostros Medicos tur-
piter errare, ipsius verba hîc subiungere voluimus, vt
discant recentiores Medici, quàm deceter cum ægro-
tis se gerere oporteat. Sic autem ait: Primùm inter
hæc connumerat interrogationes, quas ad ægrum fa-
,, cit Medicus: deinde percurrit narrata ipsius. Narrare
,, siquidem ægri multa cōsueuerunt, quæ dicentis men-
,, tem aperire possint, vt si non antea ipsum viderimus,
,, ex ijs quæ narrabit, qualisnam sit intelligamus, ita se-
,, cum agentes: nempe si hominem hunc prudentem
,, esse sciueris, pariterque non meticulosum, loqui vera
,, eniteris, nihil quæ in morbis ventura sunt veritus. Si
,, verò tum imprudentem tum meticulosum esse noue-
,, ris, ita vt & tristior sit, referre hæc omnia nihil (quod
,, insigne sit mētiens) tentabis: quod si & summum ob-
,, ægri metum certam ipsi salutem polliceri compella-
,, ris, saltem cum discedes, familiaribus ægri vera dici-
,, to. Conor verò & ægris ipsis tametsi summè meticu-
,, losis, non vt qui apertè mētiuntur salutem polliceri,
,, adiciendo sanitatis principium, hoc fore si omnia fe-
,, cerit probè, & Medicorum obtemperauerit præce-
,, ptis: nempe hoc pacto neque ille formidabit, & tu
,, sæpius vera dices. Plurimi siquidem fallaces morbi,

Vv ægros

ægros Medicis haudquaquam obtemperantes euer-
tunt: sicuti pauci admodum tollent, si neque delique-
rit Medicus, neque æger, neque ministri, neque aliud
quippiam externum forte fortuna nocumento adsit.
Qui enim ægros in morbis fallacibus plus iusto ala-
ciores reddunt, tristitiam sequentibus diebus acer-
uant ipsis cumulationem, cum scilicet morbus fieri vi-
deatur vel diuturnior, vel deterior præter Medico-

*Ex signis non
necessariò sa-
lutaribus non
est promitten-
da salus: neque
ex non neces-
sario lethali-
bus mors præ-
dicenda.*

rum promissiones. Utinam nostri Medici hanc Hip-
pocratis & Galeni sententiam diligenter adnotarent,
ac veriùs obseruarent! Non enim adeò temerè vno
aut altero signo non necessariò saluti inspecto in
morbis periculosis, de certa salute pronunciaré aude-
rent: aut duobus tribusue signis non necessariò lethali-
bus apparentibus, de morte futura ita perperam
prædicere. Neque sanè ars Medica vulgò tantopere
despiceretur, aut pro incerta & mendaci palàm habe-
retur. Sed de his hætenus. Cum progrediente mor-
bo ægri vires sensim infirmarentur, quantum licebat
eas sustinebamur gelatina, expressis & contusis car-
nibus: item instaurantibus & electuarijs, quorum pa-
radigmata permulta superiùs proposuimus, nisi fortè
quippiam immutaremur pro personarum tempera-
mento, gustu, & morbo. Aliquoties clysterijs è de-
cocto pulli cum saccharo solo ventrem subduce-
bamus: si interim aliquod symptoma insigne
suboriebatur, commodis auxilijs idip-
sum curabamus, & hac methodo
ad morbi vsq; exitum ægro-
ros regebamus.

*Clyster ex de-
cocto pulli,*

Curatio

Curatio D. de Marconnay, qui 60. die critice indi-
catus fuit, & de apozematum usu.

CAPVT 23.

Hic finem facere decreueram, sed viri nobilissi-
 mi D. de Marconnay Mirebalesij, longissimus & pe-
 riculosissimus morbus (à quo tamen quasi miraculo,
 Dei gratia euasit) ad stylum producendum nos ma-
 gnopere inuitat, qui cum annum ætatis suæ quinquagesimum ageret, vnius anni spatio ferè curis, & animi
 micerore variè affectus fuit. Circa autè Domini Na-
 talia vicinum quendam nobilem adiit, nocte ingraue-
 scente illic pernoctare coactus, tandem in cubili pa-
 rum calefacto, & stragulis modicè pro cœli statu
 cooperto dormiuit. Adde si placet, linthea (vt mihi ip-
 se frequenter retulit) ob ancillarum negligentiam, ni-
 hil aut saltem parum ad ignem prius fuisse siccata &
 calefacta: in quibus cum obdormisset, statim à som-
 no excitatus, totum se gelidum sensit, omniumque
 membrorum lassitudinem & torporem sentiens, do-
 mum suam eodieg repertit: vbi quasi catarrho in ven-
 triculum & ventrem defluxo oppressus, vehementer
 capite & ventriculo doluit. Cum verò digito in os
 misso ad vomendum nihil proficeret, eius chara vxor
 sibi notum & familiarem Medicum Philippum Bon-
 tanum, apud Mōstroliensēs insignem doctum & pra-
 cticum virū accersit: qui cum intellexisset morbi cau-
 sas, cerneretq; egrum comatosum esse, & febrile, nau-
 sea autem & dolore capitis nihilominus infestari, im-
 primis vomitorijs leuioribus, tandem fortioribus ho-

V v 2

minem

minem iuuare cogitauit. Cùm autem ægrotum non ita facilè à cataphora releuaret, clysterijs cum excitandum esse putauit, postea purgante medicamento, deinde venæ sectione materiam diminuit, tandem capiti & ventriculo topica admouit: urinæ tamen per id tempus crudæ & sine contentis procedebant, pulsus item rari & occulti, calor febrilis nusquam ad tactum occurrebat, lingua nihilominus scabra & arida fiebat. Decimoquarto tãdem priora symptomata remittuntur, perseverante interim febre: Medicus autem clysterijs, sirupis, & proba victus ratione institutis, aliò fecessit, prædixitque alioqui morbum longum futurum. Vigesimo autem die, sanguinis è naribus profluvio largiore vxor perterrita, rursus Medicum vocauit, qui cùm alibi detineretur, me accersendum curauit: Ego verò causas procataceticas febris, modum inuasionis, tenorem morbi, & quicquid hætenus cum ægro actum fuerat perdiscens, iudicauj febrem fuisse continuam, quæ ad 20. solum diem erat duratura, si ea methodo quàm Medicus instituerat, fuisset æger tractatus, nam iulepis vias ab infarctu liberantibus, materiamque à putredine prohibentibus ipsum ægrotum solatus, ad venam secundò tundendam accessisset, cohibuissetque sanguinis tantum feruorem simul cum putrilagine. Quocirca natura recreata, & morbo prædominans, & putredinem finiuiisset, & quod iam putruerat, suo robore per loca cõferentia expulisset: quæ irritata & fere victa copia & praua sanguinis qualitate, præter modum sanguinem fluere fuit, durante nihilominus febre, quæ per decidentiam quasi à principio

pio renata, sub 24. madorē ad cutim cum paucis latis & raris maculis rubeis expressit. Tum deijcitur appetentia, vires collabuntur, iniecto clystere aluus multa & cineritia excernit. Quarto quoque die bis-refrigeratur, bisque incalescit: vrina perlucet, eneorema opacum, inæquale, neque planè globosum sustinens: sitis quoque infestat, vigiliæ & anxietates hominem conficiunt, frequentia ducit suspiria mœrenti similia. Circa 26. diem reuerso priore Medico, consulimus iulepos in forma apozematis conficiendos, qui pestilēti morbo auersarentur: cuius generis multos superiùs descripsimus, nisi fortè quippiam immutaretur pro diuersitate humorum, & symptomatum, eos autem in 4. diebus fumendos imperauimus. De venæ sectione orta quidem fuit inter nos contentio, sed cū vires parum constarent, fluxissetque largissimè sanguis, eam prætermittere sancitum fuit. Trigesimo primo tamen 32. & 33. stillant nares, subsequitur delirium, perseverans ad quadragesimum vsque diem. Interim capiti prospicimus inunctionibus, pulueribus, & suffitibus, hepar verò & cor epithematibus roboramus, vires quoque instaurantibus, distillatis, & contusis carnibus quantum licet sustinemus. At quadragesimo septimo cœpit obmutescere, & si quando loqui tentaret, vix eius verba præ imbecillitate percipiebantur. Quinquagesimo primo fuit comatosus, refrigerantur extrema, multam & variam perpetuò excernit vrinam, non amplius in lecto se agere potest. De alimentis nihil etiam est sollicitus, non amplius sanè quàm de egerendis excrementis, quæ sine sensu præterlabuntur.

Crisis die sexagesimo per sudorem facta.

tur. Quadragesimo verò die (ne quid interim prætermittamus) rursus violaceæ maculæ, sed paucæ admodum emerferant. Quarto quoq; die repetunt reduplications: quinquagesimo quarto Medicis magnus iniicitur scrupus, solum eos vrina solabatur, quæ quâvis varia extiterat, cœpit tamen his nouissimis diebus subsidere, sedimentumque ad quandam æqualitatem accedens ostendere. Quid præterea? Audi naturæ miracula, 57. & 58. die sanguinem cœcretum & nigrum larga copia per sedem excernit. Quis non stupeat? quis animû de vita huius ægroti non desponderet? Audiamus Hippocratem 23. aph. lib. 4. dicentem: Quibuscunque ex morbis acutis, aut diuturnis, vel ex vulneribus, siue quouis alio modo extenuatis nigra bilis, siue uti sanguis niger per inferiora exierit, postridie moriuntur. Accedebat ad hæc quod inter deiiciendum animo linquebatur, frigebantq; semper extrema, quæ nullo modo calidis linteolis incalescebant. Vnde hîc nihil nisi charæ coniugis fletus, alibi amicorum lachrymæ, & famulorum eiulationes: vrinæ verò in melius perseverabant, at pulsus inæquales, intercidentes, & ferè nulli. Nihil alimenti sumebat præter quippiam gelatinæ liquatæ, quam diductis cultello dentibus ingerabamus, aut aliquantum distillati instaurantis. Is autē continuò sopore detentus, aut potius impotentia vigilandi oblæsus, postea insensiliter meiebat excernebatque. Die sexagesimo sudavit satis mediocriter, collecta fuit vrina, die sequenti, quæ albescens lenè quodammodo & ad æqualitatem inclinans continebat sedimentum. Medici eius amicos ad bene sperandum exhortati

hortati sunt, atque ægrotū superis restitui, quem prius moribundum deplorarant, testantur. Eo die à febre prorsus per sudorem liberatur decretorium, etsi propter viriū imbecilitatem, neque multus neque ita fervidus prorūperet. Nam deinceps pulsus ad æqualitatē quamvis debiles redeunt, vrina in melius proficit, dormit autē ad quintum diem, & tādē sanitati Dei gratia restituitur. Quid hīc gannirent nostri Medici, qui iteratam venæ sectionē tam grauitē clupant, si agnoscant post venæ sectionem per initia morbi huic generoso viro celebratam: rursus vigesimo die, tam copiosē sanguinem ē naribus defluxisses, atque per sedem sub finem morbi tam larga copia inustum & coactum fuisse excretum? Quis non fatebitur ingenuē ægrotum neque tādū, neque tam periculosē laboraturum fuisse, si decimo quinto, vel alio die, secundo percussa fuisset vena? Sed de his satis. Ægrotus autem noster qui perfrixerat (vt diximus) ob lintheamina frigida, & adhuc humida, atque ob penuriam stragulorum, materiam per crism ad crura incubuisse sensit, factusque fuit ad incessum piger & tardus anni ferē spatio, quē ubi vires permiserunt hoc apozemate repurgandum curauimus.

Medici secundaria in purpura venæ sectionem arguentes notantur.

℞ quinque rad. aperiti in vino albo vt decet macerat. an. ʒj, rad. chicor. erratici ʒj β, origani chamæpit. primulæ veris, saluæ an. m. j, endi. lupul. agrimo. absynth. roma. an. m. j β, omnium capill. an. m. β, glycyrr. ʒj, passul. mūdāt. ʒ β, corticis myrobalanorum emblic. citrin. & ind. conficatorum, ol. amygdal. dul. an. ʒj β, sem. anisi. foeniculi an. ʒj β, thymi. flo. genistæ stæcha.

Apozema purgans.

Vv 4

arabicæ

Drosophila

dicamentis in Iuleporum forma præscribendis verba
 fecerat: ibi tamen ad hunc modum præcipit. Vbi ve-
 rò modicè vacuaueris, haud multò post, aut nutrimen-
 tum aliquod, aut pharmacum ex ijs quæ detergeant ex-
 hibebis. Sunt porrò non multa quæ id in febribus præ-
 stent: Sed sicut dictum prius est, in alimentorum ra-
 tione sunt ptissana, & mulsa, in pharmacorum oxy-
 meli, & quæcunque incoquere cum mulsa licet, ceu
 calamintham, & hyssopum, & origanum, & serpillum
 & irim, & apium. Verùm hæc omnia iusto sunt calidio-
 ra, ideoque febres accendunt, ita utique & vinum.
 Oxymeli verò solùm nec febres accendit, & strenuè
 deterget, sic ut ea quæ glutinosa crassaque sunt dissol-
 uat, & meatus obstructos liberet. Alexander Trallia-
 nus lib. i. cap. de dolore capitis à ventriculi crassis hu-
 moribus, sic scribit. Sin autem humores viscosi in sto-
 macho redundant, & in flatus dissoluantur, dolorisq;
 authores fiant ad ea quæ valde extenuant tum in ci-
 bo, tum in medicamentis, veniendū est: cuiusmodi est
 etiam apij radices, aut hyssopi dilutū, & superfun-
 denda inungendaque sunt quæ corroborant & cale-
 faciunt. Vbi non est id silentio prætereundum, Græcos
 authores non multum sollicitos fuisse formas, doses,
 & nomina tenuantium, incidentium aperientium, aut
 huiusmodi medicamentorum describere, quòd doctis
 & peritis viris scriberent, non autem rudibus & impe-
 ritis, quibus methodus capita rerum continens suffi-
 cit. Sicuti facit Galenus lib. i. ad Glauconem, ubi ter-
 tianæ exquisitæ curam ad hunc modum scribit. Exqui-
 sitam tertianam, ut quæ ex flaua bile commota incal-

Græci Medici
 non multum
 curant for-
 mas, doses &
 nomina te-
 nuantium & in-
 cidentium de-
 scribere.

Græci Medici
 non multum
 curant for-
 mas, doses &
 nomina te-
 nuantium & in-
 cidentium de-
 scribere.

non, si in-
 ducit, si in-
 ducit, si in-
 ducit, si in-

X x scat

*Hippocrates
non solet de-
scribere reme-
dia que mor-
borum initio
adhibentur.*

*Apozemata
laxantia & ve-
teribus inclinā
te aut finito iā
morbo sunt
instituta, non
tamē incaute.*

scat, quam maximè fieri potest, refrigerare oportet & humectare. Vbi contentus est Galenus dixisse, tertianam debere refrigerari & humectari: at quibus præsidij non subiungit, quòd ea cuilibet suo seculo essent cognita, sicuti nostro etiam mulierculis. Admonet ad hanc sententiam Galenus lib. 3. Epid. Hippocratem plerumque in morborum curationibus, & venæ sectionem, & clysteres, & reliqua familiaria auxilia circa initia morborum administranda prætermittere, ut suo seculo vel tyrunculis cognita. Quemadmodum facit Matthæus Gradenſis super nono ad Almanſorem, quando excusat Rasim obmissionis triuialium & consuetorum remediorum, quæ per initia morborum fieri & exhiberi pluribus erant in vsu, à quorum enumeratione breuitatis causa abstinuit. Quorsum Oribasiū hîc laudabo, qui lib. 5. cap. 3. varias ægrotorum potiones coquendas docet? Quid Actuarium, qui lib. 5. Methodi caput quartum de Serapijs & Zulapijs conficiendis inscripsit? Omitto prudens omnes Arabes, cuius generis sunt princeps Auicennas, Auenzoar, Rabbi Moses, Auerroes, Ioānes Mesue, Rasis in suo continenti, & ad Almanſorem, quod hij omnes suos libros huiusmodi decoctis infarſerint. Post quos non est mirum, si Latinos ad nostra vsque secula similia factitasse reperiamus. Imò non solum apparantia, incidentia & detergentia decocta illi veteres in vsu practico habebant, sed etiam laxantia & purgantia apozemata: qualia multa describuntur ab Aëtio cap. 18. lib. 10. & Nicolao Myrepsico cap. de Drosatis, & ab Aquario cap. de Zulapijs & Serapijs. Iuxta quorum

rum doctrinam, & curā dorum morborum cōmunem
vſū, Latini Medici poſt finitas febres ſimilia impera-
rūt. Nam per initia febrium, aut perſeuerāte adhuc fe-
bre non carerent ſuſpitione, tum quòd materia expul-
ſioni nondum eſſet parata, neque natura vſlo modo
purgationem iuuaret, tum quòd vires frequenti illo
medicamento grauiter læderentur, vixque eſſent ſa-
tis ad morbi longitudinem ſuſtinendam. Cuius rei
Lectorem fideliter admonitum volui, vt ſi poſthac in
hunc foetidum errorem imprudenter incidere quem-
piam viderit, habeat vnde poſſit errantem redar-
guere.

FINIS.

In Zoilum.

Qui caperas frontem, nec perlegis iſta libenter

Audi: nam ſunt hæc Zoile, ſcripta tibi.

Cottarus & fatuæ contemnit crimina linguæ,

Et nihili inuidiæ lumina torua facit.

Nam ſolūm prodeſſe bonis cupit, vtque ſaluti

Hæc illis, tibi ſint Zoile ſcripta neci.

Petri Læti Iuliodunenſis.

Xx 2

AMPLIS.

AMPLISSIMO ANTISTITI
BAPTISTÆ TIERCELINO D.
Rocemanae Luçonensi Episcopo,
Ioannes Coyttarus S. D.

DICI non potest, Præsul eruditissime, qua voluptate literæ tuæ me affecerint, postquam te libellum tuum (quem iure adoptionis in numerum tuorum adscribere dignatus es) viris doctissimis, & in medicinæ tum theoreticis, tum operibus consummatissimis legendum, castigandum, & probandum tradidisse intellexi: è quorum officina, maturo, acri & erudito examine probatum, limatum, & ab omnium vitilitigatorum moribus liberatum, in publicum te Authore proditurum (quæ tua est liberalitas) confido. Non enim posthac eruditorum censuram & iudicium, non imperitorum calumnias, aut sophistarum calidas redargutiones reformidabit: sed integer vitæ scelerisq; purus (vt cum poëta Lyrico loquar) per publicas vias media luce expatiabitur, quemlibet intrepidè, sed modestè salutaturus. In quo certè benignitas tua & liberalitas (qua solitus es vti in studiosos homines) magnopere elucescit, meque (quamvis multis nominibus tibi deuinctum) hac tamen filij tui adoptione, educatione, & à viris laudatissimis emendatione vicisti, attonitumque ferè & præ admiratione virtutum tuarum, veluti in ecstasim redactum, rapuisti. Desperaram certè tribus totis mensibus id me posse consequi, vt libellus iste à tam præclaris & selectis doctoribus legeretur: Sed
cum

cum noctu in animo de eius editione cogitaré, solus
veluti per somnium, & quasi in vmbra mihi apparui-
sti, qui ultro me alloquutus, rem omnem breui te ex-
pediturú recepisti. E lecto verò mihi distracto, ma-
gis ac magis tuorum in me beneficiorum memoria
succreuit, mihiq; quocumque ibam iucunda eorum
recordario, mutuaq; & familiaris de quocumque the-
mate ultro citroque proposito disceptatio, animùm
ad te scribendi addidit. Imò vt quamprimum pignus
illud (qualecunque fuerit) grati nostri in te animi tibi
dicarem, consecraremq; compulit: ratus sanè à ne-
mine vnquam liberaliùs aut honorificètiùs posse ex-
cipi, quàm ab eo qui literas hominesq; disciplina-
rum & bonarum artium studiosos suspicit, colit, &
quantum potest muneribus & dignitatibus euehit,
locupletatq;. Quare imprimis eum ad te mittere
consilium fuit, quem pro tuo (vt coepisti) habeas te
vehementer oro, eumq; defendas, typisque (si di-
gnus videatur) mandari iubeas: vt is veluti Aiakis
clypeo, sic tua authoritate reclus & decoratus, in pu-
blicum foelicissimis (vt dicitur) auibus, aliquando
prodire possit. Vale. Iulioduni calendis Septembris.
1576.

Xx 3

INDEX EORVM QVÆ SIN-
gulis capitibus horum librorum
continentur.

Prior numerus caput, posterior paginam ostendit.

CAPITA LIBRI PRIMI.

- P**raesentis operis scribendi oc-
casio, caput 1. pag. 1.
Triplex affectus hoc anno popu-
latim grassatus est, inter quos
purpura periculosior fuit. cap. 2. pag. 4.
De purpura scribendum propo-
nit, atque in quo ab exanthe-
matis differat, docet. cap. 3. pag. 7.
Quid purpura differt à peste. cap. 4. pag. 31.
Purpuram epidemiale, & pesti-
lentialem concludit. c. 5. pa. 41.
Quid purpura, quid pestis, an bu-
bo sit pestis. cap. 6. pag. 45.
Bubo non est pestis, quid pestis
generalius dicta, quid pestis
specialius, & quotuplex. cap. 7. pag. 47.
Quid febris, quotuplex: quomo-
do fiat contagio. cap. 8. pag. 60.
Purpura multis febrium specie-
bus miscetur, nunquam autem
lipyriae, aut epialae. Variæ causæ
refrigerationis partium extre-
marum. cap. 9. pag. 69.
Diuerfas & pugnâtes lipyriae cau-
sas authores scripsere. Fuchsi
error circa lipyriam & epialam
coarguitur. cap. 10. pag. 78.
Diuiditur lipyriae vocabulum in
magis & minus cômune. Quid
lipyria Galeno, quid verò Aui-
cennae: Quid epiala Galeno, quid
etiam Auicennae. Et in quo diffe-
runt ipsi in vtriusque causis &
definitionibus assignandis. De-
fenditur Galenus culpatur Fu-
chsius. cap. 11. pag. 85.
Quadruplex calor innatus, ali-
mentarius, elemental, primi-
genius, & secundum quosdam
quartus, quasi vinculum elemē-
torum, & quid differunt inter
se. cap. 12. pag. 99.
Per febres diarias, & putres calor
alimentarius conuertitur in
igneum, per marasmodos & he-
cticas primigenius. Elemētalis
verò simul cum reliquis tribus
elemētis tantum calet, non au-
tem conuertitur in igneum.
cap. 13. pag. 115.
Quinque modis calor alimenta-
rius

- rius in igneum per febres con-
uerti potest, qui ad duas tatum
causas reduci possunt, hoc est
causam externam, & internam.
cap. 14. pag. 131.
- Causa exterior duplex propin-
quior & remotior: purpurata
febris putris est, quid putrefa-
ctio & quomodo fit. c. 15. p. 136.
- Causa remotior ab aeris corru-
ptela pendet, qui pluribus mo-
dis viciari potest. ca. 16. p. 142.
- Vtraque causa exterior simul co-
currens purpuratam febrem epi-
demialem gignit, interna vero
sporadicam. Non omnes per
conditionem pestilentem aequè
& indistinctè peste afficiuntur.
cap. 17. pag. 147.
- Duplicia purpuræ signa, vniuersa-
lia & particularia enumerantur,
vrinarumque & pulsuum pesti-
lentium causæ postea subscri-
buntur. cap. 18. pag. 160.
- Februm purpuratarum in aliquot
classes distributio, lethaliūq;
signorum & salubrium enume-
ratio. cap. 19. pag. 165.
- Febricitantium ad 11. & 14. diem
symptomata, necnon salutis &
mortis signa. cap. 20. pag. 170.
- Febricitantium ad 20, 27, 34, &
40. diem symptomata, salutisq;
aut mortis signa. cap. 21. p. 172.
- CAPITULA LIBRI
secundi
- P**ropositio scribendorum. i. p. 178.
- Præmittuntur certi canones an-
tequam ad curationem singula-
rum febrium deueniatur. cap.
2. pag. 181.
- Secundum diuersitatem constitu-
tionum temporis aer cum hu-
moribus aliam atque aliam ha-
bet analogiam. Quid synochus,
quotuplex, & an sanguis putre-
scat. cap. 3. pag. 183.
- Quid Synochus putris differt à
Synocho purpurata & à cõtina
febre, quibus signis differenti-
bus ab inuicem dignoscuntur.
cap. 4. pag. 192.
- Quid species febris, mos, motus,
& magnitudo. Quando dicitur
principium morbi, quando aug-
mentum. cap. 5. pag. 196.
- De circumstantijs ad quemlibet
morbum curandum necessa-
rijs. cap. 6. pag. 202.
- Quæ veniunt consideranda Medi-
co, cum ad ægrotum accedit.
cap. 7. pag. 213.
- In omni morbo status est præiudē-
dus, quibus signis præcognosci-
tur, & quid confert eius præco-
gnitio. cap. 8. pag. 216.
- Quid per principium morbi, quid
per crīsim intelligatur. Quæ si-
gna crīsim præcedant. Alio mo-
do breues morbos, alio modo
longos curari. cap. 9. pag. 222.
- Canones obseruandi in ratione
victus instituenda. c. 10. pa. 228.
- Quæ sunt facienda Medico ægro-
tum inuisenti. cap. 11. pag. 233.
- De Laurentij Muceri curatione.
De reiteranda venæ sectione.
Quare tutius in purpura, quàm
in variolis & morbillis ter aut
quater sanguis mitti potest.
cap. 12. pag. 238.
- De curatione duarum mulierum
gravidarum, synocho purpurata
laborantium, & de venæ sectione
die

die critico facta. cap. 13.	De victus ratione & curatione
pag. 249.	febriū quæ 11. aut 14. die iu-
De curatione eorum qui septimo	dicantur. cap. 19. pag. 297.
die iudicantur. cap. 14. pag. 257.	De victus ratione & curatione fe-
Quid referat ex arte aliquem curari	ebriū quæ 17. 20. 27. 34. aut 40.
exēplo duorum iuuenum indi-	iudicantur. cap. 20. pag. 310.
catur, & an die iudicatorio tuto	Generalis quædā methodus cu-
mittatur sanguis. c. 15. pa. 262.	randi morbos, qui 27. aut alio
Ratio victus febriū quæ die septi-	die decretorio iudicantur. ca.
mo finiuntur. cap. 16. pag. 279.	21. pag. 321.
Qua methodo curatur febres quæ	De curatione eorum qui vsq; ad
septimo die finiuntur. cap. 17.	40. 47. aut 60. diem febricitāt.
pag. 183.	cap. 22. pag. 337.
Quomodom syptomatis quæ pur-	Curatio D. de Marcōnay qui 60.
puratis superueniunt prospiciē-	die critice iudicatus fuit. & de
dum: & de epithematum vsu.	Apozematum vsu. cap. 23.
cap. 18. pag. 287.	pag. 339.

FINIS.

INDEX EORVM QUÆ TOTO

hoc opere notatu digniora habentur.

- A**bscessus significant partes à quibus erumpunt. pag. 51.
 Abscessus quomodo generentur. pag. 58.
 Abscessus in longis febribus post vigesimum diem sudoriuntur. pag. 173.
 Acutissimus morbus quis. p. 230.
 Acutorum morborum initijs cum præmeditatione purgandum. pag. 328.
 Adriani Drusi historia. pag. 313.
 Aeger si sit audiens Medico efficitur illi socius & hostis morbo, contra verò si Medici iussis non pareat. pag. 136.
 Aër à quibus corrumpitur. pag. 144.
 Aër causa pestilentia. pag. 143.
 Aër subiectū seminariarum, quæ vel à cælo, vel ab aquis, vel à terris procedunt. pag. 24.
 Aër medium rerum videndarū & earum quæ sensu & olfactu percipiuntur. pag. 64.
 Aër visioni quomodo subseruiat. pag. 64.
 Aër à spiritu visorio inalteratur. ibid.
 Aër putridus & calamitosus ad necessitatem inspiratur. pa. 144.
 Aër diuersa temporis cōstitutio- ne, alia atq; alia putredinis semina- ria contrahit. pa. ibid.
 Aër corrumpitur vel in substantia, vel per admixtionem vaporum putrium, vel solū per qualitates alteratum. pag. 151.
 Aër & aqua putris minus proprie contagiones dicuntur. pag. 13.
 Aegrotis quibus morbi exitus tristis dicendus, quibus non. pa. 336.
 Aluus in purpura liquidis excre- mentis fluēs periculum denun- tiat. pag. 330.
 Aluo fluente, medicamentum scā- moneatum non est exhibendū. pag. 262.
 Alui aut vrinarum larga deiectio in purpura die critico pericu- losa. pag. 296.
 Aluus fluida in purpura periculū ostendit. pag. 162. & 330.
 Analogia seminariarum aëris ad segetes anno 1576. obseruata. pag. 19.
 Analogia aëris putridi ad certam partē corporis potius in vna pe- stilenti constitutione quam in alia. pag. 184.
 Anima hominis triplex confide- ratur. pag. 110.
 Animali quando viget calor inna- tus plurimus est & robustus. pag. 107.
 Animalium corpora vbi semel in- secta sunt difficiliter semina- ria deponunt. Aër verò facilius ob substantiam tenuem & mo- bilem. pag. 17.
 Apozema purgans. pag. 343.
 Apozemata preparata reprehē- dentes medici notantur. p. 344.
 Apozemata laxatia veteres medi- ci instituerunt circa finē mor- borum, & morbis iam finitis, non autem circa principia & fi- ne cautione. pag. 345.
 Yy Arden-

INDEX.

- Ardentium quæ septimo finiuntur
 die cura. pag. 283.
 Auditus quomodo fiat. pag. 66.
 Augmentum morbi tempus illud
 dicitur, in quo signa cōcoctionis
 incipiunt. pag. 201.
 Auicennæ sententia de lypiriæ fe-
 bris materia. pag. 74.
 Auicennæ duplex refrigerationis
 partium exteriorum causa in
 lypiria. pag. 79.
 Auicennæ lypiria febris intermit-
 tens credita. pag. 74.
 B
 Berauderij electi Thoarcensis sa-
 nati historia. pag. 329.
 Bezoardica potio. pa. 310. & 247.
 Bolus vel potio minoratiua ante
 venæ sectionem exhiberi so-
 lita. pag. 285.
 Bubo in inguine non est pestis sed
 eius symptoma. pag. 41.
 Bubo diariam excitat. pag. 48.
 Bubo putridam etiam febrem ex-
 citare potest. pag. 50.
 Bubones inter pestilētes morbos
 ab Hip. non numerantur. p. 56.
 Bubones significant partes à qui-
 bus progerminant. pag. 49.
 Bubo quomodo generetur. p. 49.
 Bubones sunt soboles partium
 inflammatarum. ibid.
 C
 Caloris naturalis per febres in
 igneum conuersio. pag. 98.
 Calor naturalis quadruplex. p. 99.
 Calor alimentarius influēs. p. 100.
 Caloris alimētarij functiones. 110.
 Calor elementalis. pag. 102.
 Calor innatus siue primigenius.
 pag. 103.
 Caloris innati à reliquis differen-
 tia. pag. 104.
 Caloris natiui encomia. ibid.
 Caloris natiui natura & substan-
 tia cœlestis. pag. 106.
 Caloris natiui diminutio insēilis
 mortis inuitabilis causa. ibid.
 Calor vnus & idem multiplex
 consideratur. pag. 105.
 Calor quartus à quibusdam con-
 stitutus. pag. 114.
 Calor elementalis si augeatur in-
 temperiem procreat. pag. 116.
 Calor elementalis per febres non
 mutatur in igneum, vt putauit
 Fernelius, sed alimentarius &
 fluens. pag. 117. & 128.
 Calor quartus vinculum quattuor
 elementorum, & veluti quinta
 essentia dicitur. pag. 114.
 Calor innatus tantus est quanti
 sunt spiritus ætherei, qui tanti
 sunt quantum est humidum ra-
 dicale. pag. 124.
 Calor præter naturam est corru-
 ptius. pag. 118.
 Calor naturalis conseruatiuus. 119.
 Calor alimētarius per febres col-
 liquantes diminuitur, aliquando
 incenditur, & finitis febribus
 cibo, potu, aëre, restituitur, si
 quantitatem & non qualitatem
 respicias. pag. 128.
 Calor quartus neque per febres
 diarias neque per putridas in-
 ceditur aut augetur, saltem par-
 tium solidarum: secus qui hu-
 mores, fumos, & vapores regit
 & continet, diminuitur & eua-
 nescit. pag. 127.
 Calor innatus per febres diarias &
 putres non incenditur. pa. 122.
 Calor innatus consumitur in fe-
 bribus hecticis. ibid.
 Calor fluens quinque modis per
 febres

INDEX.

- febres incenditur. pag.131.
 Capitis doloris cura. pag.287.
 Cardanus tria tantum elementa
 constituit. pag.102.
 Cataphora quid. pag.330.
 Cathartici vehementibus non
 est per initia purgandum. p.304.
 Cocculucha quid. pag.6.
 Coctio humorum consideranda
 pag. 226.
 Comatosi pro cataphoricis. 330.
 Cometæ pestem prænuntiāt.154.
 Cōparatio pueri & iuuenis eius-
 dem temperamenti in parica-
 loris febrilis excessu. pag.206.
 Consummati duplex præparatio.
 pag. 301.
 Contagio quid & vnde dicatur.
 pag.11. Quomodo fiat. pag.13.
 Conuersatio, Contactus, vicinia
 quid significant. pag.132.
 Contagionis distinctio. ibid.
 Contagionis denominatio. pa.12.
 Contagionis definitio & descri-
 ptio. pag.13.
 Contagionis solius proprium si-
 milem affectum in corpus ana-
 logon transmittere. pag.14.
 Contagio à fomite quā causam
 habeat. pag.23.
 Contagio in purpura quam in pe-
 ste minor. pag.44.
 Contagio aliquādo sporadica, ali-
 quando epidemialis, & aliquādo
 lethalis, aliquando salutaris. 20.
 Contagionis species quædam ter-
 tia. pag.22.
 Contagio fit tribus modis, vel cō-
 tactu solo, vel contactu & fo-
 mite simul, vel contactu fomite
 & ad distans. pag.23. & 24.
 Cordis substantia per pestes pu-
 tredine aliquando tangitur 162.
 Cordis corpore per pestes obfesso
 ægri se febricitare non sentiūt.
 pag. 163.
 Corpus pueri, tenerum est & faci-
 le læditur, ideo remissioribus
 medicamentis indiget. pa.208.
 Corruptio in morbillis & purpu-
 ra non est eadem. pag.245.
 Crisis cum accessione aduenire
 consuevit. pag.195.
 Crisim quarto die fieri semel tan-
 tum vidit Galenus. pag.195.
 Crisis die sexagesima per sudorē
 facta. pag.342.
 Curationis ratio. in purpura & in
 peste diuersa. pag.45.

D

 Declinatio morbi quid & quando
 appareat. pag.223.
 Deplorati etiam aliquo pacto iu-
 uandi. pag.284.
 Descriptio constitutionis tempo-
 ris anni 1556. pag.145.
 Differentia febris continentis &
 continuæ. pag.192.
 Distillati caponis descriptio. 301.

E

 Elementa quatuor tota per tota
 commiscuntur. pag.14.
 Elementa similibus conscruantur,
 contrarijs corrumpuntur. ibid.
 Empirici cuiusdam error notatur.
 pag. 261.
 Endemius morbus peculiaris &
 vernaculus quid. pag.41.
 Epidemius vel popularis morbus
 quis. ibid.
 Epidemia vel pestilentia non est
 alicuius morbi nomen. pa.52.
 Epiala febris Galenō quid. pa.92.
 Epiala sensum caloris & frigoris
 in eadem parte inducit, sed mo-
 deratum. pag.92.

Yy 2 Epiala

INDEX.

- Epiala febris vnde dicta Actuario. pag. 90.
 Epiala non est visa purpurata. p. 70.
 Epiala correptis interiora Auicennæ frigent, exteriora calent: Galeno verò Epiali intus & foris, & in qualibet corporis particula, eodem tempore, sensum caloris & frigoris percipiūt. 87.
 Epiala à pituita vitrea in internis partibus corporis per minimas sui particulas partim putrente & flagrante, partim non putri sed frigida, oritur. pag. 88.
 Epithemata quibus locis admo-ueantur. pa. 294.
 Epithematum tempus & locus. pag. 295.
 Epithema ad erysipelas hepatis. pag. 290.
 Epithemata reprehendētium medicorum redargutio. pa. 292.
 Erysipelas ventriculi. pa. 82.
 Error Medicorum in curatione longarum febrium. pa. 228.
 Errorum in quos plerique Medici incidunt causæ. pag. 70. & 182.
 Excrementorum per febres liquide & variæ deiectiones graueolentes, siue leui medicamento expulsæ, siue citra medicamentum excretæ, cordis aut contētorum putredinē arguunt. 219.
 Excrementa boni vel mali iudicij. pag. 219.
 Excretio quæ sit die decretorio effatu digna, non præcedentibus coctionis signis die indicatorio, inutilis. pag. 174.
 Explicatio loci Galeni aduersus Fuchsum de febre lipyria. 81.
 Explicatio loci Actuarij de lipyria febre. pag. 89.
 Expirationem ægrorū obseruat vulgus in pestilentia, foetida sit necne. pag. 165.
 F
 Febris species quid. p. 61. & 196.
 Febris diuisio & differentiæ. p. 62. & pag. 197.
 Febrium generationis causæ quinque. pag. 62.
 Febris nulla existit nō affecto corde. pag. 128.
 Febris causa duplex interna & externa, ad quas ceteræ oēs referuntur: vtraq; duplex etiam est, propinqua & remota. pag. 134.
 Febris pestilentis vtraque causa externa concurrere potest. 148.
 Febris longæ signa. pag. 173.
 Febris purpuratæ partitio in aliquot classes. pag. 166.
 Febribus in hecticis calor innatus diminuitur & consumitur. 124.
 Febres pestilentes sporadicæ malignæ & lethales dicuntur. 155.
 Febres equali dierum numero finiunt, siue salus siue mors consequatur. pag. 255.
 Febres horrificæ quæ. pag. 312.
 Febre existimamus nō cum modo qui in cute & superficie exteriori igneā habet caliditatem, verū qui eā in corporis medullis & visceribus fouet. 176.
 Fluente aluo medicamentū quod scammonium recipit non est exhibendū, præsertim si febris adsit. pa. 262.
 Fracastorius negat corpus cordis peste tentari posse quin subito animal expiret. pag. 187.
 Fracastorij opinio notatur de causa interna in purpura. pa. 149.
 Itē de sano pesti obnoxio. 156.
 Item

INDEX.

- Item de pestis origine ex caco-
chymia. pag. 149.
Francisci Carré ægri historia. 290.
Frigus siccum putredinem arcet,
retardat, & diutule cohibet
Fuchsius notatur. pag. 75.
Fuchsius sibi non constat in epia-
læ causa, & lipyriæ definitione.
pag. 80. & 83.
- G
- Galenus calorem alimentarium
& natiuū non satis distinxit. 113.
Glandulæ ob imbecillitatem reci-
piendis fluxionibus obnoxia.
pag. 51.
Glandulæ tumentes bubones ap-
pellantur. ibid.
Glandulæ intumescunt in ingui-
nibus & alis, propter vlcus in
manus vel pedis digito. pa. ibid.
Græci Medici non multum cura-
runt formas doses & nomina
tenuantium & incidētium me-
dicamētorum describere. 345.
- H
- Hepatis affecti curatio. pag. 289.
Hepatis inflammatio. pag. ibid.
Hippocrates non dignatur descri-
bere remedia quæ morborum
initijs adhibentur, quod illa ty-
runculis essent cognita. pa. 346.
Hippocrates bubones inter pesti-
lētes morbos non numerat. 56.
Hieronymi Gédrotij historia. 110.
Historia morbi vxoris Francisci
Auberij Pharmacopolæ. 317.
Historia morbi vxoris Francisci
Martini cōsiliarij regij. pa. 251.
Historia morbi vxoris Michaëlis
à crure latomi. pag. 309.
Historia curationis duarū mulie-
rum grauidarum purpuratarū.
pag. 249.
- Historia morbi adolescentis pin-
tarij. pag. 263.
Historia morbi cuiusdam fabula-
rum actoris. pag. 335.
Historia puellæ quæ ex linteis lue
venerea infectorum varia sym-
ptomata passa est. pag. 28.
Historia morbi Emanuelis Coyt-
tari authoris filij. pag. 153.
Historia morbi domini de Mar-
connay. pag. 339. & 176.
Historia morbi Iudicis Castella-
ni Thoarcensis. pag. 330.
Humidum radicale solidioris sub-
stantiæ quam humidum fluens,
lentum & viscosum est. pa. 122.
Humores alij atque alij in nobis
per pestilentem constitutionē
corrumpuntur. pag. 184.
Humores impacti non possunt
per sudores transmitti. pag. 325.
Humoribus agitatatis facilius con-
trahitur contagio. pag. 26.
Humiditas naturalis quadruplex,
in partibus solidis humidum
radicale, in carnis fibris cambiū,
in poris carnis ros, in exilibus
venis & arterijs sanguis iam nu-
tritioni paratus. pag. 123.
- I
- Ignis cœlestis & elementalis dif-
ferentia. pag. 119.
Ignis noster materialis pluribus
modis succenditur. pag. 130.
In habentibus symbolum facilis
est transitus. pag. 18.
Intemperies sicca, in ægris est id
quod senium in sanis. pag. 125.
Intemperati & excrementosi cō-
tagione facilius afficiuntur
quam sani. pag. 69.
- L
- Lac redolet seminaria conta-
gioſa

INDEX.

- giosa humorib⁹ aut carni nutri-
cis iam multo ante infarcta. 22.
Laurentij Muceti historia. pa. 104.
Laurentij Muceti cura. pag. 247.
Lienis affecti curatio. pag. 291.
Linthea, stragula, vestes qua ratione
retineant seminaria infecta. 23.
Lipyria non est visa purpurata. 77.
Lipyrici intus calent, foris frigent
toto paroxysmo. pag. 78.
Lipyriæ origo Galeno. pag. 86.
Lipyriæ vocabulum generale &
speciale in doctrina Arabū. 85.
Lipyriæ causā & materia ex Aui-
cenna. ibid.
Lipyriæ definitio secundum Aui-
cennam. pag. 78.
Lipyria naturam pituitæ sequitur
Aucennæ. pag. 78 & 79.
Lipyriæ secūda species authori vi-
sa. pag. 95.
Lipyria Fuchsio aliquando à par-
tium internarum viscerūmue
inflammatione, aliquando ve-
rò ab alia causā. pag. 80.
Lipyriam curandi ratio. pag. 98.
Lipyriā non comitatur valdè in-
gens calor. pag. 89.
Lipyria febris intermittens Aui-
cennæ. pag. 74. & 79.
Lipyriæ vocabulum, distinguitur
in magnis & minus commune
in doctrina Arabum. pag. 85.
Lipyriæ naturam Arabes & Latini
non potuerunt ex Galeno erue-
re. pag. 77. & 85.
Lipyria Galeno à pituita vitrea
non putri summā corporis par-
tem occupatē, & bili amara cir-
ca viscera accensa citra visceris
alicuius inflammationem. 86.
Lumbrici excreti putredinem ar-
guunt. pag. 137.
- M**
Maculæ rubræ putredinis notæ.
pag. 137.
Magnitudo febris morbi quid, &
quotuplex. pag. 62. & 200.
Mathurini Bridardi ægri historia.
pag. 260.
Medico quæ sunt inquirenda &
consideranda, antequam ad cu-
rationem accedat. 203. & 214.
Medicus quando lotium inspec-
re debeat. pag. 214.
Medicamentum exhibere ventrē,
& ilia multum extenuata habē-
tibus nocet. ibid.
Medicamenti prima exhibitio sola
est in medici potestate. pa. 316.
Medicamenti exhibitio ijs qui in
parte interna inflammationem
patiuntur, periculosa. pag. 334.
Medicamentum benignum & do-
mesticum purpurato exhibitū,
largius quam pro facultate me-
dicamēti aluum deijcit, & qua-
re. pag. 175.
Medicamenti exhibēdi ponderis
certa regula dari nō potest. 204.
Medicina ars ob exhibitionē me-
dicamenti coniecturalis. ibid.
Medicus vbi lotium inspexerit, ad
ægrotum facie hilari debet re-
dire, verbisque amicis eum so-
lari. pag. 237.
Medici secundariam in purpura
venæ sectionem arguentes no-
tantur. pag. 425.
Michaëlis Naudini filij morbi hi-
storia. pag. 261.
Michaëlis à cruce filiz primiparæ
historia. pag. 309.
Motus febris & morbi quid. pag.
62. & 201.
Motus celer febris non dicitur ab
antici-

INDEX.

- anticipatione, sed à breuitate
exacerbationis. pag. 202.
- Motus duplex corporis & animi
febrim excitat. pag. 131.
- Montani opinio de pestis origine
ex cacochymia, & intemperati
victu notatur. pag. 154.
- Montanus reprehenditur de mor-
bo cōmuni, plurimos perimen-
te, peste vocata. pag. 56.
- Morborum compositorum com-
positæ causæ. pag. 90.
- Morbilli à purpura differunt. pag.
8. & 245.
- Morbi, alij à victus genere, alij à
spiritu quem trahētes viuimus
proueniunt. pag. 150.
- Morbi extensio aut cōtractio, be-
nignitas aut malitia vnde col-
ligenda. pag. 220.
- Morbi natura & constitutio ex
quibus dignoscitur. ibid.
- Morbi exitus tristis quibus dicen-
dus & quibus non. pag. 336.
- Morborum solutiones stupendæ,
& instar miraculi fidem abro-
gantes plerūque contingūt. 30.
- Morbi pestilentes, cum febre & si-
ne febre. pag. 52.
- Morborū generationis pars ma-
xima est afficiendorum corpo-
rum præparatio. pag. 158.
- Morientium signa. p. 168. & 195.
- Morientiū septimo die signa. 259.
- Motus febris & morbi quid. pag.
62. & 199.
- N**
- Natura certis diebus aduersus
morbum insurgit. pag. 266.
- Natura sæpius veluti miraculo æ-
gros sanitati restituit, si velle-
uissima medici ope iuuetur. 143.
- Nervi optici intus caui. pag. 64.
- Nicolaus Michaëlius Pietauensiu
Medicorum Decanus. pag. 70.
- Nihil alteri id vitij impertitur
quod prius ipse non fouerit. 18.
- Notantur medici abhorrentes à
sanguinis missione in lue vene-
rea. (ibid.) non audient. pag. 30.
- Nutrices pueris morbos commu-
nicant, non tantū per adhesum
& contrectationem, sed etiam
per lactis exuccionem. pag. 22.
- O**
- Obstructio quomodo fiat. p. 133.
- Obstructio putredinis mater. ibid.
- Oculus non quiuis à quouis oph-
thalmico inficitur. pag. 17.
- Odor quomodo fiat. pag. 68.
- Ophthalmia, phthisis, & disenteria
cruēta, tenesmus virulentus cō-
tagiosa. pag. 16.
- P**
- Pandemus morbus quid, & πέρυ-
χοιρος. pag. 40.
- Pauli Aeginetæ opinio de lipyria.
pag. 80.
- Permixtionis calidæ substantiæ
modi. pag. 132.
- Pestis varietates. pag. 38.
- Pestis vera nūquam sine febre. 46.
- Pestis nomen commune. pag. 54.
- Pestis generaliter acceptæ defini-
tio. pag. ibid.
- Pestis speciatim acceptæ defini-
tio. pag. 55.
- Pestis duplex hectica & putrida.
ibid.
- Pestis materia intus delitescens,
caussa refrigerationis partium
externarum & extremarum. 73.
- Pestis putrilago cor & humores
inficit. pag. 55.
- Pestilentiæ varia genera & cum fe-
bre & sine febre. pag. 46.
- Pestis

INDEX.

- Pestis ex Aethiopia per aëra delata Athenas. pag. 21. & 55.
 Pestilens habitus quomodo ab vno in alterum transit. pag. 12.
 Pestilentiae causa aër putris. p. 22. & 143.
 Pestilens morbus non solū eos qui pestiferos frequentant, sed eos etiam qui alibi in agris degunt inficit. pag. 15. & 31. & 54.
 Per pestes malignas superueniente diarrhœa pauci superis restituuntur, etiam die decretorio. p. 44.
 Pestis spiritus cordis putrefaciens 24. horis interficit. pag. 183.
 In Peste à sanguinis missione post somnum abstinendum. pa. 38.
 Pestilenti cōstitutione partes corporis hæ potius quam illæ afficiuntur. pag. 33.
 Petri Morini Chassanxi histotia. pag. 174.
 Petri Mestrelli filiae historia. 334.
 Petri Dignay vxoris prægnantis historia. pag. 309.
 Pharmacum præbendum in peste antequam pestilens virus multum vires ægrotantis deiecerit. pag. 38.
 Philippi Bontani morbi historia. pag. 176.
 Phrenitidis cura. pag. 308.
 Phrenitis laudabilis. pag. ibid.
 Plantæ spiritu naturali præditæ. pag. 109.
 Plethoricos per medicamēta purgare periculosum. pag. 325.
 Popularis morbus quid. pag. 48.
 Præsidia non sunt diffamanda in deploratis quæ multis fucte auxilio. pag. 295.
 Principium morbi tribus modis dicitur. pag. 222.
 Principium morbi dicitur quousq; apparuerint aliqua signa coctionis in excrementis. pa. 201.
 Principium morbi tribus modis dicitur. pag. 222.
 Pueri corpus est rarum molle, ideo remissioribus remedijs indiget. pag. 208.
 Pulsus inæqualis in vna pulsatione fieri intelligi debet, & est nota putredinis. pag. 221. & 260.
 Pulsus purpuratorum ad 14. diem febricitantium qualis per initia. pag. 171. & 298.
 Purpuræ ortus. pag. 5.
 Purpurearum macularum examinatio. pag. ibid.
 Purpura cur ita dicta. pag. 6. & 63.
 Purpura ab exanthematis differt existentia, causa, symptomatis, & curandi ratione, quamuis cōfuderint Arabes. pag. 8. & 9.
 Purpuræ definitio esētiālis. p. 46.
 Purpuræ symptomaticæ definitio. pag. 45.
 Purpura cum sanguine potius quā cum spiritibus analogiam habet. pag. 184.
 Purpura in morbis epidemijs numeranda. pag. 44.
 Purpura epidemialis & pestilens. ibid.
 Purpura febris pestilens dici potest. pag. 48.
 Purpura non nisi *δυσανέμων* aut generali quadam nominis acceptione pestis appellari potest. pa. 39.
 Purpuræ diuissio. pag. 70.
 Purpuræ synochi. pag. 166.
 Purpura nunquā est intermittēs. ibid.
 Purpura vnde nomen febris duxerit.

INDEX.

- .ixerit. pag. 63.
 Purpura varias febriū species in-
 ducit, unde medicorū error. 60.
 Purpurata quædam lipyriæ appa-
 ruunt. pag. 76.
 Purpuræ & pestis distinctio ex
 symptomatum multitudine
 pag. 34. Item magnitudine, ma-
 lignitate, & curandi difficultate.
 pag. 39.
 Purpura plures interdum interi-
 mit quam pestis. pag. 145.
 Purpuræ causa externa remotior.
 pag. 136. Causa externa propinqua.
 pag. 157.
 Purpuræ causa externa remo-
 ta nō est in putredine. pag. 143.
 Purpura quibus citius quibus tar-
 dius emergat. pag. 322.
 Purpuratorum ad 14. diem signa.
 pag. 170.
 Purpuræ particularia signa. p. 161.
 Purpurarum quæ septimo die fi-
 niebantur signa. pag. 168.
 Purpuratæ omnes continuæ. 181.
 Purpurarū salubrium signa. p. 169.
 Purpurati qui per initia leuius cru-
 ciatur, longius detinentur. p. 298.
 Purpura cum sanguine potius quā
 cum alio humore habet analo-
 giam. pag. 33.
 Purpura reuera non est febris, sed
 signum materiæ febrem exci-
 tantis. pag. 63. & 243.
 Purpura ab accidente propinquo
 dicitur febris. pag. 62.
 Purpurearum macularum diffu-
 rentiæ. pag. 187.
 Purgare in acutis per initia pericu-
 losum, & in longis periculo-
 sius. pag. 228.
 Purpuratæ febris partitio in ali-
 quot classes. pag. 166.
 in Purpuræ causa refrigerationis
 partium extremarum. pag. 75.
 Purgandum initio morborum cū
 premeditatione. pag. 228.
 Putredo quid. pag. 139.
 Putredine calor incenditur. p. 131.
 Putredinis signa. ibid.
 Putredo in eadem constitutione
 non omnes indistincte carpit,
 neque easdem corporis partes.
 pag. 33. & 159.
 Putredo non est tanta in purpura
 quanta in peste. ibid.
 Putrefactio quid. pag. 118. & 139.
 Quātitas caloris pro qualitate ple-
 rumque dicitur. pag. 201.
 Quartus paroxysmus tertianarum
 comparatur quarto diei febriū
 continuarum quæ 7. die absol-
 uuntur. pag. 265.
 Quartus calor neque per febres
 diarias, neque per putridas in-
 cenditur aut augetur. pag. 127.
 Quartus dies contemplabilis. 286.
 Ratio curandi in purpura & pe-
 ste diuersa, tam per phleboro-
 miam, quam per pharmacum.
 pag. 45.
 Recti ægrotantes qui. pag. 171.
 Regionales morbi. pag. 48.
 Refrigerationis partiū extrema-
 rum causa variæ. pag. 73. 74.
 75. & 79.
 Renum affectorum curatio. p. 292.
 Repentinæ mutationes periculo-
 sæ. pag. 231.
 Robur venarum arteriarum & ner-
 uorum valentius quam glan-
 dularum natura. pa. 58.
 Rondeletius non dubitauit asse-
 rere, humorē melancholicum
 Zz per.

INDEX.

- per vehementes pestes frequē-
tius putrere, & primum in cor-
de tangi quam alios humores.
pag. 187.
- Saluberrimæ febres quæ. pa. 166.
- Sanas carnes habentibus difficiles
purgationes. pag. 210.
- Sanus & bene habitus contagio-
ni resistit. pag. 160.
- Sanguis varijs humoribus crassis &
frigidis commixtus, non tam
promptè atque ita acriter in-
cenditur quam biliosus. p. 188.
- Sanguis an putrescat. pa. 190.
- Sanguis aut eius pars interior in
corde per purpuram corrup-
tetur. pag. 146.
- Sanguinis missionis mensura faci-
lius quam vilius alterius auxilij
deprehendi potest. pag. 326.
- Sanguinis secundo mittendi argu-
menta. pa. 327. & 243.
- Sanguinis missione tantum quan-
tum volumus euacuamus. 326.
- Sanguis in purpura & peste putre-
scit in centro. pa. 325. & 192.
- Sanguis cur tantopere in purpura-
tis feruet. ibid.
- Sanguis missionis utilitas. ibid.
- Semen retentum grauitè putre-
scens in veneni naturam dege-
nerat. pag. 14.
- Seminaria omnia non sunt actu
corrupta, sed tantum alterata.
pag. 15.
- Seminaria contagiosa, diu multū-
que contineri possunt vestibus
aut linteis hujusdem imbutis. 18.
- Seminarijs nihil est analogum &
familiare cum anima & calido
innato. pag. 25.
- Seminaria simul cum anima non
euolant, vt Fracastorio & Ron-
deletio visum est. pa. 25.
- Seminaria per multos etiam dies
ab interitu in cadaueribus re-
linquuntur. ibid.
- Seminaria quid sint. pag. 14.
- Seminariorū aëris cum segetibus
analogia anno 1576. pa. 19.
- Seminariorum subiectum aër. 24.
- Septimus dies criticus. pag. 286.
- Signa post apparentia, breuitatem
aut longitudinem morbi indi-
cant. pag. 217.
- Signa putredinis in purpura. 164.
- Signa crisima quæ crisim indicant.
pag. 224.
- Signa crisima si ante signa coctio-
nis appareant mala. pa. 224.
- Signa morituri septimo die. 259.
- Signa salubria & insalubria crisi-
ma. pag. 167. & 168.
- Signa non necessaria nos non in-
uitant ad aliquid pronuncian-
dum. pag. 338.
- Signa tertianæ febris. 188. & 198.
- Signa quotidianæ. ibid.
- Signa quartanæ. ibid.
- Signa differentiae febris. continē-
tis & continuæ. pag. 193.
- Solis & Cœli differentia. pa. 108.
- Species febris in aliam degenerat
vel propter errorē, vel propter
mixtionem humorum aut no-
uam fluxionem, aut partis in-
ternæ superuenientem inflam-
mationem. pag. 332.
- Spiritus animales à cerebro oriū-
tur. pag. 110.
- Spiritus substantia aërea est. p. 64.
- Spiritus horulæ momento infici
possunt. pag. 185.
- Spiritus ab aëre reficiuntur. pa.
- Spirituum animalis vitalis & na-
turalis

INDEX.

- naturalis differentia, generatio, elaboratio. pag. 109.
 Spiritus tanti esse debent, quantum in humido primigenio calor innatus procreare potest. pag. 124.
 Sporas morbus quid. pa. 41.
 Sporas quid differat ab Epidemio & Endemio. ibid.
 Sporades à quibus generetur. ibid.
 Sporadici morbi contagiosi qui. ibid.
 Status morbi ex quibus signis desumatur. pag. 215.
 Studiofo cuidam sanguis ab omnibus corporis partibus per *Ἀγανιδμοί* emanauit. pa. 27.
 Sudores saluberrimi, Sudores pestilimi. pa. 219. 169. & 219.
 Sudores vniuersales septimo die salubres, particulares verò minime. pa. 169. & 172.
 Suppressionis calidi effluuij causæ. pag. 132.
 Synochus quid. pag. 189.
 Synochus quadruplex. ibid.
 Synochi signa. pag. 167.
 Synochi quos inuadere soleant. pag. 167.
 Synochus non putris ex genere diartiarum. pag. 189.
 Synochus putris triplex. pa. 190.
 Synochus pestilens à non pestilenti, in quo differt. ibid.
 Synochus *ὁ μολοῦνός, & ἀκμαστὴς* ibid.
 Synochus *ἀναβαλὺνός, & ἐπακμαστὴς*. ibid.
 Synochus *ὠδυνμαστὴς*. ibid.
 Synochi cura. pag. 234.
 Syderatio quid. pag. 20.
 Syderum ex influxu inferioris orbis vis omnis pendet. pag. 20. & *ἡ ἀπὸ τῶν ὑποκρίσεων* 24.
 Syderum influxus ad pestis & purpuræ generationem non est idem. pag. 31.
 Syluij opinio de lipyria. pag. 80.
 Symptomata plerumque potius quam primarius morbus remedium expostulant. pag. 287.
 Temperati & bene habiti in pestilentia feruari possunt. 44. & 160.
 Tempora morborum quattuor. pag. 201.
 Transpiratio quot modis impediatur. pag. 141.
 Vacuatio insignis quæ fit die critico, ante signa coctionis inutilis est. pa. 162. & 174.
 Vacuationes criticæ salubres. 295.
 Vaporis halitus & seminariorum differentia. pag. 11.
 Variolæ à purpura in multis differunt. pag. 245.
 Variola vnde oriatur, & quid fit. ibid. & pag. 240.
 Variola cum febre, & sine febre. pag. 246.
 Vena per initia non est secanda in purpuris quæ 14. die finiuntur. pag. 302.
 Vena intempestiuè percutitur fessis per ætatem. pag. 262.
 Venæ sectionem in purpura culpantes medici redarguuntur. pag. 256.
 Vena secta die critico & dum crisis fieret probe successit. pag. 256. & 267.
 Venæ sectio quarto die facta in febribus, septimo die finiedis suspicione non caret. pa. 264.
 Venæ noxia fessis & iratis propter

INDEX.

- dissipationem spiritum. pa. 263.
 Venenum & aspectus basilisci sibi
 similem affectum nō procreat,
 sed prorsus diuersum. pa. 15.
 Ventriculi doloris causæ. pa. 288.
 Vernaculus morbus quid. pa. 44.
 Vere & æstare morbi breuiiores, au-
 tumno & hyeme longiores. 217.
 Victus tenuissimus quis. pa. 229.
 Victus præscribendi ratio variat
 pag. 232.
 Victus rationis obseruationes ali-
 quot. pag. 230.
 Viribus integris diligens & me-
 thodica morborum curatio
 semper est molienda. 67. & 303.
 Vires à medioeris caloris copia &
 proba qualitate pendet. p. 302.
 Visio quomodo fiat. pag. 64.
 Visio non solum fit per intromis-
 sionem simulacrorum rei visi-
 bilis in oculos. ibid.
 Visio fit quoties spiritus animales
 in forma pyramidalis per aëra ab
 oculo longissimè diffunduntur.
 ibid.
 Visus non prius fit, quam sensus
 videndi afficiatur. pag. 66.
 Vomitus interdum longitudinem
 aut breuitatem morbi denun-
 fciat, eiusque exitum. pa. 219.
 Urina anceps in peste affectis tū
 colore tum substantia similis na-
 turali. pa. 164.
 Urinæ examinandæ ratio. pa. 234.
 Urinas tenues meientes non sunt
 per initia purgandi. pa. 303.
 Urinæ purpuratorum variæ. pag.
 177. & 195.
 Urina optima. Urina periculosissi-
 ma. pag. 218.
 Urina morientium. pag. 195.
 Urina in purpura larga copia ex-
 creta periculosa. pa. 168.
 Urinæ fluoris cura. ibid.
 Urina purpuratorum ad quartum
 decimum diem febricitantium
 per initia qualis. pag. 169.
 Vulgus tempore pestilenti stabula
 petit pecudum, vt à periculo
 vindicetur vaporis fimi & uri-
 næ olfactu. pag. 17.

Errata inter excudendum commissa.

In Epistola, pagina 1, linea 19. Cōplures, lege, Cōplures. Primo epigrammate lin. 9, equis, lege,
 ecquis. Tertio epigr. lin. 6. mareor, leg. maror. Ibid. lin. 22. animisque, leg. animis. In præ-
 fatione, pag. 2, lin. 1. Iacobus, lege, Scauola. Hic enim Iacobi, qui nunc etiam viuit, & cuius
 paulo infra author meminit, pater erat, & nepotem habet clarum poetam eodem nomine,
 vulgò, Maître Gaucher vocabatur. pag. 3, præfat. lin. 40. indicaret, leg. indicaret. pag. 4. eius-
 dem præfat. lin. 41. immo, leg. imo. pag. 5. præfat. lin. 13. tripidationis, leg. trepidationis. pag. 2. li-
 bri lin. 17. incedentes, leg. incedentes. pag. 3. lin. 4. indicabatur, leg. indicabatur. pag. 7. lin. penul-
 leniter, leg. leniter. pag. 8. lin. 25. conferim, leg. confertim. pag. 14. lin. 15. sed, leg. sed. pag. 18. lin. 6.
 Copora, leg. Corpora. pag. 20. lin. 17. inflexu, leg. influxu. pag. 22. lin. 6. Asthmata, leg. Asthmata.
 pag. 23. lin. vlt. ablationem, leg. abluionem. pag. 25. lin. 18. Humores corpus cordu, leg. humores
 vel corpus cordu. pag. 27. lin. 5. alteto, leg. altero. pag. 28. lin. 14.
 & Ev' nro, leg. & Ev' nro. pag. 30. lin. 2. excicauit, leg. exsiccauit. pag. 31. lin. 20. com-
 pendiens, pone magnum C. pag. 33. lin. 6. putriri, leg. putrere. pag. 39. lin. 7. exhibitionem, leg.
 exhibitionem. ibid. lin. 9. aliquot, leg. aliquod. pag. que inscribitur 41. post pag. 33. inscribe 33.
 pag. 41. in annotatione lin. 1. sparsio, leg. sparsus. pag. 41. lin. 16.

ὅθεν μὴν ὀλετρία leg. ὅθεν μὴν ὀλεθρία. ibid. lin. 18. 10 μ, leg. 10 μ, ibid. lin. 21.
 χαλκόμενα leg. χαλκίτες. eadem. post ἀνικεῖται. tolle distinctionem. ibid. lin. 22.
 ἀφ' αὐτοῦ ὅθεν ὀλετρία leg. ἀφ' αὐτοῦ ὅθεν ὀλεθρία. pag. 44. in prima.
 annotatione lin. 1. Purpura. leg. Purpura. pag. 45. lin. 24. iudicantū leg. indicantū. pag. 46. in
 scribitur 48. post 39. inscribe 40. pag. 50. lin. 2. & anhraces. tolle &. post anhraces adde di-
 stinctionem. ead. pag. lin. 27. affectuūque leg. horūque affectuū. ibid. lin. 25. aduenas leg.
 adenas. ibid. lin. 28. nūciare. tolle pag. 48. inscribitur 53. post 60. leg. 61. pag. 56. lin. 20. σὺν
 ζῆς leg. σὺν τῇ 15. ibid. lin. 27. in perpetuum. tolle in. pag. 54. lin. 4. Galens leg. Galenus.
 pag. 62. lin. 23. febrem leg. febrem. pag. 66. lin. 15. in secula leg. in secula. ibid. lin. 25. calore leg. co-
 lore. pag. 67. lin. 28. conueniat leg. communicat. pag. 69. in annotatione Intēperat leg. intem-
 perati. pag. 73. lin. 9. πεμφιγώδες leg. πεμφιγώδες. pag. 78. lin. 8. Anicnenam
 leg. Anicennam. pag. 80. lin. 9. Aetius leg. Aëtius. ibid. lin. penul. internaum leg. internarum.
 pag. 83. lin. 11. iudicia leg. indicia. pag. 90. lin. 2. feroris leg. feruoris. pag. 96. lin. 11. paroxismo
 leg. paroxismo. pag. 98. lin. 11. electo leg. electuario. pag. 102. lin. penul. asserimus leg. asseritur.
 pag. 106. lin. 25. solus leg. solius. pag. 108. lin. 25. frigidus leg. lucidus. pag. 112. lin. 3. atque calido
 leg. a calido. pag. 114. lin. 18. cranium leg. cranium. pag. 116. lin. 14. pr misimus leg. pramissimus.
 pag. 121. lin. 13. corpori leg. corpori. pag. 128. lin. 17. euade leg. euadit. pag. 130. lin. 1. contrarie
 leg. contrarij. ibid. lin. 19. filici leg. filici. pag. 131. lin. 7. quae quoad leg. quae ad. pag. 133. lin. 5. in-
 cisum leg. incisum. pag. 134. lin. 21.
 ὁμα leg. ὁμα. ibid. lin. 22. ἐχαστο leg. ἐχαστο. pag. 136. in anno. pag. 1. Purpura cau-
 sa & externa. tolle &. pag. 138. lin. 5. post secum est inuersa parentesis. pag. 140. lin. 10. hu-
 mido : succis leg. humido & succis. pag. 141. lin. 20. meatum leg. meatum. pag. 143. lin. 7. re-
 motiora leg. remotiore. pag. 146. lin. 11. Autunus leg. Autumnus. pag. 150. lin. 22. abſthe-
 mos dele b. pag. 153. lin. 10. vitiatos leg. vitiato. pag. 156. lin. 4. annotat. fauum leg. fauum. ibid.
 lin. 22. primum leg. pomum. pag. 157. lin. 1. acimus leg. acinus. pag. 167. gelidum leg. gelidum.
 pag. 163. lin. 8. annot. prioris laboranti leg. laborant. pag. 173. lin. 24. effatu leg. effatu. pag. 175.
 lin. 9. tandem 13. leg. 31. pag. 176. lin. 25. Bontano leg. Bontano. pag. 183. lin. 13. Appollinea leg.
 Apollinea. pag. 185. lin. 7. Nicolai leg. Nicolao. pag. 200. lin. 27. hac leg. hac. pag. 204. lin. 26. spi-
 nosa leg. vinoso. pag. 207. lin. 11. tolle inuenis. ibid. lin. 13. intemperie leg. temperie. pag. 224. lin.
 21. indicationem leg. indicationem. ibid. tolle notas alieni textus. pag. 242. lin. 1. deliquum leg.
 deliquum. pag. 243. in annot. lin. 1. sanguis leg. sanguinis. pag. 245. lin. penult. lenata leg. leuata.
 pag. 247. lin. 4. extinctum leg. extractum. pag. 255. lin. 23. vsus leg. vsu. pag. 257.
 ιαρίως leg. ἀρίως. pag. 258. lin. 19. sine leg. siue. pag. 265. lin. 27. septimum leg. septimus.
 pag. 269. lin. 11. ab leg. ob. pag. 270. lin. 8. quam leg. quē. ibid. lin. 23. acutē leg. à cute. pag. 272.
 lin. 26. moffareo leg. mofareo. pag. 273. lin. penult. inamentem leg. inanientem, vel inanes re-
 linquentem. pag. 275. lin. 4. excitari leg. excitare. ibid. lin. 22. Fuschius leg. Fuchius. pag. 279.
 lin. 23. incommoda leg. incommoda. pag. 292. lin. 2. 3. leg. 3. pag. 294. lin. 5. febricitatem leg.
 febricitantem. pag. 296. lin. 1. indicat leg. indicationem. ibid. lin. 7. crebre leg. crebra. ibi-
 dem leg. 17. virio leg. vitio. pag. 297. lin. 20. 3 leg. 3. pag. 300. lin. 5. index leg. index.
 pag. 307. lin. 11. ultima. nenupharnio leg. nenupharino. pag. 309. lin. 23. copiosum leg. copio-
 sa. pag. 311. lin. 12. migrasse leg. migrarunt. pag. 312. lin. 22. aliquod leg. aliquot. pag. 316. lin. 22.
 ingens leg. niger. ibid. lin. 11. iudicia leg. iudicia. pag. 323. lin. 24. peripneumomam leg. pe-
 ripneumomam. pag. 324. lin. 12. initia leg. initio. pag. eadem. lin. 28. tyruculis leg. tyrunculis.
 pag. 329. lin. 17. Berandiere leg. Beraudiere. pag. 335. tolle parenthesis. pag. 343. lin. 12. deflu-
 xisses leg. defluxisse. ibid. lin. penult. conficatorum leg. conficatorum. & tolle distinctionem.
 ibid. lin. eadem. an. 3. j β leg. 3. β. pag. 344. lin. 18. laniant leg. laniant & improbant.